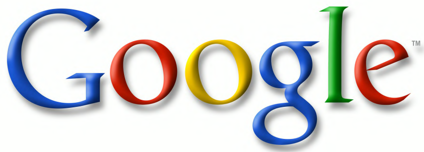
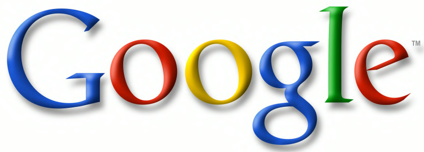

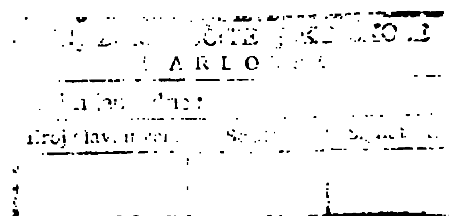

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

СПОМЕНИК

XI

СПОМЕНИЦИ СРПСКИ

СКУПИО

КОНСТ. ЈИРЕЧЕК.

У БЕОГРАДУ
У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1892

САДРЖАЈ.

СТРАНА

СПОМЕНИЦИ СРПСКИ.

СКУПИО И ИЗДАО

КОНСТАНТИН ЈИРЕЧЕК
ПРОФЕСОР НА ЧЕШКОМ СВЕУЧИЛИШТУ У ПРАГУ.

ПРЕДГОВОР.

Збирка српских споменика 14 и 15 вијека, коју овдје издајемо, постала је случајно. Љети 1890 и 1891 радили смо у архивима далматинским, да допунимо историјску грађу већ прије тамо скупљену. При том нађосмо доста српских писама, која до сад нијесу била позната. То нас је веома обрадовало, јер се види, да број неизданих до сад повеља средњега вијека још далеко није исцрпен и да ће се с временом још што шта наћи. Само је неколико комада наше збирке из архива у Задру и у Котору и из старог државног архива у бившој кнежевој полачи у Дубровнику. Највећи је дио исписан из књига архива суда дубровачкога, из Diversa Cancellarie, Diversa Notarie, Lamenta de foris и из неколико књига Libri Reformationum од г. 1301—1362. које су се бројиле као изгубљене, јер их у старом архиву није било, али које нађосмо у архиву судском. Књиге је канцеларске и нотарске прегледао прије тридесет година покојни властелин дубровачки граф Медо Пуцић и скупио из њих 138 писама, које је издао у другој свесци својих српских споменика у Биограду 1862. Али Пуцић није имао све те књиге у рукама, јер у то вријеме судски архив није био јако приступан па и није био никако уређен. За то је наша књига донекле као додатак споменицима Пуцићевим.

Свега има наша збирка 100 бројева, али у неким бројевима има и по два или три споменика, који се тичу једнога посла. Главни је дио, бр. 1—95, из г. 1286—1477; само на крају додасмо као прилог још пет комада новијих до г. 1693. Од свега су тога три повеље биле досад већ познате, али само по каснијем пријепису (бр. 5) или само по изводу (96) или само у једном мало доступном журналу (17).

Из изворника издајемо 41 број. Сви су изворници положени или зашивени у књиге код записа, којих се тичу (litteræ appositæ или affixæ). Али има премного случајева, гдје у запису читамо о приложеном писму а тога писма већ нема; или га је одбацила нека вандалска рука или су старо писмо украли самозвани старинари, који тијем нијесу донијели користи ни себи ни науци, јер је писмо код њих пропало. Надаље издајемо 32 писма из пријеписа, које су из изворника уписали у саму књигу дубровачки канцељери, логофети или ђаци за српску кореспонденцију; изворник се вратио странама, којим је био од владалаца или велможа ради њихове сигурности издан. Даље има код нас 13 писама саме опћине дубровачке, која су у првом напрту уписана у књиге; то су највише исправе о „покладима", стављеним у ризницу дубровачку, с оригиналним биљешкама онијех лица, која су те покладе узела натраг. До ових 86 српских писама прибавили смо још 9 латинских и 5 талијанских. Од латинских 5 су нотарски записи о пословима Србаља, састављени помоћу тумача, 4 су изворници (1 папски, 1 бискупа Скадарскога, 2 босанска); од талијанских 3

су броја преводи српских изворника, који се нису сачували, и 2 писма дубровачких трговаца из Србије или Босне.

Историјских је лица, од којих су ова писма послана или којих се тичу, осим опћине дубровачке и разних Дубровчана, властеле и пучана, доста много. Најстарији лист представља нам једнога мало познатога Немањића, жупана Димитра или у старости монаха Давида, сина кнеза Вука Вукана). Г. 1282 повјерио је своје благо опћини дубровачкој, узимао од ње натраг једно и друго и напослед је примио све, кад се је упутио у Јерусалим. Листина је о томе написана у Акону на обали палестинској г. 1286, пет година прије пропасти овога града, онда још крижарскога, у дијелу града, који се је звао приједио св. Стефана[1]), пред свједоцима Млечићима и Дубровчанима, пред нотаром Марквардом у присутству тумачеву. Једно је писмо краљице Јелене, два су краља Стефана Уроша II Милутина, три цара Стефана Душана. У њима видимо, да је цар Душан у јуну 1347 био на сабору у Сопотници, у августу исте године да је дошао у Призрен освештавати цркву св. Арханђелâ и да је онда држао Авлону већ најмање двије године, дакле од јулија 1345. То се слаже с биљешком Борачког псалтира (Starine IV, 29), по којој је Душан узео г. 6854 (1345/6; Берат и Канину, која је до саме Авлоне. У писму једнога дубровачкога трговца чујемо за рат, који је 1359 проти цару Урошу водио брат Душанов «Симша» (Симеон, Синиша). Од Балшића имамо писама и од браће Срацимира, Ђурђа и Балше (II) и од пошљеднега Балше (III), па први пут издајемо неколико писама Комнина и Мркше, господара Авлонских. Узалуд смо у архиву тражили записе о покладу краља Вукашина; из тога су времена књиге непотпуне. Али за то нађосмо опширне споменике о покладу Вука Бранковића у Дубровнику, надаље разна писма његове удовице Маре и њених синова, па и кнегиње Милице или Јевђеније, деспота Стефана Лазаревића и деспота Ђурђа Бранковића. Од босанских краљева ту су писма Твртка I, Дабише, Остоје и Твртка II Твртковића. Највећи су комади цијеле збирке записи о покладима војводе Сандаља из г. 1409—1413, којима се допуњује ред ових занимивих споменика с подробним описима ризнице Сандаљеве; што је било дописано раније (од 1406. слд.) и касније, издано је већ код Пуцића. Од властеле и разних високих сановника налазимо овдје Скадарскога бискупа Петра, великаше Душанове Оливера Гркинића, Богоја и Богдана синове војводе Богоја, логофета Ђурђа и његову браћу, Радича ћефалију Ђуре Балшића у Конавлима, босанску властелу жупана Санка, Дабижива Чихорића, Сребрничкога жупана Драгишу Диничића, Гргура Вукосалића (Николића), браћу Вукашина и Барана у приморју око Макарске, Требињскога војводу Радоју Љубишића, кћерке војводе Вукаса Распудића (Прибиловића) и др. Двије су листине издане од војводе, кнеза, властеле и «пургарâ» у Сребрници, једна се тиче Влахâ Враговићâ, једна Требињана, једна (пошљедна) црногорскијех Кучâ. Од далеких мјеста једна је листина папска, једна султанска и једна војводе молдавског; ове се двије тичу потомака херцега Стјепана.

По садржају је најмање ствари црквених, само три повеље манастирске: потврда хрисовуља краља Милутина манастиру на отоку Мљету од папе Ивана XXII, писана у Авињону г. 1324 (бр. 7), даље повеља, којом је Балша (III) основао манастир св. Николе у Прасквици у Паштровићима (бр. 61), ако се не варамо, од г. 1413, жали боже не у изворнику, него само у талијанском пријеводу, који је учинио 1439 Стефан Калођурђевић, српски писар града Котора, и напокон једна листина

[1]) Rey, Les colonies franques de Syrie au XII et XIII siècle, Paris 1883 p. 470, спомиње у Акону (1254) цркву св. Стефана. Дубровчанин Bajacius filius quondam Mathei de Bajacio, споменут у нашој листини, био је властелин из [illegible], која се српски звала Волачић.

браће Љешевићâ у Паштровићима о истом манастиру од г. 1458 (бр. 94). Повеља је Балшина важна, јер објашњује постанак манастира Прасквице, који и данаске стоји и којега почетке мјесне приповијести полажу у времена далеко старија. [1])

Највише се писама, њих 23, односе на историју финансову и говори о царинама и трговима, које су разни Дубровчани имали у најму од владалаца српских и босанских. Даље, 16 се писама односи на покладе, што су разни владаоци и властела на вријеме положили у ризницу града Дубровника. Данака и годишњих доходака, што су Дубровчани плаћали својим сусједима, тиче се 8 бројева: 4 трибута светодимитарскога (бр. 6, 62, 63, 73), 1 трибута Стонскога српскога (бр. 75), 1 трибута Стонскога босанскога (бр. 66), 3 «могориша» (бр. 17, 64, 65), 1 дохотка породице Сандаљеве (бр. 96). Даље је 5 писама о дуговима трговаца у Србији и Босни, 1 распис о неком дугу деспота Стефана (бр. 78), 3 полице, 1 одступ добара (бр. 18), 1 продаја баштине (бр. 85), 1 писмо о морским гусарима (број 72), 4 о наплати пограничних штета, 2 у послу неких коња и др. Опорука нема, али се два писма њих близу тичу (бр. 19, 60). Једна је исправа јавнога српскога нотара или «номика» из Трепче од г. 1410 (бр. 47); од ове мало познате врсте недавно је издао Љ. Стојановић два писма, из Новога Брда 1434 и из Трепче 1438 (Споменик III стр. 51, 52) Просто вјеровно писмо има једно (бр. 59). Трговачких колонија у Србији тиче се једно занимљиво писмо из Брскова од г. 1302 (бр. 2). Тужаба Дубровчана, трговаца у Србији, на друге земљаке своје, посланих суду у Дубровнику има девет из г. 1422—1442 и једна из године 1693. Више их из времена прије пропасти старе државе српске нијесмо нашли на српском језику. него све на талијанском. Један запис односи се на јамчење једних Влаха за друге у криминалном послу (бр. 89). Занимљива је опширна листина о мирењу вражде у Дубровнику г. 1447 између Шумећанâ и Требињанâ, у којој се јасно помињу *братства* (бр. 91). Скупили смо у Дубровнику и Котору много записâ о вражди, али све латинских или талијанских; овај запис и један други од г. 1442 код Пуцића (II. 106) о мирењу за убој и вражду Требињанина Стрезоја Баљеновића са Клокурићима у жупи Жрновници код Дубровника једини су, који нама говоре језиком, којим су саме странке говориле. Такођер истраге суда трговаца дубровачких у колонији на српском су језику само двије (бр. 68, 87); друге, које смо читали, све су талијанске. Драгоцјене су двије исправе суда у Сребрници, једна значаја више нотарскога из времена босанскога, друга, опширна пресуда у послу једне крађе, из времена српскога (бр. 92, 93). Једно писмо говори о експедицији писама поклисарских (бр. 97) и само два тичу се политичких преговора (бр. 98, 100), али већ из 17 вијека. једно у пословима између Дубровчана и Турака. друго између Кучâ и Млечићâ. Писама поклисара и трговаца о преговорима и догађајима у Србији, Босни или Зети било је писано и прије свакако доста, али прије 16 стољећа нијесу их чували, а гдје се је штогод случајно задржало, све је на језику талијанском. Осим свега тога има у нашој збирци три приватна писма (бр. 74, 79, 90) из прве половине 15 вијека, која су ради своје старине и својега примитивног облика веома занимива; два су од њих писана дубровачким господарима од њихових слуга и једно је писмо жупана Драгише Диничића у Сребрници кнезу Вукашину Златоносовићу у Звоник.

Не гледајући на многа писма недатирана, од датираних је највећи дио из Дубровника. Из приморја и његове околине писма су из Млинова у жупи Жрновничкој (Brenno) код

[1]) Каже се, да је основан г. 1050 и да су га обдарили краљица Јелена и краљ Милутин. Шематизам православне епархије бококоторско-дубровачке за год. 1875 страна 13.

Дубровника (бр. 90), са Дријева̑ на ушћу Неретве (бр. 68, 87), из Љубомира (бр. 59), Гацка (бр. 98), Требиња (пет), Конавала (бр. 21), Котора (три), Будве (бр. 61), Паштровића (бр. 94), Скадра (бр. 6), Љеша (бр. 23) и куле Канинске код Авлоне (бр. 33, 34, 57). Из унутрашње су Србије писма из Брскова (бр. 2), Призрена (бр. 10), Приштине (бр. 35, 42, 58), Сопотнице (бр. 9), Новога Брда (бр. 32, 36, 50), Трепче (бр. 47, 48, 71), Бјеласице (бр. 76, 77), Рудника (бр. 70, 84, 88), Крушевца (бр. 43, 78), од Расине (бр. 39), из Прокупља (бр. 97, 99), Јагодине (бр. 31), и из Жељезника у Кучеву (бр. 16). Из Босне су писма из Сребрнице (четири), Сутиске (бр. 73), Подвисокога (бр. 22), Олова (бр. 80) и Брадине на Иван-планини (бр. 26), па једно из Ђакова (бр. 15). Има и писама из Солуна још у вријеме грчкога царства (бр. 18), из Сера (бр. 19), из Цариграда (бр. 95), из Сучаве (бр. 96), из Авињона (бр. 7) и из Акона у Палестини (бр. 1).

Издајемо ове листине, колико се може, вјерно, без скраћеница и с интерпункцијом; само писмо из Брскова бр. 2 издали смо ради старине његове ред по ред и са скраћеним ријечима. Гдје год има изнад слова ', ставили смо у ријечи ь, гдје треба. Језик је различит, типа српскога екавскога, босанскога икавскога и дубровачкога, у којем је најважније е мј. ь или новога а (кєда, тєда, изєбранна вѣкница). Гдјекад се нешто само на први поглед чини као погрјешка а у истини је траг живога изговора; неће бити на пр. без узрока, да ђак госпође Маре Добровој 1401 (бр. 27—29), писар босанскога краља. Остоје (бр. 62—64) и непознати писар у Олову (бр. 80) сви пишу толи често вастєлє мј. властєлє.

Гдје год се је сачувао талијански превод листине, прибавили смо га, јер се тим преводима не мало објашњује терминологија ових времена. Такођер се види, како су преводиоци, рођени Дубровчани и Которани, слабо знали једни језик и други. У писму краљице Јелене бр. 7 узели су [illegible] као од клањати; кад кад су преводили имена и с падежима (бр. 23, 87) и др. И Јаке Крусић у Дубровнику и Стефан Калођурђевић у Котору, обадвојица писари за преписку српску, нијесу знали читати бројеве српске. А талијански је језик њихов груб и прост, у млетачком нарјечју, гдјекад с траговима мјеснога романскога нарјечја градова Далмације и Албаније, које се послије средњега вијека утјецајем говора млетачкога загубило.

О палеографској страни дало би се много говорити, али за то би требало прибавити збирку фотографских снимака па расправљати цијелу палеографију српске курсиве, јер осим неколико изнимака ова су писма сва писана курсивом у разним њеним досад тако мало изученим варијацијама, од усправне српске до положене босанске разних облика.

Код свакога комада дометнули смо све, што год се може к њему наћи у истој књизи архива или у другим књигама. Овдје ћемо потанко проговорити само за нека важнија питања.

Писмо бр. 2 напомиње нам питање о положају Брскова. Досад се ово старо српско трговачко средиште тражило на Лиму, и то на *горњем* Лиму код Гусиња и Плавског језера. Ми и данас не можемо казати, гдје је било, код којега данашњега града или села, али знамо барем сигурно, да је било негдје код *средњега Лима* и да је његова жупа обухватала предјеле на ријеци *Тари*. По повељи манастира св. Петра на Лиму, коју је издао Љ. Стојановић (Споменик III стр. 9), манастир је имао „село оу Брьсковѣ Просѣнье“ с међама на обадвије обале ријеке Таре и с многим засеоцима. Ово село налази се забиљежено на аустријској карти на Тари код манастира Довоље као Prosčenije; Стрчиа заселак села Простјенија у реченој повељи читамо на истој карти на близу као село Stričina. Манастир је Дечански имао село „Плажь оу брьсковьскои жоупѣ“ (Mon. serb. p. 96; изд. Милојевића стр. 128); као Pale забиљежено је на аустријској карти између Бијелог Поља и Таре. У исте

пријеђеле нас води и неиздани досада дубровачки статут од г. 1272, књига II глава 24, гдје се говори о платама поклисарским. Ако поклисар иде до Оногошта, садашњега Никшића (usque Anagastum), добиће 15 перпера, и за свакога коња платиће се $1\frac{1}{2}$ перпере, ако иде до Брскова (usque Brescuam) добиће 30 перпера и за свакога ће се коња платити 2 перпере, ако иде у „Рашку напријед од Брскова“ (in Rassiam a Brescua in antea), добиће 40 перпера и накнада за свакога коња биће 3 перпере. Из тога се види, да се Брсково броји између Оногошта и ондашње унутрашње Србије око Расе и Рудника. Књигоноше (курјери) долазиле су из Дубровника у Брсково за 5 дана; на пр. 8 августа 1312 био је пред суд цитиран један Гучетић, 14 августа су му књигоноше предале позив у Брскову и 19 су августа за то јавиле опет суду у Дубровнику (Liber Reformationum 1311). У Препоље су књигоноше стизале за 4 дана, у Призрен и у Вучитрн за 6 дана. Из спомена год. 1399, 1411 и 1433 (Heerstrasse стр. 69—71) види се, да је старо Брсково било онда као мјесто већ пропало на земљи српској, не босанској, близу Лима, с царином (о њој ср. Пуцића I, 27). У канцеларским књигама из г. 1392 до 1436 нашли смо пуно уговора с поносницима, највише Дробњацима, који су на коњима возили стоку дубровачких трговаца овим правцем у Србију. Каравани иду у манастир св. Николе на Бањи на Лиму, у Препоље, у манастир св. Петра на Лиму у садањем Бијелопољу, у село или до куће српскога властелина Прибила Кућинића код Лима; касније иду у село Комарани (има га и сад код Сјенице) на српској граници као прво село на земљи Ђурђа Бранковића иза босанских пријеђела Сандаља, који је држао Плевље, Препоље и Милешеву, и Павловића, који су имали Добрун; али о Брскову нигдје ни спомена!

Бјеласица, која се спомиње у два писма (бр. 76, 77) као мјесто с ћефалијом и колонијом дубровачких трговаца, биће село Belašnica аустријске карте близу извора ријеке Лаба на турском земљишту до саме данашње српске границе, на југоисток од Копаоника.

О Дубровчанима, који су ради трговине боравили у Србији или Босни, има у многим бројевима наше збирке важних података. Из свију се дубровачких споменика види, да ове колоније онда нијесу имале оштре организације. Чланови су се колонија непрестано мијењали. Неки су од њих били Срби, који су били примили грађанство дубровачко, али су мало живјели у Дубровнику. Само се у вријеме пошљедњих Немањића спомиње кад када један консул код краља или цара као заступник опћине и глава ових трговаца. Послије га нема, и опћина назначује суд у колонији од тројице чланова, једнога консула и двију судаца, само за сваку распру особито. Често су се чуле тужбе, да они Дубровчани, што су били цариници или други чиновници господарски, прекорачавају своју власт проти својим земљацима. Оштро је било забрањено, да Дубровчанин не тражи права проти Дубровчанину код суда српскога, али у вијек се понављају случаји, гдје један или други није послушао.

Као што град сам има два имена, романско и славенско (Дубровник, Ragusium), и житељи су имали по два имена. Ова имена или су само мало окренута (Gondola Гундулић, Gozze Гучетић и др.) или су превод (Longo Дльжчикь, Stella Звѣздикь итд.). Код властеле се често налазе још и трећа имена, можда да се разликују разне линије једне породице ових, како су их Срби звали „кнезова“ дубровачких. Већ се из зборника Пуцићева (II стр. 124) види, да су Цријевиће (Cerva) српски звали такођер *Тамарићи*, Рањине (Ragnina) *Грубетићи* (I додатак стр. XIII), Лучиће (de Luca) *Трентачевићи* (зв. IX). У нашој збирци налазимо једнога Градића (Gradi) као *Цинцуловића* једнога Крусића (Crosio) као *Мурджића* једнога Бочинића (Bocignolo) као *Манатића* и више др. И од Которана су властеоску породицу Биволичића (Bolizza) звали *Грбичићи*

(бр. 100, упор. бр. 93). Око Дубровника и сад има тијех разлика; сељаци Конављани Пуциће зову *Шкатиħи*.

Два писма (бр. 18 и 19), заједно с једним већ изданим од Пуцића (II стр. 25), износе на видјело цијелу једну породицу властеоску, вјерне слуге цара Стефана, царице Јелене и сина им цара Уроша. Име породице је Повића: Повика, Pouicha Спомињу се од ње три брата, логофет Ђурађ, Радослав и чеоник Милош. Били су у сродству (роднињ крьвьнь, parente e sangue) са једном дубровачком пучанском породицом великих трговаца, који су се звали српски Дльжчикь, латински Longo. У исто се вријеме спомиње и у Дубровнику једна трговачка породица Повића, али без свезе са српском властелом истога имена

Ђорђе је био логофет цара Стефана у пошљедним његовим годинама. Спомиње се у три повеље цареве: 1354, 14 августа на Брусници под Рудником (Флорински бр. 4, Стојановић стр. 56); 1355, 5 декембра под Бером (Пуцић II, 24); без године 2 маја на Овчепољу (Флорински бр. 6). Послије смрти цареве није остао у служби младога цара Уроша, јер се као његови логофети помињу Драгослав и Дејан. Са Дубровчанима је био у «љубавном и срдачном» пријатељству, као «брат и пријатељ.» У мутним временима послије смрти цара Стефана депоновао је своју «ризницу» у Дубровнику код великих трговаца Милца Думоњева Лебровића и Лаврете Разуменовића. Кад се је 1361 млади цар заратио с Дубровником, опћина је положила руку на поклад логофетов код Лебровића ради ратних трошкова, али је послије мира опет све вратила.[1]) Осим Лебровића и Разуменовића имао је Ђорђе свезе и са својим рођаком Живком сином Радослава Длжчића. који му је много година давао разне «потребе.» Овај се Живко често спомиње у дубровачким књигама и као поклисар опћине код разних господара у сусједству. Међу тим Лебровић и Разуменовић умру обојица, и разни епитропи почну управљати њиховим добрима, на која је Ђорђе имао велика права због својих новаца. Да изравна своје рачуне са Живком, логофет одступи њему све, што год је имао код епитропâ оне двојице у Дубровнику, куће, виноградe, новце и друго, писмом написаним 27 фебруара 1367 у Солуну, у кући самога логофета руком његовог ђака, пред свједоцима Дубровчанима, који су случајно боравили у том граду (бр. 18). Како је дошао логофет Ђурађ у Солун, да ли се је тамо уклонио бјежећи пред противницима или је тамо дошао с царем Урошем или с царицом Јеленом, о томе ништа не знамо. Солуном је у то вријеме управљао син цара Јована Палеолога, потоњи цар Мануил, за којега Димитар Кидониос у једном недавно нађеном сувременом прологу до једнога хрисовуља каже, да је онда многа мјеста у Македонији и Тесалији «ослободио од јарма српскога».[1]) То су одношаји и ратови, о којима друкчије ништа не знамо и који спадају у пошљедње године цара Уроша. Писмо је логофетово стигло у априлу у Дубровник, гдје је вијеће дало испитати свједоке, је ли писмо збиља његово. Неколико мјесеца послије тога умре логофет у Солуну. Прије смрти се је с рођаком Живком некако друкчије изравнао, тако да му је у Дубровнику још доста остало. О овом своjем благу учинио је нову наредбу, лежећи болестан, у присуству браће своје Радослава и Милоша и призваних свједока, «властеле цареве» и дубровачких трговаца. Оставио је све то најмлађему брату Милошу, да с тијем поступа, како га је воља.

Милош Повића се у књигама дубровачким у вијек зове челником или господина цара Уроша или госпође царице Јелене, мајке царове. Друкчије знамо о њему само то, да је

[1]) Упор. нашу расправу у Časopisu českého musea 1886 стр. 245 (denarios Jurech logofeti).

[1]) Zachariae von Lingenthal, Prooemien zu Chrysobullen von Demetrius Cydonius, сједница краљ. берлинске академије 13 децембра 1888.

имао баштине у Звечану.[1]) Дошао је сад у Дубровник као посланик цара и његове мајке, да добије светодимитарски доходак 2000 перпера за прошасту годину, и примио је те новце 1 априла 1368.[2]) Послије извршења ове своје дужности јавио се као нашљедник својега брата логофета и молио, да му епитропи Лебровића предаду све имање Ђурђево. Али епитропи су за своју безбједност хтјели доказе и свједоке. Милош је за то дао у канцеларији питати оне Дубровчане, који су били у Солуну присутни, кад је Ђурађ своју опоруку чинио. Кнез је са вијећем међу тим од своје стране послао за то књигоноше к трећему брату Радосаву, који је живио у Серу.[3]) Курјери стигоше 15 маја 1368 у Сер у кућу Радославову и донесоше већ пошљедњег маја његов одговор (бр. 19), којим је Радослав потврдио законитост захтјева Милошева и молио, да му се све изручи. Послије тога суд дубровачки предаде Милошу цијело то благо: врећицу са нотарским записима, чаше (naffos), појасе и друге радње сребрне, свега 45 либара сребра, камену кућу покојнога Лаврете Разуменовића у сестерију (махали) св. Влаха између куҕ҃а негда Палмерија Јуде, покојнога Николе Лукарића и покојнога Вида Соркочевића, древну

[1]) Богослав Храпојевић, којега Милош зове (Пуцић II стр. 26) „ЧЛОВѢКЬ МОИ“, записан је у испиту свједока у Дубровнику као „Bogoslauus Cranoevich de *Sueçano.*“

[2]) 1 Априла 1368: „Milos celnich, homo domini Imperatoris Sclauonie et nuncius eiusdem, qui literas apportauit a dicto [Imperatore] et a domina Imperatrice eius matre pro tributo recipiendo istius anni proxime preteriti fuit contentus et [confessus] et recepit a domino Rectore Ser Petro de Çereua, dante et soluente vice et nomine communis [Ragusii] yperpyros duo millia, in presentia Volcoslaui Crudup (тако) et Priboe Ruye de Tribigna, Micaelis cyroici salariati communis Ragusii et Petri speciarij de Venetiis,“ Diversa Cancellarie 1366—1368 у архиву суда дубровачкога (запис мјестимице, гдје смо га допунили, оштећен). Треба додати к подацима, што смо скупили у чланку о краљу Вукашину и цару Урошу у Časopisu čes. musea l. c.

[3]) Милош ставилац краља Стефана Душана 1333 (Mon. serb. 104) и жупан Радослав, који је 1323 био код краља Владислава (Пуцић II, 4) и којега Душан спомиње год. 1347 у повељи храму св Михаила и Гаврила у Призрену као својега „ЛЮБИМАГО ВЛАСТЕЛИНА“ (Гласник XV, 284), биће лица различита и старија од овога Милоша и Радослава.

кућу истога Лаврете на пијаци (platea) на земљишту опћинском између куҕ҃а Франциска канцилијера и покојнога Милена шавца, запис нотарски за 372 златна дуката, које је имала дати опћина, па и винограде у Гружу код луке Дубровачке и на отоку Шипану. Намјесник је кнежев Климе Гледић (Gleya) 11 јунија увео Милоша у држање свега непокретнога имања [1]).

Милош је почео скупљати најме и продавати ствари непокретне; при том му је влада дубровачка сама помагала, примајући новце његове за чување у опћинску ризницу. Тако је 19 јунија 1368 потврдио Живку Длжчићу ону древну кућу на пијаци, јер је већ од логофета Ђурђа била дана Живку.[2]) Касније, 29 јулија, продао је Павлу Ђурђевићу камену кућу Разуменовића за 1000 златнијех дуката, које је Павао у роковима исплаћивао повјереницима Милошевим, Живку Длжчићу и Србину Радици (Радика) Богданићу, човјеку Милошеву, чак до 23 јунија г. 1372.[3]) Од епитропа Лебровића примио је Милош 1 августа најам од обију кућа, за пет година, т. ј. од смрти Милца Лебровића. Још 19 августа био је Милош у граду. Претпошљедњег је августа пред судом добио, ваљда већ у одсуству, преко својега адвоката властелина Ивана Гундулића, парницу с епитропима Лебровића, који су му послије тога предали још неке земље Разуменовића, „његова дужника“ (Rasumeni mei debitoris).[4]) Од тих је земаља дао продати пошљедњега новембра виноград у Жупи код Дубровника Ради удовици Милца Лебровића

[1]) Div. Notarie 1362.

[2]) Div. Canc. 1366—1368 (Milos Pouicha çelnich domine Imperatricis).

[3]) Div. Canc. 1362 (Milos Pouicha, frater quondam Jurech logofeti domini Imperatoris Rassie et çelnich domine Imperatricis). Богданића латински пишу увијек Radicha; у писму код Пуцића II стр. 25 dat. РАДИЦѢ, acc. РАДИКȢ.

[4]) Diversa Notarie 1362 (Milossius Pouicha, çelnich domine Imperatricis Rassie et frater Jurech logofeti domini Imperatoris).

и Матку сину магистра Николе љекара за 1000 перпера. [1])

И послије повратка у Србију Милош се све бринуо за ту оставштину. На Дмитров дан (1369) боравио је у Скопљу и тамо продао дубровачкому трговцу Милцу Хранисалићу за 700 перпера виноград на отоку Шипану, који је негда прије био покојнога Маринце Думинића (Marini Domagne de Pouerscho). О продаји винограда у Жупи настала је међутим распра. Овај је виноград био логофет Ђорђе за 2000 перпера одступио Живку Длжчићу, те Милош није имао права продавати га. Живко је у вријеме продаје био одсутан као поклисар дубровачки код бана хрватскога. За то се Милош дугачким писмом од 25 јулија (1370), писаним ваљда у Призрену, опширно испричавао Дубровчанима, да је «згрешио по невјести», нека Живко врати удовици Ради примљене новце и виноград остави себи самому. [2]) Ово писмо дао је кнез уписати у књигу канцеларије 9 септембра 1370. Код њега се у књизи налази лист са записом о испиту свједока 6 августа, који су сви видјели, како је Милош то писмо писао и читао у присутству свједока «Латина и Србаља», па га је предао дубровачким властелима Живу Журговићу (Junius de Georgio) и Живу Пуцићу, те они га дадоше Призренцу Доброславу Николићу, да га донесе у Дубровник. Чак послије тога била је продаја винограда Шипанскога, учињена од пуномоћникâ Милошевих, Живка Длжчића и Радике Богданића, уписана формално у књигу 4 септембра 1370. [3])

Код 20 јунија 1372 читамо заповијед кнеза и суда Милоју Богојевићу на Шипану, нека од дана данашњега одговара за виноград покојнога Петра Пуцића Живу Длжчићу и Радици, пуномоћницима Милоша Повића. Ови исти пуномоћници примише 22 јунија од Божне, удовице Русина Главата, 15 перпера као најам од куће. [1]) Челник је Милош међу тим у ратовима, који су се водили у Србији послије смрти цара Уроша и краља Вукашина, пао у сужањство. Стјепош Степановић из Драчевице, слуга жупана Николе Алтомановића, држао је Милоша као сужња на Ободу у Конавлима близу Цаптата. Дубровчани су почели са Стјепошем преговоре, да пусти Милоша на слободу. У ту сврху кнез Иван Бунић са малим вијећем преда 14 августа 782 дуката и 15 гроша новаца Милошевих грађанину Влахоти Водопићу да их однесе Милошу, који је за те своје новце често опћини писао, јер се ваљда њима хтио из затвора искупити. Водопић је пловио с Иваном канцијером на оборужаној барци до обале код Обода и предао новце Милошу у руке у присутству свједока Латина и Србаља, самога Стјепоша, браће Првоја и Припца Стањевићâ из Обода, дубровачког властелина Драгоје Клим. Гучетића, дубровачког трговца Милца Храниславића и других. [2]) Мало дана послије тога, 18 августа 1372, челник Милош био је у Дубровнику и дао Миладину Хранислављићу пуномоћ да прими сто дуката, које је Милошу био дужан Милац, брат истога Миладина, јоште за виноград Шипански, те је Милац те новце збиља исплатио. [3]) Тијем се свршују гласови о властели Повићама.

Орбини спомиње међу властелом цара Душана «Milosc con suo fratello Ra[d]osau Ledenich». Може бити да је имао неку тамну ви-

[1]) Diversa Cancellarie 1362; садањи натпис ове књиге није вјеран; у истини је то Liber venditionum 1362—1371.

[2]) Пуцић II стр. 25—26. из Div Canc. 1369. У књизи слиједи талијански пријевод, уписан чак 16 априла 1372.

[3]) Diversa Cancellarie 1362.

[1]) Div. Canc. 1371 (Milossii Pouicha).

[2]) Lettere e Commissioni di Levante 1359—1380 f. 75 t, напутак за Водопића од 14 авг. 1372: «quod in nomine dei debeas ire in barcha ad Ciuitatem Veterem (Цаптат) in Obod et ibi inuenire Milossium Pouicha, fratrem Gurech logofeti, et debeas descendere in terram et portare tecum Johannem nostrum cancellarium et aliquos testes de marinariis et debeas dicere dicto Milossio,» да му шиљу новце, за које је често писао. «Et debeas dicere Stepossio, qui tenet dictum Milossium *incarceratum* et rogare ipsum ex parte nostra, ut debeat dictum Milossium affrancare, sicut promisit comuni Ragusii.» — Запис о новцима и свједоцима у Div. Canc. 1371.

[3]) Div. Canc. 1371.

јест о браћи Повићама, само што се ови нигдје не зову Леденићи. Професор Карло Хопф је у својој тежњи, да сва лица, која се спомињу у старим књигама, приведе хоћеш нећеш у генеалошку свезу, саставио и генеалогију Леденића, идентифицирао Радослава са Драгославом, логофетом цара Уроша и уметнуо међу потомке њихове дапаче и самога босанскога војводу Радослава Павловића.[1])

Неким писмима наше збирке објашњује се повијест српских господара у Албанији 14 и 15 вијека. Три су писма од Јована Комнина, којега је цар Стефан Душан поставио деспотом у Арбанашком Биограду (Берату) и у Авлони. Ко је био тај деспот, јасно каже Јанински љетопис Прокла и Комнина: брат бугарског цара Јована Александра и царице Јелене, жене цара Стефана Душана, и супруг Анке, удовице пошљедњега деспота епирскога Јована II.[2]) Ово се извјешће потврђује млетачком исправом од г. 1350, у којој се он зове „cognatus domini imperatoris" (т. ј. Душана) и особито је истакнут као рођак царичин.[3]) Г. 1353, 2 маја република је млетачка овога деспота именовала својим грађанином; при тој прилици зове га „деспотом Романије".[4]) Макар да је била између Дубровника и Авлоне све велика трговина, у књигама вијећа дубровачкога један пут се само у г. 1359 спомиње „despotus Comnenus de Valona.[1])" Пошљедни је спомен с овом деспоту у једном млетачком писму мјесеца септембра 1363.[2]) У фебруару 1366 јавља се као господар Авлоне *Александар*, о насловом не деспота, већ „господина" (dominus); његови су поклисари примили у Дубровнику новце за со.[3]) Позната је српска листина од 2 септембра 1368 г., у којој се Александар, **„Господинь Каниńѣ и Яклонѹ"**, као ново именовани грађанин дубровачки заједно са својом властелом заклиње на пријатељство пред дубровачким поклисаром Николом Кабужићем.[4]) Г. 1372 јављају се први пут Балшићи као господари ове приморске државице у средњој Албанији, на име „magnificus dominus Balsa Balsich, Gente, Canine et Aualone dominus."[5]) Да је жена Балше Балшића, госпођа *Комнина*, била кћи онога деспота Јована Комнина, о томе се једва може сумњати. У којем је односају с њим био онај Александар, у споменицима до сад познатим није објашњено, али свакако биће му био род, ако не син, као што мисли Руварац[6]).

Осим тога треба нам проговорити и о Мркши, господару Авлонском (1396—1414). Од њега до сад није била позната ниједна повеља. У зборнику Пуцића има само пет писама, што су Мркши (1405—1408) писали Дубровчани. Ми износимо сад шест писама из г. 1398—1406 од самога Мркше. Жалимо што

---

[1]) Orbini, Regno degli Slavi p. 168. Hopf, Chroniques grécoromanes p. 535 и Ersch und Grubers Encyklopädie, Band 85. S. 458 A.

[2]) Љетопис Јанински у Гласнику XIV, 237. Упор. Хопфа, Croniques grécoromanes p. 529 и Руварца, О кнезу Лазару, II. Сад 1888. стр. 116—118.

[3]) Љубић, Monumenta III, 176 = Гласник XI, 451 (Упор. Гласник XIII, 287).

[4]) „Cum magnificus uir dominus Iohannes Comminos (sic) et Assanis, Romanie despotus, nobis suos ambaxiatores transmiserit liberaliter offerendo se et sua ad honorem nostrum et inter alia nobis fecerit supplicari, ut ipsum dignaremur in commune nostrum recipere, vadit pars, consideratis bona dispositione et uoluntate sua, quod ipse despoti cum heredibus suis in ciuem nostrum graciose recipiatur. Et est capta per VI consil., tria capita et 30 de XL" Grazie књига 13 (10 старога реда) f. 15 а у млетачком архиву. Цитира већ Хопф у енциклопедији Ерш—Грубера 85, стр. 446. Упор. листину из г. 1357 код Љубића III, 352, гдје се то млетачко грађанство деспотово опет спомиње (quia est ciuis noster).

[1]) Monumenta Ragusina II, 263.

[2]) Љубић IV, 58 (apud despoti et alios).

[3]) Diversa Cancellarie 1364: 27 febr. 1366. „Nos Grimaldus de Ragnina et Georgius Augustus de Valona, tamquam nuncii domini Allexandri, domini de Valona, confitemur, quod habuimus et recepimus a Domagna de Mildrugo pro parte solucionis salis, quem emerunt Bochdanus Bobaicia et Ratcus Smole a dicto domino Allexandro, ducatos auri quadringentos."

[4]) Миклошић, Mon. serb. стр. 178.

[5]) Љубић IV, 100; пуни наслов IV, 219.

[6]) Руварац, op. cit. стр. 118.

нису сачувана у изворнику, него само у преписима канциљера Руска; за то не знамо, какав је био печат Мркшин.

О томе, тко је био тај Мркша, од које је био породице, и како је дошао у средњу Албанију, не мало је било већ писано или нагађано. Пажњу је на њега обратило једно мјесто познатог «Breve memoria de li discendenti de nostra casa Musachi», успомена арбанашкога деспота Ивана Мусаки, писаних г. 1510 у краљевству Напуљском. Мусаки спомиње Мркшу под именом «Marchisa Rè di Servia», као српскога краља, супруга Регине из куће Балшића и господара Авлоне и Канине. [1]) Хан у прегледу генеалошких биљежака овога арбанашкога властелина каже, да је успомена пошљедњега хришћанскога господара још жива у Авлони, али да га људи тамо сад зову краљ Марко, даље да народ око Авлоне јоште спомиње и госпођу његову Ругину, али сам никако не зна у коју породицу да помјести овог господара, да ли у Немањиће, Комнене, Бранковиће или у кућу краља Вукашина. [2]) Хопф, који је скупио о Мркши доста података из књига архива млетачкога, зове га у својој повјести Грчке средњега вијека „Мирче". За поријекло његово каже, да је био «ein Vetter der Paläologen», и прибавља, да је могао бити краља Марка, српског народног јунака, син. [3]) Макушев се не пушта у генеалошка питања, али не зна ни право име Мркшино из Пуцићевих споменика. [4]) Архимандрит Иларион Руварац тумачи ова сродства друкчије: «Балшина кћи и наследница, госпођа Руђина (Rugina, Regina) уда се за Србина Мркшу, сина Теодоре, сестре Драгаша и Константина Дејановића, *може бити* од првог јој мужа Жарка Мерешића (да није Мркшића?), властелина у Зети, који је Мркша био братучед Јелени, кћери Константина Жеглиговца и царици Манојла Палеолога, цара Цариградског, која је у патријарха Цариградскога настојала и посредовала за разрешење од сродства између Руђине, кћери Балше II, и Мркше, сина Теодоре, друге жене брата тога Балше, Ђурђа Балшића» [1]).

Наши споменици јасно зову Мркшу сином Жарковим, чим се комбинација архимандрита Руварца потврђује. Логофет дубровачки Руско Христофоровић биљежи у запису код писма бр. 37 наше збирке име „господин Мрькша Жарковикь"; и у латинском запису код писма бр. 30 такођер се чита име «Merchxa Xarchouich, dominus Aualone».

О оцу Мркшином Жарку има само неколико података из првога времена цара Уроша. Онда је заповиједио у приједелима зетским око ушћа ријека Бојане и Дрима. Г. 1356 Дубровчани су с њим (Siarcus) имали неприлике ради стоке, коју је њима задржао код св. Срђа на Бојани, и послали к њему поклисара Бају Болачића. Млади цар Урош се ради тога срдио на Жарка и послао властеличића Вукшу у св. Срђ, да Дубровчане „чvва и клюдє шдь всакє закавє и шть Жарка и шть всєга". [2]) У јунију г. 1357 примила је млетачка република у вијећу четрдесеторице и у великом вијећу Жарка, властелина цара српскога, заједно с нашљедницима његовим на његову прозбу за почасног грађанина млетачког [3]).

[1]) Издање Хопфово у Chroniques gréco-romanes p. 290.

[2]) Hahn Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar, Wien 1867 p. 292.

[3]) Allg. Encyklopädie der Wissenschaften von Ersch und Gruber, Bd. 86, 1870 p. 95. У генеалошким таблицама својих Chroniques gréco-romanes p. 534 зове га Хопф: «Mirčo (Marco, Marchisa, Micho) le Paléologue.»

[4]) Макушевъ, Историческія разысканія о Славянахъ въ Албаніи въ средніе вѣка, Варшава 1871 стр. 56: „Регина около 1400 г. вышла замужъ за Маркишу Музаки, Marchissa, Mirchsa, Mrsa въ венеціанских памятникахъ, котораго Музаки неосновательно величаетъ сербскимъ королемъ и котораго Ганъ смѣшалъ съ Маркомъ Королевичемъ."

[1]) Руварац, О кнезу Лазару, у Н. Саду 1888 стр. 118.

[2]) Monumenta Ragusina II, 169. — Mon. serbica стр. 175; биће из јануара 1357, упор. Časopis českého musea 1886. стр. 16.

[3]) Запис у књигама Grazie vol. 14 (11 старога реда) fol. 18 v: «Capta in 40 9 jun(ii) 1357; 13 junii capta in

Шта је било са Жарком, кад су у Зети завладали Балшићи, не знамо. Од познијих писаца Халкокондилас зна нешто за неког српског властелина *Ζάρκος*, али у Македонији над Вардаром. Лукарић овога Харсо спомиње кратко између српске властеле послије смрти Душанове. Највише зна за њега Орбини, који пише, да је друга жена Ђуре Балшића била «Teodora, che fu moglie di *Zarco Meresich* e sorella di Dragas e Constantino, figlioli di Deano»[1]) Хопф је знао за онај запис о млетачком грађанству и за ријечи Орбинове; али је без потребе од Жарка учинио Твртка: «Twartko Meressič, Herr von Çedda und Drin.»[2])

Од браће је Балшића најмлађи Балша († 1385) завладао Авлоном с цијелом околицом. Ову је државу наслиједила удовица његова госпођа Комнина, која је била у пријатељству с Млечићима и с Дубровчанима. У марту 1391 рекао је посланик госпођин Дубровчанима, да ће она удати кћерку своју. Вијеће је умољенијех (consilium rogatorum) или сенат закључило 21 марта, нека се упита велико вијеће, има ли се госпођи Комнини послати од опћине дар; али је велико вијеће истога дана одлучило, не знамо зашто, са 31 гласа, да се овакав дар не да.[3]) Вјереник је ове кћерке био Мркша. На сродство Мркше, сина Тодоре, жене Ђуре Балшића († 1378) од првога брака њезина, и тијем адоптивнога сина Ђуре, и Ругине, кћери Балше, брата истога Ђуре, које би по закону било велика запријека, није се при томе гледало. Питање се подигло касније Имамо једно писмо патријарха цариградскога, писано између марта и декембра 1394 самому Мркши (**κῦρ Μῆρξε**), братучеду (**ἐξάδελφος**) цара грчкога, у истини не цара, већ царице грчке. Посланик је Мркшин, монах Атанас, предложио тада, три године послије свадбе, патријарху питање о том браку и разложио, да је овај брак био учињен од пријеке потребе ради погибли, која је тамошњим хришћанима пријетила од Турака и која очевидно није допуштала, да државом влада само слаба женска рука, те је објаснио, да је ову женидбу ради ових изванредних околности благословио архијепископ Охридски. Патријарх, код којега су у том послу много настојали и цар Манојло и царица Јелена, кћерка српског господара Константина у Македонији, одговара, да му се ово питање види веома тешко ради блискости сродства (**διὰ τὴν ἐγγύτητα τῶν βαθμῶν**), да не може овај брак ни рушити ни потврдити и да само савјетује, нека се Мркша и његова госпођа брину за душу своју, да послије садањега свога господарства наслиједе и вјечно царство.[1])

Положај је српске државице у Авлони био ради напредовања султана Бајазида сасвим погибан. Госпођа Комнина је одмах послије смрти свога мужа нудила своју земљу 1386 републици млетачкој[2]) и ову понуду све понављала, напокон у октобру 1395 за годишњу плату 7000 дуката, цијенећ своје дохотке на 9000 дуката[3]). У септембру је 1396 исте преговоре преузео њен нашљедник «dominus Merxa». Млечићи нијесу ту понуду примили, јер се као власт поморска нијесу ни

---

maiori consilio. Quod *Sarchus*, barro domini Regis Raxie, qui dominatur in partibus Çente et Lodrini et illius Maritime, recipiatur, sicut fecit nobis instantissime supplicari, in ciuem nostrum cum suis heredibus et est captum per consilium et capita »

[1]) Regno degli Slavi, Pesaro 1601 p. 287.

[2]) Encyklopädie Bd. 85, S. 457.

[3]) «Prima pars est de faciendo dona domine Comnine condam Balse pro maritacione filie sue, quam maritat ad presens, de bonis nostri communis, in rebus ipsi mittendis per nuncium, qui ad nos accessit pro parte sua (превучено: valorem ducatorum centum et ab inde infra). Secunda pars est de non donando. Capta per XXXI.» (Liber Reformationum 1390—1392).

[1]) Acta Patriarchatus ed. Miklosich et Müller II p. 230. Од грчких љетописаца зна још само Халкокондилас за „Мркшу господара Канине“ међу владаоцима, што су прије турског завојевања били у Албанији (**Μύρξαν τῶν Κανίνων ἡγεμόνα**, изд. Migne, Patrologia græca t. 159 p. 250).

[2]) Љубић, Monumenta IV, 226.

[3]) Misti XLIII f. 89 млетачкога архива, код Љубића IV, 349 само у изводу.

могли пуштати у велике послове на суху, видећи, да на обали око Авлоне нема добрих лука и да се та мјеста у опће без великих трошкова не могу држати. Тек пропаст султана Вајазида у бици Ангорској 1402 опет обезбиједи положај и Мркше и других хришћанских господара у Албанији, барем за неко вријеме.

Из ових преговора с Млечићима знамо, и шта је држава Комнине и Мркше обнимала: «Aualonam, Caninam, Cimeram, Belgradum et turrim Pirgi» (овако у септ. 1396). Авлона, тврђава њена Канина, Химара, под високим планинама код отоке Отрантске на југу Авлоне, и арбанашки Биоград, данашњи Берат, добро су нам познати. Питање може бити само о томе, шта је била «turris Pirgi», често споменута у листинама оних година као Pirgo, Pirigo, Piricho, turris Pirgi, turris del Birgo, Pirach (адјектив Пѣржански) итд., кула или тврђавица, код које Мркша имаше једну од својих царина. Хопф је мислио, да је то познати грчки град Парга у епирском приморју према отоку Паксу. Али смо се читањем млетачких споменика потпуно увјерили, да је кула «Пиржанска» била много ближе, на ушћу ријеке Дјевола, данашњега Семени, између Авлоне и Драча, па се за то кад када зове и кулом Дјеволском. Г. 1389 госпођа Комнина је водила рат са Николом Мусаки, арбанашким властелином и господаром „turris de Dieuali". Војска је госпођина побиједила и заробила Николу. Али се људи у кули нијесу хтјели предати прије него што се њихов господар Никола ослободи. У тој су се распри обје странке сагласиле одступити кулу привремено млетачком бајлу на отоку Крфу, под увјетом, да њу преда Комнини, кад она пусти Николу. Млечићи су кулу, која је била на ријеци даље од мора (turris distans a marina super quadam flumaria), заузели, добро је разгледали и нијесу је оставили без некога оклијевања, јер им се чинило да би могла и њима послужити за обезбјеђење Драча и његових пријеђелâ. Предали су је 1390 Комнини под увјетом, да она сваке године шаље на бродовље млетачко у Крф три мрнара.[1]) Комнина је у осталом имала од г. 1389 исту васалску дужност спрама Млецима и за оточић Сасен (Saseno) у мору испред Авлоне.[2])

Јужни сусјед Мркшин на обали спрам Крфа бијаше епирски деспот Исау, касније арбанашки властелин Гјон. Сјеверни сусједи бијаху Млечићи у Драчу и арбанашка господа из кућа Мусаки и Топија. Источна граница биће била отворена према Турцима.

На приморју је била живахна трговина са житом. Цариници су у Авлони и Пиргу били највише Дубровчани. Из преписке Мркшине са Дубровчанима знамо о резиденцији његовој «у кули Канинској", о дворанима његовим, од којих се спомињу властелин Давид, Ђорђе Кавседатић, Коста Варда и Јања Јанетић, и о његовој канцеларији, у којој су били Јани протонотар и Димитар, Мркшин писар. Од 29 августа 1397 били су Мркша, мајка његова Теодора и жена његова Ругина почасни грађани дубровачки.[3]) Теодора је онда боравила цијели мјесец август и септембар у Дубровнику и одједрила је у Авлону 2 октобра 1397 на државном бригентину дубровачком, примивши на одласку дарове у цијени од сто перпера. Још знамо само то, да је Мркша имао једну удату сестру, којој су Дубровчани 1402 осим дарова од сто перпера понудили и оружани брод на пут к мужу.[4])

Пошљедњи је глас о Мркши у дубровачким споменицима од г. 1412. По млетачким

---

[1]) Penultimo aug. 1390, Misti XLI, f. 100, код Љубића IV, 284 само кратка биљешка.

[2]) Љубић, Monumenta IV, 263.

[3]) Мало вијеће 29 авг. 1397: «Merchxa et domina Theodora, similiter domina uxor dicti Merchxe et domina... eius socrus.» Liber Reformationum 1397—1399.

[4]) Велико вијеће 11 јула 1402: «offerre brigantinum nostrum armatum Merchxe expensis nostri communis pro mittendo sororem suam ad maritum,» Liber Reformationum 1402—1404.

споменицима каже Хопф, да је умръо г. 1414. У марту 1415 водили су Млечићи већ преговоре с удовицом његовом Ругином[1]) Њена је влада била кратка. Г. 1417, 26 августа јављају Дубровчани краљу Жигмунду, да су Турци мјесеца јунија преко пријеђела, који се још сада зове Мусакја по арбанашкој властели тога имена, ударили на државу Авлонску, узели Берат, Канину и «Пираг», опљачкали и изгорјели саму Авлону и поробили много народа, и да је госпођа Ругина побјегла на Крф.[2]) Већ се у јулију спомиње Хамза-бег као турски заповједник у Авлони.[3]) Млечићи су још у јулију друге 1418 год. наложили своме посланику код султана, нека се потруди о томе, да Турци врате Авлону, Канину и друга мјеста госпођи Ругини, јер је муж њен био грађанин млетачки па је и она грађанка млетачка.[4]) Али све узалуду. Ругина се спомиње још 1420—1422: Дубровчани су примили њену ризницу у поклад, дали јој један пут стан у граду па и бригентин за пут у Крф. Више о њој не чујемо. Кад се несрећни краљ Владислав пољски и угарски спремао 1444 против Турака, Дубровчани су жељели добити при очекиваном раскомадању турске државе Авлону и Канину за себе и слали су поклисаре, да то с краљем уговоре. Али Владислав погине на бојном пољу код Варне, и царство турско постаде јаче него икада прије, па држи земље Мркшине још до дана данашњега.

Не можемо споменути Мркшу и мајку његову Тодору а да не споменемо још једнога српскога властелина у ондашњој Зети и Албанији. То је господин Константин, лице доста нејасно. За њега је дубровачки љетописац Рестић мислио, да је био син кнеза Лазара.[1]) Хопф је (а с њим и Макушев) погрјешном комбинацијом њега уметнуо у породицу Кастриотића, као оца Ивана Кастријоте и дједа славнога Скандербега, и ако Иван Мусаки[2]) јасно каже, да је Ивана Кастријоте отац био *Павао* Кастријота. Из споменика је дубровачких јасно, да је овај Константин био такођер син Теодорин, чини се, од другога мужа њезина Ђуре Балшића. Већ га једна сувремена биљешка дубровачке канцеларије на полеђини једне повеље његове зове Балшићем: «Sagramento de miser Gostadin de miser Bal(sa), amigo al comun de Ragusi».[3])

Овај се Константин први пут спомиње г. 1391. Млечићи су већ неколико година водили преговоре са тешко болним господаром драчким Ђорђем Топијом, с намјером, да послије смрти његове добију Драч у своје руке. Из писма млетачкога консула у том граду дознали су, да «онај Константин» такођер чека на смрт Топијину желећи постати господаром Драча уз савјет Бајазида беја, турског заповједника у Скопљу. Одмах је «капетану кулфа» 2 маја била послана заповијест, нека с ратним бродовима млетачким заузме Драч, истом чује, да је тамошњи господар умръо.[4]) И то се учинило без најмање запријеке, јер су арбанашка

[1]) Љубић, Mon. VII, 198.

[3]) «De mense junii proxime preteriti magna Turchorum copia venit ad viam de Musachia supra Aualonam per I zornatam et depredata fuit omnes contratas illas et cepit unam civitatem vocatam Bielgrad, et postea descendit ad viam Marine et venit ad Auallonam et depredata fuit et combussit omnia et captiuauit multas gentes, ac domina Rugina aufugit et se recepit in Corphoj. Et predicti Turci ceperunt quoddam castellum vocatum Chanina et Pirach et depredati fuerunt omnes circauicinas illas contratas.“ (Lettere e Commissioni di Levante 1411—1417).

[3]) Chamsabech Turchus, dominus Aualone, Cons. Rog. 12 julii et 9 aug. 1417 (Дубр.).

[4]) Љубић, Monumenta VII, 263.

[1]) Пуцић, Споменици I, предговор стр. IV.

[2]) Chroniques grécoromanes p. 301.

[3]) Monumenta serbica стр. 228.

[4]) Misti vol. XLI f. 137a у млетачком архиву (код Љубића IV, 287 само у изводу): «Intellectis plenissime literis scriptis ducali dominio per consulem nostrum Durachij, qui notificat de extrema condicione domini Durachij, habito etiam respectu, quod occurrente casu mortis dicti domini *ille Constantinus* anelat multum ad instantiam Baysit Bey faciendum se *dominum Durachij*, quod foret penitus contra intencionem nostri dominii et totius terre, esset etiam causa, ut nunquam peruenire possemus in tractatu, in quo sumus et necessarium sit pro bono nostro superinde vigilare.»

властела у Драчу већ прије у ту сврху примали новце од Млетака.

Двије године послије тога Константин је упао у тако непоуздан положај, да је с помоћу Авлонске госпође Комнине тражио прибјежиште код републике млетачке. Посланици су госпође Комнине јављали у Млецима међу другим, да је господин Константин готов осигурати пет или шест својих тврђава за четири године и отићи да живи са женом и породицом својом у Негропонту или на Крфу. Сенат је 27 јунија 1393 одговорио, да је справан за услуге, али под увјетом, да Константин дође у саме Млетке, гдје ће га као најмилијега пријатеља примити.[1])

Од г. 1395 имамо о овом господару пуно гласова. У јануару су његови посланици молили Дубровчане за зајам, али нису успјели.[2]) У фебруару дође у Млетке глас, да је Константин заузео (accepit) тврди град Кроју на арбанашким планинама код Драча. Ову је тврђаву до тад држао Млечић Марко Барбадико, човјек нарави несташне, који је већ дуго вријеме живио у Албанији те је постао више Арбанас него Талијанац, па се кад када умио споразумјети и с Турцима; жена је његова Јелена била кћерка Карла Топије и сестра Ђорђа Топије, пошљедњега господара драчкога.[3]) Сенат је одмах одлучио отпремити до Константина посланика, који био знао грчки (nuncius ad ipsum Constantinum, qui sciat linguam grecam) и који би помоћу новаца код њега настојао, да Кроју преда Млечићима, да овај град не остане у власти турској (ut non stet in potestate Turchorum), јер је Константин био подложник султана турскога.[1]) Како је Константин добио Кроју у руке, није у споменицима речено. Само се по ријечима једног закључка млетачкога види, да је град предала жена Барбадикова Јелена; она је у опће врло мрзјела републику, која је била освојила земљу њеног оца и брата.[2]) Сам се Барбадико уклонио к Ђурђу Страцимировићу Балшићу, али Млечићи су га напокон добили у своје руке и ставили га у тамницу.

Дубровачка преписка од љета исте године доста говори о Константину као господару на Дању близу Скадра, гдје је пролазио велики трговачки пут од приморја зетскога у Призрен и Ново Брдо. Константин је продао царину на Дању Которанима Марку и Владиславу из породице Драго и ови су почели узимати царине, каковых до сада није било. Вијеће је умоленијех 5 априла ради ових новотарија, „impositis per Constantinum nouiter,“ забранило сву трговину у Зети. Цариници се уплашише и молише, да им се допусти главом доћи у Дубровник, што је велико вијеће 20 априла допустило. Дошао је Марко Драго са писмом. Мало вијеће је 8 маја изабрало три члана да саставе одговор на то писмо, које је било од Константина и Теодоре: „ad faciendum responsionem fiendam domino Constantino et domine *Theodore*.“ Други дан, 2 маја писмо је било готово. Сачувало се и штампано је код Пуцића I стр. 1. Госпођа Теодора се у њему зове *госпођа кир Ксенија*. То је било без сумње њено име манастирско, исто како се удовица кнеза Лазара Милица у државној пријеписци својој увијек зове Јевђенија. Из самога се писма види, да је Константин био од куће Балшића а имено Ђурђа Бал-

[1]) Љубић, Monumenta IV, 308.

[2]) Prima pars est de excusando nos ambassiatoribus domini Constantini de non faciendo imprestitum. Consilium Rogatorum 18 januarii 1395 Liber Reform. 1395-7.

[3]) Maior soror domini condam Durachii, que nuper nupsit cuidam Ser Marco Barbadico, Љубић IV, 298. Helene uxoris sue, nate quondam magnifici domini Karoli Topie olim domini Durrachii ib. 314.

[1]) Secreta Rogatorum R. f 103 t у млетачком архиву, код Љубића IV, 339 само извод.

[2]) Закључак од 6 јулија 1395: „domina Helena, que fuit et est rebellis dominii nostri, que etiam dedit castrum Croie Turcho, ita quod per illam amisse sunt omnes dicte contrate“. Misti XLIII f. 71 (код Љубића IV, 348 само извод).

шића дијете: „Я Дѹбровникъ ѥсть кѹкы господина Кѡстадина, какѡ то ѥ господина Гюргы биль..... и данась ѥсть господина Гюргы дѣтеть“. Сам је Константин онда боравио изван своје земље, јер се говори о томе, „кьда Богь донесе господина Кѡстадина“. Дубровчани су 10 маја својим трговцима опет допустили трговину у Зети, о чему су писали 11 и 14 маја још два писма госпођи Ксенији. Али ствари нијесу биле у реду, јер се у јунију опет обуставља трговање у Зети. Пријатељски су односаји били поновљени тек на јесен повељом, коју је Константин 13 новембра 1395 издао Дубровчанима у Улијарима више Скадра[1].)

О Константину нема послије тога у књигама дубровачким ни ријечи више. Његово господство око Дања и Скадра биће било сасвијем кратко. Прије тога је 1392—1395 Скадар и Дриваст држао турски војвода Шаин. Њега је Ђурађ Страцимировић негдје послије септембра 1394 оданле протјерао[2]). Послије овог повратка хришћанске владе јавља се Костантин на Дању; ову ће му земљу бити повјерио братучед његов Ђурађ. Али Ђурађ није био сигуран пред Турцима; одмах је почео преговоре с Млецима и предао је републици млетачкој у априлу 1396 Скадар и Дриваст. Царина се на Дању јавља послије у рукама млетачким, али је сам град Дањ држао надаље властелин Која, подложник турски. Видимо такођер, да Константин не држи више ни Кроју. По једној млетачкој листини од 25 септембра 1396 «castrum Croye» било је онда «in manibus Probistiti», некога арбанашкога властеличића.[3]) Хопф и Хан[4]) мислили су, да је ово име неки титул, покварени назив протовестијара, те су за то учинили Константина и протовестијаром.

[1]) Миклошић, Monumenta serbica стр. 228.

[2]) О истјеривању Шаина Др. Јанко Шафарик, Acta archivi veneti I 349 = Љубић, Mon. IV. 427.

[3]) Љубић, Mon. IV, 385. У Стопу су бизи касније неки грађани Пробиститовићи, око год. 1465.

[4]) Hahn, Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar 304.

О Константину има надаље само два спомена, али њихово тумачење није без тешкоћа. Сенат млетачки 8 августа 1401 одговара посланику Константина, господина Србије (тако), земље, која је око млетачкога пријеђела Драчкога, и његове жене Јелене, сестре покојнога Ђорђа Топије, господара драчкога.[1]) У изворнику се чита: «ambassiator Constantini domini Seruie, territorii quod est circumcirca territorium nostrum Durachii, et ambassiator etiam domine Helene, uxor (sic) dicti Constantini, que Helena fuit soror domini Georgii, qui nobis dedit civitatem Durachii» Гледали смо изворник да видимо сваку ријеч. У њему је збиља написано: dni Seruíe. Хопф је читао Serine и Хан је то тобожње село тражио у селима Çeruja или Sinja у Матји близу Драча и мислио, да је нашао колијевку породице Скендербегове.[2]) Али споменик, уписан у пергаменове књиге сената млетачкога, није први нацрт већ само пријепис, па се канцијељер, мало вјешт у земљопису прекоморских пријеђела, могао лако у којечему преварити. Осим тога сам лист тумачи ово име: Константин је био «dominus Seruie» и та је земља његова била «territorium, quod est circumcirca territorium nostrum Durachii.» А у околици Драча, између овога града и Тиране (на исток од Драча), био је пријеђио, који се звао *Scuria*, познат из споменика 15 стољећа.[3]) Писар је лако могао написати Seruia, које је име било њему свакако познатије, мјесто ове арбанашке Скурије.

Константин и Јелена тражили су овим својим посланством оставштину Ђурђа Топије, брата Јеленина (Georgii Topie, fratris sui), неке ствари од самога Ђорђа дане Јелени, али у Драчу задржане због завјета Гојсаве, друге сестре Ђурђеве и Јеленине, која је била жена

[1]) Шафарик, Acta archivi veneti I. 349 = Љубић, Mon. IV, 437.

[2]) Hahn, Reise etc. 304.

[3]) Осим млетачких споменика и код Барлеција; упор. Хана у истом дјелу стр. 278 биљ. 1.

најприје драчкога властелина Курсака, послије Прогава Дукађина. Не можемо сумњати да су ова Јелена, сестра Ђурђа Топије и жена Константинова, и Јелена, сестра истога Ђурђа Топије, која је била негда жена Марка Барбадика, једно и исто лице, а не двоје, како узима Хопф у генеалошким таблицама својих Chroniques (p. 532). Разумије се, да је могла бити само друга жена Константинова, различита од прве, која се спомиње г. 1393. Односији су између Млечића и Константина онда били сасвијем пријатељски. Република је била готова, дати њему и његовој госпођи отворени лист (litteras patentes), да они и синови њихови (cum suis filiis) и људи њихови смију сигурно пролазити или живјети у Драчу и у другим мјестима млетачким, као што се слободно, пријатељски и сигурно примају грађани млетачки. То се је објавило посланику добрим и пријатељским ријечима, јер је бајло драчки јавио, да све жито и други живеж, који долази у Драч с копна, пролази кроз земље Констатинове и Јеленине, те су пријатељски односији с њима имали и практичку цијену. Али богатства у тијех господара није било; њихов посланик није имао новаца да се врати из Млетака кући, па му је сенат за то поклонио десет дуката.

О смрти Константиновој пише Хопф, да се заратио г. 1401 са арбанашким кнезом Никетом, да је у тој борби изгубио Кроју и побјегао у Драч и да су га тамо Млечићи 1402 погубили, али су послије његовој удовици дали пенсију.[1]) Нијесмо изнашли, одакле је црпено или комбиновано извјешће о оној борби са Никетом. О драчким је догађајима овога времена само записано, да је бајло драчки писмом од 29 јулија 1402 јавио у Млетке, како је насртај турски одбио и при томе турске начелнике Фериза и Балабана заробио и како је подложио и приједио Скурију под власт млетачку. Сенат 17 августа похваљује „bonam prouisionem, quam habuit in totam contratam de *Scuria* ad fidelitatem et obedientiam nostri dominii" па похваљује и начин „in volendo toto posse suo procurare quod locus *Croye* veniat ad manus nostras" и допушта, да он смије у ту сврху потрошити до једне тисуће златнијех дуката, али само да то не чини оружјем, јер би то било „ad risicum".[1]) Скурија, која је била у најближем сусједству Драча, била је без сумње Константинова. Је ли и он постао сад васал млетачки? Нашли смо запис, на који се Хопф позивље код онога погубљења. Бајло и капетан млетачки у Драчу послао је у Млетке новце, добијене од имања госпође Јелене, удовице „Константина, који је био погубљен у Драчу," и мајке овога Константина, и отпремио је обје госпође у Млетке, гдје су живјеле у великом сиромаштву. Процес разгледаше адвокати опћине млетачке и нађоше, да госпође нијесу ни у чему криве. За то је велико вијеће 22 октобра 1402 одлучило, да се њима све врати, што год им је било задржано у Млецима или код бајла Драчкога.[2]) Али при свему томе ствар остаје нејасна, јер се не види, за што су Млечићи овога господара погубили. Је ли се њима подложио па их одмах изневјерио и био уловљен? То и што шта друго у тим пословима може се објаснити само, ако се нађу још неки до сад недоступни извори.

Сама се збирка наша се свршује г. 1477. На крају додасмо неколико комада новијих,

[1]) Ersch und Gruber Bd. 86, S. 94.

[1]) Misti XLVI f. 38 у млетачком архиву.

[2]) Записе од 22 октобра 1402 у књизи „Maggior consiglio, Deliberazioni 1309 1417. A. 10ª f. 12 v.: „Cum per baiulum et capitaneum nostrum Durachii posita fuerit in nostrum commune certa pecunie summa, extracta de bonis et rebus *domine Helene, uxoris quondam Constantini, justificati in Durachio*, et eius matris, propter quod ipsa domina Helena cum matre dicti Constantini missa fuit Venecias et stetit cum magna necessitate eius, et examinato processu per nostros advocatores communis ipsa domina Helena nec eius socrus ullo modo reperiantur culpabiles in aliqua re, et plum sit restituere ei bona sua et matris sue, vadit pars quod illud, quod reperietur positum in nostrum commune seu retentum de bonis dicte domine et eius socrus per dictum baiulum et capitaneum nostrum Durachii restituatur eisdem, sicut est rationabile atque justum".

не само за то, што се нама чинило, да је боље додати их већој збирци, него их штампати по часописима, већ и за то, да се њима донекле освијетли историја српскога стила писама политичких и судбених.

Повеља је Александра војводе молдавскога од г. 1566 била досад позната само у првој половици, дочим у другој досад нештампаној половици налазимо траг генеалогије потомака херцега Стјепана, особито ако упоредимо те податке с онима, што је Љ. Стојановић издао у Споменику српске академије III стр. 107. Ево како иде то потомство. Син херцега Стјепана Владисав Херцеговић имао је сина Балшу Херцеговића; син је овога Балше био «херцег» Миклеуш Балшић, супруг Ирине, кћерке војводе Стефана Јакшића. Текст Љ. Стојановића спомиње «херцега» Николу сина Миклеушева; наша листина каже да је Миклеуш живио код «краља Ердељскога», спомиње и браћу његову, и препоручује петоро дјеце његове, која су живјела код Александра молдавскога: Ђорђа, Павла, Стефана, Катарину и Марију.

Дубровачка смо писма штампали латиницом и њиховим правописом вјерно по оригиналу. Свака листина, у којој се мијења правопис, губи своју оригиналност, тип својега времена, а сваки зна, да су се при промјењивању старога правописа на нови и у издавању пјесничких споменика поткрале свакојаке погрјешке. На писму од г. 1603 види се у осталом утјецај писма српскога: nemoguki, proki, pomoki, писано је од човјека, који је знао да се пише немогѹки, проки, помоки; siuietlo gospostiuo, siue (i мј. ь) постало је од свѣтло госпоствьо, свѣ Талијанске и турске ријечи штампане су тако да се виде. Дугачко извјешће Марина Бодиње о преговорима с пашом херцеговачким од г. 1643 представља политичку прозу вијека пјесника Ивана Гундулића. Видимо и неку континуиту формулара у тужбама судским: Дубровчанин у Руднику 1422 и Дубровчанин у Прокупљу 1633 туже се заједно и богу на небу и пресвијетлому господству на земљи за кривице им учињене и др., само сервилизам стила у новија времена расте. Пошљедни комад, преговори Кучâ с Млечићима 1693, прилог је историји онога времена, кад су Млечићи успјешно радили о заузећу цијеле Црне Горе и Херцеговине и кад су на конгресу Карловачком тражили за се Требиње, Клобук и Никшиће, јер су ова мјеста онда збиља имали у својим рукама.

На крају додали смо напомене листинама, изданим од Меда Пуцића.

У Прагу мј. октобра 1891.

Конст. Јиречек.

1. 1286, 24 септембра, инд. 15. У Акону у Палестини.

Старац Давид, пријашњи жупан Димитар, син кнеза Вука, потврђује на путу у Јерусалим, да му је општина дубровачка вратила све новце и сребрне судове, што је он био њој повјерио за чување.

In nomine dei eterni, amen. Anno ab incarnatione domini nostri Jhesu Xpi millesimo ducent(esimo) octuag(esimo) sexto, mensis septembris die vigessimo quarto intrante, indictione quintadecima, amen. Nouerint vniuersi presentes et futuri, quod cum nos vetranus David, olim nominatus Jubanus Dimitrius, filius quomdam preclare memorie magnifici comitis Vulchi, deposuerimus et assignauimus in comandam in camberlengaria comunis Ragusii tempore comitatus nobilis viri Johannis Georgii sub annis domini millesimo ducentesimo octuagessimo secundo, decime indictionis, die vigessimo intrante mensis aug(usti), yperpyra mille noningenta triginta octo minus grosis duobus et boccalem unum argenteum deauratum, quod ponderabat libras nouem et unç(ias) duas, et cuppam unam de argento, que constitit yperpyra triginta octo minus grosis duobus. Confitemur et in ueritate recognosimus (sic) nos prenominatus veteranus Dauid omnia predicta et singula integre et sine diminutione habuise et recepisse de camberlengaria dicti comunis Ragusii secundum formam infrascriptam. Inprimis recepimus tempore comitatus domini Johannis Georgii yperpyra septuaginta. Item recepimus tempore nobilis viri Michaelis Mauroçeno yperpyra sexaginta et cuppam argenteam supradictam. Item recepimus personaliter yperpyra decem. Item recepimus yperpyros viginti per quendam nuncium nostrum, qui Grubsa nominatur. Residuum uero dictorum yperpyrorum et rerum recepimus et habuimus a uobis, nobile viro domino Nicolao Quirino de domo maiori, comite Ragusino, et uestris consciliariis pro expensis nostris faciendis secundum uite (sic), quando accessimus ad partes Jerusalem ad uisitandum sepulcrum sanctissimum Jhesu Xpi. Quapropter uos uestrumque comune et successores per nos nostrosque heredes et successores securos reddimus pariter et quietos de tota acomanda predicta, quia nichil mihi remanscit, vnde uos aut successores uestros seu dictum comune Ragusij per ullum ingenium compellere aut requirere ualeamus. Et si quis huic nostre securitatis, quietationis et confessionis carta (sic) presumpserit obuiare, omnipotentis dei iram incurrat et perpetualiter in eterno incendio crucietur. Et ad maiorem huius rei euidenciam et perpetuam firmitatem huic presenti instrumento nostrum sigillum cereum apponi jubsimus et firmari. Acta sunt hec in Accon in contracta, que dicitur Sanctus Stefanus, in domo, ubi dictus dominus vetranus Dimitri hospitabatur, presentibus Marco Quirino de domo majori, Nicola Theodori, Bajacio filio quomdam Mathey de Bajacio, teslibus ad hec uocatis specialiter et rogatis, anno, mense et die et indictione predictis.

Ego Marquardus notarius, ut per interpretam (sic) lingua (sic) a dicto domino vetrano Dimitrio audiui, eius precepto et uoluntate predicta omnia scripsi et in hanc formam plubicam (sic) scripta compleui et roboraui.

Страга другом руком биљешка канцињера дубровачкога: Q. iam (quoddam?) instrumentum securitatis depositi vetrani Dauid, in quo etiam inuoluta sunt[1]) duo instrumenta principalis debiti ipsius depositi, que incisa et cançelata sunt.

Изворник на пергамени (24·5 сантиметра широк, 21·5 висок) у старом државном архиву дубровачком, 1200—1300, fasc. III nro 208. Рукопис је груб. Печат, који је висио на двјема пругама, изрезаним од пергамене, није се сачувао

2. (1302) 8 маја. У Брскову.

Трговци дубровачки јављају кнезу и општини дубровачкој, да су готови на заповијед њихову отићи из Србије кући, ради рата, али да не могу одмах, па моле да им се продужи рок за то.

У Liber Reformationum 1301 (у архиву суда дубровачкога) изворник у 9 редака. на слабом комадићу хартије, који је са лијеве стране садрт па сашивен бијелим концем. Слова су јако груба, црковна, од руке мало вјеште.

1. † Поклоненије кьнезꙋ и вьсѣи опьчинѣ дꙋброкьчскои
2. одь вась ни е пришьла запокѣдь ∴ ми кисьмо ради пр-

између редака ситним словима: die VIII de maço

3. идꙋ.... це: и готови сьмо да ꙋ окои земьли зьло се чи-
4. ни рати сꙋ: да стоимо зла вам и зь добитькомь ꙋ ткр-
5. ьдехь ⁝ разькѣ богоу карокати ⁝ да камь припокѣдам-
6. о паче промислите о нась ⁝ ка[ко] чемо проити кь камь
7. ми хочемо каше рѣчи послꙋшати да ми хотемо поити
8. да жалите своега добитька и нась ⁝ ере немо проти (тако мј. неможемо проити)
9. ꙋ тръжьць босьньскихь ⁝ богь ки да зие (тако мјесто дај здравие).

Страга: о (мј. оть) тръжьць кьнезꙋ. Мањим словима: „.... gegoro duislao detur“[2]) Биљешка канцеларије: „die Jouis XXIIII intr(ante) madii[3]) d(ominus) comes recepit has literas a mercatoribus de Brscoa (sic) et datum fuit eis terminum ad diem primum aug(usti).“

3. (1303).

Краљ Стефан Урош (Милутин) одговара властели дубровачкој, да њихову суграђанину Петру Кашчићу, који му је дужан, не може милост учинити.

Оригинал на дугачком и не високом комадићу хартије у књизи Liber Reformationum 1301, писан великом небрежном курсивом. Потпис краљев црвеним словима.

† Бластеломь дꙋброкьчкимь. що ми сте писали, ꙋзнало е кралевьстко ми. да ере ми пишете за Пира Хашчикѣ, да мꙋ ꙋчини милость кралевьство ми, да ки знаете, колико е мьнѣ тьзи Пиро ꙋчиниль, да аке ми неплати на рокь да и половинꙋ, конь тога ки хокете познати, що мꙋ кю ꙋстворити.

† Стефань Ꙋрошь краль †.

Страга: Бластеломь дꙋброкьчкимь.

[1]) Нијесу се сачувала.

[2]) 1327, 13 фебруара мало је вијеће у Дубровнику примило за грађане дубровачке: „Pastir de Duislauo, Palma et Junius fratres et filii *Gregorii Duislaui*“ (Liber Reformationum 1325 у архиву суда.)

[3]) 24 мај 1302 био је збиља четвртак.

У истој књизи чита се закључак великога вијећа од 1 августа 1303, којим се даје «elemosina Vite de Casiça pro Petro eius filio», 100 перпера «pro redimendo ipsum de captiuitate domini Regis Vrusio (sic).» Cf. Monumenta Ragusina II, 307. Породица Capsiça, Cassiça (Кашица Mon. serb. p. 7) била је властеоска и изумрла у 14 вијеку.

---

4. (1304, мј. априла).

Краљ Стефан Урош (Милутин) моли Дубровчане, нека даду његову поклисару Матеју, који иде у Скрадин, овце на рачун годишњега дохотка, што су Дубровчани краљу српском плаћали.

Изворник са црвеним потписом краљевим на хартији у књизи Liber Reformationum 1303 (у архиву суда дубровачкога).

† **Пишє кралєвьство ми властєлѡмь дѹбрѡвьничскими** (гако) **и всои ѡпкинѣ дѹбрѡвьч(ьскои). посила кралєвьство ми Матєꙗ на рабѡтѹ кралєвьства ми, да дантє Матєю** : (нејасно) **пєрпєрь... дльга и поставитє ѹ разлогь и нємѡитє мѹ ѹдрьжати.**

Стєфан Ѹрѡшь краль.

Страга: † **Пишє кралєвьство ми властєломь дѹбрѡвьчкимь.**

Закључак малога вијећа 12 априла 1304: «quod concedatur una barcha Matheo ambaxatori domini Regis ad eundum usque Scardonam et omnes expense que consistent, quod debeant excumputari in datio domini Regis, sicut per suas licteras transmissas per dictum Matheum plenius continetur, qui fuerunt in summa perperi XX.»

Неколико ријечи из ове повеље по пријепису Матеи у Monum. Ragusina II, 307.

---

5. (1304, мј. маја).

Краљица Јелена јавља кнезу Марину Бадуару и општини дубровачкој, да Николица, нећак Ђурђев, који је држао трогове њезине, њој није остао дужан.

Оригинал у 8 редака на хартији у књизи Liber Reformationum 1303. Потпис краљичин црним мастилом.

† **Любовномѹ ми с(и)нѹ и кѹмѹ кралєвьства ми кнєзѹ дѹбровчкомѹ Маринѹ Бадварѹ и сѹдиамь и вѣкникомь и ѡпщинѣ ѹсои. знатє ви, како кралєвьство ми....** (одрано) **изкашє Николицѹ, Жѹргова нєтиꙗ, за трьгє, дє ми бєхѹ повѣдєл....** (одрано), **ѥрѣ ѥ ѡпкиникь Жѹрго(вь), да изкахь и ѡдь вась и ѡвамо-ѹ нась изкахь и нєѡбрѣтохь га кривa и дєлж(н)а, да кльнь мѹ сє ѡдь сєль кралєвьство ми за ѡнь дєлгь да га нєищє, ни м-ѥ дєлжєнь. Да сѥ мѹ ѥ мил(о)сть кралєвьства ми ходити свободно по моѥи зємли, како то и дрѹзимь вашим Дѹбровчаномь, пачє и болє.**

Ѥлѣна кралица.

Страга: † **Любовномѹ ми с(и)нѹ** (печат, на којем се не може више ништа распознати) **и кѹмѹ, кнєзѹ дѹбровчкомѹ и ѹсои ѡпщинѣ.**

Закључак малога вијећа 18 маја 1304 у истој књизи: «In minori consilio congregato sono campane, ut moris est, captum fuit, quod debeat scribi ad memoriam, quod domina Regina misit unam suam licteram sclauonescam per Nicolam de Bolsich de Antibaro domino comit et suo consilio. Tenor talis est: Alo caro filio de lu reame et alo compare misser Marin Baduer, conte de Rag(usa) et judici et consilgerj et a tucto lo commun de Rag(usa). In questo uoi

saue, si como lo Regname çercaua a Nicoliça, nepote de Çorçi, per li mercatj, che elli me auea facto a sauere, che ello e companione de Çorçi, donde çercai et de uoi in quelle nostre partite çercai et non trouai ello, che fosse torto ne debitore. Inclino[1]) me de mo auanço, unde che lo Reame nollo poça cercare, che non e debitore; unde che habia la gra(çia) de lu Reame, che poça andar franchamente per la nostra terra, si como ua li altrj uestri Ragusei e melio."

По пријепису оца Матеи из 18 вијека повеља је штампана код Миклошића, Monumenta serbica p. 66 N-ro LXIV, повеља и пријевод у Monumenta Ragusina II, 306. Будући да Матеи није умио стару ћирилицу сигурно читати већ је само букве једну послије друге цртао, пријепис је његов доста вјеран, дапаче вјернији од његова пријеписа старог пријевода талијанског.

---

6. (1321, 23 октобра). У Скадру.

Петар бискуп Скадарски пише Бартоломију Граденигу, кнезу дубровачкому, како је краљ српски поручио њему и ћефалији Илији, да иду у Дубровник узети доходак светодимитарски, али да он лежи болестан и не може путовати, те за то иде ћефалија сам и с њим поп Стефан, нећак бискупов.

Viro nobili ac multa discrecione pollenti, domino comiti Ragusinen(si) Bartollomeo nec non çudicibus et consiliarijs ciuitatis eiusdem Petrus dei gracia episcopus Scutaren(sis) salutem et omne bonum. Sciat uestra nobilitas, quod dominus Rex misit nobis et chephalie, quod ueniremus accipere uestrum dacium. Deo uolente me Deus castigat et jaceo. Ideo rogamus uestram amiciciam et dilecxionem, quatenus nos uelitis abere excusatum. Et eciam mittimus nostrum nepotem presbiterum Stephanum et familiarium nostrum Bardum cum dicto chephalia, et quicquid faciatis cum chephalia, ualeat nobilitas per te(m)pora ogiora (sic, iugiora?). Data in Scutaro, die ueneris. mense septembris[2]) die XXIII.

Споља: Viro nobili ac multa discretione pollenti domino comiti Ragusinen(si) Bartollomeo nec non judicibus et consiliariis ciuitatis eiusdem.

Одломак печата; на њему Богородица с малим Исусом на руци. Изворник на хартији у архиву суда дубровачкога у свешчићу писама, које је одавле однио покојни Дон Лука Павловић и које су из оставштине његове 1890 враћене суду. Писмо је извучено из књиге Diversa Cancellarie 1320, у којој се чита запис код 27 октобра 1321, у вријеме кнеза Бартоломеа Граденига[3]): «Nobilis et potens vir dominus Ylia cefalia, nunctius et ambaxator serenissimi regis Vrossi ad infrascripta specialiter destinatus, ut patet per licteras ipsius domini Regis hic appositas[4]), contentus et confessus fuit et sibi traditi, numerati et soluti fuerunt in presentia mei Ponis notarii et cancellarii communis[5]) et testium infrascriptorum, ad hoc specialiter uocatorum et rogatorum, de Dobre de Ylia et Marino de Uolço camarlengis communis, dantibus et soluentibus nomine et vice communis Raug(usii) et de pecunia dicti communis yperpyros duo

---

[1]) Преводилац је мјесто **КЛЬНЬ** разумио **КЛАНЫ**; Матеи је пак мј. inclino читао „et nel nome" !

[2]) Има бити octubris. Види другу биљешку.

[3]) У листу је метнут 23 септембра као петак, али је 1321 овај дан била сриједа; петак је био 23 *октобра* исте године. Биће да је бискуп погријешио, пишући болестан; ћефалија и поп Стефан, нећак бискупов, спомињу се и у писму и у запису, те не може бити сумње да се обадвије ствари тичу једнога посла

[4]) Није сачуван.

[5]) Pone de Stamberto.

millia, quos idem dominus Rex recipere debet a communi Raug(usii) pro incensu seu tributo heri die festi Sancti Dimitri pro anno presenti proxime preterito, presentibus Thoma filio Pauli de Thoma presbitero Stephano, nepote domini Petri episcopi Scutarensis, Junio de Lucaro de Fossco, Thodero de Bodaça testibus ad predicta vocatis et rogatis."

---

7. 1324, 13 јунија. У Авињону.

Папа Иван XXII потврђује бенедиктинскому манастиру на острву Мљету хрисовул покојнога српскога краља Уроша II (Милутина).

Изворник на пергамени у државном архиву дубровачком, 1300—1400 II 9. Печат је отргнут.

Johannes episcopus, seruus seruorum dei, dilectis filiis abbati et conuentui monasterii Melite ordinis sancti Benedicti Ragusine dioecesis salutem et apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur, quod iustum est et honestum, tam uigor equitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per solicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Sane petitio uestra nobis exhibita continebat, quod clare memorie Orosius secundus, rex Rascie, de propria salute cogitans et cupiens terrena in celestia et transitoria in eterna felici comercio commutare, insulam Melite, casalia Blate, Babinopolle et Verchmelet (sic) et quasdam terras et possessiones, sitas in eadem insula Melite et Janine Ragusine diocesis, tunc ad eundem regem pertinentes, cum omnibus iuribus et pertinentiis suis uobis et successoribus uestris ac monasterio uestro pro sua et parentum suorum animarum remedio pia et prouida deliberatione donauit, prout in priuilegio inde confecto, ipsius regis aureo sigillo munito, plenius dicitur contineri. Nos itaque uestris supplicationibus inclinati, quod super hoc ab eodem rege pie et prouide factum est, ratum et gratum habentes, id auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere uel ei ausu temerario contra ire Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Auinione, Idibus Junij, pontificatus nostri anno nono.

Хрисовул је краља Милутина штампан код Миклошића, Monumenta Serbica стр. 71. Хрисовуле краљева српских, дане манастиру Мљетскому, заједно с овом папском потврдом спомињу се у млетачкој исправи од г. 1338 код Љубића, Monumenta II стр. 26, у којој млетачки сенат опредјељује, да оток Мљет принадлежи само опату „tam per *privilegia regum Raxie*, confirmata per *privillegium papale*, quam per possessionem temporis, cuius memoria non existit."

---

8. 1336, 28 јунија. У Дубровнику.

Оливер Гркинић, властелин краља српскога, прима од дубровачкога властелина Жуна Лукаревића сребрни појас, сребрну ладицу и 195 златнијех дуката, које је покојни таст његов Каравида био код Лукаревића заложио, и обвезује се, да ће те ствари предложити краљу, па ће краљ издати Лукаревићу особиту повељу, да га брат, синови и кћерка Каравидина не смију никако узнемиривати ради овога поклада.

У књизи Diversa Cancellarie 1334 у архиву суда дубровачкога запис:

Oliuer Ghorchinich, baro domini Regis Raxie et cener Charauide, constitutus ante presentiąm nobilis et potentis viri domini Nicolai Falletro, honorabilis comitis Ragusii, contentus et confessus fuit habuisse et recepisse et apud se habere a Junio de Lucaro de Ragusio unam centuram de argento et unam ladiçam de argento, ponderis inter ambas librarum tredecim et unçiarum V, et centum nonaginta quinque ducatos de auro, que centura et ladiça et ducati acomandati fuerunt per dictum Carauidam, socerum olim dicti Olíueri, eidem Junio, ut idem Junius confessus fuit. Et similiter idem Oliverius confessus fuit tantas fuisse res et ducatos, accomandatas eidem Junio per dictum Charauidam et non plures, cum infrascriptis pactis et condictionibus, uidelicet quod ipse Oliuerius teneatur et debeat predictam çenturam et ladiçam et ducatos dare in manibus domini Regis Raxie in presentia Petri de Ribiça et Marini filii Junii de Uolcasso de Ragusio et fieri facere ab ipso Rege eidem Junio de Lucaro unam apouiliam, sigillatam suo sigillo, continentem, qualiter ipse dominus Rex uel suus successor nec frater, filii seu filia dicti Charauidi seu aliqua alia persona de dictis centura et ladiça et ducatis non possint facere uel mouere aliquam litem uel questionem in regno Raxie et Slauonie seu in aliquo loco, in curia uel extra, eidem Junio. Et Junius de Georgio constituit se plaçium et proprium pagatorem pro dicto Oliuerio, quod si ipse non actendet predicta, quod ipse restitueret eidem Junio de Lucaro predictam centuram et ladiçam seu valorem ipsarum et dictos ducatos centum LXXXXV, quod si non fecerit et dampnum aliquod eueniret ipsi Junio de Lucari, teneatur eum conseruare ab omni dampno et expensis, quas dicta occaxione incureret.

---

9. 1347, 14 јунија. На сабору у Сопотници.

Цар Стефан Душан потврђује јавном повељом и писмом кнезу дубровачкому Филипу Орију, да је Орсо Цријевић Дубровчанин, који је с браћом и сином држао тргове царске, цару све редовно платио и у свему вјерно послужио.

У књизи Diversa Cancellariæ 1347—8 (у архиву суда дубровачкога) запис само у талијанском пријеводу, послије дате 28 јунија 1347.

Почетак оштећен од влаге. Био је предложен лист кнезу: per Vladoe Coprenich de Draceuiça pro parte domini Imperatoris Rascie, reducta in latinum per Jacobum de Crosio, scribanum communis sclauonescum, cuius quidem apouillie et lictere copia per omnia talis est. Et primo licterarum:

Scriue lo Imperio al nobel homo misser Phylippo Horio, conte de Ragusa et judici et consillieri. Voj saue, como fo seruidori dello imperio Orso de Çereua collo so fio et colli soi fradelli in ogni facto dello imperio, in facto de mercadi et in ogni altri bisogni Et in tucto lo imperio li trouo essere justi et innocenti, cioe in facti dei mercati dell imperio et in altri fatti essere justi. Et di cio l' imperio loro fa graçia et franca li, perche li trouo essere justi in ogni cosa et i-n-eguna cosa li trouo auere macula cum prensione. Et pero scriuo secondo li uostri ordini, accio che anco uoi sappie, chelli sono innocenti, et pero li franca e libera l' imperio e uoi che abie di cio fede. Et pero mandaj questa pouillia e lectere per lo mio homo, secondo uestra usança, et che maormente (?) li sia data plenariamente credença e ffede et altro non sia.

Copia . . . . . (оштећено од влаге).

Scriue l' imperio accio, che sappia ciascheduno, como mi serui Orso de Cereua con so fillio et con soi fradelli et in ogni seruigio et in ogni bisognio dello imperio elli mercadi et in ogni cosa, che plasecte al imperio. Et pero vedendo loro atenti et pronti seruigi in ognio plaçere et commandamento dell' imperio, çoe de parte de Orso, de so filliolo et delli soi fradellj in tucti fuoro giusti, drecti et mondi, si in facti di mercadi, como in altri facti e seruigi et in ogni facto, che dire se podesse, trouassi essere giusti Et pero vedendo l' imperio loro seruigi dacti et di pleno cuore e plaçeuile al imperio sança lamo (?) scropolo o mormoratione, ma de drecta fede et di sincera volontade vollio, che niguno li possa acasionare, ni ffare calumpnia, no dimanda ni amare bocta (sic) soura Orso e so fradelli et so fillio, per ch-elli trouo l' imperio justi, mundi et inmaculati et inreprensibili. E pero l' imperio li franca et absolue in tucto, perche in tucto si trouaron justi e dretti in mercati, in seruigi et in debiti et in altri facti infin al di presente. Et questo fo fermado, roborato e scripto per ogni sua facultade et francheça a cio, che non sia calumpnia. Questa scriptura e pouillia per alcunj fo scripta in Sopotniça al collegio [1]) a di XIIII di çugno MCCCXLVII.

Litera autem sclauonesca hic aposita est,[2]) apouillia autem remansit in manibus et potestate dicti Vrsi.

---

10. (1347) 6855, 1 августа, инд. XV. У Призрену.

Цар Стефан Душан пише кнезу Филипу Орију и општини дубровачкој, да су Дубровчани Никола Лукаревић и Марин Гучетић с оцем и браћом држали трге у Руднику, Зети, Призрену и Авлони и да су остали прави у свијем рачунима; ове су рачуне с царем учинили, кад је дошао у Призрен освештати цркву св. Арханђела.

У књизи Div. Canc. 1347—8. Српски лист је уписан у књигу ситном курсивом од руке Јакете Крусића. дубровачког властелина и нотара опћинскога за писма српска.

A. D. M^c IIIXLVII, ind. XVa, die XXVIII mensis augusti.

Hec est copia unius appouellie, presentate per Pulco Bolch(açeuich) de Draçeuiça coram domino comite et suo minori consilio, sono campane ut moris est congregato, cum quadam littera scripta in slauonesco, reducta littera et appouellia de slauonesco in latino; tenor eius littere et apouellie per Jache de Crosio, notarium communis in slauonescho, talis est.

Tenor littere talis est. Allo dilleteuole parente dello imperio Phylippo Orio, conte de Ragusa, a çudesi et consellieri et al comune. Sappie che Nicola de Lucari et Marin fillio de Ser Climento de Goçe per se et per suo pare et per suoi fratelli si me ae fatto rasion de tutte li mercadi, chelli teni nello Reame et nello Imperio, çoe lo mercado de Rudenicho et li merchadi de Çenta et delli mercadi de Presarin [3]) et de quelli della Vallona et de tutte le rasion, chelli aue affare con Reame et con lo Imperio dal tempo passado infino al di presente. de tutto m'anno fatto rasion plenariamente et pagado in complimento et de tutto se trouo essere dretti et no me de dare niente. Et pero l' imperio scriue pouellia segondo la uostra vsança et segondo lo uostro modo et la mandie vno nostro gentilhomo Pulco, aço chella se metta nello uostro libro segondo lo uostro modo.

[1]) Collegio не може овдје значити друго него сьборь.

[2]) Није се сачувала.

[3]) Писано свуда ꝑsarin (ꝑ=prae, pre).

Eo (sic) Jache de Cros(io), noder sclauonescho, translatai questa carta di soto in sclauonescho.

† Царьства ми любовноmу сѹрωднику, кнезу дубровчкоmу Филипу Ѡрию и судиамь, властелωмь, вѣкникωмь и ωпькинѣ дубровьчкон. Да знате, разложише ми се Никола Лукаревикь и Маринь, Климете Гωчетикѣ синь, за себе и за свωга ωца и за своюбратю у всѣхь трьзѣхь, щω су дрьжали у кралевьства ми и у царьства ми, трьгь Рудникь и за трьгове зетьске и у Призрѣнѣ и Бавлони и у иниχь, у всѣχь трзѣχь и у потрѣбаχь, щω су (сь) царствомь ми [1]) имали и у всѣχь разлозѣχь, и у то(мь) ми се у всемь разложише и исплатише ми се у всѣχь трьзѣχь, щω су држали и у все(мь) ми бише прави дω дьньшнега дьне. Да за то нииь царство ми записа повелю, како ѥ по закону и уговоре вашимь. и тамо послаχь сь книгомь властеличикѣ Пулька, да и ви запишете у вашь тетрагь, како ѥсть по законь вашь (тако).

. . . . die XXVIII augusti.

. . . . pouellia dello Imperio, anno se millia sieçento. . . . . cinque ind. XVa, di primo d'agosto, quando la segnoria imperial venie a Presarin ad incharar [2]) la sua ecclesia de Santo Archangelo, fe rasion alla imperial signoria Nicola de Lucari et Marin, fillio de Climento de Goçe per se et per suo (sc. padre) Climento et per sui fradelli dello dicto Marin de tuti li mercadi, cheli anno tegnudo nello Reame et nello Imperio, çoe lo mercado de Rudenicho, dello merchado de Çenta et delli merchadi de Presarin et dello merchado della Vallona et de tutti li altri mercadi et de tutte altre mercatantie, chelli aueno che fare con le Reame et con lo Imperio et de tutte altre rasion, de tutto m'a fatto plena rasion, et son pagado; de tutti questi mercadi, chelli tenne dal tempo passado in fino al di presepte, se trouo dretti et çusti et pero lo imperio li ae fatto gra(çia) et fine et remission de no poder a domandare lo Imperio et lo fillio dello Imperio Rex Vros, ne algun homo piçolo uel grando dello imperio, ma siano franchi de tutte le sopraditte cose. E questa pouellia li ae fatto lo Imperio segondo le vsançe, che ae lo Imperio con la citade de Ragusa.

О зидању манастира св. Арханђела у Призрену налази се један податак и у одломцима књига Diversa Cancellarie, што су сад у књизи Distributiones testamentorum 1349—1357 у архиву суда дубровачкога. Канцелер је Софредо преписао 22 јунија 1349 у књигу талијанско писмо из Трепче, датирано „A.D.MCCCXL (погрјешка, биће 1349) die XXIIII marçо in Trepçe". Млетачки властелин Жанин Жоржи (Ser Gianninus Giorgi) продао је у Котору нотарским листом (per carta de noder) которскому властелину Миху Бучићу олово, што је имао у Трепчи, али кад је хтио „in casa mia in Trepçe" ову руду предати пуномоћнику Бучићеву, забранио је то српски кнез, по писму цареву, којим се све олово, ископано у овом мјесту, даровало храму св. Арханђела за кров: „E Calço (биће Бльче), lo conte del mercado, si venno la, digando: Chi non daro ad alcuna persona a toccar lo dicto plombo, perche misser l' imperadore de Rascia si m'a mandato, digando per I lettera comandando, che quello plombo, chello . . . (празно мјесто) de Santo Arcangelo a trouato sotto terra, recomandando li lo, chello le dia a persona del mondo, sia di chi uol, saluo al dicto igumen per courir la soa clesia d' Arcangelo, sotto pena della vita, e ffe leger la dicta lettera in plaçia in presençia de tucti." Жанин се бранио: „Conte, io non son debitor ni a re ni a imperador ni a persona di Sclauonia; non mi tuor lo mio per força." El Conte dise: „Tu aldissi ço, chel mio signor me comandi. non olso fare altro." Жанин је обећао „buona ploçaria, vuos Tedeschi (без сумње Саси) o Slaui o Latini, chi te plase, se misser l' imperadore uora questo plombo, di darli tanto plombo, quanto e questo et ancora plu; io uo far ogni dampno e spese et interesse, che per ço posse auere per questo plombo." Али кнез није уступио. Ту је Жанин објавио, да је то олово, њему силом узето, ваљало 10.000 перпера и да он цијелу одговорност за овај посао оставља цару и људима његовим: „soura misser l' imperadore de Rascia e de tucta la gente sua." Писано „in presentia del conte Ruia et de Pelnos et de Manuello Tedeschi" и неколико Которана и Дубровчана.

[1]) Овдје је Крусић у пријепису нешто пропустио; да је у изворнику било написано „сь кралевьствомь и сь царьствомь ми", види се из пријевода.

[2]) Изворник ове друге повеље није уписан у књигу. Крусић је овдје разумио осѣтлити illustrare, талијански inchiarare мјесто осветити consecrare.

11. (1347) 6856, 6 августа.

Цар Стефан Душан јавља кнезу Филипу Орију и општини дубровачкој, како су Никола Лукарић, Марин Држић и Думоња Гољебић држали од њега за двије године царину Авлонску и све њему исплатили.

У књизи Div. Canc. 1347—8 год. 28 августа 1347.

. . . . (оштећено од влаге) la copia della pouellia presentada per Pulco Bolchaçeuich de Draçeuiçça dauanti messer lo conte et lo suo menor consellio a son de campana, segondamente ch'e vsança, congregato, con una lettera scritta in slauonesco, mandada a messer lo conte et allo suo consellio per messer lo Imperador, redutto de slauonesco in latino, lo tenor delle qual e questo:

Tenor littere: Allo dilecto parente dello Imperio Phylippo Horio conte de Ragusa, çudesi et consell(er)i della dicta terra. Sapie che me fera rasion Nicola de Lucari et Marin de Dersa et Domagna de Golliebo dello mercado della Vallona, lo qual me tenne doue annj et de tutto me pago e no me resto andare (тако мј. a dare) niente. E pero lo Imperio li ae fatto pouellia, segondo lo ordene, che ae con la citade de Ragusa. E pero questa carta si manda da lo Imperio per uno suo gentilhomo Pulco, aço che voi la mette nel statuto segondo lo vestro ordene.

Ego Jache de Cross(io) not(ario) sclauecho translatai questa litera de sclauonescho in latino.

† Царьства ми любовнωмȣ сȣрωдникȣ, кнезȣ дȣбровчкомȣ Филипȣ Ѡрȣ (тако) **и сȣдиамь и вѣкникωмь дȣбровчкимь. да знате, разложише Никола Лȣкарѣвикь, Маринь Држикь и Дȣмонѣ Голѣбикь ωдь трьга Бавлоньскωга, що ми држаше за ·в· годище, и все ми исплатише и неωсташе ми нища дажни царствȣ ми. и за то имь царство ми записа повелю, како ѥ по законȣ с вами. и сию книгȣ посла царство ми по властелина царства ми Пȣлька, да ю прѣпишете ȣ вашь статȣть, како ѥ по законȣ вашемȣ.**

Anno domini MIIIXLVII (c), die XXVIII augusti.

Tenor apouellie. Scriue lo Imperio a sie milla siecento cinquanta sie[1]), alle VI die di agosto. Fe rasion Nicola de Lucari, Marin de Dersa et Domagna de Golliebo dello mercado della Vallona, lo qual tenne due annj, et de tutto m'a pagado et no me resto a dare niente. E pero lo Imperio li ae fatto pouellia de no adomandarli niente, ne llo Imperio ne llo fillio dello Imperio Rex Vros, ne algun altra persona. Et questo fo facto segondo l'ordene et segondo lo statutto de Ragusa, aço che sia fermo.

---

12. (1350 прије 15 априла. У Авлони).

Јован деспот Комнин потврђује, да му је дубровачки властелин Михо Бунић све платио за стоку, коју је у друштву с другим трговцима од њега био купио.

У одломцима књига Diversa Cancellarie од г. 1349—1356, који су у архиву суда дубровачкога сада сашивени у књигу Distributiones testamentorum 1349—1357, има на f. 72 v. код 27 априла 1350 овај запис:

Ego Giue de Parmegano, noder schauonesco, exenplai la letera, che manda lo despoto Chomnin a misser lo conte et al comun de Ragusa.

[1]) Погрјешка, 6656 мјесто 6855 (1 септ. 1346 — 1 септ. 1347).

† Iѡ деспѡтꙋ (тако) Комнинꙋ [1]). Кнезꙋ Пирꙋ Чꙋстинианꙋ и властелоꙋ и опкине дꙋбровечкои.

Да зна́ете, мои братие, Михо Бꙋна що ми е биль дьжень, все ми е платиль и не ми нищоре дьжень, ноꙋ ми есть гость и приятель, и да ние (тако) нигде забаве, где кие поити. И пишите ꙋ ваше катастихь, како ми е Михо платиль, да мꙋ е исправьно.

Hec est copia unius apouillie et securitatis misse domino comiti et communi Ragusii ex parte dispoti Auallone, reductum (sic) de slauonesco in latinum per Johannem de Parmigiano, notarium communis Ragusii slauonescum, et exemplatum per me Sofredum de uerbo ad uerbum.

Joan dispoto Chomnin a misser Piero Justinian, conte de Ragusa, et a gentili homini et alla comunita de Ragusa. Sappie, miei fradelli, Micho de Bona quello, che me fo debitor, tucto si me a pagado et non me e debitore, mente e si me se hospido et amico, et che non abia in nigun luogo cagione, la che andera. E scriue in lo uostro catastico, como Micho si me pagado, che abia driteça.

У истој књизи 16 априла 1350 запис, Michel de Bona facit remissionem „de non petendo ulterius aliquid super bonis condam Çanini Çorçi de Veneciis neque eius fratri Franceschino de debito desspoti de la Vallona, ad quod ipse Çanninus Çorçi, Armiraia de la Uallona, et Cauallarius eiusdem loci, Pascha filius Ser Petri de Ragnina et dictus Michael erant obligati occasione quarundam specierum et quarumlibet aliarum rerum dicte societatis.“ Исто и Ser Petrus de Ragnina: „ad quod dictus Çaninus Çorçi, Michael de Bona, Pascha predictus, Armiraia de Valona et Caualarius erant obligati desspoto de Valona occasione quarundam specierum et aliarum rerum emptarum per ipsos in societate a dicto desspoto.“

---

13. (1350 прије мј. септембра. У Авлони).

Јован деспот Комнин потврђује, да су му млетачки трговци Жажин Ђорџи и брат му Франческо све платили за сахар и пипер, што су од њега купили.

У књизи „Distributiones Testamentorum 1349 — 1357“ судскога архива дубровачкога, у којој се налазе и разни одломци из књига „Diversa Cancellarie“ од г. 1349 — 1356, f. 55 v између 19 и 23 септ. 1350 два пријеписа руком Живе Пармезана, словенског нотара дубровачкога:

Ego Giue de Parmegano, noder schauonescho, exenplai II pouelie, le qual manda despot Chomnen.

† Иѡ (тако) деспоть Комнинь. Да знае всаки, що ми е биль дьжень Жани Жоргись, все ми е платиль брать егов Фрaзиски, и за пиперь и за сахарь и за все, що ми е биль дьжень; веке не ми дьжень ни тои ни брат мꙋ за тогова дльгь. И записахь да знае всаки.

† Єго ѡ деспотись Комнинось [2]). Плати ми е Чанись и за себе и за брата си все, колико ми е биль дьжень за пиперь и за сахарь, и помного ми несть дьжень нищо, и за то записахь, да немаю ни ѡдь кога забаве ѡдь мое стране, и записахь и подьписахь да верꙋе всаки.

Упор. бр. 12.

[1]) У изворнику биће било грчки; Ἰωάννου τοῦ δεσπότου Κομνηνοῦ. Види бр. 13.

[2]) У изворнику биће било грчки: Ἐγὼ ὁ δεσπότης Κομνηνός.

14. 1351, 21 маја. У Дубровнику.

Богоје син војводе Богоја, у име своје и брата свога Богдана прима очев поклад из оставштине Михајла Држића Дубровчанина. Спомиње се писмо цара Стефана, којим је потврдио кнезу и опћини, да Богоје има збиља пуну власт от брата својега Богдана.

Запис у одломку књиге из г. 1350—1351, сашивеном сада у књигу Diversa Canc. 1334, у архиву суда дубровачкога.

Bogoe filius Bogoe voyuoda pro se ipso et ut procurator legiptimus Bogdani eius fratris, de qua procuratione plene constat in actis cancellarie, facta eadem die, mense et anno et indictione, fuit contentus et confessus habuisse et recepisse a Saue de Bonda, Çiue Pauli de Gondola et Marino de Goç(e), tesaurariis Sancte Marie, pitropis et commissariis Michaelis de Dersia yperpyros ducentos optuaginta, quos dictus Michael de Dersia ordinauit in suo testamento dari debere, ubi sciebat frater Constantinus, prior ordinis fratrum predicatorum de Ragusio. Et dicti tesaurerii dixerunt mihi Francesscho cancellario, quod dictus frater Constantinus dixerat, quod Bogoe voyuoda, pater dictorum Bogoe et Bogdani, habere debebat dictos yperpyros ducentos optuaginta, volens et mandans Bogoe, receptor dictorum denariorum nomine, quo ut supra, quod si qua carta, scriptura aut testifficatio reperiretur de dictis denariis, quod sit cassa, uana et nullius efficacie, faciens finem, remissionem et quietationem dictis tesaureriis et omnibus, quibus interesset uel interesse poterit de denariis suprascriptis, per ipsum receptis. Ac etiam dominus Imperator scripsit domino comiti et communi Ragusii quandam literam, a me Francissco uissa(m), continentem, quod Bogdanus contentabatur, quod dictus Bogoe eius frater habere debeat dictos denarios et ad ipsum spectabat, prout in dicta litera continebatur.

---

15. 1355, 13 фебруара. У Ђакову код столне цркве бискупа босанскога.

Бан босански Твртко потврђује, да су Дубровчани Климе Држић и Бисте Бунић код стрица његова, покојнога бана Стефана, држали тргове у Неретви и Остружници и да су све рачуне с њим у добром реду свршили.

У књизи Diversa Cancellarie 1354, у архиву суда дубровачкога запис код 20 септембра 1355:

Milos Radoslauich, homo domini Tuertchi, incliti Bani Bossine, presentauit nobili et potenti viro domino Nicolao Barbadico, honorabili comiti Ragusino et suo minori consilio unum instrumentum cum una litera sclauonescha pro parte dicti domini Bani, scriptum dictum instrumentum manu Bernabay Thome, clerici Bosinensis diocesis, publici imperiali auctoritate notarii, cum bulla anuli dicti Bani in ipso instrumento impressa et cum duabus bullis pendentibus cum syricho çalo, una videlicet fratris Pellegrini, episcopi Bossine, et alia capituli sui. Quod quidem instrumentum de mandato domini comitis et sui minoris consilii registraui, prout infra proxime continetur, nichil addens uel minuens, quod sensum uel sententiam mutet. Cuius tenor per omnia talis est:

Tuerthko dei gracia Banus Bossine nobili viro Nicolao Barbadico, comiti Rag(usino), judicibus, consilio et communitati Rag(usine) salutem et bonorum omnium incrementa. Cum dudum cum felicis recordationis domino Stephano, Bano Bossine, patruo nostro dilecto, Klime

filius Junii de Dersia et Biste de Bona, uestre municipes ciuitatis, habuerint negotiationes, mercantias, fora et tributa sub certis pactis et condictionibus et specialiter ab ipso patruo nostro fora tenuerunt in Narento et Ostrusniça et de hoc, sicuti informati sumus bonorum hominum testimonio fide digno iustam et sufficientem eidem domino Bano, patruo meo, reddiderunt rationem et prout nobis dicitur, idem patruus noster, in puncto seu articulo mortis existens, ipsos de omni debito dixerit et pronuntiauerit satisfecisse et plenarie persoluisse, nos ob salutem anime eiusdem patrui et predecessoris nostri ac etiam proprie contemplationis salutem, prefatos cives vestros, scilicet Klyme et Biste ac ipsorum filios et heredes de omnibus illis foris, tributis, precis (?)([1]) et rationibus inter prefatos dominum Stephanum quondam Banum, patruum nostrum, et ciues uestros habitis plenarie presentium tenore quitamus et quietatos ac absolutos esse ab omnibus preteritis usque in presens pronunciamus et presentium serie (?) declaramus nolentes, ut propter hoc a quoque nostro vel cuiusuis nostrorum aut prefati patrui nostri nomine debeant unquam seu aliqualiter molestari. In quorum omnium testimonium presentes fieri fecimus literas in presentia reuerendi in Xpo patris domini fratris Peregrini, ecclesie Bosnensis episcopi, spiritualis patris nostri et religiosi viri fratris Francisci de Florencia vicarii Bosnensis ac honorabilium dominorum Nicolay prepositi et Petri lectoris ecclesie memorate nec non nobilium virorum comitis Volkoslay Nahoieuich et comitis Mastanj Bubanich, Stepoie Cheruatinich et Stepse filii Stephani Drusich, nostrorum nobilium, et magistri Nicolay filii Michaelis suppani de Bresna, Clechinj suppani de Dyacou, officialium et servitorum domini episcopi memorati per notarium publicum infrascriptum et ad maioris roboris firmitatem eiusdem domini episcopi et capituli ipsius ac etiam nostri anularis, quia ad presens aliud nostrum sigillum maius penes nos non habuimus, sigillorum munimine roboravi. Actum et datum in Dyaco prope ecclesiam catedralem XIII die mensis februarii, anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto. Et in dicto instrumento manu propria predictorum fratris Peregrini episcopi et fratris Francisci vicarij est subscriptio facta.

Одмах иза тога слиједи горе у запису споменута „litera sclauonescha", преписана у књигу од Живка Пармезановића, нотара словинскога, издана од Пуцића II, стр. 23. бр. 28 (ѠДь Твєрка и т. д.).

---

16. (1359) 3 фебруара. У Жељезнику у Кучеву.

Дубровчанин Грго Скрињић, трговац с оловом, пише кнезу и вијећницима дубровачким ради неког дуга, који је имао платити Которанину Никши Васиљевићу. При том спомиње своје губитке прошасте године, кад је пукао глас, да је Симша (Синиша, брат Душанов) ударио у Србију, и тужи се, да му је кнез Војислав штету учинио, будући да је отео од неких његових дужника олово, које су имали њему дати.

Изворник на хартији сашивен је у књигу Liber Reformationum 1356 старог државног архива дубравачког.

Alli nobellij et sauuy signori ... (три тачке у изворнику) retorij de Ragus(i), çudisi et consileri de la dita tera io Gergo de Schrina mando salut(e) con recomandason. La litera, che uuy mandasi, si la r(eceui) et bene la intesi. Et a tuto quanto, che uuy comande, io so per vbidire. Et demando misericordia da uuy, sinori, et ancora de quela dona, muier de taupin[2])

[1]) Можда мј. peregiis, periçlis = trajectis (пријевоз, скела).

[2]) Taupin је овдје исто што латински olim, „покојник", а у данашњем галијанском језику tapino је сиромах, несретњик.

ser Marcho de Drago de Baselo et al so filo, che mi debiati rechieder deli dani, chi aue stentay tuta la stade per chondur lo plonbo ala marina Chusi chi uene nuuela, che Simsa (овако: simsa) aue entrado in Schauunia[1]), chusi che nigun homo non se cusa gurlar, chusi chi uene Ser Tripe gusi et si mi ueta lo plonbo et debita, et io noli seraue debitor, cheli aço la mia parte pagada, saluo per li mey compani. Chusi che lo plombo anda per mal via, chusi che scanpay con pocho deso. Et altro tolse Uoyslau lo chonte de queli, che a mi douea dar lo plonbo. Chusi che, se a dio plasera, de quel pocho de plonbo aço fato ben chosi che prego de quel, chi poso dar, che de questa stade, et del auanço, chi pago ad ano, chusi chome sera la uostra gracia, che Ser Nichsa filo de taupin Ser Marcho abia lo so et io chi sia seruidor et çitadin uostro. Et si cosa chi posa far, comandati. Et dio ue dea la vita.

Data in Selesnich in Chuçeua die III de freuaro.

С поља: Alli nobilli et sauuy . . . Reehtori de Ragusa, çudese et conseleri de la dita tera detur.

Већ по томе, да се спомињу кнезови (rectores) у множини, што је било само прве године послије свршетка млетачке власти над Дубровником, види се, да лист спада у почетак г. 1359. А у закључцима вијећа (Monumenta Ragusina II, 258) читамо, да је 29 децембра 1358 од кнева и судаца било писано «Gergo de Scrigna», нека до ускрса или главом дође или пошље свога повјереника у Дубровник, да исплати дуг 872 златнијех дуката Которанину Никши, сину покојнога Марка Драговића Васиљевића (Nixe, filii olim Marchi Dragonis Basilii). На ово се писмо, важно за историју оловних руда у Кучајни, позвасмо већ у Handelsstrassen und Bergwerke стр. 57 биљ. 186.

---

17. 1364, 25 августа. У Дубровнику.

Нико Бијелић, српски писар општине дубровачке, биљежи, да је жупан Санко одредио кнеза Милшу Упорницу у Дубровник, да прими могориш ове године, а да је Милша послао мјесто себе некога својега јунака за тај доходак, који му је био пред свједоцима исплаћен.

Тисѹщю и трѣста и шесть десеть и четирѣ, ·кє· дьнь м(ѣ)сеца аѵгѹста.

Я се како посла жѹпань Сњко (тако с цртицом озго) по свои доходькь ѿдь магариша кнеза Милшѹ Ѹпорницоу, а кнезь Милша посла юнака свогаименем . . . . . (празно мјесто), трь мѹ подаше властеле дѹбровьчци за доходкь шесть десеть перперь готовѣхь динари. а томѹ сѹ свѣци (тако) Франческо Бальдела и Лоринь Рицо и Софредо нотарь и Милша и ꙗ Нико Бѣликь дњкь срьпски.

Запис у Liber Reformationum 1362 у старом архиву дубровачком Наштампао већ А. Вучетић у дубровачком «Slovincu» IV, 1881, бр. 17, стр. 351.

.18 (1367) 27 фебруара. У Солуну.

Ђурађ логофет продаје Дубровчанину Живку, сину Радосава Дљжчића (Longo) и своме рођаку, своја имања, што је држао у Дубровнику и јавља за то кнезу и властели дубровачкој.

У књизи Diversa Cancellarie 1366—1368 (архив суда дубровачкога):

[1]) Dominus Symçe у Mon. Rag. II, 193; упор. Čas. čes. musea 1886, стр. 18.

MIIII LXVII [c], die II aprilis. Questo sie la copia de una carta, la qual adusse Giucho Longo de parte de logofet Gorgi, facta in scauonescho a miser lo retor de Rag(usa) Gorgi de Gorgi et al so picul conselo, lo qual fo per lor comandamento comandado a mi Nicho de Biele, scriuan scauonesco, de meterla in . . . quaderno. E sigilada de tal segno Ж[1])

† Любовьнимь и срьдчьнимь владȣщимь братȣ ми кнезȣ и сȣдьꙗмь и вѣкьникомь дȣбровьчкимь ѡдь вашега брата и прѣꙗтелꙗ Гюрьгꙗ логофета, писаниѥ да ве (тако) обрѣте здраво и весело. ꙗ милостию бѡжиомь добрѣ сьмь по любвь ваше[2]). ꙗ сьмь по вашеи любвь прѣдаль добитькь и рѣзницȣ мою вашимь Дȣбровчаномь, на ниѥ Милцȣ Дȣмоникю и Лавретеви Разȣменикю, а вѣ и вси знате а ѡдь вась не се ȣтаꙗло. да знате властеле, моꙗ братꙗ, ере сьмь биль дльжьнь ѡ-давно за много годищь за потребе, кое ми ѥ износиль Живко синь Радослава Дльжца (тако), вашь Дȣбровчанинь, за много мȣ сьмь дрьжнь (тако) биль до денесь (тако), ере ми ѥсть роднинь крьвьно. а и да знате, властеле, ере мȣ продахь и даровахь весь мои добѣтькь (тако) и ризницȣ, що ми ѥ ȣ Дȣбровници, но ѥ на Милци Дȣмоники и на Лавретe Разȣменовикȣ, и кȣке и винограде, инониkатске (тако) книге да е вольнь Живко ȣпрашати и продати и книгами инониkатскими и кажелерискими (тако), клети се и дȣшити се на мою дȣшȣ, каконо ꙗ самь Гюрегь логофеть, и да слободи, кого мȣ се види, како ꙗ самь Гȣрегь (тако) логофеть. а сези мȣ продахь и даровахь ȣ Сȣлȣне на ·кз· дьнь феврара м(ѣ)сеца прѣдь сведоци Дȣбровчани, да ви властеле болѥ верȣѥте се писаниѥ, прѣдо Томкомь синомь Рȣска Дрьжикꙑ и прѣдь Стоикомь Драганинемь синомь. и Живкȣ се платихь и Живко ме доплати. и ȣ сиюзи ки(гȣ) писахь дрȣгȣ книгȣ питропомь Милца Дȣмоникꙑ, да ви и они верȣють. и Живкȣ дахь (два пут) ипоникатске (тако мјесто иноминкатске) книге. † И моимь рȣкомь подписахь да ѥ вѣровано.

Ego Thomchus de Derssa sum testis. —

Copia unius litere sclauonesche, scripte ex alio latere istius carte, translatate de lingua sclauonica in latinum, prout mihi uulgariçauit Nicus de Biele de mandato domini rectoris Ser Georgii de Georgio et parui consilij, que sic incipit:

Ali amadi et cordiali rectori, el suo frar conte et çudisi et conselieri de Ragussi del uostro frar et amigo Jurech logofet, quisto scriuer che ue troue sanj et alegri. Et io per la gracia de dio ben sto. Per l' amor uostro io o recomandado lo mio tesoro et li mie guadagni ali uostri Ragusey, per nome Milçe de Domagna et Laure de Raxomen e vuy tuti saue quisto e de vuy non e çelado. Sapie çentilhomini, mie fradeli, ch'io fo debitor da grando tempo per molti agni (sic) per bisogni, li qual me duseua Çiucho, fiolo de Radosclauo Longo, uostro Raguseo, tropo li fuy tignudo in fina al presente in perço ello e mio parente et sangue mio. E che sapie, çentilhomini, ch'io li uendie et doney tuto lo mio guadagno et tesor, quel ch'io o a Ragussi mio soura Milçe de Domagna e soura Laure de Raxiomen e chasie e vigne e carte de noder, ch'el sia uollontaroso Çiucho a domandar e a uender e cum carte de noder e de cancellaria e çurar soura l'anima mia, chomo mi medesimo Jurech logofet e che possa franchar, che li parera chomo mi medesimo Jurech logofet E quisto io li uende e doney in Salonicho a XXVII di del mese di feurer in presencia de Ragusey, che vuy çentilhomini melior creday quisto scrito, in presencia de Tomcho fiolo de Ruscho de Dersa, in presencia de Stoyco fiol de Dragana. Et a Çiucho aço pagado o Çiucho a pagado a mi E cum questa

[1]) Ово је писано руком Ника Бијелића Друго стари латинско и талијанске јесу од руке латинских канцилијера општинских.

[2]) Мора бити по любьви вашеи; Нико није знао разабрати скраћенице изворника.

scritura scrisi una altera letera ali pitropi de Milçe de Domagna, che et elli ue creda. Et a Çiuco die le carte de noder. E cum la mia man sotoscrisi, che sia creto (sic). Que litera sclauonesca est hic apposita [1]).

Ego Tomcho de Dersa son testis. —

Tomchus filius quondam Ruschi de Dersa constitutus coram domino rectore Ser Georgio de Georgio et paruo consilio et interrogatus, quid ipse scit de contentis in litera suprascripta, suo sacramento dixit omnia contenta in dicta litera esse uera, et quod in fine dicte litere de manu sua propria se subscripsit, et quod fuit testis assignatus per dictum Jurech logofet. Interrogatus, ubi facta fuit dicta litera et quando, respondidit: in Salonicho in domo dicti Jurech die Veneris carnispriuij.

Stoycus famulus Priboe de Vladimiro, filius Dragane de Çoncheto, testis juratus de ueritate dicenda et interrogatus, quod ipse scit de uerbis, que dixit Jurech logofet cum Çiuco Longo, coram suprasripto domino rectore et consilio suo sacramento dixit se tantum scire de predictis: Ego fui presens et audiui dictum Jurech logofet dicentem: Ego fui debitor Çiuco Longo et nunc solui sibi totum et literam, que fuit dominationi presentata, mihi dixit, quod eius dyaconus scripsit et quod ipsemet Jurech in dicta litera se de manu sua subscripsit. Et ad omnia ista ipse Jurech me rogauit esse testem. Interrogatus, quando fuit hec factum, respondit: die Veneris ante carnispriuium in Salonico in domo dicti Jurech [2]).

Други дан, 3 априла, заповједио је кнез (rector) Andrea de Rissa и Domagna de Mildrugo, pitropis Milçe de Lebro „quatenus ad petitionem dominij debeant tenere sequestrata omnia bona, que ipse Milçe d(ebebat?) in suo testamento Jurech logofeto et omnia, que habent pertinentia ad dictum Jurech."

---

19. (1368, 15 маја. У Серу).

Радосав Повића, брат логофета Ђурђа, одговара Дубровчанима, да је покојни брат његов своје имање у Дубровнику збиља оставио трећему брату Милошу.

У књизи Diversa Cancellarie 1366—1368 запис код ‚ultimo madii' 1368 [3]).

Rade Chrançich et Ruchoe Dimitrouich cursores, dato illis corporali sacramento, coram domino rectore Ser Niffico de Galloç et juratis judicibus Ser Petro de Prodanello, Ser Jacobo de Mençe, Ser Jacobo de Sorgo et Ser Luca de Bona suo sacramento dixerunt, quod ipsi presentauerunt Radoslauo Pouicha in domo sua in ciuitate Serrarum die XV dicti mensis literam, sibi missam a dominio Ragusij super facto questionis depositi, quod petit Milossius frater eius. Qui Radoslauus respondit per literas suas, quarum copia inferius denotatur.

[1]) Овога изворника сад у књизи нема.

[2]) Carnisprivium г. 1367 било је 3 марта, пошљедњи петак пред њим 26 фебруара; писмо Ђурђа логофета датирано је један дан касније, 27 фебруара.

[3]) Слиједи одмах послије 29 маја 1367, али су измијешана четири кватерна ове књиге при везивању (I, III, IV, II), како се види по именима мјесечних кнезова. Nifficus de Galoç био је кнез мјесеца маја 1368.

† Любовнимь прѣятелемь нашимь владѵщемѹ (допуни кнезѹ) дѹбровьчкомѹ и сѹдиамь и властеломь дѹбровьчкимь ѡдь брата вашега Радослава. прѣжехь писание ѡдь вась, како ѥ дошьль Милошь брать мои. да ѹзме нашь добѣтькь, ко-ѥ поставиль нашь брать логофеть Гюргь ѹ вась, и вѣ сте послали ке (тако) мнѣ, да ви ѹпишѹ и по(рѹчѹ? блиједо), ѥли волѥнь онзи добѣтькь ѹзети. да знате, кеда (тако) ѥ бѣль (тако) логофеть ѹ Солѹни, бѣли смо вси тр(ые?) братѣнци и бѣли сѹ ѡдь вась люде, бѣли сѹ и Србьлие, властеле царѣви, на ние Кранко Зрѣлць и Богоѥ Гѹр . . . . и Живко Дльжчикь (и) ини Дѹбровчане. и рече нашь брать старѣи, логофеть: прѣдаваамь Милошѹ все, що ѥ ѹ Дѹбровници, да ѥ вольнь ѹзети и продати и ѡдьдати и харѣзати. и ѣ рекохь: що велишь тѣ (тако мј. ти), и ѣ велю и благославлямь. и да знате властеле, ѥре ѥ вольнь Милошь ѹ томьзи добѣци да ѹчини, що мѹ хтение, ѥре ѥ негов. да подамте мѹ га и молю вась властеле, немоите га дрьжати, ѡдьправите га и не изьгѹблимте своега доброга закона и вѣре, ѥре и мѣ (тако) несмо инде болѥ вѣре нашли. зато смо нѣ (тако) и оставили тези добѣтькь ѹ вась, да имамо до неволе. и дии богь, да ви чѹю здравихь и веселихь.

Слова су врло ситна.

20. (1368, мј. јунија).

Срацимир и Ђурађ Балшићи јављају кнезу и општини дубровачкој, да шаљу у њихов град Димитра Дабретића Улцињанина, да узме златни појас Срацимиров, који је био заложен код некога Ревалда.

У књизи Diversa Cancellarie 1366—1368 записано код „die XXVII Junij' 1368.

† Ѡдь Срацимира и ѡдь Гюргы драгои ни братии кнезѹ и сѹдиамь и властеломь дѹбровьчкимь, да знате, ѥре имамо тамои ѹ Рѣнальда поѧсь Срацимировь злати. и что смо послали тамо нашега чловѣка Димитра Дабретикы Ѹльциниянина. да рците Рѣналдѹ, да ни пода поѧсь томѹи чловѣкѹ а онь да ни га ѹчини, що мѹ смо рекли. ино неѹчините, ако хокеть (тако) и днь ве (тако) ѡпкине с нами, ере ни ѥ за великѹ потрѣбѹ сега. и да ви богь здравие и да ми незамѹчните чловѣка, бѹди ваша драга любвь, ѥре ѥ Рѣнальдь плакиен ѡвако.

21. (1374, 11 априла. У Конавлима).

Радич кефалија Ђуре Балшића у Конавлима, шаље у својим пословима Миљона Воихнића Требињанина у Дубровник, особито ради једног коња, којега си је освојио Милета, бивши писар жупана Санка.

У књизи Lamenta de intus 1372—1374 (у архиву суда дубровачкога) изворник на хартији, писан ситним курсивним словима:

† Кнезѹ и сѹдиѣмь и властеломь дѹбровьчькимь (тако) ѡдь кпалие (тако) Радича. разѹмѣхь, що ми сте писа (тахо) ѡ кьсемь, да за динаре завѣтние ѹзель безь стѹдить чловѣка и динаре, да га причини градѹ, ако ли не причини, да да динаре. а за конь послахь Милѣна Конхьника, дате (тако) мѹ га, и що говори, вѣрѹите га, мое сѹ рѹчи.

С поља: † Кнезѹ и сѹдиѣмь и властеломь дѹбровьчькимь.

У самој књизи запис код 9 марта 1374:

Die VIIII marcij.

Radiç cephalia Canalis coram domino rectore Ser Paulo de Baraba conqueritur supra Pribillum Suetulia, dicens quod unus equus suus pili bay[1]) fuit sibi furatus in Canali et ipse Pribillus dictum equum habuit in Malfo et minauit[2]) cum ad petitionem Milette scriptoris sclauici quondam Semchi extra districtum Ragusii.

Die predicto. Pribil predictus constitutus coram domino rectore predicto et iuratis iudicibus Ser Jacobo de Mençe, Ser Blasio de Grede et Ser Blasio de Sorgo et interrogatus super lamento predicto sponte propria dixit et confessus fuit, quod primo die dominico presentis XLe Miletta scriptor sclauicus quondam Semchi venit eques cum uno equo pili bay asellato ad domum meam in Loquiça in castro heredum Vite de Bagant(e) et dixit mihi: Ego timeo minare equum circa, per istos de Tribunio, ne michi illum aufferant; rogo te, mina tu, quia es Latinus et non aufferent tibi illum illi de Tribunio, circa usque ad salinas et ego soluam tibi. Et ego ad petitionem dicti Milette minaui dictum equum circumquaque usque ad salinas Perue de Sorgo et ego inueni ibi dictum Milettam et assignaui sibi dictum equum asellatum et ipse dedit mihi grossos II.

Radoslauus preco comunis, Nenchus sartor, Pribos Opaliçcuich јамче (fideiussores) за Прибила, да ће или довести онога коња или платити његову цијену. Слиједи одмах други запис:

MIIILXXIIII (c) die XII aprilis. Milien Voichnich de Tribigna nuncius et procurator dict Radiç, prout apparet per cartam ipsius hic affixam, fuit confessus et contentus coram domino rectore Ser Stephano de Sorgo et Ser Blasio de Sorgo habuisse et recepisse nomine dict Radiç prefatum equum.

---

22. 1377, почетком мј. новебра. У Подвисокоме).

Трговац Радич из Клиса пише кнезу и судијама дубровачким ради неке царине, за коју је имао до два мјесеца представити писмо од Клишана. Изговара се, да је морао по заповиједсти краља босанскога са сукном својим поћи из Подвисокога у војску краљеву и јавља, да је писмо Клишана већ послао, али да је књигоноша био на брду Пориму опљачкан и писмо му подерано.

У књизи Liber diuersarum scripturarum 1377—1379 у државном архиву дубровачком запис код 14 новембра 1377: «Vtiech cursor, missus a Radich de Clissa, applicuit Ragusium die X mensis presentis cum litera dicti Radich hic affixa, per quam ipse Radich se excusat pro facto non soluendi dohanam, pro qua dedit fideiussionem in Ragusio, quo excusacio non fuit habita pro autentica nisi probetur iustum impedimentum.»

Код тога лежи лист на хартији.

Al nobele et sauio retor de Ragussy, gudesse et conssiliery de la dita terra io Radich de Clissa mando salute con recomandasson. Do ue assauer, signory, per lo termene, chomy me desti, che io debia infra II messi mandar la resposta de parte de li boni omeny de Clissa. Io Radich, come gonssi de Ragussi in Bosna, de pressente manday a Clissa, che el

[1]) Тал. bajo, франц. bai о коњу: мрков, дорат.

[2]) Тал. menare водити.

deuesse mandar litera dala uos'ra graçia. La litera gonsse in Souissochi et io per comandamento de lo re de Bosna anday con tuti li drapy, che portay de Ragussi, in la-ssua oste; y si manday I corir colle dite litere, lo qual corir parti di Bosna cola dita litera a die XVIII in otobrio, laqual litera et altre litere, che portaua, si fo robado in Porim et le dite litere si fo squarçade et lo corir torna in Souissochy, non sapiando la caxon de lo termene, per qual ua. Et io steti in oste, spetando lo pagamento de misser lo re, e como gonssy io Radich in Bossna mando questo dito corir a la uostra graçia, che uuy me abie per squssado et che uuy me deue dar termene in tanto, che-sse manda per altra litera de Clissa, auendo sauer, che questo corir fo quelo, loqual fo robado et ssi porta la litera squarçada, quelo che a possudo asunar al pressente. Pero ssapie ssignory, che questo ssie gusto[1]) impedimento, che lo me fo comandato andar in oste per força. Dio ue mantena la uita.

С поља: Al nobele et sauio retor de Ragussy, gudesse et conssiliari de la dita terra.

Важно писмо, јер се Твртко у њему први пут спомиње као крањ. Испред тога је запис од 11 новембра 1377, по којему је овога дана српски трибут светодимитарски био предан поклисарима Ђуре Балшића, онда још сусједа дубровачкога. У фебруару се 1377 Твртко спомиње у истој књизи само као бан.

---

23. 1379, 15 фебруара. У Љешу.

Балша и госпођа Тодора, удовица Ђурђа Балшића, учинили су рачун с Јакетом Колановићем, који је водио послове куће Срацимирове, Ђурђеве и Балшине.

У књизи Liber diuersarum scripturarum 1377—1379 у старом архиву дубровачком запис између 26 и 28 априла 1379:

Hec est copia infrascripte pouilie de mandato domini rectoris Ser Andree de Sorgo et sui parui consilii hic transscripte:

Anni domini MIIILXXVIIII, die XV de lo mese de febraro fasessemo la rason io Balsa et domina Thodora, mullyer de frar mio Jurya, cum Jache de Colane in Lies et tucto zo, che haue tegnudo chasa nostra de Straçimir et de Giorgi et mia, per tutto fasessemo cum esso la rason e tutto ni se haue pagato et non ne romase i-niente debitor, et si fo per questo francho. Et questo fo auanti Damian Despotouich et auanty de li vechi Pachomiem (sic!) et de Dragas Chosaçich. Et io Rayze scrissi per chomandamento de misser Balsa et de domina Thodora.

И Марое исписахь сиꙋ повелю.

Вь лето тисꙋщно и ·т· и ·о· и ·ѳ· лѣто м(ѣ)сеца ферфара ·еі· дьнь ꙋчинисмо разлогь ıа Балша и госпогıа Ѳодора, жена (тако) брата мога Гюрга, сь Iакетомь Колановикемь ꙋ Лѣшꙋ оть вьсе, що е дерьжаль кꙋкю нашꙋ, Срацимировꙋ и Гюргевꙋ и мою, за вьсе ꙋчинисмо о-нимь разлогь и вьсе ни се исплати и не оста ни ничимь дльжьнь и би за тои свободьнь. и този би предь Даміаномь Деспотовикемь и прѣдь старцѣмь Пахомıемь и Драгашемь Косачичемь. а ıа Ранче писахь повелинıемь господина Балше и госпоге Ѳодоре.

[1]) Пише gusto мј. giusto, gonsi мј. gionsi (giungero), gudesse (giudici).

24. Ок. год. 1380—1390.

Властелин Дабижив Чихорић, сусјед Дубровнику, пише кнезу и властели писмо, у којем се брани од штета учињених од њега и његових људи и од плате, коју ишту од њега за накнаду.

У књизи Diversa Cancellarie 1411 (у архиву суда дубр.) изворник, ситним и лијепим словима писан на хартији, без печата. У ову књигу никако не спада и постављен је у њу само случајно.

† **Кнезꙋ и сꙋдаѣмь** (тако) **и властеломь и всои ѡпьчини дꙋбровачькои ѡдь вашега слꙋге и младиега Дабижива Чиχорича смирено поклонение како господи. ви богь и ваша милость, щo сте заповидили мени своmꙋ слꙋзи плачати, а тꙋ ви добри богь, како є право властеле. да ꙋговориχь со ѡними воеводами,** (ни)**тько ми неχьти пристати ни ꙋ едьне ричи, ке ви заповидате мени. да вась м**(ол)**ꙋ како господꙋ, немоите мене свога сречана** (тако мјесто **срьчана**) **слꙋге ѡдь себе ѡдьгонити, ерь ви ни право, ерь, властеле, лоша ни ꙋ мене и ꙋ моиχь лꙋди. зато ми простите, тога немогꙋ плачати. а щo би било ꙋ мене и ꙋ моиχь лꙋди а ви рекьли, ѡно би било на вашꙋ часть. да молꙋ вась како господꙋ, немоите ме ѡдь себе ѡдьгонити. ꙋчините, щo є право, и богь дай властеломь.**

С поља: **кнезꙋ и сꙋдѣмь и властеломь.** Код тога биљешка суврмена: Sclauicha.

---

25. (1389, мј. маја).

Стефан Твртко, краљ босански, пише кнезу и властели дубровачкој о дугу Дубровчанина Драгоја Бевенутића, царинара у Сребрници.

Изворник на хартији са пет редова лијепе, ситне курсиве, у књизи Liber Reformationum 1388—1390 (у државном архиву дубровачком). Печат је од прстена с грбом нејасан.

† **Кралиевства ми драгимь приıателиємь кнезꙋ и сꙋдиıамь и властеломь дꙋбровьчкимь. ѡнеи литре, чимь ми ıе дльжьнь Драгоıе Бевенютићь, подаите м-и-χь протовистиıарꙋ нашемꙋ, ѡнꙋи ·р литьрь. каконо ıе говорено о томь меıю нами, тако и подаите. а ѡдь селе свободьнь Драгоıе Бевенютићь ѡть тогаи дльга и ѡдь оне наше царине, коıю ıе дрьжаль по ны, платив тꙋи ·р· литьрь; слободьнь ѡдь тогаи.**

С поља: **Кралиевства ми драгим приıателиємь, кнезꙋ и сꙋдиıамь и властеломь дꙋбровьчкимь.**

Упор. закључак малога вијећа од 29 маја 1389 (у истој њизи): „In minori consilio, more solito congregato, captum fuit quod littera, quam apportauit Ser Tripe prothouestiarius domini regis, pro habendo libras centum argenti Dragoe de Benuegnuda, quas dare tenebatur dicto domino regi pro doana Sterbeniçe (sic) pro resto, quam tenuit dictus Dragoe pro dicto domino rege, est sufficiens, quod recipere possit dictum argentum et satis sit pro cautela dicto Dragoe. Prothouestiarius tamen debeat facere finem et remissionem de dictis libris C argenti in libris cancellarie pro doana dicti domini regis, quam ipse Dragoe tenuit. Dicta uero littera domini regis est hic affixa. Et dare debet unum hominem dicti domini regis pro prestallo" (sic, пристав). У првој књизи Div. Canc. 1388 (у архиву суда дубр.) записано је пошљедњега маја 1389, да је „Ser Tripe de Buchia, prothouestiarius domini Regis Bosne" примио 100 либара сребра од благајникâ (camerarii) „pro parte Dragoe de Benuegnuda", „pro quibus sic actis dictus protouestiarius dedit Bogdançe Stoyachouich pro pristallo."

---

26. 1392, 6 јунија. У Брадини на мјесту „На Ивану."

Крал Стефан Дабиша пише Дубровчанима, да је Драгоју Гучетићу зато дао пуну власт против Новака Мањодода, царинника у Сребрници, јер је Новак неплативши тајно из Сребрнице побјегао.

Amici carissimj. Cum nos pridie transmisimus vobis per Radoslauum Senchouich, hominem nostrum, exhibitorem presentium, vobis notum, literas nostras super potestate Dragoe

Goce (sic) et fratribus suis, nobilibus conciuibus vestris, per nos contra Nouacum Machedol attributa et scripsimus vobis vos etiam requirendo, quod ipsis contra dictum Nouachum summarie facere deberetis exinde justicie complementum tanquam nobis, quod cum vice et nomine nostris petat, ab ipso facere debetis; nam si dictus Nouachus non recessisset de Sereberaicza furtiue, nos utique compulissemus eum etiam inuitum ad satisfaciendum nobis integre de eo, in quo nobis remanserat obligatus, quinymo si ipsum Nouachum Ragus(ii) sensissemus adesse, a die qua, vt prefertur, Srebérnicza recessit, misissemus illuc compulsum eundem, sed non fuit nec est in loco, in quo potuissemus uel possemus eum compellj, petere iuri stare ab satisfaciendum nobis, ut promictitur superinde. Nunc iterum vos precamur, vt id vlterius eapropter nullatenus differatis. Dat(a) in Bradina in loco campestri qui dicitur Naíuan (sic), die VI-ta mensis Junij anno etc. LXXXXII°.

С поља: Nobilibus et circumspectis viris dominis rectorj, judicibus et consilio ciuitatis Ragus(ine), amicis carissimis Stephanus Dabissa, dei gracia Rascie, Bosne, Maritimeque etc. Rex. Биљешка: R(ecepta) die XIII sept 1392. Мали одломак печата.

Изворник на хартији у архиву суда дубровачкога. Нашао се 1890 између књигâ покојнога Don Луке Павловића, који га је јамачно извукô из књиге Div. Canc. 1392, из које је Пуцић II 35 наштампао писмо краља Дабише од 6 марта 1392, донесено у Дубровник од Радосава Санковића, слуге краљевскога, које се тиче овога истога посла: краљ даје Драгоју Гучетићу и његовој браћи власт да траже од бившега цариника Сребрничкога, Дубровчанина Новака Маћедола, дуг 95 либара фина сребра.

---

27. 1395, 19 јануара. У Дубровнику.

Кнез и опћина дубровачка јављају господину Вуку Бранковићу, госпођи Мари и њиховим синовима Гргуру, Ђурђу и Лазару, да су примили благо њихово, донесено од челника Смила, и ставили га у своју ризницу.

У књизи Diversa Cancellarie 1391—1396 (архив суда дубровачкога):

MCCCLXXXXV, ind. III, die XXIII Januarij.

Nos Stephanus de Lucharis, rector Ragusij, cum nostro minori consilio confitemur quod propter partem captam in consilio Rogatorum Ragusii anno et indictione predictis die XVI mensis Januarij[1]) habuimus et recepimus a Smil çelnich domini Volchi Branchouich, dante et deponente in comuni nostro nomine et vice dicti domini Volchi de argento et de habere ipsius domini Volchi primo, quod portauit secum dictus Smil celnich, quando venit in Ragusij (sic) et nobis dedit in deposito nomine dicti domini libras centum nonaginta septem argenti et unum naffum de auro, qui ponderat libras quinque et vnzias quatuor cum dimidia. Item recepimus de argento dicti domini Volchi, portato per Ser Nicolam de Zanmagno, quod argentum mixit domina Mara, vxor dicti domini Volchi, per dictum Nicolaum de Zanmagno et quod argentum ipse Ser Nicolaus et dictus çelnich recommendauit et deposuit in commune nomine

[1]) Вијеће умољенијех је примило 14 јануара 1395 ове приједлоге: Prima pars est de petendo licentiam a zelnich domini Volch de possendo facere de factis nostri communis de argento, quod deposuit de argento domine Marie, consortis prefati domini Volch. Prima pars est de tangendo de ipso argento in necessitatibus nostri communis, deposito pro parte domine Mare suprascripte. A 16 јануара: Prima pars est de deliberando in presenti consilio de *scriptura*, que fieri debet suprascripto zelnich. Prima pars est de faciendo ipsam scripturam dicto zelnich de dicto argento, secundum tenorem *scripture, hic modo lecte per Ruschum, notarium sclauum nostrum.*

et vice dicti domini Volchi, libras ducentas argenti. Quod argentum per nos receptum et dictum naffum de auro posuimus in camera camerariorum communis nostri Ragusii et de dicto argento recepto ac naffo predicto depositato cum condicionibus infrascriptis manu Ruschi scribe sclaui penes commune nostrum, scribi fecimus vnam script(ur)am et cautellam dicto domino Volcho et dicte domine Mare eius uxori, scriptam manu dicti Ruschi, scribe nostri sclauichi, bullatam bulla seu sigillo communis nostri Ragusii, hic proxime subsequentem, per dictum Ruschum in sclauico registratam, quam dicto Smil çelnich dedimus, quod illam mittat dictis eius patrono et patrone. Et a dicto Smil çelnich recepimus et habuimus unam aliam literam eiusdem tenoris et effectus, hic in libro positam et affixam [1]).

Славномꙋ и велможномꙋ господинꙋ и намь срьдцемь любимꙋ приꙗтелю господинꙋ Вльκꙋ Бранковикю и госпоги Марѣ и нѥговимь синовωмь Грьгꙋрꙋ, Гюргю и Лазарꙋ и ωсталои ниχь дѣци, коꙗ се природе и ωбрѣтꙋ ꙋ господина Вльκа, ωдь владꙋщагω дꙋбровьчкагω кнеза и все ωпкине много срьдьчно поздравлѥнїе. ваша любима и вь вьсемь почтена любовь да ꙋзна, ѥрь примисмо по Смилꙋ челникꙋ, срьдцемь верномꙋ ви слꙋзѣ, сребра вашега сто и деветь десеть и седамь литарь фина сребра и ѥднꙋ чашꙋ златꙋ, коꙗ тежи петь литьрь и четири ꙋнгиѥ и поль. и паке примисмо по нашемь властелинꙋ по Николи Жамановикю, що намь прѣда сь реченнимь вашимь челникωмь двѣсти литьрь сребра, коѥ по Николи досла госпогꙗ Маара. този все више реченно ωдь ваше стране намь прѣда Смиль челникь вашь, и постависмо ꙋ комꙋнь дꙋбровьчки, да стои, до колꙋ ви ѥ любько на вашꙋ волю· и кьде годе би χωтель господинь Вльκь да ѥ волꙗнь ꙋзети више реченно сребро и чашꙋ. греχωмь Вльκь ꙋмреть, да ѥ волна госпогꙗ Маара ꙋзети. ꙋмреть ли госпогꙗ, да ѥ волꙗнь синь Вльковь Грьгꙋрь ꙋзети. ꙋмреть ли Грьгꙋрь, да ѥ волꙗнь ꙋзети дрꙋги синь Вльковь Гюрагь. ꙋмреть ли Гюрагь, да ѥ волꙗнь ꙋзети трети синь Вльковь Лазарь. ꙋмреть ли греχωмь и Лазарь, да сꙋ волна ꙋзети ωстала дѣца господина Вльκа, коꙗ се ωбретꙋ. ако ли χωте сви заѥдно ꙋзети, да сꙋ волни. и за то се в(а)шои любви ꙋписасмо, да знаете и ωви листь ꙋ ваась добрѣ χраните и блюдите, да бꙋде сѣмь листωмь везда паметно, ѥрь и мꙑ (тако) **примисмо дрꙋги ωвакигѥ листь ωдь вашега челника Смила, да ꙋ наась стои, кои листь ꙋписа нѥговь логωфеть Стефань и челниковимь печатωмь печати, каκω и мꙑ сьи нашь листь нашѡмь печатию печатимо. и богь ви ꙋди** (тако мј. **ꙋтврьди**) **и ꙋмножи господство.**

Писа се ꙋ изебраннои бекинце града нашего богꙋлюбимагѡ Дꙋбровника, лѣта рождества господа нашегω Іꙋсꙋа Христа, тисꙋщно и три ста и деветьдесеть и пето лѣто, мѣсеца же женвара ·ѳі· дьнь. Я писа раабь божи Рꙋско.

Богоу нашемꙋ слава и дрьжава вь вѣки вѣка. амин.

Оздо биљешка руком, која је налик на курсиву Рускову, само што је усправнија:

† **Вь лета рожьдьства χристова тисꙋщно и ·д· ста и ·а· лето, мѣсеца марта ·ки· днь. да ѥ ведомо всакомꙋ чловѣкꙋ, ако ꙗ Бранисавь ризничарь и Добрωвои дꙗкь догωсмо ꙋ Дꙋбрωвникь кь вастелѡмь** (тако), **послани ѡдь госпогѥ Мааре и нѥ детце з белегωмь и с листωмь верованеннемь** (тако) **и ꙋзесмо ·д· ста безь ·г· литре сребра фина и чашꙋ златꙋ, коꙗ тежи ·є· литьрь и ·д· ꙋньче и поль, како пише все ꙋ вишеписанѡмь листꙋ. все то и примисмо цѣлокꙋпно, и ꙗ Добрωвои свωωмь рꙋкомь подьписаχь.**

Биљешка код латинскога записа:

Die XXVIII marcij millesimo quadringentesimo primo Branislauo Risnizar et Dobrouoy dyach, nuncij et ambaxatores ipsius domine Mare et filiorum, prout patet per literas hic affixas,[2]) fuerunt contenti et confessi habuisse et recepisse a domino rectore Ser Marino de Bodaça et eius consilio de auctoritate communis Ragusii predictas libras quatuor centum demptis tribus argenti et ipsum naffum auri depositatum ut supra. Ideo canzellatum [3]) de partium predictarum uoluntate.

[1]) Овога писма сад у књизи нема, јер су га Дубровчани заједно с цијелим покладом 1401 вратили.

[2]) Овога „вјеровнога листа" ризничара Бранисава и ђака Добривоја сад у књизи неза.

[3]) Цијели запис је превучен (cancellatus).

28. 1395, 30 маја. У Дубровнику.

Кнез и опћина дубровачка потврђују господину Вуку Бранковићу, госпођи Мари и њиховим синовима, да су примили други поклад преко челника Смила.

У књизи Diversa Cancellarie 1391—6:

Die penultimo mensis maij MCCCLXXXXV ind. III.

Nos Nicolaus de Gondulla, rector communis Ragusij, cum nostro minori conscilio confitemur, quod propter partem captam in conscilio Rogatorum Ragusii MCCCLXXXXIIII to, indictione secunda, die XXVII octubris[1]) habuimus et recepimus in depositum a Smil zelnich domini Volchi Branchouich, dante et deponente in comune nostrum de argento et habere dicti domini Volchi et vice et nomine ipsius domini Volchi libras sexcentas et nonaginta tres argenti, de qua quantitate argenti Junius Iuani de Sorgo portauit ipsi Smil libras centum, ipsi Junio recommendatas in Pristina per dominam Marram, uxorem dicti domini Volchi, ad portandum ipsi Smil occaxione huius depositi fiendi, et Ser Theodorus de Mlaschagna similiter portauit alias libras centum, et reliquas libras quadringentas nonaginta tres argenti fecit conduci ipse Smil. Quas quidem libras sexcentas nonaginta tres argenti dedimus et consignauimus ad saluandum thesaurarijs Sancte Marie de Ragusio, in eorum capsis in capella reliquiarum Sancte Marie, et de qua quantitate argenti per nos recepta et depositata penes comune nostrum cum condicionibus infrascriptis, scriptis manu Ruschi, scribe nostri sclauichi, scribi fecimus unam scripta (sic) et cautellam dicto domino Volcho et dicte domine Mare eius uxori, scriptam manu dicti Ruschi, scribe nostri sclauichi, bullatam bulla sceu sigillo comunis nostri Ragus(ii), hic proxime subsequenter per dictum Ruschum in sclauicho registratam, quam dicto Smil çelnich dedimus, quod illam mittat dictis eius patrono et patrone. Et a dicto Smil recepimus et habuimus unam aliam literam eiusdem tenoris et effectus hic in libro positam et affixam.[2])

Славномꙋ и велможномꙋ господинꙋ Блькꙋ Бранковикю и госпоги Маарѣ и нюговѣмь синовомь Грьгꙋрꙋ и Гюрьгю и Лазарꙋ и ѡсталои нихь дѣци, коѩ се природе и ѡбрѣтꙋ ꙋ господина Блька ѡдь владꙋщагѡ дꙋбровьчкагѡ кнеза и все ѡпкине много любимо поздравлениѥ. ваша срьдьчна и вь всемь почтенна любовь да ꙋзна, ѥрь примисмо по Смилꙋ челникꙋ, срьдцемь верьномꙋ ви слꙋзе, сребра вашега четири ста и деветь десеть и три литре фина сребра. и ѡщь примисмо по нашемь властеличикю по Тꙋдрꙋ Мласконикю сто литрь фина сребра, коѥ по Тꙋдрꙋ досла госпогꙑ Маара. и ѡщь примисмѡ по нашемь Дꙋбровьчанинꙋ по Жꙋнию Ивановикю сто литрь фина сребра, коѥ досла госпогꙑ Маара по реченномь Жꙋнию. този все више реченно сребро ѡдь ваше стране намь прѣда Смиль вашь чельникь. и постависмо ꙋ комꙋнь дꙋбровьчки, да стои, до колꙋ ви ѥ любько итд, као у прошастом писму [3]).

Писа се ꙋ изебранної векнице града нашего богꙋлюбимагѡ Дꙋбровника, лѣта рождества господа нашегѡ Ісꙋса Христа тисꙋщно и три ста и деветьдесеть и пето лѣто, мѣсеца же мадиꙗ ·л· дьнь, а писа рабь божи Рꙋско.

Испод тога биљешка:

† Вь лета рождьства христова тисꙋщно и ·д· ста и прьво, мѣсеца геньвара ·ѳ· дьнь ·аво да ю ведомо всакомꙋ, како догѡхь ꙑ Бранисав ризничарь и Добрѡвои диꙗкь ѡдь госпогиѥ Мааре и не синѡвь ꙋ Дꙋбрѡвникь з велегомь верованомь и с книгомь, и ꙋзесмо ѡдь вастель (тако) **града Дꙋбровника, щѡ**

[1]) Записници вијећа од декембра 1392 до декембра 1394 нијесу се сачували или барем нијесу се до сад нашли.

[2]) Ово је писмо враћено заједно с покладом те га више у књизи нема.

[3]) Разлике су незнатне. Ријечи **и чашꙋ**, разумије се, нема. Даље: **синь Бльковь ꙋзети а наиме Грьгꙋрь; ѡбрѣтꙋ** (у прваšњој књизи **ѡбретꙋ**); **вси** (мј. **сви**) **заѥдно; вьзда** (мј. **везда**); **челника ѡдь Смила; челниковѣмь печатѡмь; богь ви ꙋмножи господство.**

пише ȣ семьзи тетрагȣ а ȣ ѡвомьзи листȣ више писаномь, сребра седьмь (сь)ть безь седьмь литьрь сребра, този сребро все примисмо целокȣпно. и ѥ Добр(ѡвои, одрто) записахь своимь рȣкомь.

Са стране листа ситним словима:

Cassa, quia restitutum fuit hoc depositum 1401, die VIIII januarii, ut apparet inferius notatum.

MCCCLXXXXVI die XXIII decembris dominus rector Ser Marinus de Resti cum eius minori conscilio fuerunt confessi recepisse a thesaurariis Sancte Marie de dicto argento, posito penes eos pro dono fiendo domino nostro regi Hungarie secundum partem hodie captam libras ducentas quinquaginta argenti.

Item MCCCLXXXXVII die XX februarii dominus rector Ser Nicolaus de Gondula cum eius minori conscilio confessi fuerunt dictos thesaurarios dedisse in commune Ragusii de dicto argento libras centum tres et vnzias decem et exagia quatuor argenti, accepti ab eis in auxilium soluendi dicto domino nostro regi tributum duorum annorum, illi solutum, cum fuit in Ragusio.

1398 die primo julij. Dominus rector Ser Helias de Saracha cum eius minori conscilio fuerunt confessi recepisse a thesaurariis Sancte Marie de dicto argento, posito penes eos, accepto et dato in manibus Ser Clementis de Resti et Ser Nicolini de Gondulla, camerariorum communis, pro expeditione ambassiate ellecte in Bossinam, libras centum argenti.

M^{c}IIII, indic. VIIII, die VIIII mensis januarii. Branislaus Risniçar et Dobrouoy dyach suprascripte domine Marre, relicte domini Volchi Branchouich suprascripti, nuncii, missi per dictam dominam Marram et per eorum filios per eorum literam, hic affixam[1]) ad recipiendum de eorum depositis, fuerunt contenti et confessi habuisse et recepisse a domino rectore Ser Marino de Bona et eius minori conscilio, dantibus et soluentibus vice et nomine communis Ragusii, libras sexcentas et nonaginta tres argenti, depositi in suprascripta confessione contenti. Restituerunt literam tenoris infrascipti in sclauicho, quam habuerat dicta domina Mara pro dicto deposito in ipsa litera . . . in presenti libro registrata, scribens manu propria predictus Dobrouoy dyach cum voluntate dicti Branislaui Risniçar confessionem predictam dictarum librarum VI^{c}LXXXXIII dicti argenti, depositi in commune, rehabiti per eos nomine dicte domine Marre, ut hic et in litera restituta apparet. —

Мало је вијеће одлучило 14 маја 1395, да се депосит, донесен од челника Смила од госпође Маре, депонује „penes thesaurarios Sancte Marie in capsa reliquiarum".

---

29. 1396, 10 јануара. У Дубровнику.

Кнез и опћина дубровачка пишу господару Вуку Бранковићу, госпођи Мари и њиховој дјеци, да су примили трећи поклад од њих.

У књизи Div. Cancellarie 1391—1396:

Die decimo mensis januarii MCCCLXXXXVI, ind. IIIIta. Nos Michael de Boballio, rector comunis Ragusii cum nostro minori conscillio confitemur, quod propter partem captam in consilio Rogatorum Ragusii in MCCCLXXXXo quarto, indictione secunda, die vigesimo septimo octubris habuimus et recepimus a Smil çelnich domini Volchi Branchouich, dante et de-

[1]) Овога вјероввога листа сад у књизи нема.

ponente in comune nostrum nomine et vice dicti domini de argento et de habere ipsius domini Volchi libras septingentas et nonaginta argenti et unam taciam et unam ladiçam, ambas de auro, que ponderant in totum libras nouem et vnzias tres, quod argentum et dictas taççiam et ladiçam domina Marra, uxor dicti domini Volchi dedit et recommendauit in Pristina Ser Francho de Baxillio de Ragusio ad portandum illud et illas ipso Smil Ragus(ium) occaxione huius depositi, fiendi per eum, et quod argentum et aurum dictus Smil dixit a dicto Ser Francho habuisse et recepisse usque de mense septembri proxime preteriti et prius non potuisse penes nos deposuisse ob certam corpoream infirmitatem dicti Ser Franchi. Quas quidem libras — истијем ријечима као у пријашњему запису, «dedimus et consignauimus ad saluandum thesaurariis Sancte Marie in eorum capsis in capella reliquiarum Sancte Marie» и т. д.

Славномꙋ и велможномꙋ господинꙋ Влькꙋ Бранковикю и госпоги Мари и нихь синовомь Грьгꙋрꙋ, Гюргю и Лазарꙋ и ѡсталои нихь дѣци, кои се природе и ѡбретꙋ ꙋ господина Влька, ѡдь владꙋщагѡ дꙋбровьчкагѡ кнеза и все ѡпкине вь всемь любимо поздравлениє. ваша любовь да ꙋзна, какѡ намь прѣда Смиль вашь челникь и срьдцемь вѣрни ви слꙋга сребра вашега седамьсать и деветь десеть литьрь фина сребра и юдань пехарьць злать и юднꙋ ладицꙋ златꙋ, кои пехарьць и ладица тежи деветь литьрь и три ꙋнгию. този все више речено досла госпогꙑ Мара по нашемь властелинꙋ по Франкꙋ Басилювикю. и то все прѣда намь Смиль ѡдь ваше стране и постависмо ꙋ коминь дꙋбровьчки, да стои, до колꙋ ю драго господинꙋ Влькꙋ и госпоги Маре и нѣхь дѣци. и ꙋ свако врѣме, кьда ꙋсхокю господинь Влькь ꙋзети више речено сребро и чаше, да ю волань. ꙋмреть ли грехомь господинь Влькь, да ю волна госпогꙑ Мара ꙋзети. ꙋмреть ли госпогꙑ Мара, да ю волань синь Вльковь Грьгꙋрь ꙋзети. ꙋмреть ли Грьгꙋрь, да ю волань ꙋзети дрꙋги синь Вльковь Гюрагь. ꙋмреть ли Гюрагь, да ю волань трети синь Вльковь ꙋзети а наниє Лазарь. ꙋмреть ли грехомь и Лазарь, да сꙋ волна дрꙋга дѣца ꙋзети, кои се ѡбрѣтꙋ ꙋ господина Влька. ако ли би хотѣли вси заведно ꙋзети, да сꙋ волни. и за то се ꙋписасмо вашои любьви, да знате и ꙋ вась ѡви листь добрѣ храните и блюдите, да бꙋде сѣмь листомь вьзда паметно. а и ми ѡдь вашега челника Смила ѡвакигю листь прииисмо, кои ю листь писань мѣсеца сектемврa лѣта господа Исꙋса Христа тисꙋщно и три ста и деветь десеть и пето лѣто, и ꙋписа га нюговь дииакь Степань и челниковѣмь печатомь печати, како и ми сьи нашь листь закономь печатию града нашего печатисмо. И богь ви весели.

Писа се ꙋ изебранои вѣкнице града нашего богꙋлюбимагѡ Дꙋбровника, лѣта рождества господа нашегѡ Исꙋса Христа тисꙋщно и три ста и деветьдесеть и шесто лѣто, мѣсеца же женвара ·і· дьнь. Я ꙋписа рабь божи Рꙋско Кристофановикь, логофеть дꙋбровчки. богꙋ же нашемꙋ слава и дрьжава вь вѣки вѣка. аминь.

Са стране биљешка: Вь лета рожьдьства Христова тисꙋщно и ·д· ста и дрꙋга лета, мѣсеца ферьфара ·и· дьнь. да ю ведомо всакомꙋ, како и Бранисавь ризничарь и Добрѡвои диюкь додосмо ꙋ Дꙋбрѡвникь кнезꙋ и кастелѡмь (тако), послани ѡдь госпогю Мааре и ни детце з верьгомь и с листом и верованеми (тако), и ꙋзесмо ѡдь кастель (тако) града Дꙋбрѡвника все, що пише ꙋ семь листꙋ близꙋ сеган писаньи ·з· сьть и ·ѳ· десеть литрь фина сребра и пехарьць злать и ладицꙋ златꙋ, а потежꙋ ѡбои ·ѳ· литрь и ·г· ꙋньгию, този все кꙋпно примисмо ѡдь всега поклада, що ю било поставлено ꙋ кастель (тако) ѡдь господина Влька и госпогю Мааре и ню детце, и неѡста ꙋ нихь ница ѡдь всега поклада. а и Добрѡвои диюкь моѡмь рꙋкомь подписахь.

С краја листа ситно латинско биљешко. Главни садржај: 1397. 1 августа, rector Ser Nic. de Gocijs de Pusterna примио је од тесаурарија 491 либру „pro munitione bladorum", у новембру 229 либара «in cocha pro soluendo Katharen(sibus». 1397, 15 децембра camerarii су вратили то новце благајницима, али су 1398, 4 новембра примили од њих опет 320 либара «pro bladis emendis», 1401, 6 фебруара „tempore pestis pro necessitatibus communis» опет 302 (?) либре. 1402, ind. X, 8 februarii поклад враћен поклисарима госпође Маре и запис превучен.

30. (1398 мј. јануара).

Мркша Жарковић, господар Авлонски, пише кнезу и општини дубровачкој, да је властелин дубровачки Михоч Растић држао његове царине и све њему редовно платио.

У књизи Diversa Cancellarie 1396 (у архиву суда дубровачкога) запис код 1 фебруара 1398:

† Многѡ племенитѣмь и прѣмѹдрѣмь и вишепочтенимь брати моѡи кнезѹ и властеломь дѹбровчкѣмь и ѡпкини ѡдь брата ви Мркьше (тако), да знате, властеле, ере како кѹпи и дрьжа Михѡчь Растикь моѥ царине, и сѣдохь и ѹчинихь ш-нимь разлогь и плати ми все и ѡдь мога ница ѹ нега нестѡ. и ıа за тврьдинѹ листа ѡвога запечатихь моѡмь печатию. и весели ви богь.

† И Рѹско логѡфеть заповѣдию господина ми кнеза и негѡвѣхь изебранѣхь властель исписахь се врьхѹ писанно ѡдь листа, кои досла господинь Мрькша кь ѡпкинѣ. а донесе га ѡдь Мрькше негѡвь властелинь Давидь.

Die primo mensis februarij MCCCLXXXXVIII.

De mandato domini rectoris Ser Pasqualis de Resti et eius minoris conscilij suprascripta pouelglia fuit hic superius proxime registrata ad petitionem Ser Michaelis de Resti, que portata fuit per Dauid, ambassiatorem domini Merchxe Xarchouich, domini Aualone, et presentata dicto domino rectori et conscilio, scripta in papiro et bullata cum sigillo ipsius domini et registrata, ut supradicto ambassiatore etiam ultra literam horetenus dicente et confirmante se fuisse presentem dicte racioni facte et complete per dictum Ser Michaelem cum dicto domino Merchxa, ut in litera continetur.

---

31. 1399, 15 јулија. У Јагодној.

Госпођа Јевђенија, деспот Стефан и господин Вук јављају, да је Дубровчанин Живулин Станишић држао царине Планску и Шетонску и све платио.

У књизи Diversa Cancellarie 1403—1405 (архив суда дубр.). Са стране: «pro Giuolino Stanissich.»

Вь име ѡтьца и сина и светагѡ дѹха. пише и повелѣва вь всемь славна и богѹлюбива госпогıа Еѵгениıа и деспоть Стефань и господинь Вькь, да ıе вь свидѣниıе всакомѹ, кнезѹ и всѣмь властеломь дѹбровчцѣмь и всакомѹ, комѹ се подоба, ıерь Живѹлинь Станишикь Дѹбровчанинь дрьжаль ıе нашѹ царинѹ Планскѹ и Шетоньскѹ, и за теи речене царине и за все ине разлоге, що смо имали сь реченѣмь Живѹлиномь, примисмо ѡдь нега пльнѹ и ѡбилатѹ и сь всѣмь свьршенѹ платѹ. и затѡ сѣмь нашѣмь писанıемь ѡслобогıавамо реченога Живѹлина и негѡвѹ дѣцѹ и негѡве послѣдние, да неима посла господьство ми за нега ни наши послѣдни на нıемь ни на негѡвѣ дѣце ни на негѡвѣхь послѣдних нѣдногa разлога искати до дьнашнıагѡ дне, ıерь какѡ рекосмо, примисмо ѡдь нега ѡдь Живѹлина вь всемь пльнѹ и ѡбилатѹ и свршенѹ платѹ. а томѹи милостници: челникь Хребелıань и Шаннаць и Вькашинь ризничарь. вь всако врѣме законномь печатию господства ни печатисмо. и писа се сиıа милость лѣта рождьства Христова ·чтҁ· и ·ѳ· лѣто [1]), мѣсеца июлиıа ·еı· дьнь ѹ Iагѡдноı, и писа дıакь Ратко. и сьи лисҭь посласмо кнезѹ и властеломь и ѡпкинѣ дѹбровчкои по нашемѹ чловѣкѹ Ивчинѹ.

† Заповѣдию господина ми кнеза Мароıа Чрѣвикıа и негѡвѣхь изебраних властель ıа Рѹско логѡфеть се више писанно исписахь ис повелıе, коıю досла госпогıа Еѵгениıа и нıе дѣца кнезѹ и властелемь дѹбровчцѣмь по них чловѣкѹ по Ивчинѹ.

[1]) Ова година не може бити истинска дата ове повеље у овом тексту, јер је 1399 Стефан био само кнез а не деспот; повеља ће бити касније издана, али са ранијом датом.

Die X octubris 1404. Jufcin homo et nuncius domine Heugenie, comitisse Sclauonie, et domini despoti Stephani et domini Volchi, filiorum dicte domine, in minori consilio ciuitatis Ragusii more solito congregato pro parte suprascripte domine comitisse et dictorum eius filiorum domino rectori Ragusii presentauit unam literam in sclauico scriptam in omnibus et per omnia tenoris suprascripti, bullatam sigillo suprascripti domini despotti, qua litera visa et lecta in dicto consilio dictus dominus rector mandauit eam, ut supra registraretur ad cautelam cuiuscunque interest et interesse possit.

О овој повељи упореди писмо дубровачко деспоту Стефану 4 јануара 1405 код Пуцића I, 74 (бр. 136).

---

32. (1401, мј. јунија. У Новоме Брду).

Ђурица Петровић тужи се кнезу и суду дубровачкому, како га нека властела дубровачка гоне, говорећи, да он није Дубровчанин.

У књизи Liber maleficiorum 1401—1404 код 13 јунија 1401 запис: Juriça Petrouich тужи се „in lingua sclauicha", да га је у октобру Dimcho de Babalio са својим слугама био и оскубао (cum familiaribus suis verberauit me scapilando) и да су и друга два властелина, Grube de Ragnina и Ser Paulus Ser Andree de Sorgo, са слугама својим на њега ударили мачевима, хотећи њему отсјећи главу (ut possint amputare capud) и говорећи, да он није Дубровчанин. Кнез са судом дубровачким назначује Тодора Мласкоњића (Mlascagna) као консула са два суца, да изуче тај посао. О мјесту нема спомена, али се другдје иста лица спомињу у Новоме Брду. Приложен је изворник на хартији:

С поља: † **Кнезꙋ и сꙋдиıамь града Дꙋброваника.**

Унутра: **Кнезꙋ и сꙋдьıамь и вѣкьникомь града Дꙋбровника ѡдь раба и слꙋге вашега Гꙋрице Петьровика. да ви зна господьство, ıере се ненимамь комꙋ потꙋжити и ѡговорити разьме богꙋ и вашои милости, да протꙋжꙋю богꙋ и господьствꙋ ви, како доге брать вашь Дꙋмько Бобалевикь сь юнаци своıеми и ѡскꙋбе ме и ѡсрамоти. а тои се ꙋчини месеца ѡкьтꙋбра, како ке ваша милость боле разабрати. и ꙋ томе мꙋ мало би, и налꙗха на мене дрꙋговıа ѡ Спасовѣ дневе сь Грꙋбоıемь и сь Ѧньдрꙋшкомь Гꙋрьлицомь и сь юнаци своими и тръгоше мача на мене, не би ни ми липьсало, да ми главꙋ ѡдсече а вашь добитакь да изьгине, а говореке, да ıа несамь Дꙋбровьчанинь са моıомь братьıомь. да богꙋ ıе промислити и вашемꙋ господьствꙋ. и ѡще мꙋ не доста ꙋ томе, него ме апостава[1]) своıеми юнаци, да мене главꙋ ѡдьсече и вашь добитакь разаспе. да тꙋжꙋ богꙋ и вашемꙋ господьствꙋ да промислите за тои, ıере несꙋ томꙋи добри сведоци, како мꙋ несамь кривь нищарь а навлащьно ваши Дꙋбровьчане. и богь ви ꙋмножи господьство.**

---

33. (1401) 6910, 12 декембра. У кули Канинској.

Мркша господар Авлонски потврђује, да је Дубровчанин Припко Бутковић држао двије године царину у Пиргу и њему све платио, али да је он сам својему царинику остао дужан.

У књизи Diversa Cancellarie 1401— 1403 (архив суда дубровачкога) запис:

† **Да ıесть видомо всѣмь, пишꙋ ıа господинь Мрькша ѡво, какѡ кꙋпи ꙋ мене Припко Бꙋтковикь царинꙋ Пѣрьжаньскꙋ ланьско гѡдище, и сьде ѡвои лѣто ѕѳі· а ланьско ми гѡдище плати све,**

[1]) Од лат. и тал. apostare, „apostando me", ишчекивати, вријебати.

лихѡ мꙋ остахь сьдашне гѡдище дльжьнь ꙗа Мрькша .ҁв· старь дꙋбровьчка жита и ·н· пер(перь) венетикь. а ерь ѥ за царинꙋ Ꙗвлоньскꙋ, ни ми ѥ що кꙋпиль Припко ѡдь Ꙗвлоньске царине ни га ꙗа дльгꙋю за що ѡдь нѥ.

И самь господинь Мрькша рече писать мѣсеца декемьбрꙗ ·ві. дьнь ꙋ кꙋли Каниньскои. ꙗа Димитрь писахь. и ѡвай книга да есть вѣрованна, или се да коимь чловѣком ѿдь господина Мрькше али самѣмь Припкомь, да есть вѣрованна, али коимь гѿдѣ грагꙗниномь вашимь, кимь ѥ даа господствꙋ дꙋбровчкомꙋ.

Самь господинь Мрькша ꙋчини. †

† Заповѣдию господина кнеза Палка Гꙋндꙋлика и нѥгѡвѣхь изебраннихь властель ꙗа Рꙋско логѡфеть се више писанно исписахь изь листа, кои господинь Мрькша досла господствꙋ дꙋбровчкомꙋ а по своемь чловѣкꙋ по Гѡрьгю Каведатикю Авлонꙗнинꙋ.

Die suprascripta XI februarii de mandato domini rectoris Ser Pauli de Gondulla et eius minoris conscilij litera suprascripti tenoris in litera sclauicha registrata (fuit), ut supra continetur in ea, que portata et presentata fuit in dicto minori conscilio per Georgium Chauedaçich nuncium suprascripti domini Merchxe domini Auellone, per ipsum dominum cum dicta litera trasmissum ad dictum regimen; registrata fuit in omnibus et per omnia, ut continebatur in ea, per Ruschum scribam sclauichum communis Ragus(ii) ad instanciam et requisicionem procuratorum Pribchi Budchouich, cuius interest.

---

34. (1402) 6910, 2 фебруара. У кули Канинској.

Мркша, господар Авлонски отвореним листом јавља, да му Дубровчанин Маројe Чанча Бутровић, цариник његов, није остао дужан

У књизи Diversa Canc. 1401—1403 (архив суда дубровачкога) запис:

† Ꙗа господинь Мрькша повелѣвамь и пишꙋ, да ѥ видомо ѡ семь вьсакѡмꙋ, комꙋ се подоба, како Мароѥ Чаньча Дꙋбровчанинь дрьже моѥ царине а ꙋ моѡи земли с опькиномь своѡмь, и ѡдь всѣхь царинь и разлогь, що има Мароѥ сь господьствомь ми, ꙋчини разлогь и вьсе плати пльно. и за тѡ ѡвѣмь нашѣмь писаньѥмь ѡслобогꙗвамо и благѡсловлꙗмо Мароꙗ Чанчꙋ, ѥрь наамь ꙋ всемь плати, що наамь би дльжьнь ѿдь царине и ꙋчини свршень пльнь разлогь ѡдь вьсега. и за тои до дьнашнꙗгѡ дне ѡдь вьсѣхь разлогь ѡсвободисмо га и молимо кнеза и властеле дꙋбровчке, да ѡвꙋи наше писанѥ ꙋпишꙋ ꙋ своихь тетразѣхь, какѡ ѥ по нихь закѡнꙋ, да ѥ тврьдо и непоколѣбимѡ до дни и до вѣка. а ꙋписа диꙗк господьства ми Димитрь вь лѣто ҂ꙅѯі· мѣсеца ферьвара ·в· дьнь ꙋ кꙋлѣ Каниньскои. и ѡто послахь вашемꙋ племеньствꙋ сь ѡвѣмьзи моимь писаньѥмь ѡтвореннѣмь мога чловѣка Кѡстꙋ Барьдꙋ. и моѡмь печатию рекохь печатити.

† Господинь Мрькша ꙋчини.

† Заповѣдию господина ми кнеза и нѥгѡвѣхь изебраннихь властель ꙗ Рꙋско логѡфеть дꙋбровчки исписахь се више писанно изь листа, кои досла господинь Мрькша господьствꙋ дꙋбровчкомꙋ а по своемь чловѣкꙋ по Костѣ Барьди Авлонꙗнинꙋ.

Die suprascripta XXIII mensis februarij. De mandato domini rectoris Ser Pauli de Gondulla et eius minoris conscilii litera suprascripti tenoris in sclauico registrata fuit, ut supra continetur in ea, que litera portata fuit et presentata in dicto maiori conscillio per Chosta Barda nuncium suprascripti domini Merchse, domini Auellone, per ipsum dominum cum dicta litera missum ad regimen Ragusij et registrata ad instanciam et requisicionem Marini de Butro, cuius interest.

Истога дана: „Chostabarda, nuncius magnifici domini, domini Merchse, domini Auollona (sic), presente Ser Marino de Resti, dicente ipsum cognoscere dictum Costabarda et esse

nuncium dicti domini Merchxe, transmissum pro infrascripta solucione recipienda" примио je од Марина Бутровића „in panis et denariis numeratis, ascendentibus in suma et ad sumam ducatorum ducentorum auri."

---

35. 1402, 15 марта. У Приштини.

Кнез Стефан, господин Вук и госпођа Јевђенија јављају, да је Дубровчанин Мароје Цинцуловић или Градић управљао царине њихове и све платио.

У књизи Diversa Canc. 1401—1403 код 5 маја 1402 запис:

† Пише и повелы господьство ми господинь кнезь Стефань и господинь Вльвь и госпогы Еугениıа, да ıе вь свидениıе всакомꙋ човѣкꙋ, како дрьжа ꙋ господьства ни Мароıе Цинцꙋловикь царине господьства ни за двѣ годищe (тако) и за три мѣсеце. и каде ꙋчини разлогь з господьствомь ни и би правь на разлогꙋ ѡдь всега мала и голѣма. и за тьзи мꙋ записа господьство ми сию книгꙋ, ере не ѡста ничимь кривь господьствꙋ ни, ни дльжнь, тькмо ꙋ всем би правь. а томꙋи милостникь протовистиарь Ивань и чельникь Вльвь. писанно ꙋ Прищине мѣсеца марта ·еı. дьнь вь лѣто тисꙋщно и четиринста и дрꙋгѡ.

† Повеленьıемь господина ми кнеза Андрета Вльчетикы и нıегѡвѣхь изебранниxь властель и Рꙋско логѡфеть исписахь се више писанно ис повелıе, коıю досла господинь кнезь Стефань и господинь Вльвь и господинь Еугениы господьствꙋ дꙋбровчкомꙋ а по своıмь човѣкꙋ по Богданꙋ.

De mandato domini rectoris Ser Andree de Volçio et minoris consilii ciuitatis Ragusii presentes suprascripte, videlicet poliza et litera scripta in litera sclaua fuerunt registrate manu Ruschi magistri Xpiforj, cancellarii sclauici. Et continetur in effectu in dictis poliza et litera, qualiter Ser Marinus B. de Gradi fuit liber (et) absolutus a dacijs et gabellis, emptis per eum, per magnificum et potentem dominum d. comitem Stephanum bone memorie domini comitis Lazari, una cum genitrice sua domina comitissa etc., ut in predicta poliça ut supra et litera contineri videbitur, que poliza et litera fuit ad instanciam dicti Ser Marini registrata. —

О Мароју Цинцуловићу или Градићу упор. даље бр. 41 и повељу деспотову од г. 1423 код Пуцића II, 79; Marinus Çinçalunoli (тако у изворнику) у млетачком документу од г. 1401, Љубић IV, 428 и Marinus de Gradi Raguseus, qui stat in curia comitis Stefani domini Rascie et multum potest apud eum", ib IV, 467.

---

36 1402, 23 маја. У Новом Брду.

Госпођа Јевђенија пише кнезу и општини дубровачкој, да је Дубровчанин Мароје Лебровић за царину у Руднику у свему прави рачун учинио.

Запис у књизи Diversa Cancellarie 1403—1405 (архив суда дубровачкога). Са стране: «Pro Maroe de Lebro.»

† Ѡдь госпоıе Еугениıе да ıе вь вѣдениıе владꙋщомꙋ кнезꙋ и всѣмь властелемь и вьсои ѡпкинѣ града Дꙋбровника, ıерь ıе Мароıе Лебровикь Дꙋбровчанинь дрьжаль нашꙋ царинꙋ Рꙋдничкꙋ и за тꙋи царинꙋ прѣдаде ни Мароıе правь разлогь и не ѡста ни дльжнь ница, ни много ни мало. и за тои нıега ѡслободисмо ѡдь царине и нıегѡвꙋ дѣцꙋ. а томꙋи би милостникь челникь Витань и кефалиы Тꙋба (тако) и кефалиы Петрь Рꙋднички, и свѣдоци Латине Якша Влахѡтикь и Якьша Приꙋтовикь. и за векıе вѣрованиıе печатисмо нашомь печатиıю и посласмо по нашемь човѣкꙋ Ивчинꙋ Рꙋд-

ничанин8. и писа сию книг8 дiакь госпогинь Тоторць (тако) 8 Новомь Брьд8, рождьства Христова тис8кю и четири ста и две лѣти, мѣсеца маꙗ ·кг· дьнь.

† Заповѣдию господина ми кнеза Марина Чрѣвика и нѥгѡвѣхь изебраниxь властель ꙗ Р8ско исписахь се више писанно ѡдь рѣчи на рѣчь из повелѥ, кою госпогꙗ кнегинꙗ кѵрь Єѵгѥниꙗ 8чини Марою Лебровикю, терь ю посла кнез8 и властелемь д8бровчцѣмь, да ю рек8 8 ниxь тетразѣxь по закон8 исписать. †

Die VIII mensis octubris 1404. Iuçin homo et nuncius domine Heugenie, comittisse Sclauonie, in minori conscillio ciuitatis Ragusii, more sollito congregato, pro parte suprascripte domine comitisse presentauit unam literam in sclauico scriptam et de verbo ad verbum registratam, ut continebatur in ea, per Ruschum, scribam sclauicum, de mandato domini rectoris Ser Marini de Zrieua et eius minoris conscilij, tenoris suprascripti, ad testimonium contentorum in ea et cautelam, cuiuscunque interest et interesse potest.

---

37. (1402) 6910, 24 јунија. У кули Канинској.

Мркша Жарковић, господар Авлонски, чини рачун са својим царинаром у Пиргу Дубровчанином Припком Бутковићем.

У књизи Diversa Canc. 1401—1403 код 13 јулија 1402 запис:

† Да есть видомо всаком8, ꙗ господинь Мрькша пиш8, како к8пи 8 мене Припко Б8дьковикь царин8 Пѣржаньск8 и 8чини сь мномь разлогь да ланско гѡдище и за ѡвои мѣсеца нюнꙗ ·кд· дьнь. и би разлогь добрь вьсь и плати ми все и неѡста ми дльжьнь нища, лиxѡ ·мд· флорине и ·лз· перьперь венетикь, а ꙗ нѥм8 ѡстахь ·св· стара д8бровчка жита дльжнь, и 8главиxь ш-нимь, да м8 га дамь ѿвогаи лѣта. и сию книг8 самь господинь Мрькша рече писати 8 к8ли Каниньскои, ере ми Припко неѡста дльжьнь нища ѡдь царине ни ѿдь єднога дльгованиꙗ, лиxѡ ѡнои, що пише више. и моѡмь печатью печатиxь вь лѣто ҂sѵı· Димитрь писа. и б8ди вѣрованно, или ю Припко донесе господьств8 вашем8 али кои вашь грагꙗнинь али мои чловѣкь. †

† Господинь Мрькша 8чини. †

† Заповѣдью господина ми кнеза и нѥговѣxь изебранниxь властель ꙗ Р8ско логѡфеть сѣ више писанно исписахь ись повелѥ, кою господинь Мрькша Жарковикь по своmь чловѣк8 по Ѩню Ѩнѥтикю досла господьств8 ти (тако) д8бровчком8.

Латинских записа код тога нема.

---

38. 1405, 16 јулија.

Полица госпође Јевђеније цариницима у Руднику за дубровачкога властелина Бенка Гундулића.

У књизи Diversa Cancellarie 1403— 1405 (архив суда дубровачкога):

† Лѣта рождьства Христова тис8щно и четиристa и пето лѣто, мѣсеца люлꙗ ·sı· дьнь. †

† Ѡдь госпогѥ Єѵгѥнииѥ цариникомь Р8дничкѣмь Марою и Xранк8 и Ѡстои и Клатк8. даите Бенк8 Г8нд8ликю седамьдесеть и ѥдн8 литр8 и деветь 8ньчь. ино не8чините.

Заповѣдию господина ми кнеза Живета Бльчетикꙗ и нѥгѡва малога вѣкꙗ ꙗ Р8ско логѡфеть исписахь се више писанно изь ѥднога листа госпогѥ Єѵгѥнииѥ, кои донесе кнез8 и властеломь реченнѣмь Бенко Г8нд8ликь и моли, да м8 се ѡвдѣ по закон8 прѣпише.

Die XVI jullii 1405 Ser Bencho de Gondola in minori consilio, more solito congregato, presentauit unam poliziam in sclauicho, scriptam in omnibus et per omnia tenore suprascripto, qua polizia vixa et lecta in dicto minori consilio dictus dominus rector mandauit Ruscho quondam magistri Xpoforj, cancelario sclauicho, ut supra more solito registrari.

---

39. 1405, 12 септ. и 2 окт. На Расини

Госпођа Јевђенија и деспот Стефан јављају особитим листовима, да је дубровачки властелин Вукша Мишетић Вобаљевић држао царину Рудничку и царине Побрешке и све платио (три писма).

У књизи Diversa Cancellarie 1405 (архив суда дубровачког) код 1 јануара 1406:

† И госпоꙗ Єѵгєниꙗ ꙋчиних милость Влькши Мишєтикю, да ѥ видомо всакомꙋ чловѣкꙋ, или ѥ Срьбинь или Дꙋбровчанинь, и како дрьжа царинє ꙋ зємли господьства ми Рꙋдничкꙋ царинꙋ и Побрѣшкє царинє и дадє ми ѡдь царинь ѡдь свєхь прави разлогь и плати ми свє, нєѡста ми дльжань ни динарь. и сама госпоꙗ Єѵгєниꙗ нарꙋчи писати рождьства Христова тисꙋкю и чєтириста и пєть гѡдищь мѣсєца сєктємьвриꙗ ·ві· дьнь на Расинє, кьда сє господинь дєспоть жєнꙑшє. и писа Тꙋбица дикь. а томꙋи свєдокь Пєтрь чєлникь. †

† Ѡдь госпогє Єѵгєниє владꙋщомꙋ кнєзꙋ и властєломь града Дꙋбровника. да ви ѥ ꙋ знаньѥ, како дрьжа Влькша Мишєтикь царинє моѥ, Рꙋдничкꙋ царинꙋ и Побрєшкє царинє и дадє ми ѿдь царинь прави разлогь и плати ми всє и нєѡста ми дльжань ни динарь. и сию книгꙋ послахь по момь чловѣкꙋ по Драгцꙋ Тєпши, по кои ѥ и господинь дєспоть послаль своѥ книгє, рождьства Христова на тисꙋкю и чєтириста и пєть гѡдищь. и писа сє сиꙗ книга мѣсєца сєктємьвриꙗ ·ві· дьнь на Расинє, кьдє сє господинь дєспоть жєнꙑшє. и писа Тꙋбица диꙗк. а томꙋи свєдокь Пєтрь чєлникь.

† Милостию божиѥю господинь Срьблюмь дєспоть Стєфань кнєзꙋ и властєлємь и всои ѡпкинѣ града Дꙋбровника. да знатє, како ми дрьжа царинє Побрѣжкє Влькша Мишєтикь гѡдищє и всє ми плати и нєѡста ми дльжьнь ни динарь. да га вѣрꙋєтє, ѥрє ми ѥ платиль всє. и писа сє мѣсєца ѡктѣвриꙗ ·в· дьнь на Расинє, тисꙋкꙑ и чєтириста и пєть лѣть. и сю ви книгꙋ ꙋдахь по момь чловѣкꙋ да вѣрꙋєтє, ѥрє ми ѥ исправиль всє.

† Заповѣдию господина ми кнєза и нѥгѡвѣхь изєбранѣхь властєль ꙗ Рꙋско логѡфєть исписахь сє вишє писанно ѡдь рѣчи на рѣчь изь ·г· книгє, коѥ госпоꙗ Єѵгєниꙗ и господинь дєспоть посла кнєзꙋ и властєломь дꙋбровчцѣмь а по нихь чловѣкꙋ по Драгцꙋ Тєпшѣ.

Die suprascripto. De mandato domini rectoris Ser Simeonis de Gozijs et eius minoris consilii tres litere suprascripte, hic superius scripte in litera sclauicha, fuerunt registrate ut supra, que portate et presentate fuerunt dicto minori consilio per Dragez Tepssa, hominem predictorum, et registrate fuerunt, ut superius continetur, manu Ruschi, cancellarij sclauichi dicti communis ad instanciam et requisicionem Ser Volcij Michaelis de Babalio superius nominati.

---

40. (1406), 6914, 24 јануара.

Мркша, господар Авлонски, јавља, да је Дубровчанин Паоко Прибиловић Мучинић, који је држао половину царина у Авлони и Пиргу, њему све платио (два писма).

У књизи Div. Canc. 1405 код 18 фебруара 1406:

† Многѡ племєнитѣмь и многѡ мꙋдрѣмь кнєзꙋ и властєлємь почтєнога града Дꙋбровника брать вашь Мрькша. даи богь сѣмꙋ писанию ѡбрѣсти плѣмєнство ви здраво и вєсєло, и ꙗа милостию

божиѡмь добрѣ сьмь. да зна ѡ семь племенство ви, како ми дрьжа ѡвамо ѡдь моихь царинь дѣль половинȣ своꙗ, граганинь вашь Палко Прибиловикь и плати ми свои дѣль, и записахь мȣ книгȣ сь печатию моѡмь и ȣдахь ю тамо, вамь да бȣде знано. и весели ви богь.

† Ꙗ господинь Мрькша пишȣ и дамь знати всѣмь, како ми плати Палко Прибиловикь Дȣбровьчанинь ѡдь всѣхь царинь моихь, що ѥ дрьжаль ȣ Ꙗвлонȣ и ȣ Пѣргȣ на половинȣ, за свои дѣль до дьнашнѥга днє и нєѡста ми дльжнь ни за царинє ни за дрȣги кои дльгь ни разлогь ниџаре. и за тѡзи молю кнеза и властелє дȣбровчке, да примȣ ѡвьзи записѣ за вѣрованно ȣ Дȣбровнѣхь (тако) и по инѣхь мѣстехь. и писа се сия книга мѣсеца гѥнвара ·кд· дьнь вь лѣто ҂ѕцді·

† Димитьрь писа и печати.

† Заповѣдию господина ми кнеза и нѥгѡвѣхь изебраннѣхь властель ꙗа Рȣско логѡфеть исписахь се више писанно ѡдь рѣчи на рѣчь изь листа и повелю, коѥ посла господинь Мрькша кнезȣ и властелемь дȣбровчцѣмь, а по своимь чловѣкȣ, ȣ име Ꙗни протонотарь.

De mandato domini Stephani de Lucaris, rectoris communis Ragusij et eius minoris consilii predicte due litere hic superius manu Rusoy quondam magistri Xpofori, cancellarii sclauichi, in litera sclauicha registrate fuerunt ad instantiam et peticionem Pauli Muzinich in dicta litera expresse nominati. Et fuerunt presentate per Yanj, prothonotarium predicti domini Merchxe et eius nuncium.

---

41. (1406, мј. марта).

Деспот Стефан пише кнезу и општини дубровачкој, да се је дубровачки властелин Мароје Цинцуловић (Градић) у послу неких царина пред њим са свијем оправдао.

У књизи Diversa Cancellarie 1405 код 23 марта 1406:

† Милостию божиѥю господинь вьсои земли срьбьскои деспоть Стефань владȣщагѡ града Дȣбровника кнезȣ, властелемь и вьсои ѡпкинѣ многѡ почтено поздравлѥниѥ. да знатє властелє, защо сьмь кривиль Цинцȣловикꙑ Марои за царинȣ, ѥре ми е биль ȣзель више, и за ино, що га сиь (тако) биль кривиль, за всє га сиь изнашьль права и примиль га сьмь, да ми ѥ слȣга како и прьво. да за този и вамь пишȣ, да и ви ѡ томь знатє. и ѡвȣзи книгȣ послахь по моимь чловѣкȣ по Богашинȣ томьзи работомь. и богь ви весели многѡлєтно. аминь.

† Милостию божиѥю господинь вьсе срьбьскє земле деспѡть Стефань (везаним великим словима).

† Заповѣдию господина ми кнеза и нѥгѡвѣхь изебранѣхь властель ꙗа Рȣско логѡфеть изьписахь сє вишє писано ѡдь рѣчи на рѣчь изь листа, кои господинь деспоть Стефань досла кнезȣ и властелемь дȣбровчцѣмь, а по своимь чловѣкȣ по Богашинȣ.

Die suprascripto XX marzij. In minori conscilio, loco et more solito congregato, Bogassin homo domini despotti Sclauonie presentauit domino rectori Ser Aluisio de Gozijs et eius minori conscilio pro parte dicti domini despotti literam suprascripti tenoris, bulla eiusdem domini despotti bullatam, qua vixa et lecta in dicto conscilio dictus dominus rector cum dicto conscilio ad futuram memoriam et cautelam Marini Blaxii de Gradi et cuiuscunque interesse posset, mandauit ipsam literam registrari ut supra, de verbo ad verbum, ut continebatur in ea.

---

42. (1406) 25 марта. У Приштини.

Госпођа Мара и њени синови Гргур и Ђорђе Бранковићи пишу кнезу и властели дубровачкој, да властеличић Андро Менчетић није у њиховој земљи остао дужан, ни њима ни кому другом.

У књизи Div. Canc. 1405:

Племенитѣмь и многѡ почтенѣмь господамь и братьамь нашѣмь и прнытелюмь, ѡпкинѣ дꙋбровьчкон, кнезꙋ владꙋщомꙋ и властеломь града Дꙋбровника ѡдь госпогє Маарє и ѡдь Грьгꙋра и ѡдь Гюргꙑ любовно поздравлєниє. и да ꙋзнате, властеле, ѡвьде ює прѣстоꙗль властеличикь вашь Ꙗндро Менчетикь и ѡправиль ює своює работе и паки си поиде тамо домомь ꙋ градꙋ. а ѡвьде нѣ ѡсталь никомꙋ дльжьнь, ни намь ни коиꙋ дрꙋгѡмꙋ. за тои ви ꙋписасмо. да и ви знате ѡ томьзи, ере ни за царинꙋ ни за що нѣ ѡсталь дльжнь. и богь ви весели. писанно ꙋ Прищинѣ марта ·кє·

† Заповѣдию господина ми кнеза и нєгѡвѣхь изебраннхь властель ꙗ Рꙋско логѡфеть исписахь се више писанно изь листа, кои госпогꙑ Мара и Грьгꙋрь и Гюргь дослаше кнезꙋ и ѡпкинѣ дꙋбровчкои, а по своюмь си властелинꙋ по Богѡсавꙋ, кои тьди минꙋ посалбиномь ѡдь реченѣхь ꙋ Бнетке [1]).

Die XXII mensis aprilis 1406. In minori consilio, ad sonum campane more solito congregato, Bogosau Cruscha, nuncius et ambassiator domine Mare, relicte domini Volcchi Branchouich, et eius filiorum, presentauit unam literam supradicte domine Mare et eius filiorum tenoris suprascripti domino rectori Ser Marino de Caboga et eius consilio minori, qua litera vixa et lecta in dicto conscilio dictus dominus rector et conscilio (sic) mandauit ipsam literam ut supra registrari per Ruscum, scribam sclauicum, ad cautellam Ser Andree Dominici de Menze et aliorum, quorum interesse posset.

---

43. (1408), 21 априла. У Крушевцу.

Деспот Стефан јавља кнезу и општини дубровачкој, да је властелин дубровачки Тудро Мласковић њему за царину Новобрдску све без дуга исплатио.

У књизи Diversa Cancellarie 1408 (аркив суда дубровачкога):
Die 6 Iulio 1408.

Милостию божиєю господинь Срьблюмь деспоть Стефань моимь милѣмь и драгѣмь приꙗтелѣмь, владꙋщагѡ града Дꙋбровника кнезꙋ и властеломь и всои ѡпкинѣ. да знаете, дрьжаль ює царинꙋ Новобрьдскꙋ властелинь вашь Тꙋдро Мласковикь и платиль ми ює царинꙋ всꙋ. ѡдь нє ми нѣ ѡсталь ништарь дльжьнь. за тои давамь знати племеньствꙋ ви, и ѡвꙋи ви книгꙋ ꙋдахь по Гюргю Мазаракю, како ѡ томь да знаε племенство ви, єре нѣ ѡсталь нища дльжань ѡдь царинε. и богь ви весели. аминь.

Милостїꙋ божиєю господинь Срьблюмь деспѡть Стефан (слова везана).

† Писано априла ·ка· ꙋ Крꙋшевцꙋ. †

† Заповѣдию господина ми кнеза и нєгѡва изебраногa вѣкꙑ ꙗ Рꙋско логѡфеть се више писанно исписахь ѡдь рѣчи на рѣчь изь листа, кои посла господинь деспоть Стефань кнезꙋ и властелѡмь дꙋбровчцѣмь, а по своюмь чловѣкꙋ по Гюргю Мазаракю.

Litera hic supra proxime in sclauicho scripta et registrata manu Ruschi cancellarii sclauici communis Ragusij est finis et quietacio, facta Ser Theodoro de Mlaschagna per dominum despottum de gabellis, quas tenuit dictus Ser Teodorus temporibus preteritis.

[1]) О том посланству у Млетке упор. Јанка Шафарика Acta archivi Veneti I, стр. 385 = Љубића, Monumenta V стр. 77 (orator, qui petit pro parte domini Volchi seu domine Mare etc.).

44. 1409—1410. У Дубровнику.

Дубровчани потврђују 10 јануара 1409 и 16 јануара 1410, шта су примили од поклисара банице Анке, господина Сандаља и госпође Катарине Сандаљевице петог, шестог и седмог доласка овога поклисара, властелина Прибисава Похвалића од речене господе у поклад. То је шести и седми лист у овим пословима. Прибисав прима 6 марта 1410 и 15 марта 1411 један дио овога поклада и саставља о остатку осми лист.

У другој књизи Diversa Cancellarie 1408 (у архиву суда дубровачкога) код 14 јануара 1410:

Вь име ѡтьца и сина и светогѡ дꙋха, аминь. Ми кнезь владꙋщи, властеле и вьса ѡпкина града Дꙋбровника по семь нашемь ꙋписанию а подь законномь нашомь печьтию даѥмо вь свидѣниѥ всакомꙋ, маломꙋ и голѣмомꙋ, како к намь приде ꙋ Дꙋбровникь Прибисавь Похваликь посланьѥмь госпогиѥ банице Ꙗнке, ѡставше почтенога поменꙋтьꙑ господина бана Вьлька Вькьчикꙑ и ѡдь стране господина воѥводе Сандалꙑ и ѡдь госпогиѥ Катерине Сандалѥвице и ѡдь стране више реченѣхь к наамь донѣ ꙋ ѡвои седмо пришьстьѥ дꙋкать златѣхь седамь сать и четири на десете дꙋкать. и ѡщь ꙋ шесть сакꙋлѥхь динара дꙋбровчцѣхь двѣ тисꙋки и деветь сать и четиридесети и ѥднꙋ перьперꙋ и ѥдань динарь, и ѡщь ꙋ два сакꙋлꙑ динарь Которьсцѣхь деветь сать и шесть на десете перьперь и ѥданадесете динарь. този вьсе више речени Прибисавь ѡдь стране више реченѣхь постави ꙋ покладь да стои ꙋ нашꙋ ѡпкинꙋ ꙋ комꙋнь, докле ѥ нимь драгѡ, сьблюдено и сьхраниѥно вь всакоѥ врѣме. и чеса богь недопꙋсти, ако би се слꙋчило нѣкоѥ врѣме, терь имала Босна рать з Дꙋбровникѡмь, волꙑ за кою гѡдѣ рать, кою би Боснѣ коѥ гѡди господство ꙋчинило, волꙑ за дѣло ни за нѣдань ꙋзрокь ини кои би на свѣти могаль бити, да имь се неморе таи нихь покладь ꙋдрьжати или недати више реченѣмь, нꙋ да имь се даа слободно и невьзбранно вьзда, кьди ꙋсхѡте. а хѡтѣше више речени да ѥ ꙋ ѡви начинь, какото сꙋ складѡмь вьси трьѥ поставили, такози да вьси трьѥ складомь могꙋ ꙋзети. ако ли би, ѡдь чеса богь ꙋклони, кои гѡдѣ ѡдь реченѣхь трехь ꙋмрль, да сꙋ волни ѡсталши или ѡсталша ꙋзети. ако ли би вьсѣхь трехь богь потрѣбоваль, да сꙋ волни ꙋзети вишеречени покладь дѣца реченога господина воѥводе Сандалꙑ, коѥ бꙋде имати сь реченомь госпогѡмь Катериномь. ако ли би се ꙋ реченога воѥводе дѣца неѡбрѣла сь реченомь госпогѡмь, какь ѥ речено, да ѡдь више речени(хь) ѡсталши или ѡсталша да ѥ волꙗнь ꙋзети речени покладь или ѡпорꙋчити комꙋ драгѡ бꙋде. и вьзда комь би хѡтѣли послати ꙋзети речени покладь, да пошлю своѥ листове вѣрованиѥ подь своими печатьми и сь ѡвѣмь нашѣмь листомь, кои имь смо дали, записавь подь печатию нашомь. ако ли би изьгꙋбили ѡвь нашь речени листь, а ѡни да пошлю своѥ листове вѣрованиѥ подь нихь печатьми, како кѥ намь задоволно бити и видомо вьсакомꙋ, како ѡни ꙋзимлю ѡдь нась свои покладь више реченни. и ѡщь за велю чистотꙋ и ѿтвореньѥ више речени Прибисавь ꙋписа наамь ѡвакигиѥ дрꙋги листь своѥю рꙋкою и печати своѥю печатию. и таи листь ѡста ꙋ нась ꙋ комꙋнь. писа се ꙋ изебранои викнѣце (тако) богꙋлюбимагѡ града нашегѡ Дꙋбровника вь лѣто рождьства Христова тисꙋщно и четири ста и десето лѣто, мѣсеца ѥнвара шести на десете дьнь. а ꙋписа Рꙋско логѡфеть. боже помилꙋи га.

Слиједи писмо без почетка.

Ꙗ ѥсть ꙋ нихь на потегꙋ двадесети и деветь литьрь и деветь ꙋначь. и ево що принесе ꙋ пето пришьстьѥ дꙋкать златѣхь тисꙋкю и шесть сать и петьдесеть дꙋкать и динарь дꙋбровцѣхь четири тисꙋкѥ и петьдесеть перперь. и ево що Прибисавь ꙋ ѡвои нѥгѡво шесто пришьстьѥ принесе к намь ѡдь више реченихь: дꙋкать златѣхь три тисꙋкѥ и динарь дꙋбровчцѣхь три тисꙋкѥ перперь ꙋ шесть сакꙋлꙑ, и аспри тꙋрьчцѣхь... ꙋ два сакꙋлꙑ перьперь тисꙋкю, а ѥсть ꙋ тѣхь аспрѣхь на потегꙋ четиридесеть литьрь и деветь ꙋначь. този вьсе више речени Прибисавь итд., истијем ријечима као прије, само са ситним разликама (вѣкницѣ, доколе мј. докле, раать, рениххь мј. реченѣхь итд.); дата је вь лѣто рождьства Христова тисꙋщно и четириста и девето лѣто, мѣсеца ѥнвара десети дьнь.

Двије биљешке с краја, готово истијем ријечима, руком Прибисава Похвалића:

† Ва име божиѥ, амень. Ѣ Прибисавь Похвалићь даю знати всакомꙋ и ѡвои моѡмь рꙋкомь записꙋю и свидокꙋю, ере доидохь ꙋ Дꙋбровникь посланиѥмь госпоѥ банице Ꙗнке и господина воѥводе Сандала и госпоѥ Катерине Сандалевице и ѡдь реченихь донихь кнезꙋ и властелемь три нихь листове

вировање. под нихъ печатми, и свидокȣю; єре ови [1]) листь српски близȣ ѡвоган мога писань [2]) ȣ снмь тетрагȣ. и дрȣги листь [3]) при ѡвога и писань ва лито рожаства Христова тисȣщно и четириста и девето лито. мисеца генвара десети [4]) дань, да ѡва тан листа речена єсȣ приписана и сабиена [5]) ȣ ѡсми листь. що є ѡстало поставє ѡдь речена два листа. а ѡван два речена листа хотиниємь моє господє ѡдписахь ихь моимь рȣкомь [6]). да нимаю веће инединȣ творинȣ [7]) (има бити тврьдинȣ) и да се иниши ȣ инедно врнмє неморє нищорє питати [8]). и ѡщє свидокȣю, єре сам ȣзєѡ ѡдь поставє, що се є ȣдржало ȣ тан два листа ѡдписана, и наипрво ва лито рожаства Христова тисȣћно и четириста и десето лито, мисеца марча шести дань ȣ два сакȣла аспри тринадесетє тисȣћа и четири ста и шесть десеть аспри и потезаю четиридесети и шесть литарь и седамь ȣначе и три аксаће, и ѡщє ȣ єдномь сакȣлȣ аспри ѡсам тисȣћь и петь сать и шестдесеть и четири аспрє а потезаю двадесети деветь литарь и деветь ȣначь, и ѡщє ȣ два сакȣла аспри дванадесетє тисȣћи аспри и потезаю четири десети литарь и деветь ȣначь, и дȣкать златихь тисȣћȣ и сто петьдесеть. и ѡко що ȣзехь ȣ данашни дань ва лито рожаства Христова тисȣщно и четириста и єдино на десте лито, мисеца марта пети на дестє дань дȣкать златихь шесть тисȣћь и ѡсамь сать и четири на десетє дȣкать и сребра плика ȣ ѡсамдесеть и петь комади на потегȣ седамдесеть и седамь литарь и шесть ȣначь и три аксаћи) [9]).

---

45. 1409, 21 и 24 септембра. У Дубровнику.

Запис опћине дубровачке о пословима са Стјепаном, ризничаром и поклисаром госпође Маре и њезиних синова, кад је дошао ради властелина дубровачкога Франка Васиљевића, који је госпођи остао дужан.

У тако названој другој књизи Diversa Cancellarie 1408 (јесу Div. Notarie 1408—1413) код 20 септебра 1409:

† Мѣсеца септемврия ·ка· дьнь.

† Да ѥ ȣ знанье всакомȣ, како Стѣпань ризничарь, посаль славнє господє Марє и господина Гюргя и Лазара Вльковикь (тако) ȣирѣ сь записомь Франка Басилиєвикы ȣ двѣсти и шесть десеть литърь сребра, що ѥ дльжань више реченои господи и нѥ дѣци. и за тьи дльгь владȣщи кнезь и сȣдьѥ сь хѡтеньѥмь Стѣпановѣмь Франка врьгоше ȣ тьмницȣ. и пакѣ хотѣ Стѣпань да ѥ Франко волинь поити исъ тамницє дома на своиь станȣ стоить ютрѣ ȣ сȣботȣ и ȣ недѣлю до вечера, а пакѣ да има ѡпеть прити ȣ тьмницȣ стоить, до колѣ исьплати више реченни дльгь. и зато прѣдь господина кнеза и сȣдьѥ ȣхвати се мьца Икша Драгоѡѥвикь, да има Франка ȣ тьмницȣ дати ȣ дȣбровчкȣ на више реченни рокь, како ѥ згора реченно. запоквѣдью. господина кнеза и сȣдии и сь хѡтеньѥмь Стѣпановѣмь ꙗ Рȣско логофеть ȣписахь. (Све прецучено).

† И Рȣско логофеть запоквѣдню господина кнеза и властель ѡдьписахь више писанно, ѥрь Икша прѣда Франка на рѡкь више писании.

† Ми кнезь владȣщи, властеле и вьса ѡпкина града Дȣбровника даѥмо вь свидѣнье вьсакомȣ, како к намь приде Стѣпань ризничарь посалкиномь ѡдь господє Марє и нѥ дѣцє, и ѡдь реченѣхь доне к намь листь, ȣ коѥмь писаше, да га вѣрȣѥмо, що намь рече. и ȣ томьгѥ листȣ писахȣ више речени, како ѡдь дльга, що имь ѥ Франко Басилиѥвикь дльжань, да мȣ прашаю двѣ сти литрь сребра, а ѡстало, що ѥ двѣ сти и шестьдесеть литърь сребра, да плакы на рѡкє. и толикогє ȣ запис Франковȣ писахȣ. и речени Стѣпань иска, да Франка ȣимьчи и неморе наити, и пакѣ що годѣ наиде бащинь Франковѣхь, вьсе наидє заложено за великє старє дльгоке Франковє и за прьвию женинȣ. и проси ѡдь нась, да мȣ га свежемо и поставимо вь тамницȣ, и ми тако и ȣчинисмо. аво сьде Стѣпань прави: ꙗ Франка ȣ тьмницȣ никȣ поставити, а ми мȣ правимо: ево ти га даѥмо, ѡдьведи

[1]) У другом запису ѡвь. [2]) У другом писани. [3]) У другом; и з дрȣзимь листомь српскимь, кои є за ѡвимь листомь ȣ снмь тетрагȣ писань. [4]) шести на десте [5]) исписана. [6]) моєю рȣкою. [7] да нимаю бити веће тврда. [8]) ни искати. [9]). Род је у другој биљешци други. Крај смо допунили из друге биљешке, јер је у првој прекинут у сред ријечи.

га госпоги. а шнь га неќе а гѿворе: ѡсталиь га ꙋ градꙋ. а видомо ѥ вьсакомꙋ, ѥрь море вьсакь изл҃ѣсти и ꙋл҃ѣсти ꙋ градь на своѭ волю. зато мꙋ ми правимо или да си га постави ꙋ тьмницꙋ или да га ѡдьведе сѡбомь, ѥрь мꙋ смо и ми заповид҃ѣли да пойде. а Ст҃ѣпань непристаѥ ꙋ н҃ѣднꙋ. зато пр҃ѣдь вами добр҃ѣми людми н҃ѣже (тако) писанн҃ѣми св҃ѣдочимо се, пр҃ѣдь коими ѡвеи р҃ѣчи Ст҃ѣпанꙋ рекосмо, да госпоги Маар҃ѣ и нѥ д҃ѣци до нась що невꙋде. писа се м҃ѣсеца сектемврия ·кд· дьнь, л҃ѣто рождьства Христова ·чꙋ· и ·ѳ· л҃ѣто. ѩ Рꙋско логѡфеть ꙋписахь.

Мещрь Томазь синь мещра Живана, мещрь Живань ѡдь Павиѥ, мещрь Жовань (тако) изь Ѩкина, Франческо изь Пишѡнина [1]) Жанинь спичиярь Жовань спичиярь, Крьстꙋль Папалиќь Спл҃ѣќянинь, Матко Матияшевиќь Новобрьгянинь, Радашинь Богдановиќь Трибинянинь, Припко Радꙋлиновиќь, Гюрко Мазниќь, Марань Ст҃ѣпоѥвиќь, Прибисавь Радꙋлиновиќь и многѡ ин҃ѣхь.

In hac ultrascripta scriptura sclauica, scripta manu Ruschi quondam magistri Xpoforj, cancellarij sclauichi communis Ragusij, continetur protestum, factum Stephano ambasiatori magnifice domine d. Mare, relicte domini Volchi Branchouich, pro debito Ser Franchi de Basilio, ad quod tenetur ipsi domine Mare, presentibus omnibus ultrascriptis in ipsa scripcione sclauicha ac me Jacobo de Vgodonicis, notario et cancellario Ragusii. —

О истом послу види писмо дубровачке владе госпођи Мари и господину Ђурђу и Лазару од 24 септембра 1409 код Пуцића I, 98—99.

---

46. 1410, 13 марта. У Дубровнику.

Кнез и властела дубровачка потврђују, да су примили од војводе Сандаља и банице Анке листове записне о пријатељству међу њима, који да стоје у Дубровнику као поклад

У другој књизи Div. Canc. 1408:

Die XIII marcij 1410, ind. tercie.

† Вь име ѡтьца и сина и светогѡ дꙋха, аминь. Ми кнезь владꙋщи, властеле и вьса ѡпкина града Дꙋбровника по семь нашемь ꙋписанью даѥмо вь свид҃ѣниѥ вьсакомꙋ, како к намь приде Прибисавь Нохвалиќь посланьѥмь госпогиѥ банице Ѩнке, оставкше почтеного поменꙋтыя господина бана Влька и посланьѥмь господина воѥводе Сандалия сь листьми в҃ѣрованн҃ѣми и ѡдь нихь стране к намь дон҃ѣ два листа записна подь нихь печатьми вис҃ѣќми, ꙋ коихь се ꙋдрьжи, како си сꙋ ѥдиньство и почтенꙋ любавь и приятельство записали и потврьдили и ѡщь болѥ напр҃ѣдь до нихь живота. и теи листове по реченномь Прибисавꙋ поставише и пр҃ѣпорꙋчише ꙋ нашь комꙋнь ꙋ ѡпкинꙋ, да стоѥ ꙋ покладь а подь ѡви ꙋв҃ѣть: кьди гѡд҃ѣ би хот҃ѣли ꙋзети више речене листове, да пошлю по два властелина дꙋбровчка, да тьи властелина чꙋѥта ѡдь ꙋсть госпогиѥ банице Ѩнке и воѥводе Сандалия, како ихь складѡмь ꙋзимаю, и ти властеле да дошьдше ꙋ Дꙋбровникь кнезꙋ и кь властелемь спов҃ѣде, ѥрь ста ѡдь нихь ꙋсть чꙋла, ѥрь ихь складѡмь ꙋзимлю, такои хѡт҃ѣше да имь се даде, а инако никакорь. и за веќю чистотꙋ и ѡтворениѥ више речени Прибисавь своѡмь рꙋкомь ѡвакигиѥ листь ꙋписа а подь своѡмь печатию, кои листь ѡста ꙋ нась ꙋ комꙋнь. и ѡвь нашь листь да имаю намь вратити, кади бꙋдꙋ хѡт҃ѣть ꙋзети нихь више речене записе. писа се ꙋ изебраной в҃ѣќниц҃ѣ богꙋлюбимагѡ града нашегѡ Дꙋбровьника, л҃ѣта рождьства Христова тисꙋщно и четириста и десетѡ л҃ѣто, м҃ѣсеца марта третинадесете дьнь. а ꙋписа Рꙋско логѡфеть, боже помилꙋи га.

Упор. Monumenta serbica Миклошића стр. 274.

---

[1]) Ови су мештри лекари опћински, сви из Италије.

47. (1410), 29 декембра. У Трепчи.

Номик Стојан пише књигу, да су златар Михат и Брајко Богојевић изравнали своје рачуне пред свједоцима из Дубровника.

У другој књизи Diversa Cancellarie 1408, код 19 јануара 1411:

† Вь име штьца и сина и светога дꙋха. мѣсеца декемьвриа ·кѳ· дьнь. аво како ꙋчиниш разлогь Михать златарь з Бранкомь и ш негwвѣми синови. що имахь сь Бранкомь Богоевикемь и Михать, що имахь разлога за мало и за гwлѣмо, нешта дльжьнь Бранко ни негwвѣ синове ни негwви ближни мене Михатꙋ ни динарь ни поль, ни и нимь. и да нема веке искати Бранко ни негwви синови Михата ни за єдинь дльгь, ни Михать да нема веке искати Бранка али негwве синове али негwве ближние ни за єдьнь дльгь, що е било мею ними до дьньсь. а томꙋи свѣдоци Радинь Црьноевикь и Петрь Белоевикь и Дꙋбровчаннинь кнез Дꙋш (тако, Дꙋнш?) и Дꙋшко Бобалиевикь и Никша Бавьжеликь и Андрꙋшко Гочетикь. и тко се wдь нихь потвори, да плати господарꙋ али кефалие ·н· перперь, тко гwде поиде за тои. а wво се писа, да верꙋе господьство дꙋбровчко.

† И номикь. Стwань. писахь. и свѣдокꙋю: (великим везаним словима).

Jo Doimo de Chuchiula fo i prexente al prexente scritto e sottoscriuo con mia man propria.

Jo Nichola J. de Prodanelo sono guarente a questo soura scritto.

Jo Andrea de Goze sono guarente a questo soura scritto.

† Заповѣдию господина ми кнеза и негwвѣхь извебранихь властель и Рꙋско логwфеть исписахь више писанно wдь рѣчи на рѣчь изь листа, кои донесоше кнезꙋ и властелwмь више реченѣмь.

MCCCCXI die XVIIII augusti. Ser Andreas de Goze constitutus coram domino rectore Clemente de Bodacia et judicibus Ser Andrea de Sorgo et Ser Johanne de Volcio et juratus dixit, quod fuit vocatus in testem per partes suprascriptas et in fidem premissarum se subscripsit propria manu in carta originali, ubi predicta sunt scripta.

Кнез и суци дали су 19 августа писати «Domenego de Menze et Nic. Sorgo et Giurcho Marinich» заједно с пријеписом горњега писма (mandemo ui questa scrita in schiauo), нека питају за тај посао Кукуљића и Проданчића. Ови одговором, даним 24 септембра 1411 «in Trepza», потврдише, да су били збиља свједоци, и то се уписало у књигу 30 октобра.

48. (1411, мј. јануара. У Трепчи).

Иван Каруч тужи се кнезу и суду дубровачкому, да је Никша Пешчић или Серкочевић силом и оружјем ударио на кућу његову и разграбио му трговину.

У књизи Lamentationes de foris 1410—1412 у архиву суда дубровачкога запис код 16 јануара 1411: «Iuan Charuç per suas literas sclauicas hic affisas, coram domino Iacobo de Gondola rectore presentatas, conqueritur supra Ser Nicolam Iunii de Sorgo, dicens quod die XXVII mensis decembris dictus Nicola cum li Lipchouich venit per vim ad domum meam cum cultelissis et ensibus euaginatis et omnes mercantias, quas emeram, accepit per vim et posuit me in luto et dicebat eidem Nichola in sclauicho: chi e mio. gle dia. che io respondero per questo in Ragusa et Sclauonia». Свједоци: «Ser Andreas Ziue de Volço, Bositichus Dragosseuich, Obrad, Zeuetcho, Tudro». 27 јануара 1411 кнез је наредио као «examinatores super dicto lamento:» Ser Nic. de Prodanello, Ser Andreas de Volço, Ser Dominichus Ant. de Mençe.

Будући да се 1411 Никола Проданчић, Никола Соркочевић и Доминик Менчетић спомињу у Трепчи, биће ово писмо из овога мјеста (види бр. 47).

Приложено је оригинално писмо на хартији:

† Славномȣ и ȣзьмѡжнѡмȣ владȣщє(мȣ) градȣ Дȣбровникȣ, кнезȣ и властелѡмь, рабь и послȣшникь гѡспѡства ви Иванъ Кьрȣчь. да ви зна гѡспѡствѡ, какѡ на ·кз· дни месеца децемра (тако) нашха ми на кȣкю Никша Пешьчикь сь Липкѡвики, где кȣплȣ кȣпѡвахь на мѡмь стачȣнȣ и днаре (тако) дахь, а ѡни нашхаше сь назими кордами и мчи, и кȣплȣ ми разьграбише а мне ѡскȣбѡше и ȣбише и ѡкалаше, како ни ѥ скривенѡ дѡбрими властеличики [1]) Ꙗньдрȣшкѡмь Цигȣликемь и Бѡжикѡмь Драгѡшевикемь и Ѡбрадѡмь и Цветкѡмь и Тȣдрѡмь. и кьди ме бихȣ и скȣбехȣ, гѡвѡраше Никша: ȣдри ткѡ ѥ мѡи, ꙗ кю ȣ Дȣбровникь (тако) и ȣ Срьблехь ѡгѡвѡрити за тѡи. да гѡспѡдѡ, никѡга немамь ѡсветника разве бога и гѡспѡствѡ ви за мою сȣ срамотȣ, кѡю примихь ѡдь нихь. и могахь се ѡсветити на местȣ, нȣ нехтехь, какѡ да не изгȣблȣ дель племенитѡга града Дȣбрѡвника, тере пѡнесѡхь ѡвȣи срамѡтȣ сврьхь себе. да гѡспѡдѡ племенита, щѡ сте ви сь дѡбрѡдетелию и сь крѡтѡстию препитомили и ȣстожили ѡдь мнѡгѡ земль, а кда неци ѡдь вашихь властеличикь, кѡи трьгȣю ȣ сихь странахь, злѡкѡмь свѡѡмь настѡѥ, какѡ ѡнѡи да разѡре, ере ѡни нехѡде ȣ начинь трьгѡвьчки, разве сь ѡрȣжници какѡ сѡдати. и молȣ гѡспѡствѡ ви, да промислите ѡ мне, ѡ рабȣ вашемь. и богь ȣмножи гѡспѡстко ви.

С поља: † Славномȣ и ȣзьмѡжнѡмȣ владȣщемȣ градȣ Дȣбрѡвникȣ, кнезȣ и властелѡмь.

---

49. 1411, 15 марта. У Дубровнику.

Кнез и општина дубровачка потврђују стање поклада војеводе Сандаља, Катерине Сандаљевице и банице Анке осмим листом у том послу. Покласари ове господе, кнез Вукац Вардић и жупан Богета дижу 26 јунија 1411. један дио овога поклада.

У другој књизи Div. Canc. 1408 код 13 марта 1411:

Вь име ѡтьца и сина и светога дȣха, аминь. Ми кнезь владȣщи, властеле и вса ѡпкина града Дȣбровника по семь нашемь ȣписанию а подь законномь нашѡмь печьтию даѥмо вь свидѣнье вьсакомȣ маломȣ и голѣмомȣ, како к намь приде ȣ Дȣбровникь Прибисавь Похваликь посланьѥмь госпогѥ банице Ꙗнке, ѡсталше почтенога поменȣтыи господина бана Влька Вльчикꙑ и ѡдь стране господина воѥводе Сандали и ѡдь госпогѥ Катерине Сандалѥвице и ѡдь више реченѣхь стране к намь донѣ три нихь листове вѣровне подь нихь печатьми и проси ѡдь стране више реченнѣхь, да ѡна два листа шести и седьми, кои сȣ ȣ семь тетрагȣ писанни, ѡдь кѣхь прьви листь ȣчинѥнь вь лѣто рождьства Христова тисȣщно и четириста и деветѡ лѣто, мѣсеца ѥнвара десети дни и дрȣги листь вь лѣто рождьства Христова тисȣщно и четириста и десето лѣто, мѣсеца ѥньвара шести на десете дьнь, ȣ конхь листѣхь [2]) ѥсȣ прѣписане вьсе работе и ѡправе, коѥ сȣ реченѣмь Прибисавѡмь ѡдь више реченѣхь стране ȣ нашь комȣнь ȣ поставȣ прѣпорȣчене и посталѥне, како се чисто и ѡтворенно ȣ тѣхь листѣхь ȣдрьжи. реченни Прибисавь ѡдь стране више реченнихь проси, да нихь ѡба тьи листа ȣ ѡвь ѡсмьми (тако) листь збиѥмо и прѣпишемо и ми за ȣгѡдѣти нимь тако и ȣчинисмо, а ѡнаи два речена листа да сȣ ѡдьписана, да нѣмаю векѥ нѣднȣ тврьдинȣ ни крѣпость и да се ними никьда ȣ нѣдно врѣме неморе ницщѡрь питати ни искати, какь за векю чистотȣ и вѣрованьѥ исти Прибисавь своѥю рȣкою близь ѡнѣхь листѣхь ȣ нашемь тетрагȣ ѥсть записаль, да сȣ ѡдьписанни, и що ѥ ȣзель ѡдь реченога поклада на пльно пише и свѣдокȣѥ да се зна. и к томȣ ѡдь више реченне господе своѥ намь даа и врати наше листове, коѥ бѣсмо записали подь нашѣми печатьми за реченни покладь и на нихь пише, свѣдокȣѥ, како сȣ ѡдьписанни и що ѥ ȣзель ѡдь поклада реченога ѡнѣмь типарѡмь и начинѡмь, какото сȣ ѡдь прьвога чела ȣ

[1]) Без приједлога прѣдь, како би се очекивало.

[2]) Види горе бр. 44.

тетразѣхь нашѣхь и на листѣхь с нашѡмь печатию, коѥ ѥ наамь вракꙑль, ѡдьписовали и писали, що ѥ ꙋзималь. и ево пишемо, що ѥ наипрьво ꙋзель Прибисавь ѡдь поставе реченние, щото се ꙋдрьжи ꙋ више реченна два листа. а тои проси ѡдь стране нѥгѡве господе више реченние, донесьши наамь ѡдь нихь листове вѣровние подь нихь печатьми, како ѥ згѡра реченно. и наипрьво ꙋзе вь лѣто рождьства Христова тисꙋщно и четириста и десето лѣто, мѣсеца марча шести дьнь, наипрьво ꙋ два сакꙋлꙑ аспри тринадесете тисꙋкꙑ и четириста и шестьдесеть аспри, а потезаю четиридесеть и шесть литьрь и седамь ꙋньчь и три акьсагиѥ, и ѡщь ꙋ ѥдноимь сакꙋлю аспри ѡсамь тисꙋкь и петь сать и шесть десеть и четири аспре, а потезаю двадесети и деветь литьрь и деветь ꙋньчь. и ѡщь ꙋ два сакꙋлꙑ аспри дванадесете тисꙋкь аспри, а потезаю четиридесеть литьрь и деветь ꙋньчь. и ѡщь ꙋзе дꙋкать златѣхь тисꙋкю и сто и петьдесеть дꙋкать. и ево що ꙋзе ꙋ дьнашни дьнь дꙋкать златѣхь шесть тисꙋкꙑ и ѡсамь сать и четири на десеть дꙋкать, и сребра плика ꙋ ѡсамьдесеть и петь комади, на потегꙋ седамь десеть и седамь литьрь и шесть ꙋньчь и акьсажи три. този вьсе ꙋзе Прибисавь више реченни. аво пишемо, що ѡстаѥ ѡдь кьсега поклада. и наипрьво бачиль ѥдань сь зламеньѥмь воѥводинѣмь бѣль сребрнь, а ѥсть ꙋ нѥмь четири литре и ѥдна ꙋньча. чаша велика сь зламеньѥмь воѥводинѣмь и четири чаше бѣле, ѥсть ꙋ всѣхь седамь литьрь и деветь ꙋньчь. ѡсамь чашь ѡкрꙋглѣхь, ѥдна ꙋ дрꙋгꙋ, позлакиѥнѣхь, а ѥсть ꙋ нихь шестьнадесете литьрь и деветь ꙋньчь. ладице три, двѣ велике а третьꙗ мала, бѣле, ѥсть ꙋ нихь деветь литьрь и четири ꙋньче. ладице три, ѥдна велика и двѣ мале бѣле, ѥсть ꙋ нихь три литре и двѣ ꙋньче и два акьсагꙑ. можꙋловь деветь бѣлихь, ѥсть ꙋ нихь четири литре и ѥдна ꙋнча. крꙋгле четири с покривачи, ѡдь коихь двѣ позлакиѥни и двѣ бѣле, и ѥсть ꙋ вьсѣхь ѥданадесте литьрь и ѥданадесеть ꙋньчь. и ѡщь (броја нема) крꙋгле безь покривачевь. ѡдь коихь ѥдна позлакиѥна а ѥдна бѣла а третьꙗ недовьршена, ѡдь работе мала, а ѥсть ꙋ вьсѣхь петь литьрь. можꙋль ѥдинь великь сь покривачемь позлакиѥнь а ꙋ нѥмь двѣ литре и ѡсамь ꙋньчь. бокари три с покривачи, ѡдь коихь два бѣла а трети позлакиѥнь, а ѥсть ꙋ нихь деветь на десете литьрь и ѥдьнадесете ꙋньчь. кꙋпе три на стьпѣхь, а ѥсть ꙋ нихь четири литре и десет ꙋньчь и три акьсагиѥ. кондѣрь ѥдань с покривачемь сребрьнь с повразѡмь кожнѣмь, а ѥсть ꙋ нѥмь ѥдьнадесете литьрь и три ꙋньче. ѡжиць десеть, а ѥсть ꙋ нихь литра и седамь ꙋньчь и три акьсагиѥ. поꙗсь ѥдань, верига позлакиѥна, а ѥсть ꙋ нѥмь двадесеть и двѣ литре и десеть ꙋньчь. поꙗсь ѥдань ꙋзьносити на чрьлиѥни кожи, а ѥсть ꙋ нѥмь ѥданадесете литьрь и двѣ ꙋнче. направа ѥдна коньска, ꙋзьда, прьсине и поꙋвѣ кожне сребрѡмь позлакиѥно а жвало гвоздено и на главе тракь свилань с пꙋтьци бисерьнѣми дробнѣми, а ѥсть ꙋ всем двадесети и три литре и деветь ꙋньчь. лавь ѥдань позлакиѥнь сребрьнь, а ѥсть ꙋ нѥмь ѥданадесете ꙋньчь и три акьсагиѥ. кꙋпа ѥдна ѡдь аспра ѡкована с ꙋстни и сь ногами сребрьнѣми позлакиѥнѣми, а ѥсть ꙋ нои три литре и шесть ꙋньчь и петь акьсагиѥ. икона ѥдна сребрьна на стьпꙋ с зламеньѥмь ѡдь племенитѣхь ѡдь заморьꙗ, а ѥсть ꙋ нои двѣ литре. богета ѥдна злата с ѥднѣмь баласѡмь великѣмь и сь три баласе мале и сь три сафини и сь шест зрнь бисера великога и сь шесть малога, а ѥсть ꙋ вьсемь четири ꙋньче и четири акьсагиѥ. богете двѣ сребрьни сь четири камени цклени и шесть гране ѡкрꙋгле сребрьне на всакои, а ѥсть ꙋ нихь четири ꙋнче и четири акьсаже. лавь ѥдань ѡдь бисера. а ѥсть ꙋ нѥмь двѣ ꙋньчи и два акьсагꙑ. двѣ шкатꙋле с повелѣми и сь книгами. ѥдна иконица злата, а ѥсть ꙋ нои литра а ѥданадесете ꙋньчь и акьсагь, сь ѡбразѡмь прѣчисте госпогиѥ и сь инозѣми инѣми ѡбрази и сь седамь балась и сь шесть баласиновь и сь деветь жмиральдовь и сь двадесети и шесть зрьнь бисера. и динари дꙋбровчцѣхь тисꙋкю и седамь сать и тридесети и ѥдна перпера. и динарь дꙋбровчцѣхь злѣхь двадесети и двѣ перпер(е). и динара которсцѣхь ѡсамь десеть и деветь перьперь. и мезалина шесть перперь. и ѡщь динара дꙋбровчцѣхь четири тисꙋкиѥ и петьдесеть перперь. и ѡщь динар(а дꙋбровчцѣхь три тисꙋкиѥ перьперь. и ѡщь динара дꙋбровчцѣхь двѣ тисꙋки и деветь сать и четири десети и ѥдинꙋ перьперꙋ и ѥдань динарь. и ѡщь динара которьсцѣхь деветь сать и шесть на десете перьперь и ѥданадесете динар(а). и дꙋкать златѣхь тисꙋкю дꙋкать. този все више речени Прибисавь ѡдь стране више реченнихь постави ꙋ покладь да стои ꙋ нашꙋ ѡпкинꙋ ꙋ комꙋнь и т. д. истим ријечима, како у бр. 44. Писа се ꙋ изебраной вѣкницѣ богꙋлюбимагѡ града нашегѡ Дꙋбровника вь лѣто рождьства Христова тисꙋщно и четириста и ѥдинонадесете лѣто, мѣсеца марта ·ві· дьнь. а ꙋписа Рꙋско логѡфеть. боже помилꙋи га.

С краја: † Ва име божие, аминь. ꙗ кнезь Вꙋкаць Барьдић и жꙋпань Богета даю ва свидение всакомꙋ, како дондосмо ꙋ Дꙋбровьникь посланиемь госпое банице Ꙗньке и господина воеводе Сандьдалꙗ и госпое Катарине Сандьдалевице и ѡ(дь) нихь стране донѣсмо три нихь листове вѣроване, како

да ѡви листь ѡ(д)пишемо, кои е при семь моемь писанию писань ва лито роцтва христова тисꙋшно и четириста и единонадесете лито, мисеца марьта пети на десете днь, како да нима веће ниеднꙋ твърдинꙋ. и ѡ(д)више свидокꙋю и моѡмь рꙋкомь записꙋю, ере ꙋзесмо ѡ(д) поклада, що се ꙋдрьжи ꙋ реченомь листꙋ, и наипрьво крꙋгле три везь покривачевь, ѡ(д) нихь една позлаћена, дрꙋга била а третиѣ недосврьшена ѡ(д) работе, а есть ꙋ нихь петь литьрь. ѡжиць десеть а юесть ꙋ нихь литра и седамь ꙋначь и три аксаће. и динара дꙋбровачкихь еднадесете тисꙋћь и седамь сать и двадесеть и дви пербери. и динара дꙋбровачкихь злихь двадесети и дви пербери. и мезалина шесть перперь. и динара которьскихь тисꙋћа перперь и петь перперь и едань на десете динарь. и дꙋкать златихь тисꙋћа дꙋкать. тои все вѣше (тако) речено ꙋзесмо ва лито роцтва христова тисꙋшно и четириста и едино на десете лито, мисеца июна двадесети и шести днь ꙋ Дꙋбровьникь.

---

50. (1411), 28 маја. У Новом Брду.

Деспот Стефан потврђује, да су властеличићи дубровачки Бартуо Маринчетић и Симко Станишић управљали његовом царином Новобрдском без дуга.

У другој књизи Div Canc. 1408, код 11 октобра 1411:

† Милостию божиею господинь Срьблемь деспоть Стефань владꙋщагѡ града Дꙋбровника кнезꙋ, властелѡмь и вьсои ѡпкини многѡ почтено поздравлениѥ. да знате, мои добри приꙗтелиѥ, юерь властеличики града вашега Бартоль Маринчетикь и Симко Станишикь примили сꙋ били царинꙋ ꙋ Новѡмь Брьдꙋ и почтено и добрѣ намь сꙋ ꙋ томь послꙋжили. тога ради давамь вамь знати, моимь добрѣмь приꙗтелюемь, да нимь и ви на томь захвалите. и пакѣ да знате, юерь мнѣ ни ꙋ юедномь дльгꙋ нѣсꙋ ѡстали, нь ми сꙋ добрѣ и почтено послꙋжили. и тꙋи книгꙋ вѣрованьꙗ ради послахь по чловѣкꙋ моѡмь Влькосавꙋ. и богь ви весели.

† Милостию божиею господинь Срьблемь деспѡть Стефань (велика везана слова).

† Писано мѣсеца маꙗ ·ки· ꙋ Новѡмбрьдꙋ.

Заповѣдию господина ми кнеза Добрета Бинчꙋликꙗ и нюегѡва малога вѣкꙗ ꙗ Рꙋско логѡфеть исписахь више писанно ѡдь рѣчи на рѣчь изь листа господина деспота Стефана, кои досла кнезꙋ и властелѡмь по свѡмь законнѡмь печатию а по своюемь чловѣкꙋ Вльковсавꙋ.

---

51. 1411, 26 јануара. У Дубровнику.

Кнез и опћина дубровачка јављају, колико је код њих остало од поклада војводе Сандаља, банице Анке и Катерине Сандаљевице, деветим листом у томе послу. Посланик Сандаљев Прибисав Похвалић и посланици Анчини и Катеринини Радинац Кожичић и Радосав Стипковић дижу овај остатак 23 јануара 1413.

У другој књизи Div. Canc. 1408 (архив суда дубровачкога) код 23 јунија 1411: Исти формулар, као у бр. 44 и 49. Дубровчани потврђују како к намь придоше ꙋ Дꙋбровникь кнезь Влькаць Барьдикь и жꙋпань Богета посланьюемь итд. и просише ѡдь насъ да ѡнь листь ѡсми, кои ю ꙋ семь тетрагꙋ записань вь лѣто рождьства христова тисꙋщно и четириста и юединонадесете лѣто, мѣсеца марта пети на десете дьнь, ꙋ комь реченомь листꙋ юесꙋ прѣписане вьсе работе и ѡправе, коюе сꙋ Прибисавѡмь Похвалицѡмь посталюене ѡдь више речене господе ꙋ нашь комꙋнь, ꙋ постакꙋ прѣпорꙋчене, какѡ се чисто и ѡтворено ꙋ томь реченномь листꙋ ꙋдрьжи, речении кнезь Вльккць и жꙋпань Богета ѡдь више речене нихь господе просише, да га ꙋ ѡвь девети листь прѣпишемо, и ми за ꙋгѡдит(и) нимь тако и ꙋчинисмо. а ѡни листь да ю ѡдьписань, да нѣма векюе нѣднꙋ тврьдинꙋ ни крѣпость и да се нимь никьда ꙋ нѣдно врѣме некоре ницꙋѡрь питати ни искати, како за векю чистотꙋ и вѣрованюе исти кнезь Вльккць своюею рꙋкою близꙋ нюега пише ꙋ нашемь (допуни тетрагꙋ), да ю ѡдьписань и т. д.

као у прошломе запису. Слиједи запис о томе, што су кнез Вукац и жупан Богета дигли: **и ево пишемо, що ѹзеше кнезь Ѣлькць и жѹпань Богета, прosе ѡдь стране више речене нихъ господе ѡдь поклада, и наипрьво крѹгле три безь покривачевь.** Слиједи опис свега, што су поклисари узели, истијем ријечима као у бр 49 и свега, што је у покладу иза тога остало [1]). Свршује: **вь лѣто рождьства христова тисѹщно и четиреста и юедино на десете лѣто, мѣсеца июня двадесеть и шести днь. а ѹписа Рѹско логѡфеть, боже помилѹи га. †**

С краја биљешка (почетак је садран): . . . . **двадесети и трети дань** [2]) **и е ѹ знание всакомѹ. како ѣ Прибисавь Похвалић посланиемь господина воеводе Сандала придохь ѹ Дѹбровникь кнѹзѹ** (тако) **и властелемь и с листми вированними. и са мноме придоше посли госпое банице Анке и госпое Катерине, на ние Радинаць Кожичић и Радосавь Стипковић. такоће кнѹзѹ и властелемь с листми верованими, и заповидю господе наше ѹзесмо все са ксенмь кѹпно. вась ѡстанакь поклада наше господе, кои е покладь биѡ ѹ комѹнь, како се ѹдржи ѹ семь листѹ близѹ сеган писаниѣ. и за тои ми више речени посли донисмо кнѹзѹ, властелемь листь подь нихь печати и вратисмо, ѹ кои се ѹдржаше ѡстанакь реченога поклада и ѡдьписасмо га, како за веће вирование на немь пишемо, како тои ѡкди да се неможе ни ѹ едно врие ѡвимь листомь ни ѡнимь дрѹгимь веће питати или искати речени покладь, како смо рекли, ер га смо прѣмили кѹпно и скршено все са ксенмь. и за то ѡслободавамо кнѹза и властеле и всѹ ѡпћинѹ дѹбровачкѹ ѹ вике. и ѣ Прибисавь Похвалић за веће вирование сеи ѹписахь моомь рѹкомь. боже помилѹи га.**

И ѣ Радинаць Кожичић и Радосавь Стипковић, посли госпое банице и госпое Катарине пишемо и свидокѹемо, какото и Прибисавь, ере примисмо ккѹпно (тако) **покладь** [3]).

52. (1411, мј. новембра).

Госпођа Мара и господин Ђорђе Бранковић јављају кнезу и општини дубровачкој, да је Дубровчанин Богиша код њих држао царине у Трепчи и Приштини и цеку (ковницу) и да је све своје рачуне платио.

У другој књизи Div. Cancellarie. 1408 код 26 новембра 1411:

† Племенитѣмь и многѡ почтенѣмь господамь и брати нашои, кнезѹ владѹщега града Дѹбровника и всои ѡпкинѣ госпогы Маара и брать ви Гюргь любовно поздравлениe. и писанию ми дан богь ѡбрѣсти плѣменьство ви здраво и ѹ всемь добрѣ, а ми божимь хѡтеньемь живи се ѡбрѣтамо, како ю воля божия. и да зна племеньство ви, еко ю трьговаль с нами вашь грагянинь Богиша, дрьжаль ни ю царинѹ ѹ Трѣпчи и ѹ Прищинѣ и цекѹ, и ѡдь тогаи ни ю свега правь, платиль ни ю нашь дльгь и ѡдь царине и ѡдь цеке все напльно и ѡдь инѣхь ни ю ѡдь свѣхь (тако) **разлогь правь и слободань ю ѡдь нась. и ѡще мѹ смо мии** (тако) **ѡстали дльжни. и що мѹ смо дльжни, този смо ѹписали ѹ книгѹ и печать поставили. и за тои посласмо кь племеньствѹ ви юнака нашега Иванца, да ю за тои вѣрованно. и весели ви богь племеньство ви.**

† Заповѣдию господина ми кнеза Добрета Бинчѹлики и негѡва малога вѣки и Рѹско логѡфеть исписахь више писанно ѡдь рѣчи на рѣчь изь листа госпогю Мааре и господина Гюргы, кои досла кнезѹ и властелемь подь скѡмь законномь печьтию, а по своемь чловѣкѹ по Иванцѹ.

Que suprascripta litera domine Mare et domini Jurech apresentata per Iuanaç, hominem dicte domine Mare, ad instanciam Bogisse suprascripti domino Dobre de Bincola rectori et consilio minori. Que litera accepta fuit per dictum dominum rectorem et consilium et de eorum mandato registrata.

[1]) У језику описа предмета опазили смо само, да је писано **качиль виль**, у бр. 49 је **вѣль**.

[2]) То је 23 јануара 1413 како се види из листа бр. 55.

[3]) Рукопис је овога другога записа, Радинчев и Радосавов, од руке грубље него Прибисавова, која се опет својим босанским типом силно разликује од калиграфичкога курсива дубровачкога логофета или канцилера Руска.

53. (1412, мј. марта. На Требињу).

Требињски властелин Љубиша Богданчић јавља властели дубровачкој, да су његова човјека Тврдишу из Бобовишта зло тукли неки сељаци дубровачки на Бргату, те моли, да се та ствар оправи, да се «себри» другдје опет не избију.

У књизи Lamentationes de foris 1410—1412 у архиву суда дубровачкога запис код 12 марта 1412:

«Nobilis vir Glubissa Bogdancich coram domino Stefano de Lucaris rectore per litteras scriptas in litera sclaba, hic affixas, conqueritur supra Michoe Radoslaglich et Bogdanum Migleuich, eo quia dum Tuerdissa, homo dicti Glubisse, rediret Ragusio domum, in Vergado predicti prescusserunt dictum Tuerdissam et acriter cum uerberauerunt.»

Приложен је изворник на хартији:

† Почтенои намь господи кнезѹ и властеломь дѹбровачкимь ѡдь вашега слѹгє Лѹбишє Богьданьчића з братиѡмь. господо, нека ваша милость вѣ, ѡко є шаѡ (тако) човѣкь нашь Тврьдиша из града и слободьнога мѣста вашега с лѹдьми вашими, и када биѡ на Брьгатѹ, тадь га ѹхитивь Михоє Радосалић и Богьдань Милєвић, терє ѹбили за мрьтва, ѡшли а говореће: чемѹ нась ти да Дѹбровникѹ ѹ кривинѹ? чемѹ повиди, да смо крали по влашацѣхь ходеће? молимо вась за то, господо, пошлитє тє (тако) вѣрована човѣка, да ѡгледаю тога човѣка нашега, кои є ѹбиєнь, тѹи лєжи дома на Бобовищихь. да господо, болє є, да ваша милость ѡправи, нєго да сє сєбри дрѹговић ставьшє избию. а то є, властелє, лєжаѡ таи човѣкь нашь, кои є ѹбиєнь, ѹ Ѡбрада ѹ Слаћєвића ѹ мирѹ (тако) Мариновића ѡдь недѣлє до ѹторьника. За то ваша милость ѡгледавьшє терє ѡправитє, що є ваша милость.

С поља: † Почтенои намь господи, кнезѹ и властелємь дѹбровачкиємь.

---

54. (1412, мј. јунија).

Краљ босански Остоја потврђује, да је властелин дубровачки Паоко Вучечић платио све од царинеу Дежевицама коју је држао. Лист је задоцнио, јер је краљ полазио у Угарску краљу Жигмунду.

У књизи другој Div. Canc. 1408 код 9 јуна 1412:

Ѡдь господина кралꙗ Ѡстоє кнезѹ и властелємь и ѡпкинѣ града Дѹбровника. разѹмѣсмо, що ми стє били писали за Палка. како гѡди бихь ѹчинниль дѣлꙑ (тако) Палка, да вашє сьмь молбє цѣкꙑ ѹчиниль. како гѡдѣ ми ю Палко платиль, ꙑ сьмь приꙑль за добро вась цѣкꙑ, а платиль ми ю. и ѡво бихь вамь даль листь, али ко (тако мј. єво) погѡхь на Ѹгре господинѹ кралю, како самь сє занимль биль. да бистє ви томѹ разлогь поставили, да платиль ми ю и ꙑ сьмь заплакю приꙑль ѡдь царинє, кою ю дрьжаль. все ми ю платиль. и ѡто ти ѹдахь листь по Добрашинѹ Милѹшикю.

† Заповѣдию господина ми кнеза Марои Чрѣвикꙑ и нюгова малога вѣкꙑ ꙑ Рѹско логѡфеть кишє писани листь ѡдь рѣчи на рѣчь исписахь, кои листь досла прѣсвѣтли господинь краль Ѡстои кнезѹ и ѡпкинѣ дѹбровчкои, а по своюмь чловѣкѹ по Добрашинѹ Милѹшикю. а сє ѹписахь лѣта рождьства христова ·чѹ· и ·ві· лѣто, мѣсеца июниꙗ десєти днь.

Litera superius in sclauicho notata manu Ruschi cancellarii est litera absolutionis, facte Ser Paulo Ser Johannis de Volcio de gabella Desiuize.

55. 1413, 24 јануара. У Дубровнику.

Дубровчани примају покладе од Радинца Кожичића и Радосава Стјепковића, посланика банице Анке и Катарине Сандаљевице, и од Прибисава Похвалића, поклисара Сандаљева. Радосав Стјепковић диже поклад госпођа посљедњега јунија 1413, Прибисав поклад Сандаљев 4 августа 1419.

Запис у књизи другој Diversa. Canc. 1408 (архив суда дубровачкога) код 20 јануара 1413:

† Вь име ѡца и т. д. Ми кнезь и т. д. (види бр 44) како придоше кь намь властеле и поклисаре госпогѥ банице Ѧньке и госпогѥ Катерине, ѥ кѥре, сь листьми вѣровними подь нихь печатьми, ȣ име Радѣнаць Кожичикь и Радосавь Стѣпковикь, и поставише и прѣдаше ѡдь стране нихь речене господе ȣ нашь комȣнь ȣ ѡпкинȣ ȣ поставȣ. и наипрьво поѩсь ѥдань, веригa позлакѥна сребрьна, а ѥсть ȣ нои двадесети и двѣ литре и десеть ȣньчь. поѩсь ѥдань ȣзьносити на чрьлѥни кожи сребрьнь позлакѥнь, ѥсть ȣ нѥмь ѥданадесете литьрь и десеть ȣнчь. крȣгле ·д· с покривачи, ѡдь нихь двѣ бѣле сребрьне а двѣ позлакѥне сребрьне, ѥсть ȣ нихь ѥданадесеть литьрь и деветь ȣнчь. ѡсамь чашь сребрьнѣхь ѡкрȣглѣхь позлакѥнѣхь, ѥсть ȣ нихь шесть на десете литьрь и деветь ȣньчь. чаша ѥдна велика бѣла сребрьна сь зламеньѥмь воѥводе Сандалꙑ и четири чашице мале бѣле, ѥсть ȣ нихь седамь литьрь и деветь ȣньчь. бачиль ѥдань сребрьнь сь зламеньѥмь воѥводе Саньдалꙑ, ѥсть ȣ нѥмь четири литре и ѥдна ȣнча. ладица ѥдна велика а двѣ мале позлакѥне, ѥсть ȣ нихь четири литре и поль. ладица ѥдна велика бѣла и дрȣга мала бѣла, ѥсть ȣ нихь двѣ литре и десеть ȣньчь. можȣловь деветь сребрьнѣхь малѣхь, ѥсть ȣ нихь четири литре и ѥдна ȣнча. бокарь ѥдань позлакѥнь с покривачѡмь. и можȣль ѥдань с покривачѡмь сребрьнь а потезаю петь литьрь и двѣ ȣнче. кȣпе сребрьне на стльпѣхь разьбиѥне три, ѥсть ȣ нихь четири литре и десеть ȣньчь. кȣпа ѥдна ѡдь аспра с ȣстни и сь ногами сребрьнѣми позлакѥнь, ѥсть ȣ нои три литре и шесть ȣньчь. иконица ѥдна сребрьна с зламеньѥмь ѡдь племенитѣхь ѡдь заморꙑ, ѥсть ȣ нои двѣ литре. бокете двѣ сребрьне сь каменѣ ·д· цкленѣми и сь шесть гране сребрьне на всакои, а ѥсть ȣ нихь четири ȣнче и ·д· акьсагѥ. лавь ѥдань ѡдь бисера, ѥсть ȣ нѥмь три ȣнче. този вьсе више речени Радѣнаць Кожичикь и Радосавь Стѣпковикь поставише ѡдь стране речене нихь господе ȣ покладȣ ȣ нашь комȣнь, да стои, докле ѥ нихь господе хтенѥ. а хѡтѣше, да ѥ ȣ ѡвь начинь. ако пошлѥ госпогꙑ баница ськладѡмь сь госпогѡмь Катеринѡмь, да сȣ волне ȣзети речени поклади, а ѥдань безь дрȣгѡга да нѣ волꙑнь ȣзети ȣ животȣ. ако се слȣчи сьмрьть ѥднои, да ѥ дрȣга волна ȣзети. ако ли се слȣчи смрьть ѡбѣма, да ѥ волꙑнь ȣзети, комȣ ѡне ѡставе или ѡпорȣче на смрьти. и кьзда, комь би хтѣли ȣзети, да пошлю листь нашь ѡвакигѥ, какотѡ ѡви, кои имь смо ȣписавь подь нашѡмь печатию дали. писа се мѣсеца гѥнвара ·кд· дьнь, лѣто рождьства христова тисȣщно и четириста и третьѥ на десето лѣто. и ѡваки дрȣги листь ȣписаше намь речени посли ѡдь рȣке ѡдь Радовца Бранковикꙑ изь Конацьполꙑ, ѥре Радѣнаць бѣше бетежань рȣкѡмь, и на нѥмь свѡмь рȣкѡмь ȣписавь свѣдокова и нѥгѡвѡмь печатию печати. а ȣписа Рȣско логѡфеть, боже помилȣи га.

Millesimo quadringentesimo terciodecimo, indictione sexta, die ultimo junii, Ragusii, prope cameram camerariorum, ubi solent sedere domini rectores temporibus estiuis, presentibus egregiis viris magistro Jacobo de Salgerijs de Padua fisico, magistro Johane de Rechanate cyrugicho, magistro Daniele de Puteo rectori scolarum, Ser Zanino apothecario, omnibus salariatis communis Ragusii, et Ser Francisco Sturiono de Veneciis et alliis testibus vocatis et rogatis specialiter ad infrascripta, Radoslauus Stipchouich, nuncius magnificorum dominarum domine Banice et domine Catarine, eius filie, ut apparet in literis sclabonicis hic affixis[1]), lectis et vulgariçatis in vulgari per Ruschum cancellarium huiusmodi literarum, nomine predictarum dominarum contentus et confessus fuit habuisse et recepisse integraliter ab egregio et nobili viro, domino Michaele de Menze, honorabili rectore, et eius consilio omne et quicquid depo-

[1]) У књизи онога вјеровнога листа сад нема.

situm fuerat nomine predictarum dominarum uel alicuius earum penes dictum commune Ragusii quolibet tempore preterito usque in presentem diem etc.

Ми кнезь, властеле и вьса шпкина града Дѹбровника даюмо ѹ знанье, како Прибисавь Похваликь постави и прѣда ѹ нашь комѹнь ѹ шпкинѹ шдь стране господина воеводе Сандалы, да стои ѹ покладь, юднѹ иконицѹ златѹ, а юсть ѹ нои литра и юданадесете ѹначь, сь шбразшмь прѣчисте госпоге и сь мнозѣми инѣми шбрази и сь седамь балась и сь шесть баласиновь и сь деветь жмиральдовь и сь двадесети и шесть зрнь бисера, и юднѹ направѹ коньскѹ, ѹзьда, прьсине и похвѣ кожно, срѣбршмь позлакюно, а жвало гвоздено и на глави тракь свилань сь пѹтьци бисерьнѣми дробнѣми, а юсть ѹ неи двадесети и три литре и деветь ѹньчь. този вьсе постави да стои ѹ покладь на волю, докле ю господинѹ воеводи Сандалю ѹгшдно. и кьде бѹде хтѣть ѹзети, да ю волıань ѹзети, пославь швь нашь речени листь. писа се мѣсеца юнвара ·кд· дьнь, лѣто рождьства христова тисѹщно и четириста и третьие на десете лѣто. а писа Рѹско логшфеть. боже помилѹи га.

С краја: † **Ба име шца и сина и дѹха света, аминь. ва лито рожаства христова тисѹщно и четири ста и девето на десете лито, мисеца авгѹста четврти дань ѣ Прибисавь Похваликь даю знати всакомѹ, ерь придохь ѹ Дѹбровникь посланиемь господина воеводе Сандала и швои, що се ѹдржи ѹ семь листѹ, поставе примихь и ѹзехь шдь властеш дѹбровачцихь. и за то моишмь рѹкомь пишѹ и свидокѹю, ерь шви листь разбисмо, како да веке ѹ ниедно вриме небѹде тврдь, ни да се може нимь ницорь питати. а за шстанакь всега поклада, толико кои се ѹ семь листѹ ѹдржи, колико ѹ дрѹзихь листихь, ѹписасмо ѹ дрѹгомь тетрагѹ ѹ два листа, ва лито рожаства христова тисѹщно и четириста и девето на десете, мисеца люла двадесети и шсми дань. и листь, кои ѣ имахь шдь властеш, вратих и на немь такокере шдьписахь.**

---

56. (1413, мј. марта. На Требињу).

Требињски властелин Вукосав Кобиљачић пише дубровачкому кнезу Симку за неку крађу, што су његови људи учинили у Затону на земљишту дубровачком.

У књизи Lamentationes de foris 1410—1412 у архиву суда дубровачкога запис код 26 јунија 1412, влагом оштећен. Сељаку Прибоју Обрадовићу „in Malfo (Затон) in Stitchouiza" било је украдено у кући: brachia 70 rasse albe, libras 60 fili, 2 clamides, una zocha rasse, unum starium farine, „unus maleus ser Sim. de Bona cum una palanga." Прибоје јавља 26 септ. да је нашао, ко му је то украо: Milath Roboieuich, Radouaç Lucarich, Vitan Dabisiuouich et Vratchus fratres, homines Vocoslaui Cobiglacich, et Radaç Milouanich de Cesueniza de Tribigna et Brancus Milouanich de Tribigna. Даље је записано: „Die VIII marcij 1413. Vochoslauus Cobiglacich scripsit per suas litteras hic afisas, quod Vitan Dabisiuouich, Dobrasin et Miroslauus fratres Bogsich fuerunt latrones et culpabiles de dicto furto."

Приложено је писмо, пет и по редака на комадићу хартије:

† **Много почтеномѹ кнезѹ Симькѹ шдь Вокосава Кобилачита. да вешь кнего, юре ѹпорѹчи твои човекь Прибоıе Витана Дабиживовита а да мѹ плати на Спасовь дань ·д· пепере** (тако), **·в· динара. а полѹгѹ и плащь вратише лицемь. толико се наде ѹ нега ѹ третиемь дѣлѹ. а томѹзи татию: Братань Браничить и два Богишита, Добрашинь и Миросавь, а порѹци Радовьць и Причинь** (тако мј. **Припчинь**).

Страга: † **Кнезѹ Симькѹ шдь Вокосава.** А код тога руком канцељера Руска Христофоровића:..... **вѹ Кобилıанчикю** (тако).

Којему је Симку ово писмо послано, не знамо. Кнезом је мјесеца марта 1413 био Влахо Соркочевић, али мјесеца јануара исте године био је кнезом Симе Гучетић.

57. 1413, 3 маја. У Дубровнику.

Дубровчани примају поклад војводе Сандаља и друге му жене Јелене од посланика њихових кнеза Прибца Мрђеновића и кнеза Прибисава Похвалића; овај други узимље исти поклад 4 августа 1419.

У другој књизи Diversa Cancellarie 1408 у архиву суда дубровачкога) запис код 4 маја 1413:

† Вь ние ѡтьца и сина и светога дȣха, аминь. да ѥсть вь свидѣнье всакомȣ маломȣ и великомȣ. ми кнезь, властеле и вьса ѡпкина града Дȣбровника дамо ȣзнать. ѥрь приде ȣ Дȣбровникь к намь кнезь Прибаць Мрьгѥновикь и кнезь Прибисавь Похвалица посланьѥмь господина воѥводе Сандалꙗ и ѡдь нѥга стране принесоше листь вѣровни и поставише ȣ нашь комȣнь ȣ ѡпкинȣ ȣ поставȣ ѡдь стране воѥводине и госпоѥ Ѥлѣне ȣ ѡсамь сакȣлꙑ, девети малахать, динарь дȣбровчьцѣхь, на потегȣ потезаю петь сать и шесть десеть и двѣ литре и деветь ȣньчь. този вьсе поставише да стои ȣ комȣнь нашь ȣ поставȣ а подь ѡви ȣвѣть, да имь ѥ сьхранѥно и сьблюдено вь всакоѥ врѣме, да нимь се неморе ȣдрьжати за нѣдань ȣзрокь, ни за рать ни за страхь ни за волю кога годѣ господина ни за крьвь, ни за нѣдань ини ȣзрокь, кои би на свѣти могаль бити. а хтѣше ѡщь ѡвакои: доколѣ се ȣ животѣ господинь воѥвода ѡбрѣта, да ѥ волꙑнь ѡнь ȣзети вьзда, комь хѡке. пославь своѥ листе вѣровне и ѡвь листь нашь, кои нимь смо дали подь печьтию нашѡмь. ако ли би ѡвь листь изьгȣбили, а ѡни да пошлю своѥ листове вѣровне подь нихь печатьми, како кѥ бити намь задоволно и свѣтȣ видомо, ѥрь си ȣзимаю свои покладь више речени. и за вєкю чистотȣ и ѡтворенье ѡвакиѥ листь ȣписа намь кнезь Прибисавь Похваликь своѥю рȣкою и ѡста ȣ нась ȣ комȣнь. и ѡщь хтѣши, ща богь ȣклони, ако би се воѥводи смрьть слȣчила а ѡстане ѡстанькь за нимь или синь или дѣвоика, коѥ би ималь сь реченомь госпоѥѡмь Ѥлѣнѡмь, да ѥ ѡнь ѡстанькь волꙑнь ȣзети. ако ли би ѡстанка небило, да ѥ волꙑнь ȣзети кнезь Влькць или кнезь Влкь, братꙑ мȣ, или нихь ѡстанькь, що ѥ по мȣшкѡмь колѣнȣ, комȣ се бȣде пристоꙗть по племенȣ и по крьви, пославь, како ѥ згѡра речено. писа се ȣ изебранои вѣкницѣ богȣлюбимагѡ града Дȣбровника, лѣто рождьства христова тисȣщно и четириста и третьѥ на десете лѣто, мѣсеца мадиꙗ ·г· дьнь ȣ Дȣбровникȣ. а ȣписа Рȣско логѡфеть. боже помилȣи га.

С краја биљешка, с почетка садрана: . . . . рожаства христова тисȣщно и четириста и де(вето на) десете лито, миседа агȣста четврти дань. ѣ Прибисавь Похваликь даю ȣзнати ва(сако)мȣ, ерь посланиемь господина воѥводе Сандала доидохь ȣ Дȣбровникь кнезȣ и властелемь, и все, що се ȣдржи поклада ȣ семь листȣ ѡвди писаномь ȣ семь тетрагȣ, приимихь. и листь, кои воѥвода имаше под печатию ѡдь Дȣбровника, ѡпет га властел(омь) вратихь. и за то моимѡмь рȣкомь ѡдьписахь ихь ѡга (мора бити ѡдь тога) и свидокȣю за все. а за ѡстанакь поклада, кои се ȣдржи ȣ семь и ȣ дрȣзихь листихь, ȣписасмо напридь ȣ дрȣгомь тетрагȣ ȣ два листа, ка лито рожаства господина тисȣщно и четириста и девето на десете лито, миседа агȣста четврти дань.

58. (1413) 6922, 4 јулија. У Приштини.

Деспот Стефан потврђује кнезу и општини дубровачкој, да је царинар Новобрдски Бенко Гундулић њему све редовно платио.

У другој књизи Div. Canc. 1408 послије дате 9 јулија 1413:

† Милостию божиѥю господинь Срьблѥмь деспоть Стефань мȣдримь и почтенѣмь и моимь добрѣмь приꙗтелѥмь, владȣщомȣ града Дȣбровника кнезȣ и властелемь и вьсои ѡпкини много почтено поздравлѥнье. давамь знати вашемȣ племеньствȣ, како почтени вашь властелинь Бенко Гȣндȣликь волꙗ колико є дрьжаль ȣ мене царине Новобрьдске, све ми ѥ с почтеньѥмь платиль и ѡсталь свободань, ничимь ми неѡсталь дльжьнь ѡдь царине. тогаи ради давамь знати и послахь ви по законȣ книгȣ по томь чловѣкȣ, по Николицѣ Фрȣнкзовикю. и богь ви весели.

† Милостїю божиєю господинь Срьблюмь деспωть Стефань (везана слова).

† Писанно вь лѣто ·ѕ҃цкв· иꙋлиꙑ ·д· ꙋ Прищинꙋ.

† Заповѣдню господина ми кнеза Юрьсета Жамановикꙑ и ниегωва изебраного малога вѣкꙑ сеи више писанно исписахь изь листа господина деспота, кои досла кнезꙋ и властелємь дꙋбровчцѣмь по своємь чловѣкꙋ по Николицѣ Фрꙋньзовикю.

Per Ser Bencho P. de Gondola.

---

59. (1413), 19 октобра. На Љубомиру.

Вјеровни лист Прибисава Похвалића, поклисара војводе Сандаља, кнезу и опћини дубровачкој.

Изворник, писан на хартији модрим словима, у књизи Diversa Cancellarie 1411. Печат (хартија, притиснута на восак), има слова с҃а и око њих неки са свим ситни натпис.

† Многопочтеномꙋ кнезꙋ, властелємь, ωпћини дꙋбровьчкои ωдь воєводе Сандалꙑ. властеле да ви ꙋзна почтена любовь, єре што посласмо слꙋгꙋ нашега, нашь вѣрнога Прибисава Похвалића, на пꙋни наꙋчена ωдь наше стране. що ви говори, бꙋди ви волꙑ вѣровати мꙋ, како нашь. и богь ви весели.

Писано мѣсеца ωк(томврия) ·ѳі· дьнь на Любомирꙋ.

У књизи самој запис код ult. oct. 1413: Pribislauus Poqualiza ut nuncius magnifici voyuode Sandalis, ut ipse asserit per literas, scriptas in sclabo et hic affixas, nomine dicti voyuode dedit et concessit Ser Todoro de Prodanello presenti omnes terras dicti voyuode, sitas in Corilla ad tenendum et fructus colligendum et de illis fructibus futuris faciendum id, quod sibi ordinabitur per tempora per dictum dominum Sandalem (ове је баштине добио Сандаљ од Дубровчана послије заузећа Приморја или тако званих Terre Nove 1399).

---

60. 1413, 30 октобра. У Дубровнику.

Кнез и опћина дубровачка примају поклад од војводе Сандаља. Уписана је опорука Сандаљева о тим новцима. Лист је 5 нов. опет преређен. По биљешци 4 августа 1419 поклисар Сандаљев Прибисав Похвалић опет узимље ове натраг за свога господара.

У другој књизи Div. Canc. 1408 (архив суда дубров.) запис послије 29 октобра 1413

† Вь име итд. Ми кнезь итд. како приде к намь ꙋ Дꙋбровьникь Прибисавь Похвалица посла ньюмь господина воєводе Сандалꙑ с листωмь ниегωвѣмь и ωдь ниегωве стране и на име воєводе реченога постави ꙋ нашь комꙋнь ꙋ поставꙋ то, що се ꙋдржи ꙋ семь листꙋ и подь ꙋвѣть, кои здолѣ пише. наипрьво сребра плика сто и двадесети и двѣ литре и петь ꙋньчь, коє си Прибисавь сьрачꙋна по ωсамь дꙋкать литрꙋ а прими деветь сать и седамь десеть и деветь дꙋкать. и ωщь аспри тꙋрьсцѣхь ꙋ три сакꙋлє двадесети и четири тисꙋкє и двѣсти и четири десети и седамь аспри, коє си срачꙋна и постави по четиридесеть за дꙋкать. а примише шесть сать и шесть дꙋкать и седамь аспри. и ωщь дꙋкать златѣхь петь тисꙋкꙑ и седамьсать и два дꙋката. и ωщь ꙋ єдн(ω)мь сакꙋлю динара котωрсцѣхь тисꙋкю и тридесети и деветь перперь, коє срачꙋна по три перпере дꙋкать а примаю триста и четирдесеть и шесть дꙋкать и два на десете динари. и ωщь ꙋ два сакꙋлꙑ динар(а) дꙋбровчцѣхь тисꙋкю и сто перперь. а срачꙋна є по три перпере за дꙋкать, а прима триста и шесть десеть и шесть дꙋкать и двадесети и четири динаре. тои тако срачꙋнаше, кьди бꙋде се пакѣ ꙋзети, да си такогє ωпеть лицемь ꙋзьмꙋ. а подь ωвь ꙋвѣть постави вьсе више речено ꙋ покладь, да є волнь господинь воєвода Сандаль ꙋ всако врѣме ꙋзети самь сωбωмь али своими слꙋгами, пославь свѣдочно сь зламеньємь с листωмь а подь ниегω-

вѡмь законнѡмь печьтию, тако ѡнь, тако нѥгѡвь ѡстанькь, ако би мȣ богь даль сина, тьда синȣ, или би два или ѥдань или би колико било, ако ли би сина небило а кьщи била или векиѥ кѥри, тьда кѥри како синȣ, волꙑ кѥремь како синȣ. згѡдило би се, ща богь недаи, тер(е) кѥри небило, тьда госпоги Ѥлѣни. кѥри господина Лазара, ако ѡстане послѣ мене, три тисȣкꙑ златѣхь дȣкать и икона злата, а ини пѣнези вьси и ини покладь, волꙑ колико га ѥ гѡдѣ, ки се стави ȣ чемь гѡдѣ, тои вьсе кнезȣ Влкьцȣ и кнезȣ Влькȣ и конь нихь нихь ѡстанкȣ, ако сȣ мȣщи сполн, тьда мȣщѣмь, ако ли женсци, тьда женсцѣмь, докле нхь постаѥ и наслѣдȣѥ ѡстанкь, да ѥ ѡдь тѣхи (тако) реченнихь волꙑнь вьсаки свои дѣль ȣзети вьзда или мȣ ѡдь ѥдномь или како мȣ гѡдѣ. а доколѣ богь хѡкѥ, тер(е) сьмь ꙗ воѥвода Сандаль живь, да сьмь ꙗ волꙑнь всѣмь тѣмь покладѡмь за мога живота или ми кьда ȣзети вьсе или кои дѣль. и ѡще ако би се згѡдиль, ща богь недаи, терь кнезь Влькць или кнезь Влькь а или кои нихь ѡстанькь безь натрашка ѡсталь, да се ѡномȣи пѣнези дадȣ, кога послѣ натражьѥ ѡстане. и ѡщь ако би се згѡдило, ща богь недаи, тер(е) би се нихь натражькь прѣтрьгаль, тьда ѡнѣмь да се даа, ки бȣдȣ намь ближни по крьви, како крьвь подаѥ а згѡди, ако би ти пѣнези дотлѣ неȣзети. и на то ми кнезь, властеле и вса ѡбькина града Дȣбровника примисмо и записасмо ȣ вѣрȣ и ȣ клѣткȣ нашȣ, како да реченомȣ воѥводи Сандалю и по нѥмь ѡвѣмь, како се згѡра пише, ѡви покладь, ки стави воѥвода Сандаль, некиѥ погинȣти ни на мьниѥ доити ни за нѣднога чловѣка волю сегаи свѣта ни за силȣ ни за заповѣдь ни за прошню (н)и за кȣпню ни за нѣдно дѣло, али би нашега племенитога господина свете крȣне кралꙑ ȣгрьскога али господина тȣрскога али заморьскога али босанскога али кѡга гѡдѣ господина сегаи свѣта или коѥ врьсте чловѣка, тако странѣра, тако грагꙑнина нашега. и ѡще се на то ѡбѣтȣѥмо воѥводи Сандалю и ѡвѣмь реченнѣмь и нихь ѡстанкȣ, како се пише, дати имь реченни покладь воѥводи Сандалю и ѡстанкȣ нѥгѡвȣ и да тѣмь неморе ѡви покладь погинȣти ни на маниѥ прити, и ѥда би се згѡдило реченомȣ воѥводи Сандалю али комȣ ѡдь нихь сь нашѣмь градѡмь али сь кимь ѡдь нась коѥ рать али коѥ неприꙗзень имать, ща богь недаи, али за коѥ прѣдльжьѥ, да се и за тои неморе ȣдрьжати или недати, нȣ да се даа ȣ всако врѣме, кьда ȣсьхѡте, како ѥ згѡра речено. и ѡщь хѡтѣ вьзда, кьди бȣдȣ хѡтѣть ȣзети више речени покладь, да пошлю ѡвакигѥ дрȣги лисгь, кои ѥ изь сега исписань подь нашѡмь печатию. ако ли би га изьгȣбили, а ѡни да пошлю своѥ листове вѣровне подь своими печатьми ѡнакои, да ѥ видомо и вѣрованно свѣтȣ и задоволно, како ѡни ȣзимлю ѡпеть свои више реченни покладь. и за векю чистотȣ и вѣрованьѥ Прибисавь реченни своѥю рȣкою ȣписа ѡвакигѥ листь подь нѥгѡвѡмь печатию и тьи листь ѡста ȣ наась ȣ комȣнь. писа се ȣ изебраной вѣкницѣ богȣлюбнмагѡ града нашегѡ Дȣбровника лѣта рождьстка христова тисȣщно и четириста и третьѥ на десете лѣто, мѣсеца ѡктѣврия ·л· дьнь. а ȣписа Рȣско логѡфеть, боже помилȣи га.

С краја биљешка мјестимице садрана:

† ѣ Прибисавь Похвалићь пишȣ момь рȣкомь и свидокȣю, ере ѡви листь ȣ семь тетрагȣ и д. . . . . бить (?) из ѡкогаи исписань и трети, кои самь биѡ моѡмь рȣкомь писаѡ, все три ѡдьписасмо. . . . . ре се с кластели немогосмо ȣгодити, а ȣчинисмо дрȣги запись ȣ семѣре тетрагȣ за ѡвимь . . . . . писань ка лито рожаства христова тисȣћно и четири ста и третие на десето лито.

Овај је други запис уписан послије 2 новембра, али је с краја оштећен. Главна разлика је у томе, што је изостављена цијена новаца у злату. Разлике су у језику и слогу незнатне: Ѥлѣни кькѥри (мј. кѥри); кад би лист изгубили, а ѡни да пошлю своѥ добре люди сь своими листьми вѣровнѣми. Дата је новембрїя ·е· дьнь. С краја се виде са свијем издрти одломци записа Прибисава Похвалића од 4 августа (1419 ?). да је примио све што год се у тим листовима садржи и да су ти листови отписани.

61. (1413), 69(22), 20 декембра. У Будви.

Балша, господин Зета, оснива манастир св. Николе у Праскваци у Паштровићима.

У нотарској књизи год. 1438—1439 у архиву суда которскога чита се код 27 априла 1439 овај запис:

Coram magnifico et generoso viro domino Albano Segredo, pro serenissimo dominio Veneciarum honorabili comite et capitaneo Catari et suis ac ciuitatis Catari egregiis juratis judicibus Ser Dragone de Luca, Ser Matheo de Besantis et Ser Luca de Jaco comparuit caloierus Pissio (биће Paisio), suo et reuerendi patris domini Danielis caloierj, rectoris monasterii Sancti Nicolai de Pastrouichijs ac aliorum caloierorum dicti monasterii (sc. nomine), et porexit ac presentauit prefato magnifico domino comiti et capitaneo et judicibus unum priuilegium, factum dicto monasterio per condam dominum Balsam, olim dominum Gente, eius bulla bulatum, in quo continentur possessiones et dotes dicti monasterij, suplicans magnificentiis suis, ut dignentur ipsum priuilegium registrari facere per cancelarium comunis in catasticis comunitatis, ut continuis temporali (sic, pro — ibus), si dictum priuilegium amitteretur, quod deus aduertat, reperiri possit ibidem, in fauorem jurium monasterii. Qua digna et honesta supplicatione recepta, prefatus magnificus dominus comes et capitaneus et judices preceperunt Stephano Caloiurgij, canzellario sclauo, ut ipsum priuilegium de sclauo in latinum transscriberet, deinde mihi Iohanni de Luxia, canzellario communis Catari, mandauerunt, ut ipsum priuilegium transccriptum per dictum Stephanum, canzellarium sclauum, de verbo ad verbum transscriberem et in formam publicam redigerem cum meis signo et nomine consuetis. Cuius quidem priuilegij tenor per omnia legitur et est talis:

Annj VIM VIIIIC, indict. VIIa et del sole sexto et de la luna sexto [1]. Fexe gratia el gratioso signor Balsa, per la gratia de dio signor de Zenta, cum li suo zentilhomini Pastrouichi luogo a San Nicolo dentro li Pastrouichi in luogo chiamato Prasquiça, cum Nicolo Radosalich et cum suo fradelo Radiço, cum Vochasin Berich et cum suo fradelo Radal, cum Desin Andrijch, i qual hanno . . . . ido alguni peçi de terreni a dar a misser San Nicolo per far principiar et fabricar la gliesia de San Nicolo, che li sia in aido de le sue anime in la corte celestial, quando sara el juditio grando. Prima peça de terra, sula qual e fabricata dicta gliesia de misser San Nicolo. Et dauanti la gliesia una peza de terren, sula qual sie facta la vigna. Et de soto la dicta vigna un altra peza di terren, la qual confina fin al aqua chiamata Prasquiça et in fina Pothocho grando. Terça peça de terra soto Mirista. Quarta peça de terra soto la Iasuina. Quinta peça de terra, chiamata Sabiach. In la qual gliesia el dicto signor Balsa messe suo caloiero et monago Daniel, che debia conzar beni et la gliesia sopradicta fin ala vita del dicto monago Daniel, et poi la morte del dicto monago Daniel che sia quelo, el qual caloiero in lo dicto monastero sera, qual piasera a dio actender e conzar el dicto monastero cum li altri caloieri, li qual se trouara in lo dicto monastero. Et cusi vuol et dixe el signor Balsa cum li suo zentilhomini et cum suo caloiero e monago Daniel. Se nisuno se leuara a desfar questa nostra benedeta scriptura a romper et deseminar e tuor qualche cossa a la dicta gliesia ouer a queli, el qual se trouara in essa, che sia scomunigado da dio et dala soa gloriosa madre vergene Maria et da San Zuane Baptista et da XII apostoli et da sfette (sic) conson [2] di padri sancti, chiamati Nichei et da tuti altri sancti. Et de plui, che debia pagar pena ala signoria perperi tresento. Et se altra persona vegnisse a far qualche bon al dicto monastero de miser San Nicholo, che sia benedeto de tuti sancti sopranominati. Amen. E questa benedicta scriptura fo facta in Budua, dauanti zorni V de la natiuita del nostro signor Ihesu Xpi. Presenti Zorçi Iuraseuich, vaiuoda del signor Balsa, et el fiuolo de Zorçi Iura-

[1]) Стефан Калођурђевић, которски канцилер за писма српска, није знао читати бројеве ћириласке. У год. 6900 мањкају десетице и јединице. Индиктион седми пада у вријеме Балше III само на год. 1413/4 (6922); круг сунца 6 пада у г. 1425, круг мјесеца 6 у 1411. При датовању узесмо за основу индикцију као једини поуздани податак.

[2]) То је „свети збор" отаца Никејских.

sin, et ambasiador del signor vaiuoda Sandali se trouo in quella apresso del signor Balsa, per nome Alexa Pastrouich, et de Cataro Lampro Puçanouich, di Pastrouichi Dabisiuo Alexich, de Budua prete Biladin et prete Medoe et Radaç Crechsich, Maroe Ziuicouich, Stoian Radostich et tuti altri Buduani. Et de questo fo executor el gratioso vaiuoda Zorçi Iuraseuich. Canzelier Descho scripse per comandamento del signor Balsa.

Anchora io signor Balsa faço gratia a Daniel monago et caloiero, cheli sia benedeto et fermo in eterno et che sia manifesto a cadauna persona, como compro Daniel monacho cum li altri fradeli caloieri monasi (sic) Radogna Mitrouich peçe do de terra cum la volunta et gratia del signor Balsa pro perperi quarantasie. Et de questo fo presente Vocasin Becich cum suo fiuol Lies, Todoro Iurgieuich et Nicola Radosalich Pastrouich cum suo fiuol Alexa, Iuanis Martinouich cum suo fiuol Raicho et de Budua fo presente Radaç Cherchsich, Jurach Thurich cum suo fiuol Nicola et Stoian Radostich cum suo fiuol Dabisiuo, Nicha Buchumiera cum so fiuol Ion, Stanaç Bielinouich cum suo fiuol Ziucho. Le qual peço do de terra, una sie a Presino, l' altra peza a Spille. Ancora che sia manifesto a cadauna persona, como io calero e monacho Michael laso la mia zelia et la mia vigna ala mia morte ala gliesia de miser San Nicholo et a Daniel monago cum li altri caloieri, doue jaxe el mio corpo. De questo fo presenti Nicha Buchomiera, Stoian Radostich, Verle (?) Bubcich, Dabisiuo Mastroieuich, Radinus Michalich, Bogoe Couaç, Vochota maistor. De queste benedete scripture io signor Balsa firmo et confirmo in eterno.

Anchora che sia manifesto a cadauna persona, como vene Ieroslaua cum lo suo fiuole a visitar la gliesia de misser San Nicolo e porto dono ala dicta gliesia de misser San Nicolo vna peza del suo terren proprio del suo patrimonio, ha nome el dicto terren Prossia. Dicto terren che sia a laude de misser San Nicolo et ali suo caloierj in eternum per l' anima nostra. De questo presente Nicolao Pastrouich cum suo fiol Alexa, Cheruoe Nouachouich cum suo fiuol Vochota, Cagnos cum suo fiuol Radogna, Hostoia Stananouich cum suo . . . . (свршетка нема, у књизи фале два листа).

---

62 (1414, мј. новембра).

Краљ босански Остоја шаље Миливоја Дивничића и Ивана Билојевића у Дубровник за светодимитарски доходак г. 1414.

У књизи Diversa Cancellarie 1414 (у архиву суда дубровачкога) изворник на хартији, писан ситним, развученим словима, модрим мастилом. Печат је притиснут испод писма помоћу четвртастога комадића хартије; још је стари печат краља Твртка I са шлемом и латинским натписом (види бр. 66). С поља нема ништа на писму.

† К(рале)вьства ми моимь дразимь и многопочтенимь приѣт(еле)мь и вастелемь (тако), и шпћини дѹбровачкои. да знате, вастеле (тако), ере к вамь послахь мога слѹгѹ Миливоѣ Дивничића, Ивана Билоевића, да ми ѹдасте по нихь доходакь дви тисѹћи пирперь (тако), кое по шбичаю дaете кралевьствѹ ми ш всакомь приходещемь Димитрови дневи. и вамь шьь листь бѹди за еспедиторию. призовите гости лѹди, да бѹдѹ вамь свидоци, ере ми сте дали речени доходакь шдь лить тисѹћа и четири ста и четирьто на десете лито, мѣсеца ноемβра двадесети дань. и за више кирование и потврьдение кралевьства ми шбичномь печатию повелихь запечатити.

У самој је књизи 4 декембра 1414 записано да су поклисари Regis Hostoye, Miliuoy Diuicich и Iuan Bielocuich, примили 2000 перпера.

63. (1416, мј. новембра).

Вјеровни лист и експедиторија краља Остоје његовому пописару Миливоју Дивничићу за дохотке у Дубровнику (2 писма).

У књизи Diversa Cancellarie 1416 (у архиву суда дубровачкога) два изворника на хартији, модрим мастилом писана.

† Ѡдь господина крала Ѡстоє моимь дразимь и многопочтенимь приѣтелемь кнезꙋ и вастелемь (тако) и ѡпћини дꙋбровачкои. вастеле (тако), ѡто послахь до вась слꙋгꙋ мога Миликоѣ, що вамь говори, вирꙋите га, мое сꙋ ричи.

С поља: † Моимь дразимь и многопочтенимь приѣтелемь кнезꙋ и властелемь и ѡпћини дꙋбровачкои. Re(cepta) di 18 nouembr. 1416. —

† Кралевства ми моимь дразимь и многопочтенимь приѣтелемь кнезꙋ и вастелемь (тако) и ѡпћини дꙋбровачкои. да знате, вастеле (тако), ере к вамь послахь мога слꙋгꙋ Миликоѣ Дивичића (тако), да ми ꙋдасте по нємь доходакь дви тисꙋћи перперь, кое дасте кралевствꙋ ми по ѡбичаю ѡ всакомь приходещемь Димитрови дневи. и вамь ѡвь листь бꙋди за еспедиторию. призовите гости лꙋди, дабꙋдꙋ вамь свидоци, ерь ми сте дали речени доходакь ѡд лита тисꙋћа и четири ста и шесто на десете лито, мисеца ѡктебра ·ки· дань. и за веће вирование и потврьћение кралевьства ми ѡбичномь печатию повелихь печатити.

Код печата комадић хартије са ситним црним словима: **кралꙋ ѡстои** и печат краља Твртка са шлемом и латинским натписом. С поља: R. di 18 nouembr. 1416.

У књизи је записано да је примио Miliuoy Diucich, ambaxator Regis Hostoye 2000 перпера 23 новембра 1416, и два дана послије од Тодора Проданчића најам куће краља босанскога у Дубровнику.

---

64. (1416, мј. декембра).

Остоја краљ босански пише Дубровчанима, нека даду могориш г. 1416 његовом властелину Гргуру Вукосалићу.

Изворник у књизи Div. Canc. 1416, писан модрим словима:

† Кралевьства ми почтенимь и всесрьчанимь приѣтелемь кнезꙋ и вастелемь (тако) славнога града Дꙋбровника. по семь нашемь листꙋ дайте нашемꙋ слꙋзи, вирномꙋ кнезꙋ Грьгꙋрꙋ Вꙋкосаликꙋ могоришь сеган лита, ѡдь лить тисꙋћꙋ и четири ста и шестонадесете лито по законꙋ, како сте вазда давали. и за веће вирование кралевства ми печатию повелихь печатити. (Слиједи ред слова ѡ). Печат је краља Твртка, као и у другим писмима краља Остоје.

С поља: R(ecepta) di 14 zenar 1417.

---

65. (1417. мј. јануара).

Властелин Гргур Вукосалић (Николић) шаље своје слуге Новака Ивановића и Покрајца Бранојевића у Дубровник да приме могориш за краља босанскога.

Изворник у књизи Div. Canc. 1416 на уском комадићу хартије:

† Вазможнимь и многопочтеннемь господи ми кнезѹ и властелемь дѹбровачцнемь ѡдь слѹге вамь Грьгѹра Вѹкосалића. послахь слѹгѹ мошга Новака Ивановића и Покранца Бра(но?)евића. ако е милость ваша могоришь дати, поданте га Покранцѹ и Новакѹ.

С поља: Вазможнимь и многопочтеннемь кнезѹ и властелемь дѹбровачцнмь.

Упор. бр. 64.

---

66. (1418, мј. фебруара).

Вјеровни лист и експедиторија, дана од краља Остоје његовом поклисару Хрватину Мрђеновићу за доходак „на Власин дан" у Дубровнику г. 1418.

Два оригинална писма модрим мастилом у књизи Div. Canc. 1416. Печат, комадићем хартије притиснут на писмо испод писаних редака, краља је Твртка: шлем с челенком изнад малога штита, сред готичких орнамената, натпис STEPHI . . . . . † REGIS RASIE [1].

† Ѡдь господина крала Ѡстое моимь дразимь и многопочтеннимь прнѣтелемь кнезѹ и властелемь и всои ѡпћине дѹбровачкои, како брати. што послахь до вась слѹгѹ мога Хрьватина, що вамь говори, вирѹите мѹ, мое сѹ ричи.

С поља: † Моимь дразимь и многопочтеннимь прнѣтелемь кнезѹ, властелемь и всои ѡпћини дѹбровачкои, како брати. R(ecepta) di 16 freuaro 1418. —

† Кралевьства ми моимь дразимь и срьчаннимь прнѣтелемь владѹщаго града Дѹбровника кнезѹ и властелемь и всои ѡпћи(ни) дѹбровачкои. и властеле, таи доходакь, кои имате дати по ѡбичаю кралевьствѹ ми ѡ всакомь приходещемь Власинѹ дневи петь сать перперь, данте ихь слѹзи моиѹ Хрьватинѹ Мрьеновићѹ. а ѡвь листь бѹди вамь за спедиторию. призовите гости лѹди, да вамь сѹ свидоци, како е по законѹ, ерь ми сте дали речени доходакь ѡть лить тисѹћи и четирнста ѡсмо на десете лито, и за веће вированье закономь печатию повелихь печатити кралевьстка ми.

Страга: R(ecepta) di 16 freuar 1418.

У књизи самој запис 21 фебруара 1418, да је Cheruatin Mergenouich, nuncius et ambasiator Regis Hostoie, примио трибут св. Влаха 500 перпера «sub logia parua communis Ragusii ad locum solitum ipsius domini rectoris Ragusii», пред свједоцима Флорентинцима и др.

---

67. (1419, мј. септембра. На Требињу).

Мајка требињских властелина Јупка и Остоје Мрђића пише властели дубровачкој ради неке сабље.

У књизи Lamentationes de foris 1419—1422 у архиву суда дубровачкога запис код 23 августа 1419: «Salchus quondam Andree de Rusino coram nobili et sapienti viro domino rectore Ser Theodoro de Prodanello conqueritur supra Hostoiam et Dmichum (?) Merghich fratres eo, quia his diebus prope elapsis, dum dictus Salchus reuerteretur de Tribigna, predicti violenter abstulerunt sibi unum ensem turcheschum, videlicet scimitariam valoris ypporum (без броја) et cum illa voluerint ipsum occidere». Запис превучен 30 септ. 1419, јер је Салко опет добио «ensem suum». Код тога је писмо на хартији:

[1]) У главним цртама налик на печат краља Твртка у „Slovincu" IV, 1881 стр. 214.

† Великославному граду Дубровнику, кнезу и властеломь поклонение ѡдь Юньковe матере. властеле, ѡто самь чула, ере е узеѡ Савко Юдиħь узеѡ чловику Юньковy кона, и чули смо, за кои є узрокь узеть, за саблу, кою є Ѡстоѣ узеѡ. властеле, узета е таи сабла за мачь и за дви корьди, кое су дане Гоѣку мчару, придь самомь Кукомь ихь дасмо, и куга удри а ми имь немогосмо узети. и када куга приста, и Юнько доħе да мачь и корьде узме, и приħе Гоѣка ка мчара жени, и рече ѡна: Юнь, узели су властеле твое ѡружие. и поħе Юнько придь кнеза, а бише у тои доба кнезь Паское Жужлетиħь, и говори Паскою за таи ѡружие, и ѡнь му рече: Юнь, поврати се ѡпеть, и ѡнь се ѡпеть поврати и заста свое ѡружие, а ѡно е по полу продае, и рекоше ми, да га е узеѡ Живько Миловиħь и Юдиħь. да за тои самь узеѡ Юдиħу саблу, да видите, щo е мое ѡружие криво Миловиħу и Юдиħу.

С поља: † Великославному граду Дубровнику, кнезу и властеломь. R(ecepta) di 15 setembre 1419

Мали печат посве нејасан.

---

68. 1419, 24 октобра. На Дријевима у Неретви.

Судије дубровачке у Дријевима (forum Narenti) јављају кнезу и суду дубровачкому о расприради трговачких књига и рачуна царине Неретванске.

У књизи Lamentationes de foris 1419—1422 у архиву суда дубровачкога запис код 7 новембра 1419: Лукша Матулиновић тужи се пред кнезом и суцима на «Maroe Puglchouich et Iuanaç, hominem comitis Pauli Radiuoieuich, gabellotos de Narente», да су силом однијели трговачке књиге царине Неретванске, коју су прије држали заједно у друштву: «in Narente predicti violenter sibi abstulerunt libros rationum dicte gabelle de Narente, quam dictus Luxa habebat de societate cum eis, videlicet de anno prope elapso». Лукша и брат му Марко «habent de eorum capitale in societate predicta rationem anni preteriti ducatos MCLXXIIII et eorum partem lucri sibi contingentis». Приложено је ово писмо:

Вь име Христо ·чуѳі· ѡктубра на дни ·кд·

† Узможниемь и мудриемь госпосцку, кнезу и судиамь дубровачциемь, ѡдь слуга ви судиа вашиеχ з Дриева препоручение. дамо знати милости ви, како приде к намь Стиепко Прибинниħь и Марко Матулиновиħь и Лукша Матулиновиħ с листомь вашиемь. и ми, видивешь (тако) листь вашь, призвасмо Мароѣ Пулковиħа, Иваньца чловика Павлова и Ꙗкова Гуделиħа, и ихь питаюħе кватерана и разлога ѿдь царине, кою су имали с Цвитькомь Гуделиħемь и с Иваньцемь на Дриевиχ и з Мароемь Пульковиħемь. и донесоше кватерно едьно и ста ѡпħина ниχь Иванаць и Ꙗковь с Мароемь Пулковиħемь и гледаше ѡнои кватерно едань дань, и даше га χранити Станиχни ѡба Матулиновиħа а придь ними. и успита кватерна ѡдь ниχь Стиепько и Марько и Лукша, кое било друго у Цвиетька Гуделиħа, кое кватерно есть биль (тако) у истога Цвитька, а у немь разлози, то е Цвиетько царине дрьжао. и трети дань призваше, узамьше кватерно ѡдь Станиχне, да видє разлоге. и када сиедоше видити разлоге, и приде Иванаць с Мароемь и узеше ми кватерно силомь и с оружиемь с притьноме. и ѡни се устужише и личише за силу, кою понесоше и потомь насилаше на не добре люди, еда би се χотили ѡкостати (тако) [1]) к разлогу. у томь не би ниціаре. и потомь призваше прида ни Мароѣ Пулковиħа, говореħе му: поврати кватерно, кое сте узели, и приеко правде ѡнь тога неслуша ниціарє, ни кватерна неповрати, а говоре: χоħу ѡдговорити прѣдь господиномь кралемь, а кватерна су у нась у комори кралеви. и потомь призвасмо и Ꙗкова Гуделика, говореħе му: чему неħешь учинити с овими добрими людьми разлога, ѿдговара-и-мь и поħи к нимь на разлогь. а ѡнь ѡдговори: неку и єдьне ѡдговорити, неголи придь моимь господиномь кралемь. а ми му рекосмо: гледаи щo чинишь, ено ти е брать Дубровчанинь. и то си ѡнь такоħє ѡдговори: ни єдьне неħу, неголи придь кралемь. ми господо силоме неморемо. ѡ томе е богу и вашои милости видити.

[1]) Итал. accosiare приближити се.

Ѡдь сѹди Радослава и Станихие и Братина Ѡрше на мнесто Матаса Брьковића.
С поља: † Ѹзможном (тако) и племенитомѹ господинѹ кнезѹ и сѹдиамь дѹбровачциемь.
Упор. писмо код Пуцића I, стр. 145 стр. 260.

---

69. (1420, мј. марта. На Требињу).

Кнез Радич Паштровић одговара Дубровчанима о неким гусарима, који су учинили штету на земљишту дубровачком

У књизи Lamentationes de foris 1419—1422 у архиву суда дубровачкога изворник на хартији:

† Ѹ свемь почтеном господи, кнезѹ и властелемь и свои шпьћнии шдь вашега слѹге Радича Пащровића. господе, разѹмѣхь що ми пишете за лѹди мое и за ние гѹсаре. господо, богь ви, кьда ви ми брать ѹ томь, не вихь га по тан дань (н)а вирѹ, ни инедьнь (тако) нашь чловикь ѹ тои гѹси. побѣгье нашь чловикь кь Ѡбрадѹ Бороевићѹ есеньсь а на ние Вѹкосавь Дехоевић, шнь негорѹ (тако) да ини ние на вирѹ. а ере сѹ ини гѹсарие, питанте Ѡзришѹ Красоимрића и Причина (тако мј. Припчина) Красоића (тако), кои сѹ хранили и шнихь, дѣ ѹзели. ако га ѣ знамь, ѣ га ћѹ повидѣти: прьво Богьдань Мишнћь, дрѹго Радивои Славоимрић, трете Грьгѹревь чловикь Пидрићь ш(дь) Кѹтловићь, а ѹхитили сѹ на бродѹ на Сланомь Власи ш(дь) Плѣшькь а на ние Ѡћасићи, братиа Влаткова. шни ти знаѹ (тако) свакога. а Ра(д)ивои е ѹ Цохана.

С поља: Ѹ всемь почтеном господи, кнезѹ и властелемь и свои шпьћнии. R(ecepta) a di 23 marzo 1420. — Руком канцилера Руска Христофоровића: † Почтеномѹ иламь приятелю кнезѹ Радичѹ Пащровикю. Од печата је остао само комадић црнога воска.

---

70. (1422), 28 августа. У Руднику.

Јаков Николић тужи се кнезу и властели на два Дубровчанина, што су били цариници деспотови у Руднику, да му чине свакојако неправде и да га и не припознају за Дубровчанина

Изворник на хартији у књизи Lamentationes de foris 1422—1424 (у архиву суда дубровачкога):

† Славном и ѹзможном и почтеном господи кнезѹ и властелемь дѹбровачкимь рабь и послѹшникь госпоцтва ви Ꙗковь Николигь [1]) смерѣно поклонение. славна гшсподо, тѹжѹ богѹ и вашемѹ гшсподствѹ на царника Рѹдничкога, на Влатка Доврокоевига и на Пашка Милоѣчика, ерѣ ме пригнаше изь божиега места и вашега, пленѹюке и за тои савише гокорѣки: неси ти Дѹкровчанинь, и развимаюке ми кѹгѹ и силом дѹжнике ѹзимаюке ми, що ми е дала правда, кнезь и кефалиа Рѹднички, и залоге ѹзамюке ми силомь и разкиме стачѹнь. а ми ино немамо, такмо имание божие и дѹбровачко. и шщь савише ш-тоган прѣтеги ни деспотом, гшкорѣ намь: и ки кѹ направити ѹ гшсподара, да све ви ѹзме, докле ви шправи Дѹбровникь, погете, тьрѣ се тѹжете на ме, нехаю ти за тои ницарѣ. и затои богѹ и вашемѹ гшсподствѹ есть пршмислити, ерѣ се иномѹ немамь комѹ потѹжити, такмо богѹ и вашемѹ гшспоцтвѹ, ерѣ ако ме що наке, с нега ме ке наки. а томѹ, гшсподш, есѹ сведоци слѹге божие и ваше Дѹбровчани Ратко Милетигь и Медое Маткоѣигь зь братомь и Радославь Бѣлога и Добри Гюрковь брать. и савише есѹ сведоци, када ми е рѣкло: неси Дѹкровчанинь, сведок есть Стонко Милетигь и Никша Томасовигь. и затои молѹ бога и ваше гшспоцтво, ѹпишите едно книгѹ шткорѣнѹ вашомь пе-

[1]) Писац мијеша к, ч и г: имена на—ићь пише са -игь, кѹгѹ мј. кѹкѹ, кѹкю, прѣтеги мј. прѣтеки, наке мј. наге.

чатию, како да виде wваи гwспода Влатко и Плоко, юсам-ли божи слꙋга и вашега гwспоцтва. и молꙋ ваше гwспоцтво, да бисте ми ꙋчинили кꙋнсꙋлать, како да бихь сведочбꙋ аксеминао и дали знати кꙋнсꙋли вашемꙋ гwспоцтвꙋ, кое безаконие поноси над нами. и ꙋмножи ви богь дни и лета и славꙋ великꙋ гwспоцтва ви. аминь.

Писана мѣсеца авгꙋста на ·к· и ·д· дни ꙋ Рꙋдникꙋ.

Страга: **Славнои и велможнои гwсподи кнезꙋ и властеломь дꙋбровачкимь.** R(ecepta) di 3 sept. 1422. —

Тужба је уписана у књигу 3 септемра 1422. У њој се прича особито да оптужени (dohanerii de Rudnich) „violenter arobauerunt predictum accusatorem ac fregendo sibi suam stazionem, dicentes ey: tu non es Raguseus". Истога дана тужио је Симко Маројевић талијанским листом из Рудника од 24 августа цариника Влатка, да му је узео четврт једне рупе рударске, коју је имао као залог од својега дужника Радича Рољевића: „me tolsie uno mio pegno, zoe uno quarto di una fossa, che a nome Rautar, la qual aueua io in pegno di uno mio debitore a nome Radizo Rogleuich per L IIII di argento". Врх тога је Влатко са својим слугама разбио кућу његову и њему узео дужника, преданога њему од кнеза Рудничкога (per lo chonte di Rudnich). Ђурађ Рапсић и брат му Никола дали су Симку свој дио рупâ у залог, али кад су радници почели дијелити руду (li fosieri a partir la ruda), Влатко је силом узео руду Симкову, њему заложену за 19 либара. Осим тога тужи се цијели ред других Дубровчана на истога Влатка: Медоје и Божићко Матковићи талијанс..им писмом, да им је силом из куће узео једно седло, Петко Радосавић, да му је узео дужника, Маројe Прибисалић, да му је разбио дућан или „клијетку" (stationem, videlicet la clietcha), везао његова друга Бољашина и узео неке појасе и динаре, па напоком и сами консули (суци) дубровачки у Руднику, Лонко Томасиновић, Маројe Станчић и Остојко Милетић, да је њих опсовао, кад су вршили своју дужност.

Ради свега тога влада је дубровачка назначила писмом од 6 септембра 1422 (у Lettere e Commissioni di Levante 1419—1422) Бартола Маринчетића, Лонка Томасиновића и Марина Станчића за консуле у Руднику, да почну истрагу против речених царинара.

---

71. (1422, мј. септембра. У Трепчи).

Дубровчанин Брајко Богојевић тужи се кнезу и судијама у Дубровнику, да су неки други Дубровчани ограбили његов дућан у Трговишту (Новом Пазару).

Изворник у књизи Lamentationes de foris 1422—1424 (у архиву суда дубровачкога).

† Племенитимь и ꙋзьможнимь и ꙋ свемь многопочтенимь господамь, господинꙋ кнезꙋ и сꙋдиымь владꙋщаго града Дꙋбровника рабь и послꙋшникь господства ви Бранкw Богоювикь, ꙋ свемь вашь мьнши. господw племенита, тꙋжꙋ се богꙋ и господствꙋ ви на Радоша Любоювикꙗ и на Радовца Прибичикꙗ и на Матиа Битковикꙗ и на Михоча Скожникꙗ. ꙋбише ми сина мога Марою ꙋ Трьговищꙋ, богомь есть живь а ни ми мрьтвь, нашꙋхавше на стачꙋнь мои. нега ꙋхватившие и wсрамотише, и що ю било динарь конь нега, све ю изьгинꙋло. а томꙋ есть сведочка Марою Радоювикь и Бранко зеть Иванковь и Видачь Радмиловикь и Богьдань Мрьцинникь. w томь есть промислити племенствꙋ госпост(в)а ви. и богь ꙋмножи дни и лета господства ви.

Споља: **† Племенитимь и ꙋзможнимь и ꙋ свемь многопочтенимь господамь, господинꙋ кнезꙋ и сꙋдиымь владꙋщагw града Дꙋбровика** (тако).

У књизи запис код 22 септембра 1422: „Braichus Bogoeuich, qui nunc est in Tripze, per literam suam" тужи се на Radosium Gluboeuich и друге, „co quia dicti accusati in Ter-

gouiste equestres omnes venientes ad stacionem dicti accusatoris et verberauerunt filium accusati predicti Maroe, capientes eum per personam, propter que verbera denarii, quos dictus Maroe habebat penes se, amissi fuerunt.» Суд пише 29 септем. «alli dilecti nostri Maroe Pticich, Maroe Jurchouich et Zuitcho Vlacanouich, citadinj nostri in Trepça", нека разгледају ту ствар. При томе се каже да су оптужени на коњима ударили на дућан Брајков: «vegnando li dicti in Tergouiste a cauallo alla stazon del dicto Braico, batterono el so fiolo» etc. Разумјели su налихати invadere као ихати equo vehi.

72. (1422, мј. септембра).

Властела браћа Вукашин и Баран, господа босанска у приморју око Макарске, одговарају Дубровчанима ради неких гусара, да нијесу њихови људи, него из Пољица и других мјеста.

У књизи Lamentationes de foris 1422— 1424 (архив суда дубровачкога) изворник на хартији; без печата:

† Владѹщемѹ градѹ Дѹбровникѹ, кнезѹ, властелемь и свои шпћини ѡдь Ћѹкашина и ѡдь Ћарана симрено поклоненние како господи и прикѣтелемь. господо, ѡво разѹмисмо вашемѹ почтеномѹ писанню скроз онеи хѹде лѹди, ки сѹ вамь щетѹ ѹчинили. ако вамь нетко говори, да сѹ били тко нашега прикладa ш—ними, свою волѹ е говорнѡ. хоће изнаћи ваша милость, да ние ѡдвли (тако) нитькорь биѡ, ѹлишно ѡних и злих лѹди Михачевихь, едно Марко Ћкновићь (тако) и дрѹго Юран Жорже а трети е Радинь а четврто Марко ис Перѹна ис Полиць. а иних, господо, незнамо. а ѡни стое податнином при светомь Бартолѹ. Бог вась весели и дан вамь велико почтение.

Страга: † Владѹщемѹ градѹ Дѹбровникѹ, кнезѹ и властелемь и свои шпћин(н) иде. R(ecepta) di 30 setembrio 1422.

У књизи је код 19 септ. 1422 записано, да се Стоњанин Хрељко, брат Братка Петковића, враћао из Маркије талијанске са барком, возећи товар жита и боба, и да су на њега код Стонскога Рта «in loco dicto Basiglina "ударили гусари Омишани Марко и Ђорђе с дружином у оружаној барци те њега убили и узели пљачку од 150 дуката. Неки гусари су били уловљени од поданика дубровачких.

О браћи Вукашину, Барану и Јурју и о земљишту, што су од старине држали, упореди повељу, коју им је дао 1417 краљ Остоја и коју је дужд млетачки 1452 у пријеводу потврдио (Гласник XIV, 169). = Шафарик, Acta archivi veneti II, 449; Љубић у Starinama X, 42; Љубић, Listine VII, 240). Свети Бартуо може бити данашње сеоце Бартуловићи у општини Омишкој, или друго село Бартуловићи код Граца близу Макарске.

73. (1424), 13, фебруара. У Сутисци.

Вјеровни лист и експедиторија босанскога краља Твртка Твртковића његовому поклисару Остоји Паштровићу, који иде у Дубровник за светодимитарски доходак.

У књизи Diversa Cancellarie 1422 (у архиву суда дубровачкога) два оригинална писма црним мастилом:

† Ѡдь господина крала Тврьтка Тврьтковића нашимь дразимь и срьчанимь приѣтелемь кнезꙋ и властелемь и всои ѡпћини града Дꙋбровника. да знате, властеле, ере дослахь к вамь властелина нашега кнеза Ѡстою Пацровића. цо вамь бꙋде говорити с наше стране, вирꙋите мꙋ, ричи сꙋ наше. Писань ꙋ Сꙋтисци м(и)сеца прьвара ·гı· дьнь.

С поља: † **Нашимь дразимь и срьчанимь приѣтелемь кнезꙋ и властелемь и всои ѡпћини града Дꙋбровника.** R(ecepta) di 2 marzo 1424. Печата нема. —

† Ѡдь господина крала Тврьтка Тврьтковића нашимь дразимь и срьчанимь приѣтелемь кнезꙋ и властелемь и всои ѡпћини града Дꙋбровника. да знате, властеле, ере дослахь к вамь властелина нашега кнеза Ѡстою Пацровића, да ми по немь ꙋдасте доходакь срьбьски дви тисꙋћи перьперь, кое п-о-бичаю имате давати кралıевьствꙋ ми ѡ всакомь приходецемь Дмитровꙋ дневи. и призовите гости лꙋди, да вамь бꙋдꙋ свидоци, ерь ми сте дали речени доходакь ѡдь л(и)ть ·цꙋкг· л(и)то на Дмитровь дьнь. а ѡвь листь бꙋди вамь за неспеньдеторию. и за веће вированиє повелисмо закономь печатию кралıевьства ми печатити. писа се м(и)сеца прьвара ·гı· дьнь ꙋ Сꙋтисци. писа Радосавь, диѣкь господина крала.

Под тијем у црвеном воску печат краља Твртка I.

С поља: R. di 2 marzo 1424.

У књизи је латински забиљежено, да је 3 марта 1424 Остоја Пастровпћ, поклисар краља Твртка, добио трибут светодимитарски за г. 1423.

---

74. (1424. мј. маја? У Сребрници).

Жупан Драгиша Диличић пише кнезу Вукашину Златоносовићу и брату му војводи Вукмиру у Звоник, да Мароја Држића, којега му они препоручују, никако не може примити у град, јер га је овај Дубровчанин срамотно опсовао.

Изворник грубо нацртаним словима невјеште руке, с нејасним остатком печата од прстена, у књизи Lamentationes de foris 1422—1424 (у архиву суда дубровачкога):

† Много почтеномꙋ и намь драгомꙋ и миломꙋ братꙋ стариемꙋ, кнезꙋ Вꙋкашинꙋ и воеводи Вꙋкмирꙋ ѡдь вашега жꙋпана Драгише. господо, разꙋмихь, што (тако) **ми писасте за Дрьжића за Мароє. господо, ви сте мени волни заповидити. како мѣ, господа, да мене Дрьжићь срамотно псоваѡ, то є свидочно цариникомь Сребрьничцимь и свими добрими лꙋдми ꙋ Сребрьници. да молимь вась како м(ою ?) господꙋ, разгледаите тои, ере неби мене коли чловикь ѡпсоваѡ, а нека ли Дрьжићь. да молимь вашꙋ милость, ра(зв)ерите тои, како є тои. и богь вась ꙋ почтениє дрьжи вазда.**

С поља: **Кнезꙋ Вꙋкашинꙋ и воеводи иде.**

У књизи самој има записана 18 маја 1424 тужба Марина Држића проти Николи и Ивану, синовима покојнога Илије, из дубровачке властеоске породице Сарачића (Saraca), цариницима Сребрничким, ради царина између Звоника и Сребрнице. Више о тим пословима прича Држић у једном талијанском писму, које се налази у истој књизи. Имао је дућан (botega) у Сребрници. Цариник, који је држао своје момке (fanti) пред кућом „пургара Вукосава" (Vochosau purgar) и близу цркве фрањевачке (apreso ala giesia deli frari), позвао је Држића пред суд или „закон" (me fe chiamar alo sachon, zoe ala rason de Srebeniza) и заповједио му, нека плати момцима као удаву или глобу (pena ala zitade, zoe vdaua) 50 перпера за сукна, што их је он донио из Високога, макар да су та сукна до сад у Сребрници била од царине слободна. Држић је послије био у Стону. Кад је на по-

вратку дошао у подграђе звоничко (Sotosuonich), чуо је, да су царинници проти њему нaљутили самога жупана Драгишу. Ради тога није пошао напријед у Сребрницу. већ је молио кнеза Вукашина Златоносовића, да га он препоручи и замоли жупана за слободни пролаз. Кнез Вукашин је писао, али је жупан одговорио приложеним писмом: «pregai conte Vochassin Slatonosouich, che deuexe mandar pregar Dragissa, che me deuese dar saluo conduto, el qual mando uno so homo al deto Dragissa, el qual respose per una letera, la quale me dete el deto conte Vochasin, la qual mando interclusa qui dentro. che la vediati vuy signori.»

---

75. (1424, мј. јунија).

Господин Ђурађ Бранковић даје калуђерима Јерусалимским вјеровни лист у Дубровник, да тамо добију своје дохотке.

Изворник на хартији без печата у књизи Diversa Cancellarie 1422 (у архиву суда дубровачкога):

† Ѡдь господина Гюргы племенитимь и многопочтенимь и нашои брати и добримь приятелюемь кнезꙋ и властеломь владꙋщаго града Дꙋбровника и всои ѡпкине любѡвно поздравленние. властеле, ето сꙋ тизи старци Іеросалимлянѣ Никаньдрь и Гаврїиль били ꙋ господина деспота и ѡвде ꙋ нась и паки погѡше тамо к вамь. да молимо племенствѡ ви, да имь исправите, що имь ие ѡбично. и весели богь племенство ви.

С поља: † Племенитимь и многопочтенимь и нашои братїи и добримь приятелюемь кнезꙋ и властеломь владꙋщаго града Дꙋбровника и всои ѡпкине.

У књизи код 23 јуна 1424: «Nichandar et Gauril calogerj Jerosolimitani, habitantes in Monte Sancto in partibus Constantinopolitane ciuitatis, qui usi sunt recipere et quibus debetur tributum Stagni et Puncte Stagni, habentes literas despoth de Sclauonia seu de Rassia et domini Georgii Volcouich secundum usum» примили су 1200 перпера до Ускрса 1419 год. Истога дана добили су од Ловре Соркочевића 68 перпера и 7 гроша и «unam bullam argenteam», залог Дионисија калуђера Јерусалимскога.

---

76. (1426, мј. маја.) У Беласици.

Дубровчанин Милохна Радивчић тужи се кнезу и вијећу на дубровачкога властелина Степка Мурживћа (Крусића), да га је крваво ранио и да наставља ћефалију против њега.

У књизи Lamenta de foris 1426—1427 у архиву суда дубровачког изворник на хартији:

† Господинꙋ кнезꙋ сь всемь веки племенитога града Дꙋбровника. гѡсподо моя племенита, да ви ие ꙋ знание, рабь и послꙋшникь гѡсподства ви Милохна Радивьчикь изь Беласице тꙋжꙋ ви се госпотствꙋ на Степка Мꙋрьжика. побеже ми момькь ис кꙋке моие ꙋ кꙋкꙋ неговꙋ и я догѣ прѣдь кꙋ(кꙋ) неговꙋ и рѣкох мꙋ: Степо, не право, да ми момька дрьжишь ꙋ кꙋке свои, я имамь ѡ нимь разлогь, пꙋсти ми момька. и ꙋ тꙋи рѣчь нега богь навчи, ѡпьсова ме и ꙋби и ѡкрьвави, главꙋ ми разби и рꙋкꙋ прѣби. и за тѡи имамь сведочбꙋ Дꙋбровчаане Франьска Радосалика и Мароие Бꙋдечевика. да (го)сподо наша, ми се немамо никомꙋ тꙋжити, тькмо богꙋ и вашои милости ѡдь к(он)хь [1]) да бисмо надали доброте и всакой помоки. ѡть тꙋдаи имамо ненависть и напасть а навлашь ѡть Степка Мꙋрьжика.

[1]) ѡ͗ к͞х

дужнике ни узима и кефалию наставла, кои ю у месту и чини ни зло. да ви богь научи и свети духь властеле и моы гωсподо, да промислите за мою неволу. и богь да ви умножи гωспоство ви.

Споља: † Господину кнезу сь всеми веки и судиымь славнога града Дубровника.

У књизи код 14 јунија 1426: Milochna Radolcich, habitans in Bielasiza, per literam hic affissam coram domino rectore Ser Nicola Jo. de Poza conqueritur supra Ser Stefanum de Croxi eo, quia cum famulus dicti Milochne aufugisset ab eo et iret ad domum dicti Ser Stefani, tunc idem Milochna iuit ad domum dicti accusati, petens dictum famulum, qui erat sibi debitor. et dictus Ser Stefanus egrediens domum verberauit acriter et iniuriauit multum vituperose dictum Milochnam et fregit sibi caput cum effusione sanguinis et similiter brachium. Et etiam dicit, quod dictus Ser Stefanus inducit chiefaliam loci, quod faciat sibi de male. 14 јунија назначују се Јаков Соркочевић као консуо, Никша Твртковић и Никша Перчић као суци, сви у Приштини, да развиде ту ствар.

---

77. (1426 мј. маја). У Беласици.

Дубровчани Шото Утешеновић и Остоја Новаковић с браћом туже се кнезу и вијећу на властелина Стефана Мурживћа (Крусића).

У књизи Lamenta de foris 1426—1427 изворник:

† Господину кнезу и веку и всему гωспоству славнога града Дубровника. раби и послушници господства ви трговьци Беласички Шото Утешеновикь сь братьωмь и Остоы Новаковикь сь братьωмь богу и вашои се милости тужимо, а ако чинь немо погинути и ваше имание изгубити, аа (тако) тои намь чини Степко Мурживкь, нась бие и срамоти ни, а дльжнике ни узима аа (тако) кефалию, кои ю у месту, настала га и чини ни зло крозе нега. и затон богь и ваше господство да промисли, како да не погинемо. и богь ви умножи дни и лет господства ви.

Страга: † Господину кнезу и веку и судиымь славнога града Дубровника.

У књизи код 12 јунија 1426 запис: Scotchus Vtiscinouich cum eius fratre et Hostoia Nouachouich cum eius fratre per eorum literam hic affissam coram domino rectore Ser Nicola Jo. de Poza conqueruntur super Ser Stefanum de Croxj eo, quia dictus accusatus verberauit et iniuriauit dictos accusatores et accepit eis ipsorum debitores, et etiam chiefalia dicti loci facit eis damnum occasione dicti Ser Stefanj.

---

78. (1402—1427). У Крушевцу.

Деспот Стефан потврђује да је дужан некому Живку за свите и восак.

Записано у књизи Diversa Cancellarie 1428 f. 128 (у архиву суда дубровачког) код 13 новембра 1428:

† И господинь деспоть Стефань, кьда ставихь разлогь с Живкωмь у Крушевцу, що му бехь узималь свиту и воскь, за все му ωстахь дльжань шестьдесеть и четири литре и шесть унчь.

† Заповедию господина ми кнеза дубровчкога Марина Гундулики и негова изебранога малога века и Руско логωфеть дубровчки исписахь више речено изь листа господина деспота, ки беше печакиень деспотовемь печатωмь, исписахь ωдь речи на речь правоверно.

---

79 (1428).

Неки Санко пише Дубровчанину кнезу Тодору за неког коња.

У књизи Lamenta de foris 1426—7 (у архиву суда дубровачког) комадић хартије, који се једва може прочитати и за који се не зна, камо спада и зашто се налази у овој књизи:

† Почтеномꙋ ми кнезꙋ Тꙋдорю ѡдь слꙋге ти Санка. како що ми си нарꙋчаѡ за ѡногаи кона, кона самь нзнашаѡ, али неда никакѡ кезь ·д· лакти скитє, а самь мою закладꙋ давае (?). али неда никакоре. а томꙋи Радєтꙋ кꙋрꙋи. що ти говори, мое сꙋ рꙋчи. и Радєтка постьан(?) до сие(?). ере е не . . . а трꙋдахь.

Страга: † Почтеномꙋ ми кнезꙋ Тꙋдорю.

Тодор Проданчић био је кнез дубровачки мјесеца фебруара 1428, али писмо може бити писано и кому другом Тодору.

80. (1429. мј. септембра). У Олову.

Угрин Власов (László) јавља кнезу и властели дубровачкој, да су га поносници из Дубровника сретно донели у Олово

Изворник у књизи Diversa Cancellarie 1429 (у архиву суда дубровачкога):

† Кнезꙋ и кастєломь (тако) дꙋбровачцимь ѡдь Власова веле драго поздравлениє. нека зна ваше господство, ере ѡко проидосмо здраво до Олова и доклє нась є ꙋговориѡ Миросавь и Хлапаць, поставили на—с—ꙋ до Олова с вашомь милостию. и кои є пиньзь нихь, подантємь (тако). и захвальамо богꙋ и вашемꙋ господствꙋ на милости. и бог вась држи ꙋ господствꙋ.

С поља: Кнезꙋ и кастєломь (тако) дꙋбровачцимь. R(ecepta) die 15 setembr. 1429 de Ulasoua Ungaro.

У књизи се чита на листу 38t, 15 септембра 1429, да је Clapaz Stanchouich, који се онда често спомиње код преноса трговине с турмама (караванима), довео «Vlaslou Vngarum cum eius comitiua usque ad locum vocatum El Piombo» и да је, донесавши ово писмо, добио од Никше Радиновића у име онога Ласлова 16 златнијех дуката.

81. 1431, 15. јануара. У Котору.

Мирење између Туторовића из Луштице и Ковачевића из Жупе (Грбља) пред млетачким кнезом у Котору.

У нотарској књизи 1431 у архиву суда которскога, f. VIIIa, писаној руком которскога канцилера Млечића Ивана de Luxa.

Pax illorum de Lustiça cum illis de Zupa

Cum alias inter Radiçium Tutormich, Dabisiuum Tutormich eius fratrem et Nicoliçam Tutormich eorum fratrem et Michacium Iuraseuich de Lustiça ex una parte et Bogetam Bratichouich Couaç, Stoicum Dimitrouich Couaç, Bogoslauum Iurgeuich Couaç, Dapichum Milecenich Couaç, Andreiçam Couaç, Nouachum Ratichouich Couaç, Bogoslauum Criueper, Radiuoi Mioeusich de Zupa ex alia parte fuerit maxima discordia, ob quam inter se usque ad sangui-

nem peruenerant, nunc autem dicte partes et quelibet eorum, inspirati diuino spiritu, remittentes sibi inuicem, scilicet unus alteri et alter alteri omnes iniurias sibi ad inuicem illatas, facta ad inuicem recompensatione damnorum factorum per unam partem alteri et alteram alteri, interueniente inter se osculo pacis, fecerunt pacem et concordiam ad inuicem perpetuo duraturam. Quam quidem pacem et concordiam promiserunt attendere et perpetuo observare et in nullo contrafacere dicte paci aliqua causa uel occaxione sub pena et in pena ducatorum ducentorum auri soluenda per partem uel illum dicte partis, qui dicte paci contrauenirent, cuius pene medietas sit communis sei camare serenissime dominacionis Veneciarum et alia medietas partis offense. Pro qua pace obseruanda et firmiter manutenenda omnes ex utraque parte, scilicet unus pro altero fideiusserunt et se solemnes fideiussores constituerunt ac principales pagatores pro eo sue partis, que paci con(tra)uenisset, possendo cameram dominacionis et offensum se tenere ad quem voluerint illorum illius partis, qui paci contrauenisset, renunc(iando) omnibus legibus, auxiliis, fauoribus statuti et reformat(ionum), mancijs, terminis et feriis, quibus uti possent contra predicta. Et nichilominus soluta dicta pena vel non et contrafacto dicte paci vel non vel alicui ex contentis in hoc instrumento, presens contractus in sua semper remaneat firmitate. Actum Catari in cancellaria comitis, presente nobile viro Ser Nicolao quondam Ser Marini de Buchia, jurato judice, et Ser Bascoe de Besantis, iurato auditore.

---

82. 1437, 22 декембра. У Котору.

Мирење вражде између људи из Његуша и Ораховца пред Павлом Контареном, млетачким кнезом у Котору.

У нотарској књизи 1438-9 у архиву суда которскога.

Danço et Raditius Chersouich de Negusiis pro se et suis omnibus de sua prole, atinentibus suis, stipulantes et promittentes ac se obligantes, ex una parte, et Jonus Braichouich ac Dabisiuus Radognich de Recouatio similiter stipulantes, promittentes et se obligantes pro se et atinentibus suis, ex alia parte, coram magnifico et generoso viro domino Paulo Contareno, pro serenissimo ducali dominio Veneciarum honorabili comite et capitaneo Catari, et infrascripto judice et auditore fecerunt ad inuicem osculo pacis interueniente pacem perpetuam, remissionem et finem ac concordiam de omnibus et singulis vulneribus et homicidiis, que dicebantur illate vicissim ab una parte alteri et generaliter de omnibus iniuriis, maleficiis, offensionibus et contumeliis, dicto vel facto ab una parte alteri illatis et factis usque in presentem diem, promittentes ad inuicem per se et eorum heredes, scilicet unus alteri vicissim pro se et nomine suorum atinentium solempnibus stipulationibus hinc inde interuenientibus, quod super accusationibus factis predictorum occaxione per se vel alios ulterius non procedent et aliquos de nouo non facient nec fieri facient, sed predictam pacem, finem, remissionem atque concordium et omnia et singula suprascripta et infrascripta perpetuo firma et rata et grata habebunt et obseruabunt et non contrauenient per se vel alios aliqua ratione vel causa, de jure vel de facto. Et quod predicti de Negusiis pro se vel attinentibus suis accipient et accipi facient quatuor domicellas de predictis vel aliorum atinentium suorum de Recouatio in legitimas uxores sine aliqua dote vel aliquibus dotibus, et ipsas tamquam suas uxores proprias bene tractabunt. Et dicti de Recouatio accipient seu accipi facient per suos atinentes tres domicellas de illis dictorum de Negusiis vel attinentium suorum cum dotibus tamen conuenientibus, secundum quod fuerint in concordio, sub pena et in pena yperpyrorum centum pro quolibet partium seu

parentela prediota, soluenda pro medietate parti offense et pro alia medietate camere dominationis. Pro qua pena soluenda se constituunt fideiussores et principales solutores et satisfactores predicti Donço et Radicius pro se et attinentibus suis contrafacientibus, et predictus Jonus et Dabisiuus pro se et suis attinentibus contrafacientibus, stipulatione ad inuicem inter ipsos in singulis capitulis huius contractus in solidum promissa et refectione dampnorum ex presenti lite eorum, cum obligatione omniun bonorum utriusque partis. Et pena predicta soluta vel non, predicta omnia et singula nichilominus perpetuo firma produrent. Actum etc.[1]) Testes: Ser Tripicus quondam Ser Luce de Drago judex Ser Michael de Pelegrina auditor.

---

83. (1438), 20 фебруара. У Сребрници.

Пирко Болесалић тужи се кнезу и суду дубровачкому, да су га двојица Дубровчанина са грађанима сребрничким ухватили и ставили у окове.

У књизи Lamentationes de foris 1437—1438 у архиву суда дубровачкога изворник на хартији, са правописом са свим без јерова:

† На ·к· дана февара ꙋ Сребрници.

† Славнѡи и свитлѡи ꙋзмѡжнѡи гѡспѡди, гѡспѡдинꙋ кнезꙋ сꙋдиами, Пиркѡ Бѡлесалић раб и послꙋшникь гѡспѡщтва ви смирнѡ припорꙋчение. Богꙋ и гѡспѡщтвꙋ вашемꙋ тꙋжꙋ и плачꙋ, какѡ дѡге Пашко Братковић и Радѡе Мишковић речени Паклић ꙋ кꙋћꙋ ꙋ подне ꙋ мою з граѓани и с пристави, и свеза ме безакѡнѡ и пѡведе ꙋ ѡкове и сад си ꙋ ѡковеҳ. Гѡсподѡ, ѣа Пиркѡ гѡвораҳ: кѡю имате са мнѡме правдꙋ али кривинꙋ, да ме вежете Сербли безакѡно? Якѡ сам комꙋ що крив, нес мꙋ гѡспѡщтво божие и дꙋбровaћкѡ (тако). Ѡни тѡгаи не ꙋслꙋшаше: како ꙋҳватише ме, такѡ держе. Гѡспѡдѡ, иѣ свидѡчаҳ богѡм и слꙋгами гѡспѡщтва ви: неводи ме и невежи безакѡнѡ, а ѡни тои неҳанѣше. Я томꙋи свидѡк Бенкѡ Братосалић и Никша Рагꙋжин и Антѡе Сѡркѡчевић и Стипан Вꙋкѡвић и Радѡе свиђар и Радивѡи свитар и Петкѡ Ꙋтишенѡвић. И гѡспѡдѡ, сиде иѣ Пиркѡ ꙋ ѡкѡвеҳ протестаҳ им за свакꙋ щетꙋ и вриме, що ме безправедно держе а свидѡчиѡ Петрѡм златарѡм, Сергем Сиргꙋлѡвићем, Весеѡком свитарѡм и Петкѡм Ꙋтишеновићем. За тои молимѡ бога и гѡспѡщтво ваше, да прѡмисли бог и господство ваше, за раба и пѡслꙋшника вашега. И бог ꙋмножи гѡспѡщтвѡ ви.

С поља: † Славнѡи и светлѡи, ꙋзможнѡи гѡспѡди, гѡспѡдинꙋ кнезꙋ сꙋдиѣми ꙋ Дꙋбровник.
1438 a di 3 freuaro Letera de Srebernіça, lamento de Piercho Boglesalich.

---

84. (1439), 13 јануара. У Руднику.

Будисав Богавчић тужи се суду дубровачкому, да су му, кад је ради куге побјегао из Рудника, браћа Зеленке Дубровчани заједно са Србима ограбили кућу.

У књизи Lamentationes de foris 1438—1439 запис код 30 јануара 1439: «Budissauus Bogalcich per suas licteras missas domino rectori et suo consilio coram domino rectore Ser Iohanne de Uolço et suo minori consilio fecit lamentum supra Radossauum et Radeglam fratres Selenchi, narrans et dicens, quod cum ipse Bodissauus fugisset mortalitatem de Rudnich, supradicti Radossauus et Radegla venerunt ad domum ipsius Budissaui et una cum Sclauonibus

[1]) Мјесто, које је нотар скратио, било је: «Actum Catari» на посљетку или «in cancellaria comitis», или можда „sub lobia canzelarie comunis».

fregit dictam domum et furatus fuit robas et res dicti Budissaui, existentes in dicta domo, ut probabit per merchatores Ragusienses.» При томе је приложено ово писмо, занимљиво, јер је из Рудника од писара икавца:

Славнои и велеможнои господи, господинꙋ кнезꙋ дꙋбровачкомꙋ и неговꙋ викꙋ Бꙋдисавь Богавчикь, рабь господства ви, смерено поклонение. Тꙋжꙋ се богꙋ и вашемꙋ господствꙋ на Радосава и на Раделꙋ Зеленке. Како побигосмо из Рꙋдника новембра прьве дни ѡ(дь) морию (тако) **и сви раби господства ви, и ѡсташе ѡна два братинца ꙋ Рꙋдникꙋ, ѡбише кꙋкꙋ мою (сь) Сривли** (тако) **и що годи ѡставихъ ꙋ нои, све ѡни знаю, кꙋде дише. И ꙋхватихъ ѡбличие ꙋ нихъ ꙋ истихъ братинаць, сведочно богомь и слꙋгами господства ви Дꙋбровчани. И за то молꙋ бога и ваше господство, ꙋчините ми кꙋнсꙋле, да питаю свидочбꙋ по законꙋ господства ви и да вашемꙋ господствꙋ даде ѡдговорь. И богь да ꙋзвиси милостию своиѡмь висотꙋ вашꙋ по много лита. ам ень.**

Ꙋчинена ·гі· дни м(ѣсе)ца генара ꙋ Рꙋдникь.

С поља: **Славнои и велеможнои господи, господинꙋ кнезꙋ дꙋбровачкомꙋ и неговꙋ викꙋ.**

1439 a di 28 januarij de Rudnich, Budisau se lamenta.

---

85 (1439, мј. декембра).

Кћерке покојнога војводе Вукаса Распудића, Мара и њен муж Војисав Битојевић и Јерина и њен муж Вучић Калиманић, јављају кнезу и властели дубровачкој, да су очеву баштину у Конавлима ради прћије продали неким Дубровчанима.

У књизи Diversa Cancellarie 1439 (у архиву суда дубровачкога):

Die 30 decembris 1439. Per comandamento e determinacion de Misser lo Retor de Raguxj, nobil homo e sauio Ser Zugno de Gradi e del suo menor conseglio registrata in questa parte fo per me Nicolao Stella cancellario a perpetua memoria la infrascritta schritura, zoe:

Много славнои и велможнои господе кнезꙋ и властелѡм и всои ѡпкини властео дꙋбровачцех ми госпога Мара, кки почтенога споменꙋтꙗ воеводе Вокаса Распꙋдика, и ми Воисавь Битоевикь, ние домаки, и ми госпога Ерьнина, дрꙋга кки реченога воеводе Вокаса, и ми Вокикь Калиманикь, ние домаки, даемо на видиение вашемꙋ господствꙋ, ерь смо ми двие сестрьнице, ѡстасмо сироте, натражие и наследие реченога воеводе Вокаса, ѡтца нашега, и за нашꙋ великꙋ потрьбꙋ за ꙋдадбꙋ ѡни дио земаль и винограда, кои ваше господство да и дарова ꙋ Конавлахъ реченомꙋ воеводи Вокасꙋ, ѡтцꙋ нашемꙋ, дасмо и продасмо за нашꙋ ꙋдадьбꙋ са свеми разьлози, що ѡномꙋ диелꙋ прьстои, Николе и Бенкꙋ Братосаликемь, слꙋгамь и граганѡмь вашемь, за ·ꙋн· перѫ (тако), **такои да ѡть сада ꙋвиекь бꙋде нихь и нихь ѡстанкꙋ, да га дрьже и ꙋживаю и ѡдь ниега всако хотение ꙋчине, како све ѡдь ствари своие влащите. и за виекю нихь твьргавꙋ ѡ вери наше продаие молимо господство ваше, реците ѡвь нашь листь ꙋ вашехъ тетразехь ꙋписати. а иесмо ѡдь ѡвеи продаие на пꙋони плакени и контиенти. ꙗ Воисавь Битꙋевикь прьмихь ꙋ име прькие и ѡдеке жене мое Маре, ккере воеводе Вокаса, на поно мои дио динарь згора писаниехь ѡдь Николе и Бенка Братосаликь. и такогере ꙗ Вꙋокикь Калиманикь прьмихь ꙋ име прькие и ѡдеке жене мое Ерьнине, ккери воеводе Вꙋокаса, на пꙋоно мои дио динарь згора писанехь ѡть Николе и Бенка Братосаликь. и свемꙋ томꙋи згора писаномꙋ иесꙋ сведоци слꙋге ваше и грагане Степань Стоисаликь и Живко Милетикь. и богь вамь ꙋмножи господство ви. амень.**

Војвода Вукас Распудић, који се у свијем другим споменицима зове Вукас Прибиловић, био је властелин војводе Радослава Павловића. Г. 1427, кад је Радосав продао свој дио Конавала Дубровнику, дали су Дубровчани по одлуци великога вијећа једну баштину у овом дијелу војводи Вукасу као дар, јер им је у том послу помогао.

Земљиште војеводе Вукаса је било на Лашви код Травника. У књизи Lamentationes de foris 1419—1422 тужи се Радосав Умиљеновић, „habitator Narenti:" „supra Vochassum Raspodich, comitem et castellanum castri Turrize in Lasseua, castri voyuode Radossaui Paulouich". Сад има у котару Травничком једно село Турићи.

86. (1440, 30 маја. На Требињу).

Радоје Љубишић, војвода Требињски, пише кнезу и властели дубровачкој од себе и од брата својега Мрђе ради једне чаше, коју су госпође њихове заложиле у Дубровнику.

Изворник у књизи Diversa Cancellarie 1439, писан модрим мастилом и нешто раздрт:

† Велеславнимь и ȣ всемь почтенимь господи кнезȣ и властелемь дȣбровачцимь ѡдь вашега слȣге Радоѣ Лȣбишића. господо, ѡво ми повиди брать мои Мрьћа, како е говориѡ вашемȣ господствȣ за чашȣ, кою сȣ заложиле кȣћнице наше за ·і· перьперь ȣ Божидара Панцѣра а ȣ свѣдочбȣ кнеза Живка Мароевића. и повиди намь Мрьћа, да е ваша милость рекла, да ми повѣмо, за що е чаша заложена а нась братинаць никогарь ние било ѡнда и ȣ градȣ, ѣа ȣ Крькрȣ а ини по градихь на слȣжби господареви. а трети ȣзи (тако, биће (ȣ)ȣзи(хь)). а намь сȣ повидиле кȣћнице наше, да сȣ ѡнȣи чашȣ заложиле ȣ Божидара за ·і· перьперь а прѣдь кнезомь Живкомь Мароевићемь ȣ неговȣ свидочбȣ. за тои молимо господство ваше, да се даа кнезȣ Живкȣ Мароевићȣ чаша ȣ рȣке а да Живко даа за нȣ ·і· перьперь, ерь ние за веће заложена. и богь ви ȣмножи господства.

† Велеславнимь и ȣ всемь почтенимь господи кнезȣ и властелемь дȣбровачцимь. 1440 die 31 maij de v° (има бити voiuoda) Radoie, per la taça schriue.

У књизи је записано на л. 197 t 29 маја 1440, да је Мрђа Љубишић (Merghia Glubisich), брат Радоја Љубишића, тужио Божидара Pançiera пред кнезом ради чаше (taça) коју су жене Радојеве (mulieres dicti Radoe) код Божидара заложиле, и да је Божидар пред судом реко, да је чаша заложена за 44 перпера. Истина се видјела, кад је дошло писмо од Радоја, да је «pignorata per suas dominas dicto Bosidar per ipp. decem». 31 маја чашу су предали Милиши (Milissa), посланику Радојеву за 10 перпера.

---

87. (1442, око 9 маја). У Дријевима на Неретви.

Суци колоније дубровачке у Дријевима на ушћу Неретве јављају кнезу и вијећу о истрази, коју су водили у послу суца Јурја Брајановића, будући да га је нека жена Радна опсовала ради неког плота на опћинском земљишту.

Изворник у књизи Lamenta de foris 1441—1442 (аркив суда дубровачкога):

† Славнои и велеȣзможнои господи, господинȣ кнезȣ дȣбровачкомȣ (сь) своимь вићемь ѡдь сȣди Дриевсциехь с приепорȣченьемь господствȣ вашемȣ. господо, примисмо вашȣ книгȣ по Юрью Брайновићȣ, ȣ коюои (тако) пише ваше господство да бȣдемо аксаминати свиедожбȣ истога Юрьѣ Брайновића. и есмо призвали прво Николȣ Ивановића и дали мȣ сакраменьть по законȣ и онь рече: тȣи се намиерихь и веће лȣди виеше приедь кȣћомь Радьниномь ȣ ноћи по вечерахь, ȣ кое риечи рече Радьна Юрю: срамотань бȣди, и тко те е поставио сȣдьюомь а велекрать ѡдь тебе срамотань. а онь нои рече Юран: на виерȣ, ако излиезешь на двορь, издвитићȣ по ниекога меса. дрȣгога свиедока призвасмо Радокина Проданића и дасмо мȣ сакраменьть и онь рече: намиерихь се приедь кȣћомь Радьниномь по авемарии и чȣхь, гдие провашe (тако мј. псоваше) Радьна Юрьѣ а Юран Радьнȣ, незнамь кои кога срамотние. трети свиедокь Вȣкаць Вȣница, дасмо мȣ сакрамие(н)ть по законȣ и рече: виехь приедь кȣћомь Радьниномь по авемарии и провашe (тако) Радьна Юрьѣ и рече мȣ: срамотань и тко те е сȣдьомь ȣчинио. четврьти свиедокь Никола Браюловићь, призвасмо и нега и дасмо мȣ сакраминьть, да право повие и о-н-амь рече: виехь приедь кȣћомь Радьниномь и чȣхь, гди псоваше Юран Радьнȣ и Радьна Юрьѣ, незнамь кои кога срамотние, мею кое риечи рече Радьна Юрю: срамотан бȣди и тко те е ȣчинио сȣдьюомь а срамотань ве е. за то дамо знати вашемȣ господствȣ, како е таи свидожба свиетовала. и ȣмножи богь вашега господства. аминь.

Страга (без печата): † Славьнои и велеꙋзможнои господи господинꙋ кнезꙋ дꙋбровачкомꙋ (с) свонемь вıећемь. R(ecepta) die XI maij 1442.

У самој књизи запис на листу 176: Die VII mai 1442. Giurach Braianouich, judex de Narente, coram domino Rectore Ser Nicolao Si. de Goze et suis judicibus se conquestus fuit contra et aduersus Radnam de Dobouina de Narente, dicens, quod ipsa Radna fecit unum sepe super terreno communi et ipse pluries dixit sibi, quod deberet ipsum inde amouere et ipsa nunquam voluit obedire. Et ultimate jussu comunitatis dicti loci ipse Giurach fecit ipsum sepe amouere. Et ipso moto ipsa Radna venit et sibi acriter iniuriata fuit inhonestissimis verbis, maledicens ipsum et quis eum fecerat judicem, et alia inhonesta verba dixit in suum magnum vituperium et dominationis Ragusii.

Magnifici potenti signori, misser lo Rector cum el suo conseglio, zudixi de Narente se recomanda ala Signoria Vestra. Signori, reauessimo una vestra letera per Giurach Braianouich, in la qual scriue la Vestra Signoria, che douemo asaminar testimoni Giurach Braianouich. Hauemo chiamado prima Nicola Iuanouich, al qual hauemo dato sacramento secondo usanza, et lui dise, che li me trouai ei viti homini batando auanti la casa de Radedinon [1]) de note da poi la cena, et contra queste parole disse Radna: Giuro, siati auergognado et chi te ha mandato zudexe et piu volte da ti vergognado. Et lui ad ella respose: se de fora userai, io te tagero uno pezo de carne. L' altro testimonio chiamasemo Radouin Prodanich et desemo sacramento et lui dise, che me trouai auanti la casa de Radna da poi auemaria et oldi, che inzuriaua Radna Giurach et Giurach Radna, non suo, qual diseua mazor vergogna l'un l'altro. Terzo testimonio Vuchaç Cuniza dise per suo sacramento, che siando auanti la casa de Radna da puo auemaria inzuriaua Radna Giurach, diseli: vergognado sia, chi te ha fato zudexe. Nicola Braiulouich dise per suo sacramento: siando auanti de casa de Radna inzuriaua Giuraç Radna et Radna Giurach et non so qual pezo uno l'altro inzuriaua, tra le qual parole dise Radna: vergognado sia. chi te ha fato zudexe e vergognado e. Per la qual cosa damo assauer ala Vestra Signoria, como li testimoni hano testificado. Et Dio vi mantegne in bon stado.

---

88. (1442), 11 декембра. У Руднику.

Дубровчанин Јаков Николић, цариник у Руднику, тужи се на Дубровчанина Божаћка Матковића, да га је предао у турске руке.

Изворник у књизи Lamenta de foris 1442—1443 (архив суда дубровачкога):

Писанно м(ѣ)сеца децембра ·аі· днь.

† Племенитои и всеꙋзможнои гѡсподе, господинꙋ кнезꙋ и свемꙋ гѡспотьствꙋ. ꙗ Ꙗкѡвь Николикь, слꙋга и рабь гѡспотства ви, тꙋжꙋ се гѡспотствꙋ ви свьрхꙋ Божичка Матковикꙗ богꙋ и милости гѡспоства ви, како ме реченни Божичко Матковикь даıє ꙋ рꙋкꙋ ꙋ цара тꙋрскога, како кю дати добре свѣдочбе Дꙋбрѡвчана доста, какѡ истіи Божичкѡ даıє ме ꙋ крьвь и ꙋ крагю Тꙋрькѡмь, какѡ ꙋз нıегѡвь ꙋзрѡкь могꙋ изгꙋбити и главꙋ и за имене не ıе рѣчи. а томꙋзи ıесть свѣдѡкь Бꙋдисавь Богавчикь и Радовань Прибиникь и Радовацъ Миладиновикь и Раделꙗ, Радосава Зеленка брать, и Блатко, Радивоꙗ Зꙋзорин(а) брать, и Мароıе Живановикь. ꙗа се богꙋ и вамь тꙋжінмь ꙋ знаанıе господьства ви. и ꙋмножи ви богь дьни и лѣта господства.

Рабь и послꙋшникь гѡсподьства ви Ꙗкѡвь Николикь.

[1]) Писац је овога пријевода узео кнеше (кѣше) као од бијем batto а „приедь кꙋћомь Радьнином ь“ је превео „auanti la casa de Radedinon.“

Страга: † Племенитои и всеусможнои гwсподе, господину кнезу и гwсподьству дубровчкwму.
R(ecep)ta die 25 decembr. 1442.

Код тога је други лист талијански од 12 декембра 1442 из Рудника. у којем се Божићко Матковић и Ловринац Луцетић зло туже на Јакова Николића и његова сина, да су им узели бакар (rame) и једну рупу (fossa) силом заједно с Турцима, и да су још осим тога њих саме задржали на двору турскога заповједника Изак-бега (ni meno e prexo nostre chauy chon lo dito Turcho in chorte di Isachbeg, signor de tuto questo). Тужба је записана у књигу 27 јануара 1443, гдје се још чита, да су Јаков Николић и син му Петар, цариници (gabellotti) у Руднику, узели Божићку 7000 либара бакра и да се у оној рупи копало сребро (fossam, ex qua foditur argentum).

---

89. 1443, 12 маја. У Дубровнику.

Два Влаха Враговића јамче Дубровчанима за неке своје земљаке, који су оптужени, да су опљачкали двије жене Шумећанке на Бргату код Дубровника.

У књизи Lamenta de foris 1442—3 (архив суда дубровачкога) л. 147t, 11 марта 1443 записано је, да је Будна Радојкова из Шумета на путу из Дубровника у Шумет била на висинама код Бргата опљачкана од пет људи. Узеше јој све: gonellam, pellipiam, barcanum, par caligarum, unum par subtelariorum, unum cosmazium, tres fazolos a capite. Маруша кћи Ивана Радашиновића, сусјетка Буднина, притекла јој је на помоћ, али је добила ножем рану у грло. Власти су одма ухватиле четири човјека испреко границе, који су могли бити лупежи. Жене познаше једнога између њих, Драгића Владисалића од Влаха Враговића; двојица су пљачкала, двојица стајала на стражу (stabant ad custodias). Драгића је суд подложио тортури, али није признао: „ligatus ad torturam et eleuatus in altum et datis sibi quatuor squassis uno post alium cum interualo nihil dixit". Мучили су и она три друга, али и они не рекоше ништа. После дугога времена, 12 маја, јавила су се два Влаха Враговића да ослободе ове сужње и да јамче за њих. На крају књиге налази се лист протокола о овом послу од 17 марта 1443, у којем свједок Радац Радиновић прича, да је чуо, како су двојица Влаха код кнежеве палаче говорили Радојку, мужу Буднину: „nolle quod isti boni homines destruuntur, nos ducemus nos ad domum nostram et faciemus tibi XII compatres (дванаест кумова) et faciemus, quod Jelena, catunara nostra, jurabit, quod ipsi non sunt culpabiles." Српски запис о јамчењу је уписан у књизи код тужбе, грубом руком:

Семорадь Витомирћвикь и Владисавь Петроевикь и Паскачь Блюловикь Власи Враговики испоручише ис тамьнице наипрьво Степана Влатковикы и Драгикы Владисаликы и Радоы Радатовикы, кои биеху wбузрочени да биеху дерали и секли жене Жуметке на Брьгату. и у wви начинь више речени ымци изьымьчише речене сужне ис тамнице, да ако би се wбьнашло до кога годе врьмена, да су више речени сужни крьви wкомь дерькомь али сичомь, да више речени ымци плате и пате, що би платили и патили речени сужни, ако ихь главwмь не би дали господству дубровачкому, када б-и-хь поискали.

90 (1445 мј. октобра). У Млинима.

Слуга Ђурађ Петковић пише своме господару, властелину Миху Манатићу (Бочинићу) у град ради неких новаца, што је имао њему платити.

У књизи Lamenta de foris 1445 (архив суда дубровачког) л. 251t запис 18 окт. 1445: „Ser Michael de Bucignolo (пише се другдје Michael Marini de B.) coram domino Rectore Nicolao Jo. de Caboga facit lamentum supra Giurach Petchouich, dicens quod in Biele“ — није довршено па не знамо, о чему се радило. Код тога је изворник, комад хартије с писмом од са свим невјеште и бескњижне руке:

† Ꙋ свемь намь почтеномꙋ ми кнезꙋ Михꙋ Манетићꙋ ѡдь слꙋге Ђꙋрћа Петковића. господине, разꙋмѣхь, щo (с)и ми твоѣ милость писа а ѣ внемь, господине, твоꙗ (тако) почтенꙋ приѣзань к намь. да се.... книго ѡво ме ꙋредба намерила на твое посленииe по мом незнанию. богь вие да, господине, море се свaки посаѡ з богѡмь и с тобомь направити. да молимо, господине, твоѡ милости, разꙋмѣ намь твоѣ милость, ере намь велиѥ, господине, дꙋкат ѥ дати а ми нен(мам)о ѡт кꙋде дати. да молимо се твоꙗ милости, еда моремо з богомь и с тобомь изети все дане дꙋкате. нека ти, господине, бꙋдемо ꙋ напрѣе си слꙋге а господине, каде бꙋде твоꙗ мило(с)ть ꙋ Млиниехь, тако ћꙋ твоꙗ милости и довести твое масе (?). бок (тако) те весели, господине.

Страга: † ѡ҃ь твога слꙋге Михꙋ Манатићꙋ.

Biele (Belen у 13, Bielen, Bieleni у 14 столећу) звало се тијесно земљиште на приморју, испод херцеговачких планина, између Млинова у жупи Жрновници (Molini di Brenno) и Конавала, тамо гдје је и сад најтање мјесто цијеле Далмације. Упор. о тим мјестима наше Handelsstrassen und Bergwerke стр. 24.

91. 1447, 7 маја. У Дубровнику.

Пресуда кнеза и судаца дубровачких у мирењу вражде између Јакубовића Шумећана и Ивановића Требињана.

У књизи Diversa Cancellarie 1446 (архив суда дубр). л 152t — 153:

Die 9 maij 1447. С краја: Per sangue.

Sentençia fata ale 7 deto per Jacobouichi de Zoncheto coli Tribinanj per omicidio, li quali forno franchadi per lo miser lo Retor coli sui zudexj como apar qui da soto.

Да се зна, како изиде на сꙋдь Радосавь Ивановикь исъ Трѣбина за се и за своꙗ братю и за све своѥ братцво прьѥдь кнезѡмь дꙋбровачцемь Пиерьком Бꙋникемь и неговехь сꙋдиꙗ Никшѡмь Пꙋцикемь, Жꙋхѡмь Гочетикемь, Ꙗкобомь Тамарикемь, Стипанѡмь Жамановикемь и Никшѡмь Гꙋндꙋликемь, говореке: ꙋбише ми брата Радича на име Иванишь Богоѥвикь и Ратко Иликь и Милко Ѡстоикь и Ꙗкша Радетикь, и сь Ꙗкшом се начинисмо и плати ми свои четьврьтио (тако) дио. хоћꙋ да ми и ѡви ·г· плате, що на нихь стои. ѡдговори мꙋ Иванишь и Ратко и Милко: недаи богь, неꙋбисмо, него нась ѡбꙋзрочише крьвю и ꙋзесмо мегю се ·ві· дꙋбровачцехь кмети а ·ві· срьпсцехь кмети и два прѣстава, едань дꙋбровачки Илиꙗ Радосаликь а дрꙋги срьпски Томко Богосаликь, и водисмо ꙋ Дꙋбровникꙋ два станка и на границꙋ ·г· роке, и ѡндеи ꙋчинише речени кметиѥ четврьти рокь зарочни на дань светога Марька: ако ми недогемо на рокꙋ, да ѡстанемо за крива, ако недоге Радосавь али братьꙗ мꙋ али тко нихь братцва на речени зарочни рокь, да веке неима що искати. и ми догосмо на зарочни рокь на границꙋ, како ѥ ꙋговорено са кметии и сь прѣстави, а Радосава ни братиѥ мꙋ ни брацва мꙋ ни тко нихь дрꙋги за нихь нехтеше доки. и послаше з границе кметиѥ Томка нихь прьстава на кꙋке Радосавꙋ и братиѥ мꙋ и братцвꙋ имь, како да би дошли на границꙋ на зарочни рокь али Радосавь али мꙋ брать али мꙋ братцво, како ѥ

ȣговоре(но), конемь добрем людемь бивь Томко прѣставь на домȣ Радосавȣ и братѥ мȣ и братцвȣ мȣ Радосавь нехтиѡ поки ни братьꙗ мȣ ни братцво имь ни тко нихь, како ѥ речено, на тaи зарочни рокь. чекасмо ихь с поротници и с прьстави до звѥзде на границе по законȣ, а Радосавь ни брат мȣ, ни тко нихь братцва недогоше. и ми сврьхȣ речени Ꙗкововики догосмо ȣ Дȣбровникь с кметми и с прьстави кнезȣ дȣбровачкомȣ и сȣдьꙗмь и казасмо, како дȣогованѥ стои. и кнезь и сȣдьѥ испиташе кмети и прьставе и рекоше Никше Звѥздникю, дꙗкȣ срьпскомȣ, да ȣпише све по редȣ. и ми хотесмо видѥти, що биеше рекао кнезь и сȣдьѥ ȣписати све напоне, да ѥ ѡвако писано лани ѡсми дань по светога Марька дневи. и ѡщь намь ȣказаше ȣ латинскои канжелерьѥ писано ѡдь латинскога дꙗка, како Митошь брать Радосаль (тако) ѡслобогава четьвртога Ꙗкшȣ за се и за братю и за све своѥ братцво, що га сȣ творили. а говоре да га смо права ѡбнашли, како се веке напȣони ȣ писмѥхь ȣдрьжи. а ми кнезь и сȣдьѥ, хотевь чȣти векекрать еднȣ странȣ и дрȣгȣ и видесмо сва писма, коѥ хотеше стране намь показати а навлащито, що бѥхȣ ·ві· кмети и два прьстава рекли кнезȣ и властелѡмь а не (тако) споведахȣ, да ȣ ѡномеи врьменȣ, када зарочни рок биеше, ниедань ȣзрокь ние био, за кои неби могли доки Радосавь али кои годе нию брать али братцво имь на зарочни рокь недоки, како да се море томȣ сврьха ȣчинить. а сада Радосавь ȣзьрокь находи, да ние могао доки на зарочни рокь, чемȣ би заповѥдь господина воѥводе кнезȣ Павкȣ на воискȣ поки. а ми виде, да нѥ порота била са кнезѡмь Паокѡмь него с Ивановики и ш-нихь братцвѡмь, како се ȣ писмѥхь находи. зато ми речени кнезь и сȣдьѥ више речене, чȣвь еднȣ странȣ и дрȣгȣ, и видевше сва писма и що сȣ кмети рекли и прьстави, немогие дѥлити ѡдь правде нашимь ѡбичаѥмь и рȣшасцемь, сиедеки на мѥстȣ достоинѡмȣ правде, прьѥсȣдисмо и ѡслободисмо згорь реченѥхь Иваниша и Ратка и Милка, да веке ѡ томь риечи ние нашѥмь ѡбичаѥмь и правемь сȣдѡмь.

---

92 (1447, мј. декембра). У Сребрници.

Кнез Миклеуш, кнез Паоко Стипашиновић и сви пургари сребрнички, слуге краља босанскога, пишу судијам дубровачким, како је Мароје Никулиновић Гундулић платио неки дуг покојнога стрица свога Бенка Гундулића нашљеднику Тврдисава Ликодрића.

У књизи Diversa Cancellarie 1447 (у архиву суда дубровачкога) код 28 декембра 1447, уписано руком доста грубом:

† Славнемь и велможнѥмь племенитои и мȣдрои гѡспѡде владȣщагѡ града Дȣбровника, господинȣ консȣлȣ и нѥговемь сȣдьꙗмь слȣге и послȣшници гѡсподина кралꙗ босанскога и гѡспѡства ви кнезь Миклевшь и кнезь Паоко Стипашиновикь и сви пȣрьгарьѥ срьебрьничци многѡ поклоненѥ. гѡсподо, дамо на виденѥ вашемȣ гѡспоствȣ ѡво: дондоше прьѥдь нами свои (тако) Тодȣрьѡмь Добрашинѡмь Даничикемь Стипань синь Тврьдисава Ликодрика и ш-нимь кнезь Мароѥ Никȣлиновикь Гȣндȣлика а говореки, да кнезь Бенко Гȣндȣликь ѡсталꙗ по свѡмь тестаментȣ ѡстанкȣ Тврьдисава Ликодрика ·лз· литрь и ·ѕ· ȣначь сребра плика по ·ѕ· дȣкать литрȣ. и наȣчи богь кнеза Мароꙗ Никȣлиновика, хоте ѡдкȣпити дȣшȣ своѥга стрица, реченога кнеза Бенка, и даде и плати ѡдь своѥхь влащѥхь пѥнеза вась на пȣоно врьхь речени дȣогь, що ѡсталꙗ кнезь Бенко ѡстанкȣ Тврьдисалю. а хотеше ѡдь нась да имь пишемо ѡви листь за верованѥ к вашемȣ гѡспоствȣ, и затои га ȣписасмо к вашои милости. паче врьхȣ речени Стипань с волѡмь и хотенѥмь своѥга Тодȣра Добрашина пишȣ гѡспоствȣ ви, ѡба заѥдно чинеке своѥга прокȣратȣра Марьна Циделовика, да такеи пинезе подьпише за прѣмлено на волю кнеза Мароꙗ Никȣлиновика, како ке видѥти гѡспоство ви, кою прокȣрȣ посиламо к вашои милости, запечакено ȣ ѡвоме пликȣ. а предасмо ю сведочке Божидарȣ Милошевикю, момкȣ Кривошика, а Степанȣ Божиковикю, момкȣ кнеза Жȣха. и на то прьѥзвасмо вашѥ властела, кои сȣ семои ȣ Срьбрьници, Стипка Марьгȣшковика и Ꙗндрею Кривошика, Никшȣ Жȣховика. и богь ви ȣмножи (тако).

Биљешка с краја: Questa letera misiua, laqual mando conte Iuanis de Sreberniça e conte Paocho Stipasinouich e purgari de Srbrniça (sic) per chiareça d' una procura, la quale e chopiata in libro dele procure a di 20 de questo. E questa letera misiua fo portada a di 20 deto con la procura inseme.

---

93. 1457, 10 новембра. У Сребрници

Војвода, кнез, пургари и властела сребрничка расуђују као суд деспота српскога распру између неколико Дубровчана и људи херцега Сјепана, ради крађе од 180 дуката, учињене у Сребрници у кући дубровачкога властелина Жуха (Ђурђа) Драгојевића Гучетића.

У књизи Lamenti de foris 1457 fol. 264 sq. (архив суда дубровачкога):

Вь име ѡца и сина и светагѡ дȣха, аминь. авѡ какѡ изидоше на сȣдь прѣдь воеводȣ Милоша и предь кнеза Николе врата Ѩкетȣ Радȣлиновића, и предь пȣрьгаре и властеле сребрьничке Маринь Радосаликь и Добрȣшкѡ Браноевикь (сь) Степанѡмь, кнеза Жȣха момкѡмь и сь Иванишемь и сь братѡмь Иванишевимь и сь Иванѡмь момькѡмь Марьтолице Грьвичићꙗ. говори Маринь и Добрȣшкѡ: богь есть правда и господина деспота сȣдь. врате Степалане, Иванишȣ з дрȣжинѡмь сврьхȣ реченѡмь, доидосмѡ изь Дȣбровьника и донесосмѡ свите ·ві· комадь и продасмо ю Милше, слȣзе Жонка Цеониковићꙗ ѡни вечерь, кои доидосмѡ изь Дȣбровника, за стѡ и ѡсамьдесеть дȣкьта, и ȣзамше дȣкате доидосмѡ к вамь, Степане, на стань (сь) сврьхȣ реченѡмь дрȣжинѡмь ȣ кȣћȣ кнеза Жȣха Драгоевићꙗ. тȣгере с вами веше на станȣ Радое Ѡблега с момкомь. и легосмѡ спати з дȣкати и кеда (тако) се пробȣдисмѡ презь ноћь, али кавадь прорезань и дȣкати ȣкрадени, ни кȣћꙗ програгена ни подькопана ни врата ѡтворена. хтели висмо богомь и правдомь и господина деспота сȣдомь, да намь дȣкате платите или намь кривца даите, ерь дȣкати изьгибоше мегю вами. и кеда ни дȣкате ȣкрадоше, изидосмѡ с вами на правдȣ предь кнеза Николȣ. и тȣгере с вами вѣше на правде Радое Ѡблега с момкѡмь, кога Радосавь с момькѡмь не сьда ѡвде на сȣдȣ и на рокȣ, кои намь ѥ рокь ȣчинишѡ господинь херьцегь и господа дȣбровачка. и що нами сȣди кнезь Никола, ви знате сами, защо се тaи сȣдь несврьши. Ѡблега Радое с момкѡмь побеже и ти Иванишȣ такоге поге, и ꙗ Маринь з братѡмь погохь ви терати Радосава с момкѡмь, и тебе Иванишȣ и Радосава Ѡблегȣ с момкѡмь терахь и позивахь предь господина (f. 264t) херцега, да ми господинь херцегь на нихь сȣди и господинь херцегь к вамь властеле писа, да намь сȣдите и домькнете правдȣ, где е сȣȣдь (тако) почеть и крага ȣчинѥна. и рече господинь херцегь Радосава с момкѡмь послати предь вась на сȣдь, како вамь ѥ писаѡ. и сь товомь Иванишемь стахь ꙗ Маринь на сȣдь предь господомь дȣбровачкѡмь, и господа дȣбровачка послаше нась на сȣдь ȣ Сребрьницȣ, где ѥ крагꙗ ȣчинѥна а правда почета, ѡнде да се и саврьши, како есȣ ȣ тебе, кнеже Ѩкета с властели, три книге ѡдь господе дȣбровачке, да намь сȣдь домькнете, гди е почеть и крагꙗ ȣчинѥна.

Ѡдьговара Стѣпань и Иванишь з дрȣжвѡмь сврьхȣ реченѡмь: Марине и ти Добрȣшкѡ незнамѡ ѡ чемь тои говорите, ми тѣхи (тако) дȣкьта ȣкрали вамь несмѡ, ни смѡ видели теи дȣкате, есте л-и-хь к намь донесли на стань или несте, где ли вамь сȣ ȣкрадени. нисмо ми този краги ни свеца (тако) ни часници.

И ꙗ воевода Милошь и Ѩкета с властели, чȣвше еднȣ странȣ и дрȣгȣ, сȣдисмѡ да се законе (тако) Маринь и Добрȣшкѡ, сваки ѡдь нихь само седамь богѡмь и дȣшѡмь своѡмь, како сȣ ѡнде донесли на стань кь нимь ȣ кȣћȣ кнеза Жȣха к Степанȣ и кь Иванишȣ (сь) сврьхȣ реченомь дрȣжьвѡмь ·рп· дȣкать златехь (f. 265a) и ѡнде нимь ȣкрадени (тако). ако се законȣ (тако), да нимь се (тако) дȣкати изь мегю себе плате сви ѡсамь, кои сȣ ѡнде вили на станȣ, заеднѡ, сваки свои днѡ. ако ли се незаконȣ, да Маринь и Добрȣшкѡ неимаю що питати. и Маринь з Добрȣшкѡмь се заклеше и ш-ним(и) ·ві· поротниковь богомь и дȣшами своеми, како Маринь и Добрȣшкѡ донесоше ȣ кȣћȣ кнеза Жȣха Драгоевићꙗ и кь Степанȣ и кь Иванишȣ з братѡмь и кь Иванȣ момкȣ Мартолице Грьвичићꙗ

и кь Радою Ѡблезни с моикомь ·рп· дꙋкьта златехь и мегю ними погибоше. и ѡдадосмѡ Стефана и Иваниша (сь) сврхꙋ реченѡмь дрꙋжинѡмь, да плате Маринꙋ и Добрꙋшкꙋ сви ѡсамь, кои сꙋ били на станꙋ ѡнꙋи ноћь, кеда се сꙋ ѡни дꙋкати ꙋкрали, по разлогꙋ сваки за себе ѡть стѡ и ѡсамдесеть дꙋката.

Воевода Милошь и кнезь Никета с властели, видивше ерь Радое Ѡблега с моикомь недонде на рокь и на сꙋдь, хотеће и савише ꙋчинити слꙋгамь господина херцега него дрꙋземь людемь, рокь имь ѥ биѡ Димитров дань, а по рокꙋ ꙋчинисмѡ ѡсамь дана, да е сьвише да дондꙋ с моикѡмь и Радоꙗ с моикѡмь. и на таи рокь неби. затѡ, що бꙋде волꙗ господина херцега, тои ће ꙋчинити надь своеми слꙋгами (f. 265t).

Я за глобе воеводине и кнеже сꙋдисмѡ, да се законе Стѣпань и Иваншь (сь) свьрхꙋ реченѡмь дрꙋжинѡмь сваки ѡдь нихь самѡшести богѡмь и нихь дꙋшомь, како ни светници ни (писано на) частници ни проводачьꙗ (писано проᵛдачьꙗ) несꙋ краге Маринове и Добрꙋшкове ѡдь сто и ·п· дꙋката. ако се законꙋ, да сꙋ слободни, ако ли се не законꙋ да сꙋ криви по законꙋ мѣста, що нихь законь покаже.

М(ѣ)сеца новембра ·і· дни рожаства Христова на ·чꙋ· и ·н· и ·з· лѣто ꙋ Сребрьници писано·

И ꙗ Маринкѡ по заповѣди господина ми кнеза и неговѣхь сꙋдьꙗ исписахь изь исписа сребрьничкога сꙋдь више писани. а що се кь ѡвомꙋ сꙋдꙋ пристои, що сꙋ дотегли господинь кнезь и сꙋдьѥ, писано ѥ ꙋ ѡвомеи либрꙋ на ·р· и ·і· книга.

У истој књизи fol. 118 код 28 марта 1457: «Ratchus et Marinus fratres Radossalichi et Dobruscus Branoeuich socii coram domino rectore Ser Junio Mathei de Gradis lamentum faciunt, dicentes, quod cum ipsi querelantes essent in Srebeniza (sic) in domo Ser Georgij de Goze, una nocte, in qua domo erant etiam infrascripti, videlicet Iuanis et Stiepan famuli dicti Ser Georgij de Goze et Juan olim famulus Martolice de Grica, Radoe Budissalich cum uno suo famulo, nomine (празно мјесто) et unus nepos Iuanis, famuli dicti Ser Georgii et eadem nocte dormirent omnes in dicta domo, fuerunt furati de sinu supradicti Dobruschi dormientis ducati 180, quos habebat in sinu siue in pectore in uno in fazoleto ligatos.»

8 априла туже иста лица «Iuanis Boscoeuich predictum, repertum Ragusii» који је имао «in camera communis» залог новаца. сребра 6 либара и 6 унача, злата 17 дуката. Суци дубровачки секвестрирају те новце али будући да је распра «incohata in Sreberniza coram judicibus eius loci», одлуче, да се стране до пошљеднјега маја представе овим судима. «coram quibus in dicto loco incepta est dicta lis.» Новце депоноване у комори отео је Иванишу Драгоје Гучетић послије попратка из Сребрнице у Жупи (Breno) код Дубровника, али суд је ријешио да се депонују.

18 августа је записано, да се Иваниш није јавио у Сребрници. јер га је задржала служба код херцега и код властелина Твртка Ковачевића «dicit se fuisse occupatum in negotiis domini cherzech, domini sui, et Tuertcho Iuanis Couaceuich, et viso quod cherzech Stepan et dictus Tuertcho scripserunt super hac re, recomendantes dictum Iuanis», чему је свједок «Vochaz Chrebeglianouich homo cherzech.» Суд је на прозбу Иванишеву рок продужио.

29 новембра дошла је «per officiales Srebernize diffinitio et sententia eorum, lata super lite et causa contrascripta» Кнез и суци дубровачки «illam diffinitionem acceptauerunt et confermauerunt» и дају заповијед. да се запише у књигу. Иванишу се враћа његов залог из коморе, али без 22 и по дуката, који се узимљу на рачун оног дијела штете, који мора он платити.

94. (1458), 6966, 22 јулија. У манастиру св. Николе у Прасквици у Паштровићима.

Никола Љешевић с браћом Андријом, Радичем, Стефаном и Бранком и монаси св. Николе у Паштровићима оспивају воденицу на половицу.

Запис у нотарској књизи 1458 архива суда Которскога код 24 новембра 1458 инд. VI:

Coram magnifico et generoso domino Arsenio Duodo, pro illustrissimo ducali dominio Venetiarum honorabili comite et capitaneo Catari et suis ac ciuitatis Catari egregijs juratis judicibus, videlicet Ser Tripico de Margoç, Ser Lodouico de Drago et Ser Nicholao quondam Ser Mathei de Besante, sedentibus sub lobia cancellarie ad eorum solitum juris bancum, comparuit presbyter Matheus, caloierus Sancti Nicholai de Pastrouichiis pro parte et nomine ac uice sui maioris calcieri et ceterorum caloierorum dicti monasterii Sancti Nicolai de Pastrouichiis, et presentauit quoddam instrumentum, scriptum in lingua et litteris sclauis sclauonico more, petens et cum instantia requirens pro parte, nomine et vice suprascriptorum, ut dictum instrumentum latino sermone in actis publicis et autenticis cancellarie communis registraretur per me notarium et cancellarium infrascriptum, de uerbo ad uerbum, ut jacet, et postmodum in formam publicam redigatur Quod magnificus dominus comes et judices antedicti, audita eius requisitione honesta, mandauerunt mihi notario et cancellario infrascripto, ut dictum instrumentum in actis cancellarie publicis registrarem et postmodum in publicum redigerem, cum meis signo et nomine consuetis, quod quidem instrumentum infra patebit, secundum interpretationem Ser Stephani Calogeorgii, cancellarii sclaui, de sclauo in latinum. Cuius tenor talis est, videlicet:

In nome del padre et del fio et del spirito sancto. Questo che sia manifesto a chadaun, come io Nicolo Liesseuich et li mie fradelli Andrea, Radizo, Stephano et Brancho, echo come se hauemo acordado cum misser caloiero del monasterio de misser San Nicolo et cum prete Mathio calogero et cum li altri lor fradelli caloieri, che debiamo fabricar un molin per mitade sul patrimonio del dicto Nicolo et di so fradelli, e che i dicti debia dar el luogo e l'aqua in eternum et la giesia che sia tegnuda dar in eternum le piere dei molini et l' auanzo per mitade, i caloieri la mita et i dicti fradeli l'altra mita, et per lo simele la utilita uada per mita. Et questo hauemo facto debon acordio in eternum et de questo sono testimoni Nouach Jurgeuich cum so fio, Radoslauo Thudurouich cum so fio, Miloe Chiterceuich cum so fiol e Chaloiureg Nouachouich cum so fio, Jurech Radaglieuich cum so fio et Nouessa cum so fio et Nouach Clinaç cum so fio et Biomus Deissinouich cum suo fiol. Questa scriptura fo scripta dala creation del mondo nel VIM VIIIIC LXVI del mense de luio ai XXII per parola del caloiero vechio Paissio et Nichola Liesseuich et deli soi fradeli. Scripse Jurag Cernaç, cancellier del sboro dei Pastrouichi, in el monester de misser San Nicolo a Prauschuiza (sic).

---

95. 1477, 21 маја. У Цариграду.

Султан Мехмед II пише Дубровчанима, нека предаду шклаву Ајазбегу као повјеренику Ахмеда Херцеговића 18.000 дуката, које је Стјепан херцег код њих оставио, ако је право оно, што он тражи.

У рукопису «Traduzione di capitulazioni e fermani di Sultan Mehmed II Baiazetto II» итд. у којем се садрже преводи турских повеља до г. 1756, у државном архиву дубровачком.

Traduzione del serviano d'una lettera, sia si comandamento di Sultan Mehmed II, spedito all' Eccellentissimi Signori per 18.000 zechini v. di Herzech.

Od velikoga gospodara i sviem semgliam istocniem i sapadniem zara velikoga sultan Mehmeda knesu i vlastelom dubrovackiem, mnogo sdravi da primi plemenstvo. Po tomu da snate kako vierni i posteni sluga zarstva Ajas [1]) tusgi se i govori: «po sakonu scto mi-e ostavio otaz osamnes higliada ducata slatnieh u Dubrovniku, te ducate nechie da mi urate; podali smo sa dusciu herzegovu devet tisuchia, a devet tisuchia podali smo kragliu ugarskomu; recene visce pisane ducate nechie da mi ih plate, govori zarstvu mi». Za to da snate, kako sapovieda zarstvo mi, da vidite i da isnaghiete, ako ie tako, kako velli on, visce recene ducate suve podpunno da predate u ruke viernomu slusi i sclavu zarstva mi Ajasu, da donese na vrata zarstva mi, tako i da snate, i inako da neucinite. Pisana u Zarigradu na 21 maia 1477.

У књизи Liber consilii Rogatorum 1476—8 истог архива чита се у протоколима «вијећа умоленијех» закључак 9 јулија 1477, да се покажу «Sclauo Turcho scripture super deposito cherzech restituto»; 14 јулија вијеће одговара «Sclauo Turcho», који је дошао с царским листовима «ad instantiam Aghmati Cherzegouich», да Дубровчани немају ништа више од новаца херцега Стјепана (quod in nobis nihil restat de denariis cherzechi Stiepanj; доказујући, да се то јасно види из писмених докумената.

---

96. 1566, 7074. 18 јунија. У Сучави.

Александар војевода молдавски пише кнезу и властели дубровачким, нека даду по обичају милостињу Лазару Себишанину, посланику Ђорђа, Павла, Стефана, Катарине и Марије, дјеце Миклеуша и праунука херцега Стефана, који живи у Молдавији.

іс хс ҂зод· ҂аѯѕ· ж8на ·иі· 8 Молдовии·

Божиєю милостию Алєксаньдаръ воєвода, господаръ земли молдовскои, пишемь племенитим и м8дрим и васакоє части богом данє и похвалєнє достоιнимь и вазда изабраннимь и вєрованимь господамь и властєломь д8бровачкиємь, княз8 и властєломь д8бровачкиємь, кєлє драго и л8бимо поздравлєниє. а сада даємь знати господств8 вашєм8, како єсмо здраво, доклє хоћє богь 8 здравью честитога цара и приıатєлємь господств8 вамь. а сада да зна вашє виєћє почтовано, како имамь кои себє нєкє сл8гє и сиротє, три братиєнцє, на имє Гєωргиа и Павла и Стєфана, и двиє сєстрє имаю, на имє Катарин8 и Марию. ωвє с8 рєчєнє сиротє пра8н8ци хєрцєга Стєфана, кои є биω 8 вриємє мин8то господар зємлє Хєрьцєговинє а вашєга града Д8бровника с8сєдє и приıатєль. а сада 8 ωво вриємє ωвє рєчєнє сиротє хранє сє кодь господства ми ωть богоданаго ми иманьа, терь ми казашє за нєки ωбичаи вашєга господства, како стє имали сврх8 рєчєниєх сирота нєк8 милос и сврх8 старнєх них, да ни стє давали милостин8, а по вашои доброи воли. тога ради посилаю рєчєнє сиротє Гєωргиє и Паваω и Стєфань, и сєстрє них Катарина и Мариа посилаю човьєка, на имє Лазара Сєбишанина. а вашєга господства ако є милос и добра вола, како є и дослє била, т8 милос, к8 иматє 8чинити сврх8 рєчєних сирота, да иматє подати 8 р8кє Лазарєвє. и ωв8 книг8 посиламь с пєчатом господства ми. и др8г8 книг8 посила Гєωргиє и Паваω и Стєфань с пєчатию вєрованомь, коıа є пєчать и приє доходила к вашои милости, по коиюи (с)тє давали рєчєн8 милостин8. и ωви є рєчєни Лазар и приє посилань к вашєм8 господств8 по заповиєди крала Єрдєлскога и по настоıанью Микло8ша, родитєла Гєωргиєка и братьє нєговє. а вас, како є богь на8чиль, тако да 8чинитє. що б8дє вашє господство и раз8мно виєћє договорно 8чинило, го-

[1]) Погрешка мј. Ахмед (Ахмед Херцеговић, син Стјепана херцега).

споцка рнеч е, на маме (неће доћи и наше воле ради, не дрѹге. господь богь да ѹможи госпоцтва ви ѹ веселню и ѹ напредак боле.

Алексадрь воевода повеле господар земли Молдовской.

Писа Драгомир Србинь ѹ местѹ Сѹчаве.

С поља: Племенитим и мѹдрим и васаке части достоинимь и властеломь дѹбровачкиемь, кнезѹ и властеломь дѹбровачкиемь, шпѣнни почтованои и кнеѣѹ мѹдромѹ ѹ рѹке почтоване ѹ Дѹбровникь.

Печат на писму, на њему глава воловска (знак Молдавије) и ријечи : печать.......... гднь. Изворник на хартији у државном архиву дубровачком, fasc. XIII, пго 452, ситним словима. Само прва половина је штампанау Споменицима Карано-Твртковића 16') и одавле код Миклошића стр. 556.

---

97. 1603, 15 августа. У Прокупљу.

Матија Павловић, драгоман дубровачких поклисара к цару турскому, јавља на повратку из Цариграда за мноштво разбојника по путу и за писма по курјеру наприједа у Дубровник послана.

У државном архиву дубровачком изворник (fasc. LII):

Illustrissimi Signori et patroni miei osservantissimi.

Scienim da uasce siuietlo gospostiuo po chnigax gospode pochlisara culli moiu partitu od Zarigrada, coia ie billa na 17 minutoga. I bifsi se trategno putem tŏlicho brieme od Zarigrada do Soffie, usroch nemoguki proki od slle cegladi putem, ko kada budem tamo, siue ke uasce siuietlo gospostiuo rasumieti. Potom toga dogiosmo oudi u Prochupie na 11 ouoga i tu bismo asaltani od iedne sorbe i usesce nam iednu seksanu, i sa isetie s pomoki nascega iednoga spaxoglanina, scto biasce s nami, spengasmo deset grosca. I to nam intrauegna, kako biaxmo is Prokupia isiti, radi cesa opeta se uarnusmo u receno miesto, sa biti oudi recena sorba condisalla ueke od 40 scatora. I cuiemo da nas presce, kada kemo se dignuti, od nasciex i od Turaka. Sa to naprieda nesmiemo, dokle se nedigne recena siorba, coie cienimo, da ke se disati oue cetiri pet dana a ie da bog da i prie. I spaxoglianin, scto ie bio s nami, neke ueke pratiti, ma se uarnu put Soffie, sascto i gnega strax bi naprieda xoditi. Siue sam tio uascemu gospostiuu chasati, da snatę sa to. Misleki se radi recenoga usrocha oudi choi dan trategnati, spediscax ouoga kuriera s chnigami gospode pochlisara, coie su u ouoi. I bifsci mi rechli, da su od uelliche importanzie i da idu naibarsce, niesam tio gledati na spengiu od kuriera, coga posilam do Pasara Nouoga, a od Pasara bike spedischan od nasciex. Toliccho ueke risoluax se recenoga churiera spedischat uam, sascto mi recosce gospoda pochlisari, da su chnige od importanzie i da idu naibarsce. A xukum od scita ostauio ga sam pri meni sa sada, ne drugo. Da uam gospodin bog us(m)nosci gospodstiuuo. A di 15 di agosto 1603 in Prochupie. De Vestre Signorie Illme affettuosissimo seruidore Mateo di Paullo.

Nagiox oudi ouoga kuriera, da ide a dritura, coga ucienix sa sedamsat aspri, coie mu sam siue pllatio oudi.

---

96. 1643. 17 јулија. У Гацку у Црници.

Марин Бодиња, поклисар дубровачки код паше херцеговачкога, јавља господи дубровачкој за преговоре, које је с пашом водио ради дарова и ради проласка преко Конавала, гдје су паше досад ходили из Требиња у Нови преко земљишта дубровачкога.

У државном архиву дубровачком fasc. LII, nro 1932 изворник на хартији:

Illustrissimi et Eccellentissimi Signori et Patroni miei Colendissimi. il Signor Retore, Consiglieri di Raguxia.

Od uascega prisuietloga gospostua primih lis', pisan na 14 gliuglia, po Bogauzu curijeru, coga bieh poslao onomadne i po recenomu primih tri caueza [1]) raza zielouito a u recenoi chgnizi razumieh, colicho mi rieste. I netom primih chnigu, imedijate pogioh paruo u chiehaie, molechi za da bi nam pomogo i bio nam prijategl i da bi pasci gouorio, da se ostane od tolora sto i pedeset, coie pita, zascto se nije nigda daualo, nije obiciai odpric bilo i nebi gospoda po nijedan nacin tega zachona postauili, nego mu poscigliu gospoda tolora sedamdeset i dua chaueza raza [2]), coie cini tolicho dinara iedno z druziem; nemoi da gniegouo gospostuo potancho gleda i razcescgliaua gnieche stuari, coie nebi vagliallo da s priategli tacho gleda; a ono emri zareuo, v chomu zapouieda, da se v Chonali neulazi i da neijmaiu harce pretengiati za recene Konauli i da bi nam gospodin pasca dao chgnige, sa choie se molimo. Na choie mi odgouori ciehaia i rece: «Ia sam vasc susied i gospodi priategl, i bog zna da bih uzo gospodi vascioi suachu sluxbu uciniti i uzo bih, da ie iedna part i druga mirna. I uidim, scto Vascia gospoda hochie, vzeli bi da zakon stari dignu, da im pasce nekondisciu v Chonauli i da pasciami vechie nedauaiu ono, scto su prie dauali; ma ie to muno dignuti v Chonauli nechie im se dohoditi, ma cias' obiciajnu nechie pascia nigda propustiti a tu su gospoda sama vcinila i ti zachon zauargli. Ja sam bio prezent, kada su ouomu pasci dua puta za dua godiscta dali po tolora sto i peset i po dua caueza i kiehai iedan cauetaz. Iedan put nam su poslali v Trebigniu a drugi put nam su poslali po iednomu starzu na Onogoscte. Ouo v meno v libru vpisano sue pontuato. Niscta ne magnie ia chiu nastoiati, scto mog budem.» I pogie ciehaia gouoriti s pasciom a meni rece: «Pogi, ter donesi cias' pasci i gouori onacho, kacho ti su gospoda pisalla.» Ia vzausci tolora sedamdeset i dua caueza raza pogioh v pasce, pogliubih mu schut i pozdrauih V. D. od strane vascega gospostua i rieh mu sue pontuato, cacho mi je vascie gospostuo odpisallo, da uam ie veoma xiao bilo ciuti, da gniegouo gospostuo moglo ie promisliti, da biste vi gniemu, koga darxite osobita prijateglia, iednu stuar vzmachli, er v sedamdeset tolora, koie mu se dauaiu, darxi se vele uechie od recena dua caueza raza; i od rucha, scto biusci se v miesto ciasti obiciaine daualo v Chonauli, sada biusci tacha slauna zapouied da u recene nasce Conauli nemogu sangiazi ulaziti, ni magnie cias' im se ima dati za ono, gie cie zapouieda, da nemogu dohoditi ni ulaziti, ma niscta ne magnie vascie gospostuo sc-gnime nieste hotieli toliko potancho gledati, er kad bi bilo z druziem, drugako bi se ucinilo. Nego molimo tuoie gospostuo, da ne mislite v Chonauli vlaziti suprotiua cestitoi zapouiedi i tache ciasti od nas primati, er bi trebouало drugi harac croz to sprаugliati ili oni, koi na cestitu portu nosi se, v sangiache pengiati, coie spenze iz ouieh clisura i camenia nemogu se izuaditi. I tacho ga sam sarciano molio i izgouorio mu vele rieci i s molbami i s razlozi, kolicho sam s-

[1]) Cauecium једна врста сукна онога времена.

[2]) Раша се и сад зове модро сукно у Дубровнику.

moiom slabom pameti mogo dotegnuti, i koliko ie moia moch bila, tolicho sam nastoiao i gouorio. Na choie mi ie odgouorio: «Ia te sam sue dobro razumio, ma uidim, da mi gospoda neposcigliu ono obiciaino, scto mi su i prie dauolli, a u emru gouori, da se v Chonauli neulazi, ma ne gouori da se obiciaina cias pasciamij nedaua. Za to ia chiu gospodi pisati, colicho ie od potrebe, ma hokiu da im ti ouo sue recesc na iacho riec. Gospoda su od starina zareui priategli i haraciari, to ies' istina, i imaiu comandament v ruchah oui, koi kaxesc, coi su comandament izuadili, da im se v Chonauli neulazi, i to ie istina, ma mi ie xiao, da gospoda sa mnom tacho prohode, znaiuki oni, da im sam ia sarcian priategl i xelim im suachu sluxbu vciniti. Tachogier znam, da su i gospoda moi prijategli i da mi su dobru radi. istina ie, ma mi ie xiao da gouore, da harac zareu nebi-jm dosta bio dauati oudi pasciami. Ali ti meni v zdrauiu cestitoga zara ia necinim conat od sto i pedeset tolora, niti jh od gospode silom pitam. ma tacho mi boga dochie miesto, di chie se platiti za sto i peset tollora tisuchiu i pezat [1]. A ssclo vele da nedohodi(m) v Chonauli, er imaiu emri, ia niesam ni prie dohodio silom v Chonauli, joscte dochlle niesu te emri imalli, nego im sam uazda cinio, cacho ie gnihoua uoglia bila i sc-nima vazda liepo prohodio. Ni sada, da bog uchlloni, u Chona(u)li jm nechiu dohoditi, nego imam pochi put Noui moiom potrebom, cada se ie i dosle prohodilo prieko Marzina [2]. Cada smo prie prohodili, posilali mi su vlastelina i na gniechoi vodi docechiuali me su i tu me su gostilli i pijaceralli i tu mi su dauolli, scto me tocha. Tacho smo prie z gospodam prohodilli, a sada me natoiu (nastoiu?) na drugi nacin. V emri acho pisce, da se neulazi v Chonauli, nepisce obiciainu cias' da mi nedauaiu. Ia sam na Gabeli gouori(o) vlastelinu i dragomanu ono isto, scto sada tebi gouorim, da rechu gospodi, da mi poscglliu cias' obiciainu, coiu mi su i prie posillali, i tada im chiu uciniti a(r)z i ostalle chgnige, coie pitaiu v mene. Meni su razbijalli mnozi i gouorilli, da im arz nedam, zascto oua stuar moxe iziti na uele i da mi chie biti od veliche sctete, i bio sam odlucio neciniti arza ni ga dauati. Poslie vidim, da gospoda vele nastoiu i mari ga, tacho sam i recho, da im ga dam za ne magnkati ga dati gospodi. Ma uidim, da gospoda sa mnom na drugi nacin prohode.» Ia mu sam poslie poceo gouoriti, chacho ie v chomescioni i chacho sam bogllie mogo. Stali smo dobru vru razgouaraiuki se i molechi ga, da bi se ostao od ouega, scto pretengia. Ia darxim, da mi je recho deset puta: «Pogi uechie». Naiposlie mu sam recho: «Gosparu, s ciem chiu pochi? S ciem ti me odpraugliasc, s choiem ti chiu obrazom pochi prid moiu gospodu, gdi niesam nijedan poso oprauio prid tuoiem gospostuom? Gospoda mi nechie vierouati, da mi tuoie gospostuo nije hotiello vciniti oua pisma, choia pitaiu, zascto se vzdaiu, da netom dogiem prid vasce gospostuo, da mi chiete subito sue vciniti, ere uas darxe veoma za draga priateglia i da im chie suacha riec prochi prid uami, i mene su na uzdano poslati, darxuchi u ruzi, da im chie suaka riec prochi prid tuoiem gospostuom, a sada chie rieti, da sam ia zlloces' bio i niesam vmio prohodit, cacho ie od od potrebe, tuoiom millosti nisam se umio moliti od gnihoue strane. Za to uas molim, gosparu, vcinite nam tu millos', necha se imaiu nascia gospoda s ciem pofalliti i suudara za uas suacha dobra gouoriti.» Na to mi ie odgouorio: „Ia suaki poso gosposki imam na pameti i za gnih suacho dobro gouorim i fallim suudara. Acho onomlani giencral Bnetachki meni pisa cnigu, tuxeki se na Dubrouciane i gouorechi, da ie vhitio lupexia, coi su bili Dubrouciani i robili su zareuu zemgliu, i uodio ih ie u Dubrounich. a gospoda su rechli: ,niesu nasci gliudi', a bili su Dubrouciani, niscta ne magnie ia te cnige poj lesah i neposlah u Zarigrad radi gnihoue gliubaui". Na to ia mu odgouo-

[1]) Mj. pet sat.

[2]) Мрцине село у Коновлима.

rih : „Mlezi mogu gouorit. scto e gnima drago, ma se to nechie nigda nachi. scto su oni gouorili, zascto nascia gospoda ies' cetarsta godiscta, da su se cestitomu zaru pochllonili i iosc se nije nijedna stuar nepraua nascla do sada, nechie ni od sada." Poslie gouori: „I ouega sam Turcina cinio obiesit, iedno necha ima zemglia zachon a drugo za gospodi pogoditi. Za to chiesc rieti ouako gospodi oni vide da im sam priategl i da ih dobro tratam, tachogier i oni mene da darxe za priateglia i da mi neodsiezaiu ono, scto me tocha a oni sue scto vzisctiu v mene, sue im chie se uciniti. Ia se dixem v subotu put Noui za istinu. Za to chiecs rieti gospodi, da mi poscgliu vlastelina aliti tebe istoga v Trebignie aliti na Marzine i suachacho da mi poscglliu tt 150, a uzo sam dua caueza raza. Er acho mi to neposglliu, nechiu im nichachoe cnige dati. A ia silom nechiu niscta pitati ni u Chonaulli vlaziti, nego cacho oni mene vtrataiu, tacho chiu i ja gnih. I uzmi ouu cnigu moiu, ter ie ponesi i pridai gospodi i rezi jm, scto ti sam gouorio. I pozdraui gospodu." Ia cada vidieh, da se ino nemoxe vciniti, poceh mu se opet moliti, almeno da mi da dichiarazion, cacho pora (?) po emru, iedna (?) to isprosih, coiu posilam zaiedno s chgnigom pascinom, choiu uam posilam po churijeru Bogauzu zaiedno s ouom moiom. Tachogier uam posilam po recenomu curijeru i cnigu paruu pascinu. A ia chiu cechat odgouor od vascega prisuietloga gospostua, dochle dogie, i kacho bude voglia V. P. G., tacho chie se ciniti. Vidim da chie se pascia dizati v subotu ali ti v nedieglíu put Trebignia. Za to, acho bude drago vascemu gospostuu, nedarxite prid grad dugo curijera, necha prie dogie. da ne budemo smeteni. A ia chiu s pasciom, dochlle me curier susrete. Da znate da ie ostallo v mene tt 50 i iedan cauetaz raza do uascega ordena. S ouom cinechi suarchu, gliubim uam prisuietile (sic) ruche i cecham oudi v Zernizi. A di 17 di gliuglio 1643 in Gazcho. Delle Signorie Vestre Illustrissime vmillissimo seruidore Marino Bodigllia.

---

99. 1653, 6 јулија. У Прокупљу.

Један Дубровчанин из колоније у Прокупљу тужи се на другога, да га је ради дугова дао бацити од кадије у тамницу и да му је отео доходак од винограда његових и жене његове.

У државном архиву дубровачком fasc. LII.

Illustrissimi et Eccellentissimi Signori e Padroni colendissimi.

S ouom idem umiglieno prostart pri nogax uasciex, p(risuietla) g(ospodo), molechi uas i tuxechi se paruo g(ospodu) b(ogu) na nebu, paka uaxiem p(risuietlim) g(ospodam) na semgli, neimaiuchi nikoga, ko bi mi jauio se sa mene prid uam. A to jes': buduchi godixta 1650 targouo oudi s Marinom Nicholichiem. buduchi xotiela nesrechia moia da s usrocha gniegoua, kako mogu ukasatti, jesam isgubio dobru sumu dinara, jesam osto mu duxan tolora 360. Sa koie doxo ie i satuorio me istoga godixta u singier [1]) turski, nesnam s ciom licenziom. I nebi mu to sa dosta, da me cinio u singier stauitti, ma joscte podmittj kadiu i jemina, da me cine stauitti u kulu i da me uchove u singier na garlo i nogke u kladu i u guosdia i ruke da mi okuiu. I za to da kadij ttla 40 Koi kadia meni porucuie: „xto mi chiex datti, da ti nedam oue straze ucinitti", koie ja neimaiuchi scto drugo datti, xagline scenine [2]) jesa-m-u dao u saklad sa ttla 30, i oko urata gniegouiex scto otide spenaza, tolora deset, da me neda jako

[1]) Синџијер = синџир.

[2]) Хаљине женине. Пише *x* за *ш*, *ж* и *x* (h): doxo, xto, duxan, xotiela.

100. (1693, мј. јануара). У Котору.

Увјети, под којима су Кучи готови подложити се дужду млетачкому и ударити на Турке.

Прѣсвїєтли и преȣзьвишени господин софрапровидȣрȣ.

Дошли ми Радоє, синь воиводє Ивана Иликовића и Иово Поповь, синовьць истога воиводє Радє Чеїѡвићь [1]) и ТȣрьчинъХасань Марьтиновь, ȣ ѡк град послати ѡд реченога воиводє Ивана, наистарїєга главара ѡд Кȣчьхь. како ни є вашє преȣзвишено господство звало. садє смо разȣмлели вашє хȣћенє и заповїєдь, що ни дава за приказати сє кїєрьни подложници прѣведрога принъципа и велики непрїатели Тȣрьком и колю за видїєти ш нима изьновицє ѡкрьвавити сє. ми не само, неголи све нашє племє ѡд Кȣчьхь приказивали смо вазда вїєрьность прѣведромє принъципȣ и већє сведочаньства смо дали ȣ минȣтьи и садашнои рати, како ће знати и вашє прѣȣзьвишено господство и свїєма Брьдима. и ѡко ѡд годинє, кадє пашȣ разьбисмо. єсть неколико времена да нїє доходїѡ нитко ѡд нась ѡсталїєхь прѣд господомь, сȣ свє. да сȣ ни толико звали прѣȣзвишени зенерали, колико ѡстала господа, кои сȣ прићє вась била, нища немане живьлели смо вcase вернй. и зна вашє преȣзьвишено господство, за послȣжити єсмо чинили ȣтећи изь рȣкьхь Сȣлимань пашє тȣ ѡд мало месецьхь тащима, що ѡдь нашиєхь дарьжашє. садє смо хотїєли послȣшать вашє прѣсвїєтло господство, за да вїєрȣєте, да нїєсмо промїєнили мисаѡ, ма имамо садє кьдє и ѡвьди в. п. г. да прикажемо све дни већȣ становитость приказать на имє свєга нашєга племена по заповїєди, коє смо имале, нашє неволє и нашє потребє, за да ви с начином, с конємь чинитє со осталїємь народомь, па исти начинь да и с нами чинитє. ѡдь сада можемо наследовать жївьеть мирьни подь вашє влаћанє, фалить вась и ȣзьвишевать вашȣ славовитȣ заповїєдь, ѡдь коє ѡдь сви ѡва ѡколинє велю добро страх има.

Прьво ми и наша браћа и племеници молимо, да ни сє дадȣ наши аваньци ѡдь платахь, коє ȣживасмо ѡдь прьвє рати. и ѡдь сьдє, що нї є сȣдȣрило (?), хесапимо за већє петьнаєсть хилада грошьхь. нека тїємь динаромь можемо провидїєть нашоима (тако) великиєма невольама, єрє стоећи ми ȣ горахь и планинахь, имаюћи мало земле за рапотать (тако), невольно проходимо нашє племє, ȣ коємȣ сє находє неколико хилада дȣшьхь, и мнози ѡдь конєхь би погинȣли, да нечетȣє и Тȣрькє да нехарають: с тїємь сє начиномь хранȣ и помагаю.

Дрȣго имамо рїєти в. п. г. да бȣдȣћи потребно ȣ летно доба да поћемо с нашомь стокомь на планинє за дать пашȣ реченои стоки, ѡстаю кȣћє и нашє малє бащьтинє (тако) на слободь непрїатєльхь, кои ласно могȣ ȣлести, щетє ни ȣчинить и св(р)ьшено разȣрить нась. за то молимо в. п. г. да ни датє динарьхь за сьградить єднȣ кȣлȣ на Модȣньскȣ Ћафȣ [2]), то є пȣть наиѡтвѡрени, по коємȣ Тȣрьци доходє. и тȣ сє можемо ѡпрети и забранить непрїателю да неȣлезє. инако безь тє кȣлє потребно є, да пȣщамо да ни Тȣрьци ископаю, или сє нагоди Сȣлемань паша, кои ни велє прїєти, дрьжећи нась, да смо нашчито ѡд странє прѣведрє репȣбликє.

Треће за ѡбранȣ реченє кȣлє ȣчини в. п. г. єдьнȣ кȣмьпанїю ѡдь четрьдесеть сольдатьхь, коє ми з добрє волє даћемо, и да им бȣдє дата свакиміесець ѡд скринє преньципове плата. що єсть воиводи двадесеть и петь грошьхь, барнахтарȣ двадесеть, сарьћеньтȣ петьнаєст, капȣралȣ ѡсамь и солдатима по двадесеть и четири ликрє.

Четврьто да ни датє єднога господичића за воиводȣ ѡдь кȣлє а не ѡдь кȣмьпанїє, да настои на истȣ кȣлȣ,ємьчȣћи сє ми, да нашє племє пощовать га ће и познават га за главара ѡдређена ѡд пресвїєтьлога принъципа, сȣ све да нигада нїєсмо хтїєли примить нїєднога заповїєдника тȣрьскога, како сє зна.

Пето да ни сȣ ȣ напрїєда давате нашє прьвє платє сȣ ѡнє двїє, коє ȣ почетькь владана в. п. г. чинили стє имать двїємь нашїємь главаромь, коє и сьдє ȣживаю, кьдє сȣ били, то знати и Пипери и ѡстала племена, за бȣдȣћи разьбили Сȣлимань пашȣ.

Шесто бȣдȣћи нась в. п. г. ѡбьћень звало, за да навлащито сє ȣтврьдимо ȣ мисо за стоять єдини с онїємь ѡдь Подгорицє ȣстанȣти сȣпротива Сȣлемань пашє, с конєма сврьхȣ вашїєх толицєхь заповїєди сьєдинили смо сє за дати имь помоћ, ми смо справьни за наслидовать нашє приятєльство и помоћь али їѡщекь ми молимо сада в. п. г. да ни нашє реченє аваньцє, за да можемо имать начинь дрьжат ихь с нама, кьдє сє пригоди брїємє за ȣбити сє

[1]) У талијанском се пријеводу пише Zeouich.

[2]) У писму сопрапровидурову говори се о „la torre proposta in diffesa del passo Chiaffa Meduns cha“.

РЕГИСТАР.

(Имена су стављена у српским облицима, бројеви означавају стране).

„protouistiario sia recomandado“ слиједи биљешка канцилера Франциска, да је ово писмо записао „prout uidi scriptam et reductam in uulgare per Çiue de Parmessano, scribanum communis in sclauoneschum“, које код Пуцића нема. У пријепису српскога писма у књигу канцеларије дубровачке стоји мјесто за име кнеза дубровачкога празно. Изворник је писан модрим мастилом.

24. Нисмо нашли.

25. *1352, 30 марта.* Писмо цара Стефана и кнеза Вратка о Вратковy појасу. У биљешци талијанској канцилера Живa Пармезана читај: quella de Uratcho. Српска су писма добро издана, и с икавским облицима у писму Вратковy. У латинској биљешци на крају читај: Dapçe zagus. Надаље у именима свједока: „Slauçe b e c h e r (beccarius месар, касап), hominis domine Imperatricis Sclauonie, ac etiam Junii d e S e u a s t o et Seuasto Elie de Gregorio de Dolcign-, P r o g o n i T u o d o r i d e S c u t a r i fuit contentus et confessus“ etc. Надаље: „unam magnam centuram argenti deaurati f u l c i t a m e t i n t e g r a m, quam“ etc', на свршетку: „a Nicola C h a l c a s, h o m i n e dicti Vratichi.“

26. *1355, 23 фебруара* Цар Стефан узимље натраг поклад, заложен код Марина Гучетића. Читај: chopia t r a t a de I letera; Nicholiça Pastrouich e t a quello chaiogero; e o (у нарјечју мј. ego) Giue de Parmigano noder schlauonescho. У српском писму: **калѹгиєрє; на сп$^{х}_{и}$ь.**

27. *1355, 19 маја.* Писмо бана босанскога о дубровачким царинцима у Босни. Р. 13 оздо: **нисємь** (не **ничємь**) **нию свєзаль.** Р. 12 оздо: **за прѣдни дєлгь.** Р. 3 оздо: **нѣ опчинє ниєднє; к сєби ѡпчинѹ.**

28.*А. 1355. 20 септембра.* Писмо бана Твртка. Види бр. 15 наше збирке.

28.*В. 1356, у јануару* регистрирана повеља цара Стефана, издана Марoју Гучетићу под Бером 6864, 5 декембра. Читај у запису: A. D. MIIILVI (с), ind. VIIII mensis januarii; con la bolla d' argento indorada pendente. Свршетак повеље је сасвијем вјерно издан. Пошљедњи редак: **Гюрєгь логофєть пр^{т}рѹчи под бєрѡ^{м}·:·**, с јасним **Б** у **Бєрѡмь**, како у ријечи **обрѣтє.** Не треба исправљати у **Сєрѡмь** како су хтјели Даничић у Рјечнику I, 37 и Флорински, Южные Славяне и Византія во второй четверти XIV вѣка II, 205, **Бєрь** македонска *Βέῤῥοια*, турска Караферија спомиње се такођер у запису у Starinama X, 271.

29. *1365, 3 нов.* Поклисари удовице кнеза Војислава примају доходак од кумерка солскога. Читај: Radassinus Lischa.

30. *1369, 11 новембра.* Жупан Никола Алтомановић потврђује, да су Дубровчани Невадићи њему све платили. У српском тексту: **до дьнєшьнєга днє испьнь дха и дєнє нь** (с) (тако). Даље збиља **ѹ Бѣталини.**

31. *1369, 18 новембра.* Цријеп Рогатић прима за жупана Николу доходак од кумерка солскога. У изворнику. **Црѣпа Рогатика** (с). У књизи има о томе овај запис: MIIILXVIIII, indictione prima, die XVIII mensis nouembris. Çeriep Rogatich tamquam nuncius et procurator çuppani Nicolai de Altomagno ad infrascripta, prout clare patet per eius literam hic appositam“ примио је од кнеза (rector) Ивана Градића и његова малог вијећа 900 перпера „pro integra et completa solutione comerchij salis istius presentis anni finiedi (sic) in festo Natalis Domini proxime futuro.“ Између свједока: Tuertcho et Stephano filiis Vladislaui Dabissich.

32. *1370, 9 септембра.* Писмо кнезу и општини дубровачкој од челника Милоша. Види предговор ове наше књиге. Слиједи талијански пријевод писма, уписан у књигу чак 16 априла 1372.

33. *1375, 22 новембра.* Три повеље Ђуре Балшића. У другој читај: **Борниковикь, Ікє Коλановикь.** У трећој први свједок се пише у изворнику: **Мчарь** (л); писмо је датирано **на Добрѹщи** (не **Добрѹши**).

34. *1376, 21 октобра.* У књизи латински запис: „Nichola Bogdanouich, calogerus de Canalí, frater presbyteri Tuerdeni, Bochcinus Stanislauich de Tribunio, nepos dicti presbyteri Tuerdeni, Raychus Milatcouich de Versigna, nepos dicti presbyteri“ примили су све, што су имали у залогу код Средана, Милуна и Радослава Богданића. „Radogna Cudelenouich per suam litteram sclauonicam etiam scripsit quod Nichola, Bochçinus et Raychus debent habere res supradictas dicti presbyteri Tuerdeni, que littera sclauonicha est hic affixa“. У српском изворнику читај: **вьсѣмѹ зборѹ; що ює црьковно, да нє стои сти стфань** (тако) **пѹсть.**

35. *1386, 19 новембра.* Вјеровно писмо митрополита јерусалимскога Михаила.

36. *1387, 4 марта.* Гојак Драгошевић, поклисар краља Твртка, прима доходак светодимитарски.

37. *1387, 7 јунија.* Исплата трибута Стонскога калуђерима Јерусалимским. У књизи запис: „Solutio tributi Jerusalem dro uno anno die VII junii. Johan (sic) ygumanus Jerusalem, Joasap et Saua caloierj, nuntii et yconimi, miss

66. *1339, 3 декембра.* Доминик, пријур св. Салватора у Бару, прима доходак светодимитарски. Читај: Domi nicus; ad infrascripta s p e c i a l i t e r (овако јасно) transmissus " На стр. 47 р. 3: „dicti communis de yperpyris mille centum LXIII pro integra" etc. Међу свједоцима: Grube Bosich (не Belich) de Cataro.

67. *1340, 21 фебруара.* Талијански пријевод повеље краља Стефана, издане Рестнћима, цариницима у Новом Брду. Copia u e r o (не nunc) reducta in latinum per Jacobum N i c o l e de C r o s i o (не Rosso), notarium slauonescum." У тексту: Toma de Bugon(is). Крај: in Pristina, quando venne mesaggio Çugno de Dersa et Climento de Goçe. Scrisse la questa gracia Pribeç (p̄beç) logofecto."

68. *1340, 30 априла.* Краљ Стефан потврђује, да је Лампре Минчетић као цариник све платио. Стр. 48 р. 9 озго: **повелю**.

Писма петнаестога вијека, која су много јаснија, нијесмо слиједили потанко, али уз неке ипак можемо штогод забиљежити:

75. Полица деспота Стефана цариницима Побрешким за Мароја Радића. Овај је запис од јануара 1415, али се иста полица налази још други пут записана мјесеца новембра 1428, већ послије смрти деспотове, у књизи Diversa Cancellarie 1428 лист 124 обр., с биљешком: † **Заповѣдню господина ми кнеза Марина Гѹндѹлика и нѥгова изебранога малога вѣка ꙗ Рѹско лѡгѡфеть дѹбровчки исписаху сѣ пише писано ѡдь рѣчи на рѣчь изь листа господина деспота.** †.

123. *1442, 1 декембра.* Мирење о вражди између људи из дубровачке жупе Жрновнице и Требињана. Р. 4, **Беликемь**. Р. 5: **Клокѹрикемь** (има и сада село Клокурићи у Жупи). Р. 8 оздо: **Стрза** (тако). Р. 6 оздо: **порекао или потворьо**.

135. Писмо деспота Ђурђа Дубровчанима о оставштини Мркше Сиковског налази се осим записа од г. 1462 преписано такођер раније 13 декембра 1447 у књизи Diversa Cancellarie 1447. Разлике ових пријеписа у језику и правопису, показују, како писари дубровачки при уписивању у књиге нијесу гледали много на правопис изворника. Ево најважније:

	1447:	1462:
р. 1.	почтеном	почьтеном
	братїє	братие
	добремь приꙗтелюемь	добримь приꙗтелюемь
р. 2.	дѹбровачкюемь	дѹбровачцемь
	и всои ѡпкинѣ	и свои ѡпкине
	властеле (vocativ)	властель
р. 3.	ю прѣдала	е прѣдала
	жена Мрькше	жена Мрькшина
	Ялѹвизѹ	Ялоизѹ
р. 4.	срьбрьнь, чашѹ срьбрьнѹ	сребрьнь, ч. сребрьнѹ
	ако нои	ако нѡ
р. 5.	самрьть	сьмрьть
	да ѡнонзи пода	да ѡньзи подаа
р. 6	када сам ꙗ	кьда сьмь ꙗа
	ѡвьден	ѡвьде
р. 7.	ѹ свою, гѡсподо	ѹ свое гѡсподьствѡ
	прьюда миѡмь	прѣдь мене
р. 8.	и прьюдаль мени ѹ рѹке	прѣдаль мене ѹ рѹкѹ
	ѡнози разделиѡ, каконо	ѡвози разделиль, какон
р. 10.	сада самь	сьда самь
	ерь доснлала тамон	ерь ю доходила тамо
р. 11.	тере сѹ нещо тамон говорили	терь сѹ гѡворили
	на Ялѹвиза	на Ялоиза
	за ѡнози. да то	за ѡвози даа то
р. 12	ако тко за тои	акѡ тко за тѡ
	Ялѹвиза	Яловиза
р. 13.	заа тои	за то
	тко що за тои ѹзима	ткѡ що ѹзимаа
	ꙗ за този расѹгю.	ꙗа за тѡ расьѹгьѹ

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

СПОМЕНИК

XIII

РАЗУМ И ФИЛОСОФИЈА

ИЗ СРПСКИХ

КЊИЖЕВНИХ СТАРИНА

ИЗДАО

В. ЈАГИЋ

БЕОГРАД
ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1892

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

СПОМЕНИК

XIII

РАЗУМ И ФИЛОСОФИЈА

ИЗ СРПСКИХ

КЊИЖЕВНИХ СТАРИНА

ИЗДАО

В. ЈАГИЋ

БЕОГРАД
ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1892

УВОД

Стара српска књижевност нити је онолико позната, колико би се хтјело, нити онако проучена, како заслужује. Обично се мисли, што се код Срба писало прије Доситија и Вука, да и нема много значења већ за то, што није било писано за народ и језиком народним. Оваком пресудом оправдава се, рекао бих, подједно онај индиферентизам, који је од неко доба завладао спрам наших књижевних старина. Није мој задатак, да овдје у велике побијам ово криво мишљење, само ћу казати ово. Свако вријеме носи своје бреме, народње потребе нијесу свагда једне те исте као што нијесу ни идеје, што народима покрећу. Доситије и Вук родише се, када дође њино доба. И сунце не може да сване прије поноћа. Кому се на криво даје, што је до конца XVIII стољећа мјесто народног језика владао у књижевности црквени словенски, нека узме мало на ум, што би се могло било догодити, да није словенско племе, ступив у IX вијеку у коло крштенијех народа, добило одмах на почетку вољом судбине свој особити књижевни језик као огледало свију појава црквеног и културног живота? Што би било? Наша прошлост била би више грчка или латинска, него ли словенска. А једно и друго, сва је прилика, било би у велике оштетило многе стране народног живота, из којих се саставља наш етнографски тип. Штета, смијем рећи, била би куд и камо већа, него ли неки незнатни добитци од узане заједнице са средовјечним господством језика грчког или римског. Истина је цијела, да наш трећи „словенски“ елеменат, који се у IX вијеку млађаном дрзошћу протиште у средину између грчког истока и латинског запада, не изађе на велик глас, не стече одрјешитог културног значења ни у средњим вијековима ни у новије доба. Различите историјске невоље сметаху словенским народима да накаламе на византијско стабло онолико свога плода колико је урадио Рим, одвојив се од Византије те притегав к себи сав јевропски запад; њима не пође за руком да остваре своју трећу словенску средовјечну културу. Но што не пође за руком прошлости, чега нема ни у садашњости, то ће, нема сумње, створити нека нама данас јоште непозната будућност. Али да та велика и славна будућност узмогне остварити онај завјет прошлих вијекова, требаће јој неких услова, за које ће, кад дође ред до ње, с признањем благосиљати своју прошлост што јој сачува и обрани прву и главну основу сваке културне величине: неискварени народни тип. Примјер неких западних Словена доказује, да се чврсти фундаменат не би био лако сачувао и одржао кроза све средње вијекове, да није било господства словенског језика у цркви, заштитници свију културних осјећаја оног доба. И збиља наш трећи, словенски, културни фактор средовјечне Европе, ма колико био слаб, нејак и неодлучан, изнесе ипак на свијет неколико оргиналне духовне радње, које нема никако на словенском западу, које не би било ни код нас, да се нијесу

РАЗУМ И ФИЛОСОФИЈА

ИЗ СРПСКИХ

КЊИЖЕВНИХ СТАРИНА

ИЗДАО

В. ЈАГИЋ.

класички филолози све до данас нијесу издали свију колекција у оном облику и онијем редом, како се стихови читају у рукописима. Истом недавно (године 1879-е и 1890) изађоше опет нови прилози од неког В. Мејера (Wilhelm Meyer: Die Urbinatische Sammlung von Spruchversen des Menander, Euripides und Anderen, München 1879; даље: Nachlese zu den Sprüchen des Menander und anderer 1891, у издањима монаковске академије, у којима има доста нових стихова или спомена вриједних варијаната к дојакошњим издањима. И том сам се радњом могао послужити код објашњења неких мјеста нашега текста, како се може видјети под бројевима 131. 153. 250. 287. 297, и т. д. Али за наше потребе нијесу се могла мимоићи чак ни старија издања, као Алдинско, Брунково и Воасонадово. Још ми је помогао за неке сентенције флорилегиј Стобејев, што се може видјети под бројевима 94. 106. 114. 138. 143. 236. 274 и т. д.

Уза све то не пође ми за руком да свакоме броју словенскога текста нађем грчки извор. Ту ће празнину попунити с временом други. Има и таковијех мјеста, гдје се поређени грчки текст само у главној мисли слаже, а појединце не подудара се с њиме словенски пријевод. У свијем такијем случајевима ваљало би истом наћи неку најближу и најсроднију редакцију грчког текста, ако је има. А може бити доказаће се и то, да наш пријевод који год пут навлаш одступа од изворног грчког текста. Ја сам на више мјеста опазио између грчког оригинала и словенског пријевода разлику, што је у преводиоцу могаше изазвати његово хришћанско чувство. Тако на примјер у сентенцијама, гдје грчки извор говори о боговима, преводилац као да је на своју руку мијењао да дође бог у једнину, и т. д. Он могаше тим прије допустити себи оваку слобоштину, пошто не би везан стихом на одређени број слогова, као грчки оригинал. Не могу ипак за свако мјесто напосе рећи, гдје је мијењао преводилац, гдје ли је већ у његову оригиналу промјена дотјерана према хришћанским погледима.

Колико помаже грчки текст, гдје му се ушло у траг, еда би се разумио словенски пријевод, истицао сам сваком приликом под бројевима. Истом овако, испоредив пријевод с оригиналом, може се правилно оцијенити вриједност радње. Ваља рећи, да преводилац није свагдје схватио смисла грчког оригинала. Али још чешће нагрдио би текст који преписач то изостављањем ријечи то наопаким читањем свога оригинала. Није лако пресудити, гдје се штета данашњега словенског текста има уписати у гријех првому преводиоцу, гдје ли преписачима рукописа, који лежи пред нама. Мислим да се не варам, ако рекнем, да је словенски пријевод био неколико пута преписиван, да је између прве радње преводиоца и данашњег облика овога дјела протекло довољно много времена. Овако се најлакше могу протумачити различите нагрде текста, којима није крив први преводилац, пошто се његова радња с малим исправцима може поправити и повратити у свој први облик. На прилику под бр. 28 читамо овај неразумљиви текст: **Моужь правьдивь ѥсть иже не кривить и иже многи криви не рачить.** Ово не значи управо ништа, овако не преведе преводилац. Грчки текст показује, да је испрва у пријеводу словенски текст гласио овако: **Моужь правьдивь ѥсть иже не кривить и иже могы кривити не рачить.** И збиља у московском се Менандру чита: **Мѹжь правдивъ есть иже не вривить, нъ иже могъи кривитн не рачить.** Много горе пређе текст под бројем 66. У рукопису чита се овако: **Соугоубѣ разоумѣють оучивше се книгамь· дващи сьгрѣшати ѡ ѥдиномь.** И ово не може се разабрати што значи. Прва је половица довољно разговијетна те кад се пореди грчки оригинал, излази на видјело, да је сентенција свршена већ у ријечима: **соугоубѣ разоумѣють оучивьше се книгамь,** *Διπλοῦν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα.* Но што ће рећи онај крњи додатак: **дващи сьгрѣшати ѡ ѥдиномь,** који у нашем рукопису није написан одјелито? Грчки текст показује и ту, да је ово испрвице био посебан стих, који у оригиналу гласи овако: *Δὶς ἐξαμαρτεῖν ταὐτὸν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ*; само што ту недостаје у пријеводу ријечи за *οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ.* Завиримо ли ниже под број 69, наћи ћемо да су тражене ријечи неким чудноватим случајем допале онамо, не на своје мјесто, те док ондје сметају, овдје нам фале. Овако могаше се текст помјерити

овдје таласи византијске културе ломили о словенски језик. Указаћу на врло знамениту средовјечну историографију руску, којој нема једнаке међу Словенима западне културе; сјетићу на српска историјско-политичка писма (повеље, хрисовуље), дивно огледало српске прошлости за историју, право и језик. Ако све то најпослије и није довољно, да би се могло с поносом говорити о словенском типу средовјечне културе, као својем трећем уз византијско-грчки и римско-латински, опет је и то нешто од превелика значења као јемство будућности словенске.

Оваким размишљајима, кад би им било овдје мјесто, одговорио бих онима, који још и данас не могу да прежале, што се није српски народ већ давно „еманциповао" од црквене словенштине. Али љепше, него ли празним ријечима, доказаће се, да наша стара књижевност није баш ни тако сиромашна, овијем прилогом к познавању српских књижевних старина, који износим на свијет под натписом „Разум и Философија". Овако се зову двије хрпе текстова у рукописима, одакле сам их црпао. Надам се, да ће се овијем отворити једна нова страна наше књижевности, која до сада оста готово сасвијем сакривена нашим очима. Што ја овдје износим на свијет, нити је старо јеванђеље или који год дио библије, нити је књига литургијска или каково год духовно „житије", „чтеније", „поученије". Једном ријечи, ово није одломак чисто црквене књижевности, не служи потребама цркве и црквених људи, већ је ово један плод свјетске литературе византијско-грчке, којим Византија везаше духовну храну својег времена за богате плодове класичне старине. Ово су у српскословенском пријеводу текстови старе грчке мудрости и домишљанства, како бише сабрани и неким новим додатцима попуњени за читање образованијех људи и младежи византијског доба. Сва је прилика, да је и код нас једнака жеља водила онога, који први преведе ово на стари словенски језик, ако се можда и нијесу жеље његове испуниле. Јер да одмах кажем и то, чини се као да се нису оваке ствари код нас много читале, пошто одвећ ријетко долазе у рукописима. Што је овдје наштампано као Разум или како је у рукопису казано „О разѹмѣ", није се, колико ми је познато, до сада нашло ни у којем другом јужнословенском рукопису, ван у драгоцјеном зборнику г. П. Срећковића. То је онај „Зборник попа Драгоља", из којега је већ сам „beatus possidens", власник рукописа, наштампао неке ствари у V свесци Споменика ове академије, а прије њега још и више тога професор Соколов у Москви. Разумије се, да и ова моја радња не би могла угледати свијета, да није било добре воље и пријатељства г. Срећковића, који ми допусти, да се и ја послужим његовијем зборником. Оно друго, што је овдје сабрано као „Философија" или како се каже у једноме рукопису „о философији", може се поред Срећковићева зборника још гдје год наћи, на прилику у два рукописа биоградска, у једном бечком, и т д. Одломци оваке садржине познати су већ одавно и у нас из „Примера" г. Ст. Новаковића, гдје је нешто наштампано на стр. 447—451. Из истог биоградског рукописа све што ондје има прештампано је изновице по копији, коју за моју потребу изради недавно с великом пажњом г. Ђ. С. Ђорђевић. Хвала му.

Грађа, што се овдје износи на свијет, обрађена је према грчким изворима и колико се игда могло, поређена с грчким текстовима. По који пут већ је овакијем поређењем словенски пријевод довољно објашњен те није требало дуљити ријечи. Но ваља и то рећи, да на много мјеста не бих био ни ја сам нити би ко други могао разумјети, што садржи, какову ли мисао изриче словенски пријевод, да се није нашао грчки извор. Јер што није покварио први преводилац, преносећи с грчког на словенски, то би нагрдио који год потоњи немарни преписач. Увјерив се брзо и лако о тим лошим странама нашега текста, нијесам жалио времена, да изнађем грчке изворе, еда бих себи и другијем читаоцима помогао, да сазнамо, што пријевод значи и како је израђен. Али то не би лак посао. Свему нијесам жалибог ни до пошљедњег часа ушао у траг, уза сву помоћ коју ми исказаше другови од заната. Што није свршено овдје у мојој радњи, нека исправе и попуне други. Овијем се питањем забављају управо у најновије доба много више у књижевности старо-

грчкој неголи у нашој, гдје се како рекох није дојако готово ни слутило, да и она таково што има. Управо с тога, што ће, како се надам, овај Прилог добро доћи чак класичној литератури, нека ми буде допуштено, да о свакој хрпи текстова проговорим неколико ријечи напосе.

1. Разум.

Што рукопис „попа Драгоља“ даје под називањем „о **Разꙋмѣ**“, (а то се чита у томе зборнику на листовима 80—94), то је стари словенски пријевод сентенциозних стихова, који се обично присвајају грчкому пјеснику *Менандру* те у историји грчке литературе долазе под именом *Γνῶμαι μονόστιχοι Μενάνδρου*. Менандар бијаше, како је опћенито познато, један од најпопуларнијих и најплодовитијих писаца грчке новије комедије, он живљаше међу годинама 342 и 291. Кажу, да је написао више од стотине комедија (около 105 до 108), које су до нас дошле само у незнатним одломцима или у познијим латинским имитацијама (код Теренција и Плаута). Али како је Менандар био врло познат писац те су се његове комедије много читале, понављају се његови стихови појединце, као цитати и пословице, код многих познијих писаца, особито код компилатора тако званијех флорилегија (цвјетњака) или антологија, на пр. у Стобеја. Није се ипак само овијем путем сачувало много Менандрових стихова. Још је знатнији за нас један извор друге руке. Када у позније доба грчке књижевности стадоше замјењивати оскудицу оригиналне радње изводима из старијих дјела те употребљавати стару грчку мудрост за нове сврхе образовања хришћанског, завлада у литератури обичај, да се из пјесничких дјела старијег времена састављају компилације мудрих ријечи и изрека опћените садржине, што их зову сентенције (*γνῶμαι*). Не зна се право, нико ни када састави први пут оваку компилацију из комедија Менандрових. Судећи по великому броју грчких рукописа, у којима долазе оваке ствари, може се само толико рећи, да је читање његових изрека било у велико раширено по грчковизантијском свијету. Преписивачи час би које што додавали да им буду зборници опширнији, час које што изостављали или скраћивали; па за то се и не чудимо, што се различити рукописи, у којима има оваке садржине, силно разликују између себе: у једном има оволико, у другом онолико стихова; у једном слиједе овијем, у другом онијем редом. Не може се ни то за право рећи, колико има у томе збиља праве оставштине Менандрове. Историци грчке литературе нијесу о томе сви једне мисли. Већина их придржава се још и сада тога мишљења, да је главна грађа оваковијех колекција извађена из Менандра. Најбогатији дојакошњи зборник би издан већ године 1841 у Берлину, издаде га знаменити за своје вријеме Мејнеке, у четвртој књизи „Fragmenta comicorum graecorum“, на стр. 340—374. Ту долази из различитијех рукописа, с трима додатцима, укупно 758 стихова, јамбијских триметара. Све то издаде Мејнеке под именом Менандра. Али новији издавач фрагмената атичке комедије, неки Кок (Kock) не хтједе више ни да зна о тијем сентенцијама, као дјелу Менандрову; к одломцима из Менандрових комедија он не дода, по дојакошњем обичају, колекције моностиха. Неки ако и слаби разлог биће и тому сустезању, али ово се критично питање у првоме реду нас овдје не тиче. За нас је доста ако рекнем, да словенски преводилац у оној једној редакцији, која бјеше њему у рукама, може бити, није ни нашао записана имена Менандрова, пошто се његово име у нашем словенском тексту не спомиње. Натпис „О **разꙋмѣ**“ биће, рекао бих, пријевод грчког израза „*περὶ γνωμῶν*“ [1]) Словенски пријевод неређа, како би се могло мислити, сву ту грађу без реда. Када станемо огледати приложене грчке изворе, брзо ћемо се увјерити, да је онај грчки свод, којим се словенски преводилац послужио код своје радње, састављен био редом алфавитним, тако да су се грчки стихови ређали по првоме слову прве ријечи свакога стиха. Бијаше дакле, како говоре грчки рукописи у таким приликама, компилација састављена *κατὰ στοιχεῖον*. Наш зборник садржи

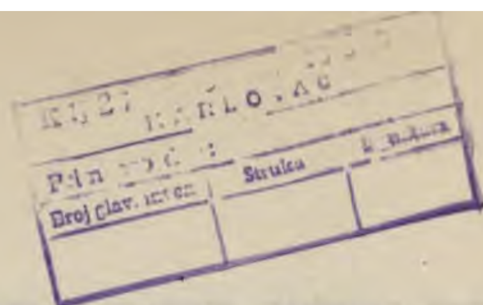
---

[1]) Вриједно је ипак да се истакне, да у руским редакцијама истога пријевода долази име Менандрово на почетку, а под конац стоји ово: **Менандрові стісн нмѣꙗ кождо стнхъ н своn разꙋмъ къ себѣ кождо до конца.**

394 или 396 стихова, који су према почетцима грчких ријечи овако подијељени: под слово *А* долази около 30 стихова (1—30) под *В* — 15 стихова (31—45), под *Г* — 19 стихова (46—64), под *Δ* — 15 стихова (65—79), под *Е* — 27 стихова (80—106), под *Z* — 11 стихова (107 до 117), под *Н* — 21 стих (118—138), под *Θ* — 17 стихова (139—155), под *I* — 13 стихова (156 — 168), под *К* — 24 стиха (169—192), под *Λ* — 17 стихова (193—209). Овдје се ред прекида. Требало би да слиједе како су на реду стихови с почетним словом грчким *М*, али у нашем словенском тексту оваквијех стихова нема. И са словом *N* долазе такођер само 3 стиха (210—212), што је сразмјерно према другим словима некако одвећ мало. Одатле се види, да је наш рукопис на томе мјесту пострадао од тога, што у његову извору испаде један листић са стиховима слова *М* и *N*. За овако домишљање наћи ће се ниже потврда у Менандру редакција руских. Слиједи грчко слово *Ξ* са 10 стихова (213—222), слово *О* са 25 стихова на овоме мјесту (223—247), али и ту (послије стиха 247) опет је ред поремећен, уметнути су прије конца слова *О* и прије слова *П* — стихови с почетним грчким словима *Р. Σ. Т.* Како се догоди тај несклад? Нема сумње, да су у рукопису, с којега је наш преписан, побркани били листићи. И тако за словом *О*, не доведенијем до конца, слиједи *Р* (од 248 или 249 до 254 и 258), *Σ* са 16 стихова (256—271), *Т* са 13 стихова (272—284); сада истом долази конац слова *О* (285—293) и слово *П* (294—321), почетак слова *Р* (322), за којим опет наставља конац слова *Т* (323—338). Слиједи *Υ* са 14 стих. (340—353), *Φ* са 9 стих. (354—362), *Х* са 11 стих. (363—373) *Ψ* са 5 стих. (374—379) и *Ω* са 12—13 (380—392). Овобројењеваља узети само од прилике, пошто под сваким грчким словом, како су овдје побројена, долази по неколико словенских текстова, којима се грчки извор није још ни нашао.

За доказ, да је писац нашег рукописа збиља имао пред собом екземплар с изгубљеним и с побрканим листићима, указаћу на московски текст Менандра, гдје послије нашега стиха 209, који у московском рукопису гласи овако: **Жалѣи си егда рабъ боле с(ы)на съмыслитъ** (у Менандра стих 323), наставља даље ово: **а печаль есть всегда жена** (поређи у Менандра 324: *λύπη παροῦσα πάντοτ' ἐστὶν ἡ γυνή*); а за овијем стихом слиједи још онијех 20 и више, што су у нашем тексту пропали. А то бијаху све стихови слова̑ *М* и *N* (гледај ниже, гдје су наштампани), то ће рећи Менандрови стихови: 340. 322. 341. 356. 344. 360. 335. 333. 367. 348 до 350. 366. 352. 373. 374. 376. 384. Даље наставља московски Менандар стиховима наше редакције 211 до 247, а за овијем прескаче одмах на наш стих 285—322, то ће рећи продужује ред слова *О* и *П*, не прекидајући га онако, како се догоди у нашему тексту. Сада истом враћа се к нашему стиху 248, који чини се да спада још к слову *П*, јер *Р* почима стихом 249. И опет код стиха 284 ред прекида, јер су наши стихови 285—322 ондје метнути већ сприједа, на своје мјесто. Очекивали бисмо доиста, да ће сада у Менандру московском наставити стихови 323 и т.д, али тога нема, не знам зашто, већ одмах слиједе стихови 371—394. Одатле се види, да московски Менандар, ако и помаже објаснити мјешавину нашега текста, опет није ни онолико богат, као наш. Ја сам нашао у њему само између наших стихова 77 и 78 овај стих уметнут: **възыскаи славити нрава добра а хꙋль бѣгаи**, што се има читати од прилике овако: **възыскаи славы ти нрава добра, а хоулы бѣгаи**, према грчкому; *Δίωκε δόξην καὶ ἀρετήν, φεῦγε δὲ ψόγον* (137). Стих добро пристаје овамо к слову *Δ*.

Ушав у траг алфавитному начелу грчке колекције, што бјеше подлогом словенског пријевода, олакшао сам знатно тражење грчких извора; али није ни овако све срећно пошло за руком. Тражећи по издању Мејнеке изворе нашему пријеводу, до скора могах се увјерити, да нема ондје свега, макар да је број сентенција у нас готово на половину мањи од издања Мејнеке. Наша дакле редакција показује према свему, што је у Мејнеке сведено у једно, неку особиту колекцију грчких *Γνῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον*, којој би ваљало истом по рукописима ући у траг. Али ово питање није на жалост ни у грчкој литератури онако проучено, како бисмо ми жељели. Особито је чудновато, што

класички филолози све до данас нијесу издали свију колекција у оном облику и онијем редом, како се стихови читају у рукописима. Истом недавно (године 1879-е и 1890) изађоше опет нови прилози од неког В. Мејера (Wilhelm Meyer: Die Urbinatische Sammlung von Spruchversen des Menander, Euripides und Anderen, München 1879; даље: Nachlese zu den Sprüchen des Menander und anderer 1891, у издањима монаковске академије, у којима има доста нових стихова или спомена вриједних варијаната к дојакошњим издањима. И том сам се радњом могао послужити код објашњења неких мјеста нашега текста, како се може видјети под бројевима 131. 153. 250. 287. 297, и т. д. Али за наше потребе нијесу се могла мимоићи чак ни старија издања, као Алдинско, Брунково и Боасонадово. Још ми је помогао за неке сентенције флорилегиј Стобејев, што се може видјети под бројевима 94. 106. 114. 138. 143. 236. 274 и т. д.

Уза све то не пође ми за руком да свакоме броју словенскога текста нађем грчки извор. Ту ће празнину попунити с временом други. Има и таковијех мјеста, гдје се поређени грчки текст само у главној мисли слаже, а поједиице не подудара се с њиме словенски пријевод. У свијем такијем случајевима ваљало би истом наћи неку најближу и најсроднију редакцију грчког текста, ако је има. А може бити доказаће се и то, да наш пријевод који год пут навлаш одступа од изворног грчког текста. Ја сам на више мјеста опазио између грчког оригинала и словенског пријевода разлику, што је у преводиоцу могаше изазвати његово хришћанско чувство. Тако на примјер у сентенцијама, гдје грчки извор говори о боговима, преводилац као да је на своју руку мијењао да дође бог у једнину, и т. д. Он могаше тим прије допустити себи оваку слободштину, пошто не би везан стихом на одређени број слогова, као грчки оригинал. Не могу ипак за свако мјесто напосе рећи, гдје је мијењао преводилац, гдје ли је већ у његову оригиналу промјена дотјерана према хришћанским погледима.

Колико помаже грчки текст, гдје му се ушло у траг, еда би се разумио словенски пријевод, истицао сам сваком приликом под бројевима. Истом овако, испоредив пријевод с оригиналом, може се правилно оцијенити вриједност радње. Ваља рећи, да преводилац није свагдје схватио смисла грчког оригинала. Али још чешће нагрдио би текст који преписач то изостављањем ријечи то наопаким читањем свога оригинала. Није лако пресудити, гдје се штета данашњега словенског текста има уписати у гријех првому преводиоцу, гдје ли преписачима рукописа, који лежи пред нама. Мислим да се не варам, ако рекнем, да је словенски пријевод био неколико пута преписиван, да је између прве радње преводиоца и данашњег облика овога дјела протекло довољно много времена. Овако се најлакше могу протумачити различите нагрде текста, којима није крив први преводилац, пошто се његова радња с малим исправцима може поправити и повратити у свој први облик. На прилику под бр. 28 читамо овај неразумљиви текст: **Моужь правьдивь ѥсть иже не кривить и иже многи криви не рачить.** Ово не значи управо ништа, овако не преведе преводилац. Грчки текст показује, да је испрва у пријеводу словенски текст гласио овако: **Моужь правьдивь ѥсть иже не кривить и иже могы кривити не рачить.** И збиља у московском се Менандру чита: **Мѹжь правдивъ есть иже не кривить, нъ иже могъи кривити не рачить.** Много горе пређе текст под бројем 66. У рукопису чита се овако: **Соугоубѣ разоумѣють оучивше се книгамь· двашти сьгрѣшати ѡ ѥдиномь.** И ово не може се разабрати што значи. Прва је половица довољно разговијетна те кад се пореди грчки оригинал, излази на видјело, да је сентенција свршена већ у ријечима: **соугоубѣ разоумѣють оучивьше се книгамь,** *Διπλοῦν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα.* Но што ће рећи онај крњи додатак: **двашти сьгрѣшати ѡ ѥдиномь,** који у нашем рукопису није написан одјелито? Грчки текст показује и ту, да је ово испрвице био посебан стих, који у оригиналу гласи овако: *Δὶς ἐξαμαρτεῖν ταὐτὸν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ*; само што ту недостаје у пријеводу ријечи за *οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ.* Завиримо ли ниже под број 69, наћи ћемо да су тражене ријечи неким чудноватим случајем допале онамо, не на своје мјесто, те док ондје сметају, овдје нам фале. Овако могаше се текст помјерити

у словенском пријеводу истакнут дроугъ, док у грчком стиху нема ријечи φίλος.

Лѣникомꙋ нѣс(ть) сладцѣ жити ни един' д(ь)нь.

Ова је изрека готово ријеч по ријеч извађена из словенског Менандра (гледај у нашем издању стих 13), док у грчкоме не може се доселе наћи оригинални стих.

Всегда добро и боле всего еже ес(ть) в' чловѣцѣх' смиренаа мꙋдрость.

Пореди грчки стих 12, и словенског пријевода стих 14.

Благоразꙋмномꙋ моужꙋ достоино ес(ть) с разꙋмом' тер'пѣти всакыа напасти находащаа крѣпко.

Гледај грчки стих 13, у нашем пријеводу стих 15.

Приведет' богъ в'са злыа на соуд'.

Гледај грчки стих 14, у нашем пријеводу ст. 16.

Без совѣта аще ч'то и творат' чловѣцы, то всегда вреждают' са.

Гледај грчки стих 15, у нашем пријеводу стих 17. Овдје се може видјети, да је прерађивач имао пред очима онакав текст словенског пријевода, какав се сачувао у московском зборнику. У старом српском пријеводу за βλάπτονται стоји печалеть се, али у московском врѣждажтса.

Оставивъ ѡбличенїа не ищи таины (18).

И овај стих доказује очевидно, да је текст збиља прерађен по готовоме пријеводу; јер у грчком стоји τὰ φανερά, а пријевод даје ријеч обличенюк, коју је и прерађена редакција задржала.

Моуж' лꙋкав' аще обогатѣет', то пакы горши и злѣ поживет'.

Пореди грчки стих 19, у нашем пријеводу стих 19.

Аще когда слꙋчит' ти се и гнѣв' на кого дръжати ѿ зависти бѣсовскыа, то поне срамных' дѣл' не твори всегда.

Пореди у словенском пријеводу стихове 20 и 21, који су овдје састављени у једно, а у грчком долазе одјелито као стих 20 и 23.

Моужа лꙋкава бѣгаи всегда и дрꙋжбы его николи не прїемли.

Пореди грчки стих 24, у пријеводу ст. 22.

Још ћу да укажем неке тамније стихове нашега пријевода, еда би се видјело како гласе у тој перифрази.

Стих 25—26 нашега пријевода описан је овако:

Подвигъ великъ подобает' имѣти еже съдрꙋжити са съ дрꙋгы, прежде нравꙋ наоучив'са подобнꙋ таж(е) съдрꙋжи с(а).

Стих 30: Моуж' аще и въ молчанїи пребывает', послѣди же въздвизает' гнѣв'· ничтоже ѿ молчанїа ползꙋет' са. Овдје се опет види, да је у прерађеној редакцији положен за основ текст московског зборника, пошто ондје збиља стоји ријеч гнѣвъ, а у српском пријеводу свар.

Стихови 33 и 34 прерађени су овако:

Жизнь ес(ть) аще к'то радоуиса живет', и вси жизнь живем' таковꙋ юже сами произволаем'.

Стих 35: Видѣв' инѣх' злаа дѣла творяща, то сам' накажи са тѣх' не творити.

Стих 36: Ц(а)рь ес(ть) ѡбраз' всѣм' живыи божїи.

Стих 40: Истинен' сам' бꙋди, истинны же и дрꙋгы имѣи.

Међу стиховима 45 и 46 уметнут је овај текст:

Съ нѣс(ть) мꙋдръ иже оумѣет' много глаголати точїю и инѣх' оучити, но тъ ес(ть) премоудръ иже многа благаа инѣм' творит'.

Стих 49: Женѣ всакои красота не златаа оутварь оукрашает', но великъ оумъ и в разꙋмѣ млъчание.

Стих 52: Старец' любодѣив' видимыи сатана ес(ть). И овај је стих прерађен по московскому Менандру, гдје се чита: Старьць любодѣивъ сотона есть. А то није него искварен пријевод стари, гдје потоњи читатељи нијесу разумјели ријечи сетьна (ἐσχάτη) те је изврнуше на сотона.

Стих 64: Не ижь брашна оу чловѣка лоукава, да не и ты сам' скверна' наречеши са.

Послије стиха 65 долази овај уметак:

Ꙗкож(е) м'гла сльнцꙋ пакость творит', тако и жена блоуднаа имѣнїю мꙋжа своего.

За овијем долази одмах перифраза стихова 73. 75. 77, а послије: ищи славы имѣи нрав' добръ, а хꙋлных' и мръзкых' дѣлъ бѣгаи. И ове ријечи могаше прерађивач наћи само у тексту мо-

сковске редакције, гдје се послије нашега 77 стиха чита ово: **Бзыскаи славы ти нрава добра а хѫлы бѣгаи.** (Гледај више на стр. IV).

Стихови 89—90 гласе овако:

Б сытости чрева любодѣиство бывает', а к' постѣ николиже. Благъ моуж' терпит' всегда еже богъ дасть емѹ.

Стих 99. **Чиста съхрани своа тѣлеса, богоу ѫкиши сѧ да не мерзок'.** И овдје је перифраза нашла у пријеводу **тѣлеса**, као што се збиља чита у московском зборнику мјесто правилнога **дѣлеса**.

За овијем долази перифраза стихова 119. 120. 125. 133. 137. 138. Посљедњи гласи овако: **Сладко ес(ть) к' братіи', егда истиннаѧ в' нас' любо к пребивает'.** Даље слиједе стихови: 142. 145. 147' и 148. 149. 150. 152 и т. д. Спомена је вриједно, што стихова 149—150 у московском зборнику нема, али то ће бити само случајно, пошто се иначе ова перифраза у поређању стихова посвема подудара с московским зборником. На пр. послије стиха 156-га скаче перифраза одмах на стих 184 — и управо као у московском зборнику, а за тијем иду стихови 185. 187. 188. 197. 198. 199. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. Стихови 206 и 207 долазе у московском зборнику обратнијем редом, т. ј. 207. 206, па тога се држи и перифраза. Даље слиједи стих 209 и онај, којега у српском тексту нема, већ само у московском (гледај више на стр. IV) те гласи овдје овако: **Печаль ес(ть) всегда жена зла чловѣкѹ.**

Сада се наставља перифраза неких стихова, којих у српском екземплару нема, али се читају у московском зборнику, гледај више на стр. VI—VII стихове 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13 (у том стиху даје перифраза правилно читање: **ожидает' чловѣка все еже ес(ть) подобает' емоу находѧщаѧ подати**). 14. 15. 16. 17. 18. 19 (овај број гласи овако: **оукорна слова николиже не глаголи ни оу премоудрми, ни же кого поношаи**). 20.

За овијем долази опет на ред српски текст, те уза-њ московски, те перифраза доноси ове наше стихове: 267. 273. 274. 277. 281. 282. 283. К стиху 277 истаћи ћу, да се перифраза подудара с московском редакцијом те мјесто српскога **сѣмник** доноси: **дѣланіа.**

Послије бр. 283 перифраза скаче на стих 371, исто као и московски зборник, а за њим долазе стихови 372, 373. 375. 376. 377. 378 (овдје завршује стих глаголом „**не глаголи**", исто као у московском зборнику). 379. 382. 386. (пише **всегда**, као и московски зборник, мјесто српскога „**всего**") 393.

Напокон и овдје свршава текст стихом 5, који је и у московском зборнику допао под конац. У перифрази гласи овако:

Всегда вражды без оумл не држи до конца, смрътен' сын.

Старина словенскога пријевода овијех стихова Менандра може се доказати особинама језика, у којем долазе неке спомена вриједне ријетке ријечи, којих потоњи преписачи нијесу свагда ни разумјели. На основу овијех ријечи изрекао бих мисао, да је пријевод учињен врло рано, негдје у XII вијеку, вальда у Маћедонији, можда у Охриду или у којој год другој вароши, гдје су се Словени мијешали с Грцима. Неке овакe ријечи прибрао сам овамо: **Благоизвѣщань** *εὐχάριστος* 200. — **вещь** у значењу: *φύσις* 60. 121. 122. 127. 128. — **вишлица** *χειμών* 365. — **враждьнь** *ἐχθρός* 98. — **вьзкитик** *κέρδος* 183. 187. — **вѣтии** *ῥήτωρ* 240. — **доушелкбь** или **доушелкбик** (немам грчког извора) 68. — **дѣло** помињем ради облика: **дѣлеса** 163. 280, **дѣлеси** 264, **дѣлесь** 178. — **завѣтрик** *λιμήν* 193. 195. — **извѣсть** *βέβαιος* 40, *πιστός* 217. — **караник** или како мислим **карѣник** *προπέτεια* 294. — **кличь** *θόρυβος* 145. — **кривина** *ἀδικία* 306. — **кривити** *ἀδικεῖν* 28. — **лихь** *παράκαιρος* 133 — **лоукавованик** *πονηρία* 27. — **лоучаи** *τύχη* 278. 323. — **любь** *χρηστός* 73. — **лѣнивь** *ἀργός* 13, **лѣновати** *ῥάθυμος εἶναι*. — **лѣчьба** и **польза** *φάρμακον* 291. 377. — **малодѣльнь** правије: **земледѣльнь** 205. — **наоукь** у значењима: *ἦθος* 119. 128. 137, *φύσις* 355. — **несытик** *ἀπληστία* 174. — **нетрѣбь** *ἀργός* 116. — **ницетовати** *πένεσθαι* 106. — **нравь** *ἦθος* 123. 129. 360, *τρόπος* 146, али два пута чини се значи *ἀρετή* 25. 26. — **обличень** *φανερός* 18. — **обрѣтѣль** *κέρδος* 119. — **позоровати** *ὁρᾶν* 387. — **поставь** *ἱστός* 163. — **примышленик** (немам грчког текста) 389. — **празникь** *ἀργός*, **праздньство** *ἀργία* 124. — **прѣгрѣба** 222 грјешком написано мјесто **прѣтрѣбьнь** или **прѣтрѣбоук** што

О и *П*. Тада истом настављају у сергијевском рукопису наши стихови 248—284, т. ј. стихови грчког оригинала с почетнијем словима *Р Σ Т*. У тој пошљедњој хрпи стихова долазе спрам нашега текста у сергијевском ове разлике: Послије 250 слиједе бројеви 254. 252. 251. 253. 255. 256. итд. до 270. Стихови 270 и 271 скрпљени су у сергијевском рукопису у један непомњом преписача. Даље слиједе бројеви 273. 272. 274 и т д. до 284. За овијем бројем наставља умах 323. 324. и т д. све до конца, с овијем особинама: број 334 стоји за 335, међу бројевима 337 и 338 уметнут је у сергијевском рукопису овај стих: **Ѕѣло дрьзати многа сьгрѣшенїа сьтворають**, *τό πολλὰ τολμᾶν πολλ' ἁμαρτάνειν ποιεῖ* (724). Исто је тако међу 356 и 357 уметнут овај стих: **Нравы дрꙋжна вѣждь токмо а ненавиди**, *φίλων τρόπους γίνωσκε, μὴ μίσει δ' ὅλως* (535). Мислим, да немамо разлога сумњати се, да оба ова стиха нијесу била у прототипу. Даље иду стихови својим редом, све до краја, само је стих 367 у сергијевском рукопису приписан са стране, ваљда зато што је испрва био изостављен немоћњом преписача.

За чудо ми је, што сергијевски рукопис послије нашега пошљедњега стиха 394 опет додаје, исто онако као и московски текст, ове стихове, **без конца вражды не держи смертенъ сыи** (то је било већ једном записано, напријед под бр. 5, само што је серг. рукопис ондје написао: **не имѣи**) и: **сила ес(ть) въ чловѣцѣх(ъ) богатьство** (и то је било већ под бр. 67). Напокон сергијевски рукопис завршује овако (у том већ не пристаје уза-њ московски текст):

Попраса праса правда и штиде истинна и разлїаса ес(ть)ство, житїе исполниса беззаконїа, доуша царека штиде и оумъ его измѣниса, гл(аг)олъ его ѩко вѣтръ, словеса его ѩко роса ꙋтренаа. не ты ли еси ѕловазниките всѣхъ и безꙋмнѣе, иже на свою ꙋтробꙋ послꙋшаеши лꙋкавых(ъ) и зриши са ѩко гнꙋсенъ еси и богꙋ и чловѣкомъ.

Исказав овако, што има у сергијевском рукопису, на реду је да изложимо, у колико се оба текста подударају у појединостима т. ј. у јединству пријевода, ријечи и облика. Сергијевски текст, кажу одмах, не иде устопице за својим оргиналом, ријеч по ријеч, онако како би се хтјело од добра пријеписа, већ је на разним мјестима неко (један од преписача) које што мијењао, дотјерујући како се чини текст на већу разумљивост

Један начин промјена бијаше такав, да је преписач преиначивао ред ријечи, у којем се први преводилац доста вјерно држао свога грчког оргинала. На пр. ст. 36 има у српском и у московсков рукопису овако: **Царь єсть wбразь живын божии**, сергијевски пише: **царь єси живыи образъ божии**. У стиху 79 према грчкоме пише српски и московски текст: **Праведивь аще єси**, сергијевски: **аще праведивъ єси**. У стиху 96 пише српски пријевод сагласно с грчким: **врагомь убо николиже не вѣроуи**, сергијевски: **аще врагомъ не вѣрꙋеши**, а московски оставља ријеч **врагомъ** на првоме мјесту: **врагомъ не вѣроуи николиже**. У стиху 95 код нас према грчкому: **єсть и вь злобахь**, а у сергијевском: **въ злобахъ сладость єсть**. У стиху 114 српски и московски рукопис према грчкому. **жити аще хощеши**, сергијевски: **аще хощеши жити**. У стиху 301 српски према грчкому: **оумѣи дроугомь**, сергијевски: **дрꙋгомъ ꙋмѣи**. У стиху 332 српски према грчкому: **жити без печали**, сергијевски: **безпечалю житїе**. У ст. 374 српски и московски: **доушею се своею пьци**, а сергијевски одступајући од грчкога реда: **пециса доушею своею**.

Врло ће ријетко бити, да је у сергијевском сачуван старији ред ријечи. На пр. у стиху 227 према грчкому *ὁ πολὺς ἄκρατος* ближи је доиста пријевод сергијевског текста: **многое вино**, него ли српског: **вино много**, па ипак рекао бих да је оно прво само новији исправак, јер московски рукопис пристаје уза стари српски текст. Али у стиху 214 грчкому *μὴ παραδράμῃς ἰδών* ближе одговора сергијевски и московски пријевод: **не мини видѣвъ**, него ли стари српски: **видѣвь не мини ихь**. Које је ту старије? Исто се тако подударају сергијевски и московски с грчким у стиху 50, проводећи овако: **Смѣхъ без лѣпоты въ чловѣцѣхъ** (серг. **въ лицѣхъ**) **велико (єсть) зло**.

Знатније је одступање руског сергијевског текста од старог српског у избору ријечи. Мислим,

да се за велику већину овакијех случајева смије казати, да је први пријевод остао вјерније сачуван у рукопису српском, не само за то што је старији, већ и за то, што уз-њ пристаје већином и московски текст. Ево готово сви примјери тога реда, пошто су избројени: У ст. 7 пише српски (у москов. нема броја) рукопис овако: оужицѣ кста, сергијевски замијени оужицѣ, као мало обичну ријеч, овако: сжительници себѣ соуть. У стиху 28 оста пријевод ἀδικεῖν, а то је необична ријеч кривити, у српском и московском рукопису, сергијевски дотјера ближе према грчкому те исправи у неправдовати. Грчке ријечи χρήματα и κτήματα преведене су понајвише ријечју имѣник, овако то оста у српском и московском тексту, али сергијевски замијени ону ријеч изразом богатьство у стиховима 67. 151. 172. 226. 230. 279; мјестимице, као у стиховима 97. 123, оста ријеч имѣник још и у сергијевском тексту. У српском и московском тексту долази ријеч сьмышленик у стиховима 54. 194. 384, у сергијевском замијењена је краћим изразом смыслъ, у ст. 155 ријечју оумъ, а у стиху 2 замијењено је оумѣник, које се још и у московском тексту чита, ријечју оумъ. У ст. 82 руски и московски рукопис пишу притвори, сергијевски прилагаи. Ријеч сласть српског и московског текста замијењена је у сергијевском ријечју сладость у стиховима: 95. 105. 133. 340. 358. У стиху 100 пише српски и московски мльчаливь, сергијевски тръпеливъ. У стиху 105 долази у српскоме тексту ријеч малодѣл'ныи, која већ није добар пријевод, а у сергијевском прерађена је у малотворимаа. Пореди у стиху 282: добротворащемꙋ мјесто српскога добродѣющюмоу, и у стиху 351: сътворѧемо мј. старијега сьдѣвакмь. У стиху 109 српски и московски: блюдисе, сергијевски боисѧ. У стиху 111 српски и московски лоукавы, сергијевски злы. Више је пути оуне српскога и московскога текста замијењено ријечју лоучьше, на пр. у стиховима 57. 106. 120. 155. 262; а ријеч лихь у стиховима 64. 133 ријечју зълъ. У стиху 181 исправљен је израз польсцѣ, који збиља није срећно изабран, у простѣи. У стиху 212 замијењена је ријеч иза (νόσος) обичнијом болѣзнь, али у ст. 196. 202 оста и у сергијевском рукопису изи.

Пријевод сельнь за грчку ријеч ἐπιχώριος у стиху 213 замијењен је у намѣстьнъ, у московском гласи стих овако: странникъ сы послоушали населныхъ закона, у сергијевском ближе српскому (осим замијењена израза): странъникъ сы послꙋшаи намѣс(ть)ныхъ(ь) законъ. У стиху 253 исправљен је израз скврьнавь у обичнији облик скверныи. Исто је тако у 264 старији облик свободь прерађен у новији свободенъ; у московском оста свободь. Мало не свагдје преиначени су старији облици дѣлеса, дѣлесъ дѣлеси у новије и обичније: дѣлъ дѣла; оста ипак и у сергијевском тексту 4. 91 дѣлеса, 178 дѣлесъ. У ст. 266 партиципи постоупе, или по московскому тексту поступаѧ, замијењен је руском ријечју: премѣшкаѧ. Мјесто предлога ради 314 стоји у московском и сергијевском дѣлѧ. На неким мјестима (110 263. 364) замијењен је придјев добрь, који се чита у српском и московском тексту, ријечју благь, па тако и мјесто доброта чита се у ст. 319 благость; у стиху 51 има само московски тест: женѣ добрѣ, српски и сергијевски пишу благь. Мјесто необичнога облика лоучаи 323 пише се у сергијевском тексту слꙋчаи.

Кад би се заподјело питање, није ли који год од преписача, мијењајући овако текст, загледао код тог посла у грчки оригинал, не бих знао право што да одговорим; јер има збиља мјеста, гдје се руски текст сергијевског рукописа ближе подудара с грчким оригиналом, него ли старији од њега на 300 година српски; али има и такијех случајева, гдје исправљач као да је радио по памети те се јаче удаљио од грчког оригинала, него ли текст првога пријевода. Да лакше одредим, гдје је сергијевски текст исправљен, послужио сам се, колико се могло, московским текстом те оставио њему да пресуди: гдје он пристаје уза стари српски пријевод, не може, мислим, бити сумње да је њихов текст старији. У број 17 српски текст пише присню печалеть сѧ за грчки глагол βλάπτοναι, а у сергијевском преведено је ближе грчкому врѣждаються, овдје и московски рукопис има врѣждаѭтсѧ; чини ми се, да је овако било и у првом пријеводу. У стиху 18 преведено је τὰ φανερά у српском тесту ријечју шбличенок, у московском исквaрен је тај при-

јевод у ѡблѣчение, али и опет долази то исто; изгледа ми дакле као нарочит исправак у сергијевском тексту ꙗвлен'наа. У стиху 19: аще и богатъ ѥсть као да је преиначено у аще обогатѣетъ, да буде ближе грчкому: κἂν εὐτυχῇ; московски текст има само аще сѧ без глагола. Стих 32 није у нашем издању добро наштампан, ваља исправити: кривыѥ ѡбрѣще, тако је и у московском рукопису: кривыѧ ѡбраща. Пошљедња је ријеч супстантив женскога рода обраща, lucrum. Стих 34 српски пријевод радоуе се живетъ није тако тачан, као у сергијевском тексту: радоуетъсѧ живыи, према грчким ријечима χαίρῃ βιῶν; овдје и московски доноси рад. сѧ живы, биће дакле тако било у старом пријеводу. У стиху 44 боље је како пишу москов. и серг. рукопис: впадъ. У стиху 48 преведено је γαστρὸς δὲ πειρῶ πᾶσαν ἡνίαν κρατεῖν у московском тексту овако: чрѣво же всѣмь сотѧжаниемь оумѣи въздрьжати, у сергијевском: чрево всѣмъ въстѧзаньем(ъ) оумѣи въздержати. Овако бијаше ваљда и у првом пријеводу, пошто се глагол κρατεῖν обично преводи ријечју въздрьжати, гл. па пр. у ст. 46. 131. К стиху 57 већ је у нашем издању казано, да бисмо очекивали глагол привести, тако се збиља и чита у московском и сергијевском рукопису. Тако је и код стиха 60 убиљежено, да бисмо хтјели у тексту наћи старѣишинѣ, московски не потврђује мојега нагађања, али у сергијевском чита се збиља: старѣишиною. У стиху 61 нема ни у српском ни у московском тексту пријевода за χρηστή, али сергијевски пише: жена добра. У стиху 65 чита се у српском и московском тексту: да сь праведными боудеши, али у сергијевском као да је дотјерано ближе к грчкому ἵνα δικαίων τύχῃς: да с правдивыми съпричтешисѧ. У стиху 69 стоји у московском рукопису: доубъ ако падетсѧ, тако всакъ моужь копаеть дрьва. Чини се, да је овако било у првом пријеводу; у српском већ је измијењено ꙗко у ѥгда, а у сергијевском јоште тако у тогда. У стиху 75 доноси московски и сергијевски текст правдоу мјесто право, у грчком има δίκαια, али истом сергијевски текст исправи твори у творѧ. У стиху 77 српски текст доноси страшивыхь моужь за грчко δειλοῦ ἀνδρός; можда је у првом пријеводу збиља стојало онако, како се још у московском тексту сачувало: страшивъ оубо моужь, али то се нема разумјети као номинатив једнине, већ као генетив множине; сергијевски рукопис, схватив оно као номинатив једнине, дода под конац стиха его мјесто ихь. У ст. 78 дају московски и сергијевски текст ријеч сладка за ἥδισται зато се може мислити, да је тако било и у првом пријеводу, а у српском стои весела. У стиху 80: ἐκ τῶν πόνων γὰρ τἀγαθ' αὔξεται βροτοῖς гласи у српском тексту овако: ѡтъ троуда ѥсть добро и прибытъкь чловѣкомь; ако је овакав био први пријевод, то је свакако исправније казано у сергијевском тексту: ѡтъ троуда доброе прибываетъ чловѣкомъ; но и у московском чита се исто тако, само је гријешком написано призываетъ! Под стихом 86 речено је у нашем издању, да би се хтјело имати оуставитъ, али московски текст доноси ставитъ, а сергијевски исправи преко потребе онај први глагол у съставлаетъ. Овакијех исправака има још неколико: у стиху 232 стари пријевод пише дастъ, оунметъ, сергијевски: даетъ, оемлетъ, да буде ближе грчкому; у ст. 246 боудетъ, се створитъ преиначено је у: бываетъ, сътворяетъсѧ; московски текст слаже се у стиху 232 са сергијевским, у стиху 246 са српским. У стиху 109 слаже се пријевод московски са српским, само с неким малим разликама: живы блюдисѧ дальнее же акы ближьнее видѧ, исправљач сергијевског рукописа преради то овако: живыи боисѧ далнего, ꙗко ближнее зрѧ; али овај пријевод или исправак још мање вриједи. У стиху 116 сва је прилика, да је у сергијевском рукопису сачувано најбоље читање: претребоу; московски текст саставио је почетак ове реченице с почетком оне што је до ње овако: жити сладко проси имѣти, а сергијевски пише 117 стих само овако: зла не твори (моск. не сотвори) никомоуже. У стиху 118 стоји мјесто глагола вьмѣщаетъ у московском въземлетъ, у сергијевском въдметъ; ту је за цијело српски израз ближи грчкому оргиналу, инак не бих знао рећи, гдје је првина. Што се у нашем издању под стихом 119 тражи, то се у московском и сергијевском збиља и чита: ѡбрѣтеми. У стиху 122 биће сергијевски рукопис на своју руку умовао овако: вещь комоуждо рожденіе подастъ

да се за велику већину овакијех случајева смије казати, да је први пријевод остао вјерније сачуван у рукопису српском, не само за то што је старији, већ и за то, што уза-њ пристаје већином и московски текст. Ево готово сви примјери тога реда, пека су избројени: У ст. 7 пише српски (у москов. нема броја) рукопис овако: **оужицѣ кста**, сергијевски замијени **оужицѣ**, као мало обичну ријеч, овако: **сжительници себѣ соуть**. У стиху 28 оста пријевод *ἀδικεῖν*, а то је необична ријеч **кривити**, у српском и московском рукопису, сергијевски дотјера ближе према грчкому те исправи у **неправдовати**. Грчке ријечи *χρήματα* и *κτήματα* преведене су понајвише ријечју **имѣник**, овако то оста у српском и московском тексту, али сергијевски замијени ону ријеч изразом **богатьство** у стиховима 67. 151. 172. 226. 230. 279; мјестимице, као у стиховима 97. 123, оста ријеч **имѣник** још и у сергијевском тексту. У српском и московском тексту долази ријеч **съмышление** у стиховима 54. 194. 384, у сергијевском замијењена је краћим изразом **смысль**, у ст. 155 ријечју **оумь**, а у стиху 2 замијењено је **оумѣник**, које се још и у московском тексту чита, ријечју **оумь**. У ст. 82 руски и московски рукопис пишу **притвори**, сергијевски **прилагаи**. Ријеч **сласть** српског и московског текста замијењена је у сергијевском ријечју **сладость** у стиховима: 95. 105. 133. 340. 358. У стиху 100 пише српски и московски **мльчаливь**, сергијевски **тръпеливь**. У стиху 105 долази у српском тексту ријеч **малодѣл'ныи**, која већ није добар пријевод, а у сергијевском прерађена је у **малотворимаа**. Пореди у стиху 282: **добротворащемꙋ** мјесто српскога **добродѣющюмоу**, и у стиху 351: **сатвораемо** мј. старијега **сьдѣваемь**. У стиху 109 српски и московски: **блюдисе**, сергијевски **боиса**. У стиху 111 српски и московски **лоукавы**, сергијевски **злы**. Више је пути **оуне** српскога и московскога текста замијењено ријечју **лоучьше**, на пр. у стиховима 57. 106. 120. 155. 262; а ријеч **лихь** у стиховима 64. 133 ријечју **злх**. У стиху 181 исправљен је израз **польсцѣ**, који збиља није срећно изабран, у **простѣи**. У стиху 212 замијењена је ријеч **нзд** (*νόσος*) обичнијом **болѣзнь**, али у ст. 196. 202 оста и у сергијевском рукопису **нзи**. Пријевод **сельнь** за грчку ријеч *ἐπιχώριος* у стиху 213 замијењен је у **намѣстьнх**, у московском гласи стих овако: **странникх сы послоушаи населныхъ закона**, у сергијевском ближе српскому (осим замијењена израза): **странникх сы послꙋшаи намѣс(ть)ных(ь) законх**. У стиху 253 исправљен је израз **скврьнавь** у обичнији облик **скверныи**. Исто је тако у 264 старији облик **свободь** прерађен у новији **свободенх**; у московском оста **свободь**. Мало не свагдје преиначени су старији облици **дѣлеса, дѣлесх дѣлеси** у новије и обичније: **дѣлх дѣла**; оста ипак и у сергијевском тексту 4. 91 **дѣлеса**, 178 **дѣлесх**. У ст. 266 партиции **постоупе**, или по московскому тексту **поступаа**, замијењен је руском ријечју: **премѣшкаа**. Мјесто предлога **ради** 314 стоји у московском и сергијевском **дѣла**. На неким мјестима (110 263. 364) замијењен је придјев **добрь**, који се чита у српском и московском тексту, ријечју **благь**, па тако и мјесто **доброта** чита се у ст. 319 **благость**; у стиху 51 има само московски тест: **женѣ добрѣ**, српски и сергијевски пишу **благь**. Мјесто необичнога облика **лоучаи** 323 пише се у сергијевском тексту **слꙋчаи**.

Кад би се заподјело питање, није ли који год од преписача, мијењајући овако текст, загледао код тог посла у грчки оригинал, не бих знао право што да одговорим; јер има збиља мјеста, гдје се руски тескт сергијевског рукописа ближе подудара с грчким оригиналом, него ли старији од њега на 300 година српски; али има и такијех случајева, гдје исправљач као да је радио по памети те се јаче удаљио од грчког оригинала, него ли текст првога пријевода. Да лакше одредим, гдје је сергијевски текст исправљен, послужио сам се, колико се могло, московским текстом те оставио њему да пресуди: гдје он пристаје уза стари српски пријевод, не може, мислим, бити сумње да је њихов текст старији. У број 17 српски текст пише **присню печалеть сѧ** за грчки глагол *βλάπτονται*, а у сергијевском преведено је ближе грчкому **врѣждаються**, овдје и московски рукопис има **врѣждажтсѧ**; чини ми се, да је овако било и у првом пријеводу. У стиху 18 преведено је *τὰ φανερά* у српском тесту ријечју **шеличенок**, у московском искварен је тај при-

замијењено је ријечју **ѹбиство**, која овамо не пристаје, јер се не ради о убијству већ о глаголу *ἐλαττοῦσθαι*, бити назадан. Стиху 255 и ако немам ни сада грчког оргинала, опет мислим да се има вјеровати московскому и сергијевскому рукопису, који пишу: **въ часѣ богъ единъ тъчию прѣмѣнꙗеть.** Стиху 256 не дају нови текстови поуздана лијека, московски пише: **ѣдъ плѹкавъ**, сергијевски: **хитро лѹкавъ словеса разказить**. Стих 262 завршује у московском и сергијевском рукопису ријечју **глаголании**, коју ште и грчки оргинал, овако се исправља погрјешка српскога текста. У стиху 269 биће се сачувала првина у московском рукопису, који пише **добрѣи**, подупире га сергијевски својим **добрѣише**, а наше **моудрѣи** грјешка је преписача. У стиху 271 пише московски текст **еже есть лѣпо**, што боље одговара другој половици стиха. Стих 277 исправља се збиља московским **дѣлание** и сергијевским **дѣиство**. Стих 278 нагрђен је у сергијевском овако: **лѹчше ес(ть) чловѣкомъ дѣаніе требѣ а не съвѣтъ**, но и у московском стоји **совѣтъ**, који се иначе слаже са српским текстом. Стих 283 преиначен је у сергијевском овако **велицїи санове**; московски слаже се са српским. Стих 284 гласи у сергијевском рукопису овако: **о себѣ слѹчшееся дѣлѡ добрѣише ѹстроите нас(ъ)**, московски пише **дѣло доброе**. У стиху 285 пише московски **добро**, сергијевски **ѡстрѣе**, иначе слажу се са српским текстом. У стиху 286 московски и сергијевски доносе: **никоегоже зла не хощеть** У стиху 288 сергијевски пише: **иже аще .. малы с(ѧ) прогнѣкаеть.** У стиху 292 оба новија рукописа доносе **велика**. Стих 293 у московском и сергијевском почима ријечју **много**, али сергијевски умеће послије **вино** још **пїемо**. У стиху 294 чини се да московски и сергијевски текст својим **варѣниемь (варѣнїемъ)** наводе на право читање првога пријевода: **варѣник**; јер према глаголу **варити** (или **варѣти**) биће и **варѥник** (или **варѣник**) добар пријевод грчког оргинала *προπέτεια*, док **карѥник** управо и не пристаје у тај стих. Не погодив смисла, московски рукопис предругојачи стих овако: **варѣниемь множѣмь кино бываеть зло**; а сергијевски: **варѣнїемъ множѣмъ вина бываеть злѣише**. У стиху 298 московски пише: **дѣлаи своа**, сергијевски: **дѣлаи свое.** У стиху 300 грјешком је наштампано у нашем издању **м'ногоу оумоу**, читати ваља као једну ријеч **м'ногоуоумоу** — доказ старине пријевода; у сергијевском замијењен је облик једнине обликом множине: **многымъ.** У стиху 306 сергијевски текст доноси **много-кормити.** Стих 312 прерађен је од неумијећа у московском рукопису: **мнози сѹть оу бѣды дроузи а не оу дроужьбы.** У стиху 317 сергијевски рукопис доноси **многы хѹдолажде**; види се, да преписач није разумио што пише. У стиху 319 оба новија рукописа пишу **люба.** Стих 320 нагрђен је у новијим рукописима: **многы злы творяща ѡправдаеть самь** пише московски, **многъ злотворця оправдаеть санъ** сергијевски. Стих 321 гласи у московском: **всяка болѣзнь сладка есть егда есть со славою**, у сергијевском: **всяка немощь сладка бываеть егда есть съ славою.** У стиху 323 мјесто глагола **прѣмѣнить** сергијевски рукопис пише: **прїиметь.** Стих 324 преиначен је у сергијевском рукопису самовољно: **но срамъ злѣ жити**. Исто тако у ст. 326: **чловѣкъ всякъ.** Стих 329 није прерађен на боље: **еже и хвалити и хѹлити.** У стиху 331 сергијевски текст развлачи овако: **иже аще самь не хощеть** Стих 332 у сергијевском почима овако: **безпечално житїе**, а стих 333 овако: **истин'нѧ всегда в тебѣ да ѡбращеться!** Стих 334 гласи у сергијевском овако: **свободнѹ лѣпо ес(ть велми смыслити.** Стих 337 чита се у серг. овако: **всѣхъ чловѣкъ ѹслаждаеть честь.** У стиху 339 сергијевски додаје на концу **любо.** Стих 343 пише овако: **законы многыя зло есть въ чловѣцѣхъ.** Стих 348 у сергијевском гласи: **чрѣсъ силѹ поѹщаи ся на доблесть.** Стих 351: **бѣдою много зло сътворяемо.** Стих 353: **по себѣ и по дрѹзѣ елика силѧ побораи.** У стиху 154 серг. пише: **поможеть.** Стих 357 даје добар смисао у сергијевском тексту: **дроугъ врѣждаа ничимже разньствѹеть ѡтъ врага**; ваљда је оваки почетак и био у првом пријеводу. У стиху 362 сергијевски рукопис пише на концу: **имѣти**, као да буде тачнији према грчкому *ἔχειν*. У стиху 363 серг. текст доноси добро читање: **дрѹжнаа котора.** У стиху 365, у који се у нашем тексту завукла штампарска погрјешка, ваља читати **вигалица**, у сергијевском

оста још **вьлица.** У стиху 372 московски текст доноси облик **сотворь.** Стих 378 слаже се у московском рукопису с нашим, само на концу пише **не глаголи**, сергијевски је нешто измијењено: **штз хꙋлы вздержиса… не твори.** У стиху 380, који се добро сачувао у рукопису московском: **аки велико и мало прими тоуне дано,** сергијевски је рукопис покварио смисао, написав овако: **и велико и мало прїемли тꙋне даемое.** Стих 381 почима у московском рукопису овако: **акы сладка жизнь,** послије **егда** чита **се ж навыкнеть жити;** у сергијевском овако: **сладка есть жизнь, егда кто н. ж.** У стиху 382 московски рукопис пише **праздњ,** сергијевски **празность** У стиху 383 москов. рукопис чита **сладка,** сергијевски окренуо другачије: **сладка есть родившимз весѣда дѣтїи своихз.** У стиху 386 новији рукописи доносе **всегда** мј. **всего.** У стиху 387 моск. пише: **издалече мора позрѣти,** сергијевски: **мора зрѣти.** Стих 388 у московском рукопису ставља пред **богатымз** усклицај о. Стих 389 гласи у моск. рукопису овако: **ты жизнь зла еси примышление печали всеи,** сергијевски овако: **жизнь полна есть примышленїа и печали всакыа.** Стих 394, који у нашем тексту није читав, попуњује се по московском рукопису овако: **слад'ко есть смысла со трѣбованиемз сомѣшенз,** по сергијевском: **сз потрѣбою смѣшенз.**

Мислим, да ово дугачко поређивање јасно показује, да оба новија рукописа пружају знатну помоћ, којом се најстарији текст Менандровијех стихова у словенском пријеводу на врло многим мјестима исправља те повраћа у свој прави, изворни облик. Доказасмо, да је московски рукопис доста немарно преписан, као и наш српски, ако и јесу оба потекла из добријех извора; а да је сергијевски текст знатно пажљивији био те гледао, да оно што пише добије некакав смисао, па баш зато исправљао је и мијењао доста често самовољно или по памети, ако баш и има и такијех примјера, гдје се смије помишљати на поређивање текста с грчким оригиналом. Нека грдно искварена мјеста нашега текста сада добијају ваљан смисао и облик. Ево их. У стиху 33 серг. текст пише овако: **жизнь живеть всакз, но не юже изберетъ.** То даје добар смисао. У стиху 71 свакако је ближе смислу грчкога текста овај пријевод сер. рукописа: **любовь дѣлы ꙗвити** У стиху 84 мјесто **врачь** сергијевски рукопис доноси **благъ**, а ја мислим, да је испрвице било у пријеводу казано овако: **благоустьбзи хощи быти,** а то одговара грчкому *εὔτολμος* У стиховима 89 и 90 отело се мојој пажљивости, да је писац Драгољева зборника наопако раставио реченице, под 89 стих спада ово: **вь сытости любодѣꙗнию бываютъ, не ꙗды же николиже,** што одговара и грчкому тексту: *ἐν πεινῶσι δ' οὔ.* Тако и у сергијевском рукопису: **в сытости любодѣанїе бываеть а не адше николиже.** Стих 90 гласи у сергијевском тексту овако: **благаго мꙋжа есть все трьпѣти еже дасть емꙋ богз,** што даје посве добар смисао, те лако да одговара овому стиху: *Ἐσθλῷ γὰρ ἀνδρὶ ἐσθλὰ καὶ διδοῖ θεός* (141). У стиху 104 што се има исправљати и како, већ сам казао више на стр. XI. Да стих 107 није читав сачуван у српској редакцији, то свједочи грчки оригинал, сергијевски попуњује га овако: **живемз не ꙗкоже хощемз, но ꙗкоже слꙋчаи дасть.** У стиху 163 с малијем исправком добија се изворни пријевод: **свѣсти** ваља измијенити те читати **свѣти**, јер и серг. рукопис збиља доноси **свѣти.** Нема сумње, да је у стиху 270 само гријешком преписача написано **оумѣник**, а ваљало је исправити те читати **имѣник**, ако и немамо за то потврде. У стиху 370 сачува се права ријеч **лꙋкы** у сергијевском рукопису мјесто гријешке нашега рукописа **любы, лоукы**; т. ј. **лѫкы**, значи лукавштину, те даје добар смисао: кад и кад је потребита и лукавштина.

А сада остаје још да наврстам овамо оне стихове, којих у зборнику Драгољеву нема, а нијесу сви ушли ни у московски рукопис, одакле су неки већ наштампани више на стр. VI—VII.

1. **Печаль всегдашнаа зла жена:** *λύπη παροῦσα πάντοτ' ἐστὶν ἡ γυνή* (324).

2. **Но и блаженз есть иже и богатьство и ꙋмз имать** *Μακάριος ὅστις οὐσίαν καὶ νοῦν ἔχει* (340). Прве двије ријечи вежу ову изреку на ону што је пред њом.

3. **Не люблю мꙋдрьствꙋющаго иже есть не присно мꙋдрз.** *Μισῶ σοφιστὴν ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός* (332).

4. Не штъщан дрѹга в бѣдѣ сѹща. *Μὴ φεῦγ' ἑταῖρον ἐν κακοῖσι κείμενον* (341).

5. Не належи бѣднѣмь. общи бо есть всѣмь бѣда. *Μὴ 'μβαῖνε δυστυχοῦντι· κοινὴ γὰρ τύχη* (356).

6. Блажен есть сьи, емоуже са слѹчи дрѹгь извѣсть. *Μακάριος ὅστις ἔτυχε γενναίου φίλου* (357). Под бр. 217 преведен је пријевом извѣсть грчки *πιστός*; овдје пишу рукописи такођер *χρηστοῦ* и *γνησίου*

7. Никогдаже никогоже осѹди.

8. Никогдаже боуди двѣма дрѹгома сѹдіа. *Μηδέποτε πειρῶ δύο φίλων εἶναι κριτής* (343).

9. Бога прѣмѹдраго дар есть чловѣкомъ хѹдожьство. Грчки стих и п. 241 испорода на стр. VI.

10. Не тщиса на нелѣпаа, ни паки лѣниса на лѣпаа. *Μὴ σπεῦδ' ἃ μὴ δεῖ, μηδ' ἃ δεῖ σπεύδειν μένε* (344).

11. Не милѹи злыхъ творащаа зло. *Μὴ τοὺς κακοὺς οἴκτειρε πράξαντας κακῶς* (345).

12. Едино есть ненасытно въ чловѣцѣхъ хотѣніе женьско. *Μόνος ἔστ' ἀπαρηγόρητον ἀνθρώποις ἔρως*. (Stobaei flor. LXIV. 3).

13. Не люби убога дар дающа богатѹ. *Μισῶ πένητα πλουσίῳ δωρούμενον* (360).

14. Сѹдии мздыцъ не сътрьпѣти зла. Овако је у рукопису, а то би имао бити пријевод овијех грчких ријечи: *Μαστιγίας ἔγχαλκος ἀφόρητον κακόν* (365).

15. Не о всемъ хощи присно всѣмъ вѣровати. *Μὴ πάντα πειρῶ πᾶσι πιστεύειν ἀεί*.

16. За ненавидащаго и за обидащаго, молиса.

17. Не хвали видѣвъ доборотѹ, но дѣла. *Μὴ κρῖν' ὁρῶν τὸ κάλλος ἀλλὰ τὸν τρόπον* (333).

18. С праведными лѣпо есть съвкѹпитиса присно. *Μετὰ δικαίων ἀεὶ διατριβὰς ποίει* (367).

19. Ничесоже свадженіе подобно хощи творити.

20. Сьи блажен есть, иже сына кротокь кръмить. *Μακάριον ἐστιν υἱὸν εὔτακτον τρέφειν* (342).

21. Велика есть гнѣвѹ пласа (!) слово. *Μέγιστον ὀργῆς ἐστι φάρμακον λόγος* (346).

22. Помни обогатѣвъ нищимъ подавати. *Μέμνησο πλουτῶν τοὺς πένητας ὠφελεῖν* (348).

23. Ждеть всакого еже есть емѹ подыти. *Μένει δ' ἑκάστῳ τοῦθ' ὅπερ μέλλει παθεῖν* (349).

24. Блажен есть иже добрымъ слѹжити (!). *Μακάριος ὅστις μακαρίοις ὑπηρετεῖ* (350).

25. Да не бѹдеть ми јакоже хощю, но јакоже есть строино. *Μή μοι γένοιθ' ἃ βούλομ' ἀλλ' ἃ συμφέρει* (366).

26. Не приводи жены къ совѣтъ никогдаже. *Μήποτε λάβῃς γυναῖκας εἰς συμβουλίαν* (355).

27. Не облыгаи жены своеа. *Μὴ λοιδόρει γυναῖκα* (353).

28. Ничтоже съ женою блага не имѣи. *Μηδὲν ποτε κοινοῦ τῇ γυναικὶ χρήσιμον* (361).

29. Брема зла есть полно жена невѣрна. *Μεστὸν κακῶν πέφυκε φορτίον γυνή* (334).

30. Ничесоже зла не имѣи ни с кимже. Ово напомиње понешто онај стих Менандров, што га недавно нађе В. Мејер у Münch. Sitzber. 1890 II. 369: *Μηδὲν πονηρὸν πραγματεύου ποιεῖν*.

31. Бѣсни есми вси егда гнѣваемъ са. Овому је грчки извор у „Пчели" присвојен Филимону: *Μαινόμεθα πάντες ὅταν ὀργιζώμεθα* (у глави 19) Maxim. l. c. 594. Поради W. Meyer, Münch. Sitzber. 1890 II. 366.

32. Ненавижю злаго аще и добро слово изречеть. *Μισῶ πονηρὸν χρηστὸν ὅταν εἴπῃ λόγον* (352).

33. Велик (!) добро есть съ ѹмомъ милованіе. *Μέγ' ἐστὶ κέρδος ἣν διδάσκεσθαι μάθῃς* (359) (?).

34. Имѣи вса обьща кромѣ нищеты. *Νόμιζε κοινὰ πάντα τἀτυχήματα* (369).

35. За юн'на добрѹ оумнѹ наѹчиса. *Νέος πεφυκὼς πολλὰ χρηστὰ μάνθανε* (373). Ваљда добоуоумоу.

36. Оукоризны не глаголи ни прѣмѹдраиса никогдаже. Чини се да је ово пријевод, ако и нетачан, стиха: *Νέμεσιν φυλάσσου μηδὲν ὑπερφρονῶν* (374).

37. Закона послѹшаи а беззаконіа не слѹшаи. Овому налич: изрека питагорејска, која није стих: *νόμῳ βοηθεῖν, ἀνομίᾳ πολεμεῖν* (Orelli I. 50.)

38. Оделѣваеть присно сважденіе и ѹмнимъ. *Νικᾷ γὰρ ἀεὶ διαβολὴ τὰ κρείττονα* (376).

39. Имѣи аки братью дрѹгы истинныа. *Νόμιζ' ἀδελφοὺς τοὺς ἀληθινοὺς φίλους* (377).

40. Юнъ сы послѹшати старцевъ хощи. *Νέος ὢν ἀκούειν τῶν γεραιτέρων θέλε* (384).

41. Закономъ все бываютъ (! читај: бываетъ) и сѹдитса. *Νόμῳ τὰ πάντα γίγνεται καὶ κρίνεται* (368).

42. Већ је наведен више као крај стиха 209.

Неколико моностиха наћи ћемо јоште ниже у нашем другом додатку, међу реченицама флориле-

гија биоградскога, под бројевима: 91. 92. 93. 94. 102. 104. 117. 118. 132. 133. 141. 142. 143. 145 146. 147. Неки од овијех бројева нијесу ни ушли у нашу колекцију, а и они, што се налазе код нас, преведени су у флорилегију другачије.

II. Философија

Онај један текст, што је наштампан под овијем називом, није ни у јужнословенској литератури онако ријеђак, као Менадрови стихови. Додатци I—III доказују, да овакe грађе има још и у другијем рукописима, свагдје готово увијек нешто друго, у другоме обиму и реду. Редакција зборника Драгољева саставила је у једну хрпу преко стотину бројева, а на другоме мјесту долази опет, у истоме рукопису, без особитог натписа, као неки додатак (то и јест наш „Додатак" I) четрдесет бројева. Јоште опширнији бијаше некоч флорилегиј биоградски под бр. 200 (у нас у додатку II), који сада садржи преко 90 бројева, али кад се узме у помоћ рукопис биоградске народне библиотеке бр. 404, који је први за научне сврхе употребио г. М. Н. Сперански те и преписао из њега наставак, којим сам се послужио, то излази на видјело, да је тај флорилегиј некоч обухватао преко 150 што сентенција што апофтегмата. Напокон додатак III — из бечког рукописа 108 — представља опет своју особиту редакцију, која се с пређашњима доста много подудара, али још више заједнице има с изрекама библијске мудрости (из Премудрости Соломунове и из књиге Исуса сина Сирахова), донекле чак с онијем што се у нашим словенским рукописима обично присваја премудрому Акиру. У издању нашем наведене су свагдје одмах под изрекама све паралеле из Акира, по издању у IX књизи Кукуљевићева „Arkiva za povjestnicu jugoslavensku" (од год. 1868)

Што садржи грађа, наштампана под названьем „Философија"? Да у кратко кажем, ту ћете и опет наћи словенски пријевод разнијех сентенција, као оно у Менандра, само што ове овдје нијесу везане на један стих с одређенијем метром (јамбијским триметром), већ могу бити и дуже и краће, те редовито већ у грчком оргиналу нијесу писане стиховима, него прозом. Обликом приповиједања оваке реченице могу бити или компарације (такоже-такоже, напр. на стр. 23 бр. 22) или антитезе (у другој половици же или а, напр. на стр. 25 у бр. 45, на стр. 26 у бр. 47.), или паренезе т. ј. опомене, добри савјети (таких је највише), или је најпослије реченицом изречена која год опћенита мисао, истина искушана дугијем временом и многијем људима. Али уз то има овдје још много питања с одговорима, краткијех досјетака или доскочица, које се редовито мећу у уста свакојакијем мудријем људма. Оваке питалице и причице зову се у грчкој литератури *ἀποφθέγματα*. Проста сентенција, када се не приводи као опћенита реченица, као плод људске мудрости, већ се присваја овому или оному мудроме човјеку, који је први изрекао, не зове се више гнома (*γνώμη*), већ такођер апофтегмат (*ἀπόφθεγμα*).

Састав овакијех зборника, обично их зову „флорилегијима" или „гномологијима", врло је неодређен и разнолик. У грчкој литератури има врло опширнијех флорилегија, исто као и краткијех извода; има их са садржином доведеном у неки систем, или бар у алфавитни ред, али и без свега тога. Овога пошљедњега правила држе се по највише наше словенске компилације, и ако има у додатку другом доказа, да је грчки оргинал бао у неким дијеловима, састављен *κατὰ στοιχεῖον*.

Грчкијем изворима улази се овдје у траг још много теже, но у Менандра, све да је управо питање о грчкијем флорилегијима у наше вријеме пуно разглабано и објашњавано. К. Ваксмут написа о томе предмету знамениту књигу године 1882, послије њега издаше Шенкељ, Штернбах, Елтер и други њемачки филолози много новије грађе, којом сам се доста помогао те је савјестно употребио, као што се види у самоме издању, готово под сваким бројем. Свему не могох дакако ући у траг ни по новијим ни по старијим издањима. Види се, да онакав састав реченицâ и питалицâ, као што га износи на видјело наша словенска редакција, у грчкоме језику јоште није угледао свијета. Најновији издавачи грчких флорилегија и онако се туже, што није издана сва грађа, за коју се знаде по руко-

писима. А ка свему другому долази још један узрок, за нас врло незгодан: у обичнијем грчким гномологијима и флорилегијима није сва грађа, коју ту налазимо, остатак класичке старине, већ има и новијих, хришћанско-византијских елемената, као на прилику у нашем флорилегију, одмах на почетку, уз друге сентенције класичног доба умијешане су још и реченице хришћанског писца и философа, епископа Нила. Класички филозофи не узимају овакијех ствари у рачун, они их мимоилазе, изостављају. Да ли паметно раде, није моје да пресуђујем — покојни Орели не бијаше истог мишљења — али наш посебни задатак свакојако отежавају; јер лако може бити да је кад и кад управо оно изостављено, што би нама требало за објашњење наших текстова. Инак наша компилација, кака је ушла у Драгољев зборник, много је и сама крива, што се тако тешко откривају њени грчки извори. Док у грчким флорилегијима боље руке код сваке готово сентенције, питалице и причице, стоји име аутора, који је оно изрекао — дакако није свагда свако име допало управо на своје мјесто — нема у нашем тексту, или како се смијемо домишљати, у његову грчком оргиналу — то бијаше некакав безимени гномологиј — нигдје ни једног имена, већ се свагда само на просто каже: нѣкто рече или философь рече или тъжде рече. Ко не види да је у таким приликама много теже пронаћи, чија је ова или она сентенција, овај или онај апофтегмат? Само се каже, да оваково изостављање ауторских имена не доказује управо велика поштовања спрам старијех класичких традиција, а то се најлакше објашњује тиме, што је грчки оригинал нашега флорилегија (као и додатака I—III) састављен или прерађен доста касно, у хришћанско-византијско доба.

Станемо ли изближе анализирати садржину нашег првог флорилегија, који је назван у рукопису „философија", колико се то може према откривенијем грчким оргиналима, наћи ћемо, да у Драгољевој компилацији готово одмах на самоме почетку долази у једној хрпи до двадесет сентенција из Нила 5. 8. 9. 10. 11—23.* 40). Али ако и јесу у нашем флорилегију ове сентенције сабијене у једну хрпу (бр. 6 и 7 тако су крњи, да им не могох наћи грчког оригинала ни у Нила ни другдје), не долазе истијем редом у грчком оргиналу, ни по издању Орлијеву (Orelli: Opuscula graecarum veterum sententiosa. Lipsiae 1819. I. 321—374), ни код Миња. Да би се видјело, како изреке прескакују с једног броја на други, поређујем овдје с нашим бројењем у загради број грчког текста по издању Орелијеву: 5 (95), 8 (128), 9 (129), 10 (121), 11 (124), 12 (122), 13 (141), 14 (147), 15 (158), 16 (162), 17 (174), 18 (178), 19 (187), 20 (188), 21 (175), 22 (203), 23 (213), 40 (164).

Могло би се помислити, да је ово неколико реченица из Нила уметнуто у наш флорилегиј, пошто бјеше већ преведене на словенски језик као дјело Нилово. Мој пријатељ, гн. М. Н. Сперански, нађе збиља недавно у рукопису биоградске народне библиотеке бр. 404 пријевод с(ве)таго Нила шт(ь) прит'чь его кь инокш(мь) гдје послије неколико опомена монасима слиједе (без почетка) опћените сентенције, што се не тичу више само монахâ и њихова живота. Имајући пријепис гдна. Сперанског у руци, могох се увјерити, да се у биоградском рукопису налази пријевод овијех бројева издања Орелијева (Orelli, Opuscula sententiosa et moralia I. pag. 320—375): 66—71. 73. 76—79. 83. 85. 87. 88. 89. 91. 92, за тијем иду опет опомене монасима, а тада бројеви 139 — 150. Само у два броја (141 и 147) може се пријевод биоградског рукописа упоредити с нашим флорилегијем, и већ из та два броја види се јасно, да пријевод није исти; преводилац флорилегија биће дакле нашао већ у свом грчком оргиналу оно неколико сентенције Ниловијех, те их превео подједно с осталијем сентенцијама и апофтегматима, не осврћући се на то, долази ли дјело Нилово већ од прије у слов. пријеводу. Чини се чак, да је оно у рукопису бр. 404 новији пријевод.

Да би се видјела разликост између оба прије-

[*]) Број 24 ја овдје сада изостављам, јер онијем ријечима под бр. 24 (на стр. 24) ближе пристаје грчки стих из Григорија Назијанзенскога: *Φύλασσε σαυτὸν, πταῖρα δ' ἄλλου μὴ γέλα* (Migne Patrolog. c. c. ser gr XXXVII. 916). Овдје долазе такођер стихови грчки (на стр. 909) за наше бројеве 25—29.

гија биоградскога, под бројевима: 91. 92. 93. 94. 102. 104. 117. 118. 132. 133. 141. 142. 143. 145. 146. 147. Неки од овијех бројева нијесу ни ушли у нашу колекцију, а и они, што се налазе код нас, преведени су у флорилегију другачије.

II. Философија

Онај један текст, што је наштампан под овијем називом, није ни у јужнословенској литератури онако риједак, као Менадрови стихови. Додатци I—III доказују, да оваке грађе има још и у другијем рукописима, свагдје готово увијек нешто друго, у другоме обиму и реду. Редакција зборника Драгољева саставила је у једну хрпу преко стотину бројева, а на другоме мјесту долази опет, у истоме рукопису, без особитог натписа, као неки додатак (то и јест наш „Додатак" I) четрдесет бројева. Јоште опширнији бијаше некоч флорилегиј биоградски под бр. 200 (у нас у додатку II), који сада садржи преко 90 бројева, али кад се узме у помоћ рукопис биоградске народне библиотеке бр. 404, који је први за научне сврхе употребио г. М. Н. Сперански те и преписао из њега наставак, којим сам се послужио, то излази на видјело, да је тај флорилегиј некоч обухватао преко 150 што сентенција што апофтегмата. Напокон додатак III — из бечког рукописа 108 — представља опет своју особиту редакцију, која се с пређашњима доста много подудара, али још више заједнице има с изрекама библијске мудрости (из Премудрости Соломунове и из књиге Исуса сина Сирахова), донекле чак с онијем што се у нашим словенским рукописима обично присваја премудрому Акиру. У издању нашем наведене су свагдје одмах под изрекама све паралеле из Акира, по издању у IX књизи Кукуљевићева „Arkiva za povjestnicu jugoslavensku" (од год. 1868)

Што садржи грађа, наштампана под назвањем „Философија"? Да у кратко кажем, ту ћете и опет наћи словенски пријевод разнијех сентенција, као оно у Менандра, само што ове овдје нијесу везане на један стих с одређенијем метром (јамбијским триметром), већ могу бити и дуже и краће, те редовито већ у грчком оргиналу нијесу писане стиховима, него прозом. Обликом приповиједања оваке реченице могу бити или компарације (шакоже-такоже, напр. на стр. 23 бр. 22) или антитезе (у другој половици же или а, напр. на стр. 25 у бр. 45, на стр. 26 у бр. 47.), или паренезе т. ј. опомене, добри савјети (таких је највише), или је најпослије реченицом изречена која год опћенита мисао, истина искушана дугијем временом и многијем људима. Али уз то има овдје још много питања с одговорима, краткијех досјетака или доскочица, које се редовито међу у уста свакојакијем мудријем људма. Оваке питалице и причице зову се у грчкој литератури ἀποφθέγματα. Проста сентенција, када се не приводи као опћенита реченица, као плод људске мудрости, већ се присваја овому или оному мудроме човјеку, који је први изрекао, не зове се више гнома (γνώμη), већ такођер апофтегмат (ἀπόφθεγμα).

Састав овакијех зборника, обично их зову „флорилегијима" или „гномологијима", врло је неодређен и разнолик. У грчкој литератури има врло опширнијех флорилегија, исто као и краткијех извода; има их са садржином доведеном у неки систем, или бар у алфавитни ред, али и без свега тога. Овога пошљедњега правила држе се по највише наше словенске компилације, и ако има у додатку другом доказа, да је грчки оргинал био у неким дијеловима, састављен κατὰ στοιχεῖον.

Грчкијем изворима улази се овдје у траг још много теже, но у Менандра, све да је управо питање о грчкијем флорилегијима у наше вријеме пуно разглабано и објашњавано. К. Ваксмут написа о томе предмету знамениту књигу године 1882, послије њега издаше Шенкељ, Штернбах, Елтер и други њемачки филолози много новије грађе, којом сам се доста помогао те је савјестно употребио, као што се види у самоме издању, готово под сваким бројем. Свему не могох дакако ући у траг ни по новијим ни по старијим издањима. Види се, да онакав састав реченицâ и питалицâ, као што га износи на видјело наша словенска редакција, у грчкоме језику јоште није угледао свијета. Најновији издавачи грчких флорилегија и онако се туже, што није издана сва грађа, за коју се знаде по руко-

писима. А ка свему другому долази још један узрок, за нас врло незгодан: у обичнијем грчким гномологијима и флорилегијима није сва грађа, коју ту налазимо, остатак класичке старине, већ има и новијих, хришћанско-византијских елемената, као на прилику у нашем флорилегију, одмах на почетку, уз друге сентенције класичног доба умијешане су још и реченице хришћанског писца и философа, епископа Нила. Класички философи не узимају овакијех ствари у рачун, они их мимоилазе, изостављају. Да ли паметно раде, није моје да пресуђујем — покојни Орели не бијаше истог мишљења — али наш посебни задатак свакојако отежавају; јер лако може бити да је кад и кад управо оно изостављено, што би нама требало за објашњење наших текстова. Инак наша компилација, кака је ушла у Драгољев зборник, много је и сама крива, што се тако тешко откривају њени грчки извори. Док у грчким флорилегијима боље руке код сваке готово сентенције, питалице и причице, стоји име аутора, који је оно изрекао — дакако није свагда свако име допало управо на своје мјесто — нема у нашем тексту, или како се смијемо домишљати, у његову грчком оргиналу — то бијаше некакав безимени гномологиј — нигдје ни једног имена, већ се свагда само на просто каже: нѣкто рече или философь рече или тьжде рече. Ко не види да је у таким приликама много теже пронаћи, чија је ова или она сентенција, овај или онај апофтегмат? Само се каже, да оваково изостављање ауторских имена не доказује управо велика поштовања спрам старијех класичких традиција, а то се најлакше објашњује тиме, што је грчки оригинал нашега флорилегија (као и додатака I—III) састављен или прерађен доста касно, у хришћанско-византијско доба.

Станемо ли изближе анализирати садржину нашег првог флорилегија, који је назван у рукопису „философија", колико се то може према откривенијем грчким оргиналима, наћи ћемо, да у Драгољевој компилацији готово одмах на самоме почетку долази у једној хрпи до двадесет сентенција из Нила 5. 8. 9. 10. 11—23.* 40). Али ако и јесу у нашем флорилегију ове сентенције сабијене у једну хрпу (бр. 6 и 7 тако су крње, да им не могох наћи грчког оригинала ни у Нила ни другдје), не долазе истијем редом у грчком оргиналу, ни по издању Орлијеву (Orelli: Opuscula graecarum veterum sententiosa. Lipsiae 1819. I. 321—374), ни код Миња. Да би се видјело, како изреке прескакују с једног броја на други, поређујем овдје с нашим бројењем у загради број грчког текста по издању Орелијеву: 5 (95), 8 (128), 9 (129), 10 (121), 11 (124), 12 (122), 13 (141), 14 (147), 15 (158), 16 (162), 17 (174), 18 (178), 19 (187), 20 (188), 21 (175), 22 (203), 23 (213), 40 (164).

Могло би се помислити, да је ово неколико реченица из Нила уметнуто у наш флорилегиј, пошто бјеше већ преведене на словенски језик као дјело Нилово. Мој пријатељ, гн. М. Н. Сперански, нађе збиља недавно у рукопису биоградске народне библиотеке бр. 404 пријевод с(ве)таго Нила шт(ь) прит'чь его кь инокш(мь), гдје послије неколико опомена монасима слиједе (без почетка) опћените сентенције, што се не тичу више само монаха̂ и њихова живота. Имајући пријепис гдна. Сперанског у руци, могох се увјерити, да се у биоградском рукопису налази пријевод овијех бројева издања Орелијева (Orelli, Opuscula sententiosa et moralia I. pag. 320—375): 66—71. 73. 76—79. 83. 85. 87. 88. 89. 91. 92, за тијем иду опет опомене монасима, а тада бројеви 139 — 150. Само у два броја (141 и 147) може се пријевод биоградског рукописа упоредити с нашим флорилегијем, и већ из та два броја види се јасно, да пријевод није исти; преводилац флорилегија биће дакле нашао већ у свом грчком оргиналу оно неколико сентенције Ниловијех, те их превео подједно с осталијем сентенцијама и апофтегматима, не осврћући се на то, долази ли дјело Нилово већ од прије у слов. пријеводу. Чини се чак, да је оно у рукопису бр. 404 новији пријевод.

Да би се видјела разликост између оба прије-

[1]) Број 24 ја овдје сада изостављам, јер ониjем ријечима под бр. 24 (на стр. 24) ближе пристаје грчки стих из Григорија Назијанзенскога: *Φύλασσε σαυτόν, πτῶμα δ' ἄλλου μὴ γέλα* (Migne Patrolog. c. c. ser gr. XXXVII. 916). Ондје долазе такођер стихови грчки (на стр. 909) за наше бројеве 25—29.

прештампано и оно што има ондје и све друго по новоме пријепису, који за ме учини г. Ђ. С. Ђорђевић. Не знам, да ли је управо добро било, што сам оне изреке озог флорилегија, које су већ једном долазило у првом флорилегију, у рукопису попа Драгоља, пренесао онамо. Али кад је већ тако издање удешено, добија се барем један поуздани резултат из упоредно наштампанијех текстова, и тај каже: да се у оба текста сачувао, како се мени чини, један те исти пријевод, само су преписачи, што од незнања што од нехајства, час овдје час ондје нешто мијењали. Ако тај резултат стоји, то се може из њега даље изводити нешто, што је за оцјену узајмичних односаја међу оба флорилегија доста важно. Ако је у неким дијеловима, гдје се оба флорилегија подударају, пријевод један те исти, то се смије помишљати, да је и оно друго свакога флорилегија, чему нема потврде, некоч било састављено у једном повећем и опширнијем флорилегију, као једна цјелина. По томе били би наши флорилегији, барем онај главни у рукопису Драгољеву и биоградски, одломци једног јединог повећег дјела. Ово нагађање добија нове потврде, када се узме на ум, како се оба одломка донекле чак у ређању изрека слажу. Сугласица почиња код броја 43 и 44 Драгољева зборника, то су бројеви 1 и 2 биоградског, рукописа, за њима долази као број 3 апофтегмат, познати из „Пчеле“ (главе 40), којега у Драгољеву рукопису нема, већ је ондје на истом мјесту (као број 45) уметнуто нешто друго. Даље слажу се Драгољев број 46. 47 и 48 и биоградски 4. 5. 6; на 49-ом драгољ. и 7-ом биогр. сугласица прекида, али само случајно; овдје је у биоградском рукопису нешто испало те се не би могло знати, у колико се на изгубљеном листу настављао паралелизам между оба текста преко бројева 49—54 Драгољева зборника, да се није срећом сачувао у једном рукопису биоградском бр. 404 нар. библиотеке флорилегиј, управо исти, који се на ријеч слаже с наштампанијем у нас у другом додатку. У томе се флорилегију текст, што је у нас у Дод. 2 под бр. 49 прекинут, наставља овако: **бол'шемоу. аык' во оувѣзнѹ въ тоногѣ и молаше миша да ѡгризеть о нем(ь) кръвы и оуидѣть.** За њим иде апофтегмат, који је у нас под бр. 50. Броја 51 нема ондје, већ се у мјесто њега чита ово: **Оучителю въ нарѡдѣ гл(агол)ющѹ, говорь творааху нарѡды. он'же реч(е) имь· ни мене лышите бѣ:ѣды ни себѣ послѹшаніа.** Упореди апофтегмат, која се приписује Демостену у Штернбаха gnomol. vatic. број 247. Даље слаже се текст с нашим бр. 52—54, а прије нашега 55 уметнута је ова изрека: **тажде гла(гола)аше· истинна скрозѣ каменіа прозекаеть.**

Одмах гдје послије прекида у биоградском рукопису текст наставља, видимо га већ у сугласици са бројем 55 Драгољева рукописа, те сада и опет ступају упоредо напријед: Драгољеви бројеви 55 — 59 то су биоградски 8 — 12. Драгољева броја 60 нема у биоградском рукопису, али има 61 који је у биоградском бр. 13; нема драгољ. 62, али има 63 и 64, то су биоградски 14. 15; опета нема бр. 65, а има 66, у биоградском 16; нема бр. 67, а има број 68, у биоградском бр. 17; и даље 69—70, у биоградском 18—19. Драгољева броја 71 у биоградском нема, већ има број 72: биоград. 20. Бројева 73 — 75 опет нема, а 76. 77 јесу у биоградском бр. 21—22; броја 78 нема, број 79 је у биогр. 23, броја 80 опет нема, бр. 81. 82. у биогр. 24. 25 бројева 83—86 нема, а број 87 долази у биоградском као број 26. Управо и исто овако долази све то и у биогр. рукопису бр. 404.

Одатле даље прекида се подударање међу оба флорифегија, оно је довле наличило као на неки извод биоградског рукописа из Драгољева. Ипак било би наопако, да ко помисли, да је биоградски рукопис црпао управо из Драгољева. О томе не може бити ни говора већ зато, што је биоградски тест на неким мјестима опширнији и исправнији од Драгољева. Тешко је разумјети, зашто се оба текста послије броја 87 с једне и броја 26 с друге стране разилазе на два краја. Кад не би било даље ниједнога броја из Драгољева флорилегија у биоградском, могло би се рећи, да је овај пошљедњи, одступив од оног, пошао својим путем. Али тако баш није. Јер послије седам бројева, који су у нашем издању наштампани под бр. 2—8, опет се један апофтегмат слаже с Драгољевијем бројем 95 (опет

али није мени до тога, већ ћу само побројити све случајеве гдје нађох за наш пријевод грчки извор или бар паралелу у гномологију ватиканском: то су бројеви 26. 32. 53. 54, 58. 60. 64. 65. 67. 68. 72. 76. Овамо може се додати још наш број 70, те с њиме поредити оно што је наштампано у Wiener Studien XI. 199, бр. 433. И ту бих имао изновице додати, да ни у ватиканском гномологију нијесам нашао прави извор нашег флорилегија, али о томе не треба ријечи дуљити; казаћу радије ову једну спомена вриједну особину нашег флорилегија. К неким својим текстовима не могаше др. Л. Штернбах, поред своје чудне памети и велике начитаности, ипак ниједне паралеле наћи; а гле наш пријевод доноси му је. Смије се дакле рећи, да би грчки извор нашег флорилегија вриједан био особите пажње, кад би му се нашао траг.

Још ћу најпослије споменути, да сам по гдје који примјер грчки могао наћи у онијем текстовима, што су издани у VIII и XI књизи Wiener Studien од професора Х. Шенкеља, као и у његовој расправици, наштампаној и програму бечке академске гимназије за годину 1888: florilegia duo. Исто тако загледао сам марљиво у Боасонадова Anecdota I—IV те и оданле црпао што се могло, ако се није нашло у новијим издањима.

Уза све то од 106 бројева нашег флорилегија оста не протумачено до 30, а десетак их није протумачен онако, да се не би хтјело веће тачности, т. ј. текста грчкога, који би се ближе подударао с нашим пријеводом. Ево један примјер тому. Под бројем 30 није онај ондје указани грчки текст доста близу пријеводу. Почетку ближе су ове грчке ријечи: ***Οἱ μὲν δραπέται, κἂν μὴ διώκωνται, φοβοῦνται*** (Orelli I. 6, из Демофила). Броју 35 може се поредити, ако и није ријеч по ријеч, а оно бар иста мисао овога грчкога текста: ***Φιλεῖ τὸ βίᾳ κρατούμενον ἐλευθεριάζειν καιροῦ λαβόμενον*** (Maximi l. c. 660, Antonii Melissa I 66 p. 111).

Додатак први

Додатак први, премда је извађен из истога зборника Драгољева, опет се понешто разликује од главног нашег флорилегија. Јер у два броја спомиње Протагору (12 и 16), под бројем 24 Ориона, под 27 Аристотела и под 34 Демостена („Димесфена“). Већ почетак (у нас бр. 1) позива се на Максимову главу „о клеветању“, па тако и јест. У Максимову флорилегију (по нашему у „Пчели“) говори глава десета збиља о клеветању, те ондје и долази (pag 563) грчки текст броја 1 и 2. Још се могу и неки други текстови, као бр. 4. 7. 11. 13. 16. 36, наћи у флорилегију Максимову. али уз то има у првом додатку нашег издања и таквијех ствари, којима бисмо бадава тражили грчки оригинал код Максима, али тај се нађе другдје. О томе се свему води тачан рачун у самом издању текста, гдје је под сваким бројем указан његов грчки оригинал, у колико се могло, на стр. 35 и даље. За чудо ми је што и овдје оно што изгледа, као да је црпено из готовог пријевода „Пчеле“, ипак није приказано у истоме пријеводу, већ се и ту виде двије независне радње. Наш број 1 (на стр. 35) гласи у „Пчели“ овако: **ножь рѣжеть, клевета же разлоучаеть дроужбоу**; а наш број 2 овако: **ѡнъсии предъ мною сице лаѩшеть тебѣ. и ѡтвѣщa• аще бы того не сладъко слоушалъ, онъ бы мнѣ не лаѩлъ.** Ко се потруди поредити ово с нашим текстом, виђеће да пријевод није исти. Тако се разликује од нашега текста под бројем 7 овај из „Пчеле“ (главе 22): **стажанье ѡтъ лоукавьства добыто сладости мало имѣеть, а печаль предложена.**

Пореди јоште пријевод компарације под бр. 40 с текстом у „Пчели“: **сребролюбца житье подобно есть пироу, имѣѭи пираны мер'твы. исполнь бо сы всѣмъ но веселья не имать.** Или напокон бр. 6 нашег издања с овијем пријеводом „Пчеле“: **Сеи рече• Сребролюбци и богатии не требоують владѣти надъ своимъ имѣниемъ, но хранители емоу соуть.**

Нашао сам чак у нашем тексту изрека, које се могу потврдити грчким флорилегијем Максима (као на пр. наш бр. 11), а у словенском пријеводу „Пчеле“ нема их. Не може се дакле за сада што друго рећи, већ да наш додатак први би преведен с неке исто такве компилације грчке.

Додатак други

Додатак други нашег издања бијаше, барем дјеломице, већ од прије доступан по издању у „Примерима“ г. Ст. Новаковића. Овдје је изновице

Драгољевијем; у другоме иде својим путем; у трећем приказује грчки оргинал, којега су реченице поређане биле по алфавиту. Али у нашем тексту нема потврде за грчке стихове првијех слова; код броја 71 почима већ слово *Θ*, и тако се наставља све до броја 85 (има ту доиста и апофтегмата, који не почимају словом *Θ*, али се присвајају људима којих име носи прво слово *Θ*); од 86 до 90 иду реченице грчке са словом *I*, од 91 по 101 почимају словом *K* (међу њима и опет неколико апофтегмата Кировијех), од 102 до 105 слиједи слово *Λ*, од 106 до 111 слово *M*, под 112 бројем има једна реченица са словом *N*, под 113—114 двије са словом *Ξ*, од 115 до 121 иде слово *O*, под 123—125 три броја с *Π* (за број 122 немам грчке потврде). под 126—126-б двије реченице с *P*, од 127 до 139 слиједи слово *Σ* (међу примјерима има и апофтегмата с именима писаца на *Σ*), под 140—141 долазе двије изреке с *T*, под 142 и 143 двије с *Y*, изрека 144 с *Ω* није овдје на своме мјесту, од 145 до 150 наставља слово *Φ*, под 151 има једна изрека с *X*, под 152 једна са *Ψ*. Грчки оргинал овијех изрека нађох што у Шенкеља, у XI свесци, „Wiener Studien", што у Florilegium monacense и Excerpta Vindobonensia, у Боасонада у II и III његовијех Anecdota и у Ваксмутову „gnomologium byzantinum". Само за неколико бројева не нађох грчке потврде.

Мој пријатељ М. Н. Сперански нађе у једном карловачком рукопису (он га обиљежи бројем 3473 — 4°) јоште један флорилегиј особита састава: **Разоуми еллин'скыихъ философь**, то ће рећи *Γνῶμαι τῶν ἑλληνικῶν φιλοσόφων*. Садржина не одговара натпису, пошто реченице нијесу све из античког доба, већ има неколико библијских. Већином су овдје ређани један на други апофтегмати с доданијем именима аутора, али има такођер неколико сентенција без имена чије су. Не види се ни по именима аутора ни по почетцима изрека да би владао алфавитни ред. Пошто се неки бројеви овог флорилегија слажу с текстовима нашега првога или другога додатка, то ће добро бити, да још и тај до селе непознати одломак античке мудрости у словенском пријеводу предочимо у кратко нашим читатељима.

Први апофтегмат присваја се Еврипиду, али то није већ Демокритова реченица, у Ваксмута под бројем 20, те гласи овдје овако: **Єврепидь рече въ зрьцалѣх(ь) ѹбо образ(ь) познаваєт се, въ бесѣдах же паче оумь.** Други број долази у биоградском флорилегију под 82, пријевод као да је исти, само што овдје пише: **сьпрѣбываюшких(ь) ти стидѣти се** према грчкому *τοὺς συνόντας σοι αἰδεῖσθαι*. Трећи број присваја Диогену изреку питагорејску (у Шенкеља Wiener Studien VIII. 271, Nr. 47): **Виждь ѡко ни едино дѣло мнозѣм(ь) врѣм(е)нем(ь) не ѹтаитьсе.** Четврти почима ријечима: **Томѹжде рече нѣкто**, а то је изрека биоградског флорилегија бр. 78, која у карловачком рукопису гласи овако: **Не ѹмрѹ аще оутомлю тебе.** (Читај: **Оумроу аще не оут. т.**) он' **же рече аз же не ѹмрѹ аще не дрѹга и любима же не стѣжѹ тебе.** Пријевод није исти. Пети апофтегмат присваја Диогену компарацију о брусу (у Штернбаха gnomolog vatic. бр. 356): **Томѹжде рече нетко, како Дїѡген(ь) мльчит(ь), инѣх'же оучить гла(гола)ти. он'же рече, ѡко и ѡстрыло само не сечеть, мѫче же и ноже паче сѣчител'нѣше творить.**

Двије изреке, које за овом долазе, међу се Теофрасту у уста: прва је код нас под бројем П. 93, друга под бр. П. 73, само је замијењена једна ријеч: **ѡрос(ть)нѣишїи.** На исту тему, о злијем женама, наставља се ондје овако: **и не вьзыраи на ѡчи женѣ блоудници. мед(ь) бо каплет(ь) ѡт(ь) оусть ее, красно и лѣпо глаголеть, послѣжде горчаише жльчи и спрежа обрѣщеши.** Даље има против жена ондје и ово: **Єремїа рече многащи лжа льстае оукротиши, жени же лаская паче ѕле на себѣ сьтвораеши.**

Девети апофтегмат карловачког рукописа долази под именом Анахарсиса, а то је у Ваксмутову gnomolog. byzant. бр. 196: **Страшливыи на себе шроужїа сьбирают(ь). неразѹмныи же имѣнїа сьбирают(ь).** Врло је знаменита изрека, која сада слиједи те се присваја Евагриду (sic!): **Сь моудрым(ь) моудрьцѣмь ц(а)рь дѹмае высокаго стола сподоблиетсе, а с неразѹмнѣмь дѹмае и мала стола ѡтпадеть.** Овдје наилазимо на ријеч „**дѹмати**", која рекби показује свезу нашега текста с рускима! Једанаеста изрека бијаше већ код нас истакнута у главноме

флорилегију бр. 77, овдје гласи другачије: **Стара оучити и мрьтва врачевати едино и тожде. оувы прѣжде сꙿмрьти мрьтвь.** Пошљедње ријечи као да су посебна реченица. Дванаести и тринаести апофтегмат међу Аристотелу у усга изреке биоград. флорилегија бр. 92 и бр. 79. Пошљедња, која долази у 23 глави „Пчеле“, гласи нешто преиначена овако: **Тогожде оукараше сꙿжител'ница его гл(агол)ющи емꙋ. почто с(ы)на своего не люб'знѣ пріемлеш(ь), ꙗко не потрѣбна соуща, и рече· шт(ь) тебе ес(ть), почто не любиши его; плюнꙋвь на землю рече· и се шт(ь) мене ес(ть), али непотрѣб'но.** Четрнаести број и опет се присваја Аристотелу, а то је позната изрека код Ваксмута. gnomologium byzantinum 37: **Ниже винноє питїе сласть имат(ь) кромѣ бѣседи ниже б(о)гат'ство кромѣ добродѣтѣлы.** Петнаести апофтегмат говори о Киру оно што се код Штернбаха (gnomol. vaticanum у броју 575) присваја Анахарсису: **Кирь перскыи ц а рь, видѣвь нѣкоего шт(ь) шпльчєніа брани бѣжеща а сꙿврьстьникшм(ь) его тамо падшим(ь) рече· не стыдиши ли се шт(ь) таковыих(ь) единь хоте живь быти.**

Шеснаести број присваја Плутарху ову антитезу: **Над(ь) оумрьшим(ь) плачи, ꙗко оскоудѣ шть него свѣть над(ь) блоудником(ь) плачи, ꙗко оскоудѣ шт(ь) него оумь.** Седамнаести број садржи изреку библијску (Сирахову): **Соломшнь· сꙿ безꙋмным(ь) не ꙋмножїи рєчи и кь неразоумномꙋ не ходи** (XXII. 11 ed. Fritsche), а к тому наставља из „прича“ ово: **не трѣбꙋеть милости. иже нѣсть до(сти)гль ꙋма· болꙗ бо се безꙋмїемь водить** (XVIII. 2). Обоје долази, обратнијем редом, у Максимовој пчели, у гл. 60 (Maximi l. c. 669). Осамнаести број казује под именом Диогена ово: **Нѣцїи чл(овѣ)ци инѣх(ь) оучеть. сами же своєго ꙋченїа не слышет(ь). таковыи подоб'ны сꙋт(ь) гоуслем(ь), иже добрь глас(ь) испоущают(ь), сами же не слышеть.** Грчки текст долази у Максима l. c. 687.

Деветнаести апофтегмат понавља оно, што је већ у првом додатку под бр. 13 наштампано, али овдје гласи нешто другачије: **Плꙋтархь видѣвь старꙋ женꙋ красещꙋ се рече ей аще кꙿ живым(ь) готовиши се, сꙿблазнила се єси. аще ли кꙿ мрьтвым(ь), то не лѣни се.** У двадесетом је броју истому Плутарху присвојена изрека: **Бѣжим(ь) пїаньства овꙿщаго блꙋда, бестꙋдствꙋ о(ть)ца, иже на безьшчїе не (!) ведеть.** У истом пријеводу долази ово такођер у другом биогр. одломку „Пчеле“ бр. 60. Двадесет први број понавља оно, што је код нас у другом додатку под бр. 2, али без пошљедњих ријечи: овдје се то присваја опет „**томоужде**“, т. ј. судећи по предњацима — Плутарху. Двадесет други број и не каже имена чије је оно, већ доноси исте ријечи, што их нађосмо у додатку другом бр. 6—7, само нешто искривљене. У двадесет трећем апофтегмату присваја се Ливанију она изрека, коју нађосмо у другом додатку бр. 4. Исто се тако њему приписује у двадесет четвртом апофтегмату оно, што је код нас наштампано у додатку другом бр. 5. Двадесет пети апофтегмат понавља оно, што је код нас у Драгољеву флорилегију под бр. 68, мјесто **кыдаше** или **дѣгаше** стоји овдје: **полагаше** Двадесет шести број међе Анахарсису у усга ову реченицу: **Ако нѣцїи градоком(ь) владають, женами же порабощени соуть, таковы же прѣжде сꙿмрьти мрьтвы.** К првој половици може се поредити у Максима l. c. 539 изрека што се приписује Демократу. Као двадесет седми број написана је изрека о „нароку“ (*περὶ τύχης*), иста, што долази у другом биогр. одломку „Пчеле“ у истом пријеводу: II. 61. На двадесет осмом је мјесту ова изрека: **Рече с(ве)тыи Ісакь· чл(овѣ)кь мил(о)стивь врачь ес(ть) д(оу)ши.** Двадесет девети број понавља оно, што је у нашем првом додатку бр 6, али овдје гласи пријевод другачије: **Ѳешкрад(ь) реч(е)· богатьстволюбцїи и сребролюбцїи не влад(а)ють над(ь) своим(ь) их(ь) имѣнїемь, нь хранителїє сꙋть.** Овај пријевод знаменито напомиње стилизацију руске „Пчеле“. Тридесети број понавља оно, што има код нас у додатку првом бр. 4, или у трећем додатку бр. 81. Тридесет први број биће изрека библијска: **Єз'дарь рече· моужь крамоливь вьпад(а)еть вꙿ зло, а мльчаливь и смѣрѣни вꙿпад(а)еть вꙿ добро.** Пошљедњи број гласи овако: **Єремїа рече· домы грабѣщих(ь) разараеть г(оспод)ь, а кроткыих(ь) тврьди сꙿтвараеть и дльго живоуть, а мытоимце не сп(а)сет се ни ризоим'це.**

Додатак трећи

Додатак трећи извађен је из рукописа бечке дворске библиотеке бр. 108, који је сашивен из

Драгољевијем; у другоме иде својим путем; у трећем приказује грчки оргинал, којега су реченице поређане биле по алфавиту. Али у нашем тексту нема потврде за грчке стихове првијех слова; код броја 71 почима већ слово *Θ*, и тако се наставља све до броја 85 (има ту доиста и апофтегмата, који не почимају словом *Θ*, али се присвајају људима којих име носи прво слово *Θ*); од 86 до 90 иду реченице грчке са словом *Ι*, од 91 по 101 почимају словом *Κ* (међу њима и опет неколико апофтегмата Кировијех), од 102 до 105 слиједи слово *Λ*, од 106 до 111 слово *Μ*, под 112 бројем има једна реченица са словом *Ν*, под 113—114 двије са словом *Ξ*, од 115 до 121 иде слово *Ο*, под 123—125 три броја с *Π* (за број 122 немам грчке потврде). под 126—126-б двије реченице с *Ρ*, од 127 до 139 слиједи слово *Σ* (међу примјерима има и апофтегмата с именима писаца на *Σ*), под 140—141 долазе двије изреке с *Τ*, под 142 и 143 двије с *Υ*, изрека 144 с *Ω* није овдје на своме мјесту, од 145 до 150 наставља слово *Φ*, под 151 има једна изрека с *Χ*, под 152 једна са *Ψ*. Грчки оргинал овијех изрека нађох што у Шенкеља, у XI свесци, „Wiener Studien“, што у Florilegium monacense и Excerpta Vindobonensia, у Боасонада у II и III његовијех Anecdota и у Ваксмутову „gnomologium byzantinum“. Само за неколико бројева не нађох грчке потврде.

Мој пријатељ М. Н. Сперански нађе у једном карловачком рукопису (он га обиљежи бројем 3473 — 4°) јоште један флорилегиј особита састава: **Разоуми еллин'скыихъ философъ**, то ће рећи *Γνῶμαι τῶν ἑλληνικῶν φιλοσόφων*. Садржина не одговара натпису, пошто реченице нијесу све из античког доба, већ има неколико библијских. Већином су овдје ређани један на други апофтегмати с доданијем именима аутора, али има такођер неколико сентенција без имена чије су. Не види се ни по именима аутора ни по почетцима изрека да би владао алфавитни ред. Пошто се неки бројеви овог флорилегија слажу с текстовима нашега првога или другога додатка, то ће добро бити, да још и тај до селе непознати одломак античке мудрости у словенском пријеводу предочимо у кратко нашим читатељима.

Први апофтегмат присваја се Еврипиду, али то није већ Демокритова реченица, у Ваксмута под бројем 20, те гласи овдје овако: **Еврепидь рече въ зрьцалѣх(ь) ѹбо образ(ь) познавает се, въ бѣсѣдах же паче оумь.** Други број долази у биоградском флорилегију под 82, пријевод као да је исти, само што овдје пише: **съпрѣбывающих(ь) ти стидѣти се** према грчкому *τοὺς συνόντας σοι αἰδεῖσθαι*. Трећи број присваја Диогену изреку питагорејску (у Шенкеља Wiener Studien VIII. 271, Nr. 47): **Виждь ѡко ни едино дѣло мноѕѣм(ь) врѣм(е)нем(ь) не ѹтаитьсе.** Четврти почима ријечима: **Томѹжде рече нѣкто**, а то је изрека биоградског флорилегија бр. 78, која у карловачком рукопису гласи овако: **Не ѹмрѹ аще оутомлю тебе.** (Читај: **Оумроу аще не оут. т.**) **он' же рече аз же не ѹмрѹ аще не дрѹга и любима же не стѣжѹ тебе.** Пријевод није исти. Пети апофтегмат присваја Диогену компарацију о брусу (у Штернбаха gnomolog vatic. бр. 356): **Томѹжде рече нѣтко, како Дїѡген(ь) мльчит(ь), инѣх'же оучить гла(гола)ти. он'же рече, ѡко и ѡстрыло само не сечеть, мъче же и ноже паче сѣчител'нѣше творить.**

Двије изреке, које за овом долазе, међу се Теофрасту у усга: прва је код нас под бројем II. 93, друга под бр. II. 73, само је замијењена једна ријеч: **ѡрос(ть)нѣишїн.** На исту тему, о злијем женама, наставља се ондје овако: **и не възыраи на ѡчи женѣ блоудници. мед(ь) бо каплет(ь) ѡт(ь) оусть ее, красно и лѣпо глаголеть, послѣжде горчаише жльчи и спрежа обрѣщеши.** Даље има против жена ондје и ово: **Еремїа рече многащи лъва лъскае оукротиши, жени же ласкае паче бѹе на себѣ сътвораеши.**

Девети апофтегмат карловачког рукописа долази под именом Анахарсиса, а то је у Ваксмутову gnomolog. byzant. бр. 196: **Страшливыи на себе ѡроужїа събирают(ь). неразѹмныи же имѣнїа събирают(ь).** Врло је знаменита изрека, која сада слиједи те се присваја Евагриду (sic!): **Съ моудрым(ь) моудрьцѣмь ц(а)рь дѹмае высокаго стола сподоблаетсе, а с неразѹмнѣмь дѹмае и мала стола ѡтпадеть.** Овдје налазимо на ријеч „**дѹмати**“, која рогби показује свезу нашега текста с рускима! Једанаеста изрека бијаше већ код нас истакнута у главноме

56. 57. 58 и 59 у глави 9-ој, број 60 у глави 10-ој, бр. 61. 62. 63. 64 у глави 12-ој; број 66. 67. 68 и 69 у глави 13-ој, број 71 у глави 14-ој, бројеви 72. 73. 74 у глави 15 ој (нема 74 броја у обичној редакцији Максима, али у оној одакле би преведена словенска „Пчела“ он долази с натписом „богословъ“), број 75 у глави 16-ој, број 76. 77 и 78 у глави 18-ој, број 79 у глави 19-ој, број 80 81 у глави 20-ој, број 82 у глави 29-ој, број 83. 84. 85. 86. 87 у глави 30-ој, број 89. 90 у глави 34-ој, број 91. 92 у глави 35-ој, број 93 у глави 36-ој (код Максима 34-ој), број 94 у глави 39 (код Максима 46-ој), бр. 95 у глави 47-ој (код Максима 54-ој) Даље не могу слиједити, јер ми није за сада доступан словенски пријевод руске „Пчеле“ у цијелости, али је већ и то доста, што смо преко 40 бројева наше компилације констатирали као извадак из „Пчеле“, који није учињен насумце већ редом према главама „Пчеле“ по нашој словенској редакцији.

Има и други доказ, да су ови бројеви извађени из готовог пријевода „Пчеле“. Тај лежи у великој близости нашега текста с текстом Пчеле на таким мјестима, гдје грчки оригинал знатно одступа те се не може мислити, да би два преводиоца, не знајући један за другога, управо једнако превели нешто чега не нађоше у грчком оригиналу. Ја ћу ради краткоће само да укажем на нека така мјеста. Поредите бр. 50 како је преведен (да боље кажем прерађен) у нас према старијем пријеводу, који се чита у руској „Пчели“ овако: **иже любити ненавидящихъ б(оже)ствено исть, а любящихъ ч(е)л(о)в(ѣ)кошбычно исть, а иже ненавидѣти любящихъ, то ни звѣрем(ъ) подобно.** Или број 51 ево како гласи у руској «Пчели“: **коньнаꙗ хытрость на рати знаить сѧ, а дроугъ вѣренъ оу бѣды.** Број 53 знатно је ближи овому руском тексту, него ли грчкому оригиналу: **Дишнисии ц(ѣ)с(а)рь, слоушаꙗ гоудьца добрѣ гоудоуща, шбѣща емоу даръ дати капь злата. оутроу же бывшю и приде гоудець проситъ шбѣщанаго. и҆н же штвѣща ты вчера гоуда възвеселилъ мѧ еси пѣсньми, а азъ такоже шбѣщаньем(ь) възвеселихъ тѧ. нынѣ же штиде шт(ъ) оушию моею веселие твое, а шт(ъ) тебе оупованье мое.** — Да поредимо још с нашим бр. 56 овај руски текст: **Акъ же боудет(ь) соудьи людемъ, такы же и слоугы его. ꙗкъ же властелинъ града, такы же и живоущаи въ немъ;** и с нашим 62 овај руски: **Лоуче исть мало имѣти съ добрымъ, неже ли много съ злымъ, итд.**

Додатак пошљедњи

Ја сам до сада преко воље морао говорити и о „Пчели“, пошто је наш трећи додатак у свези с овијем спомеником хришћанско-византијске литературе. Није мој задатак да се овдје потанко упуштам у питање о „Пчели“ у словенском пријеводу. Али кад већ два српска одломка „Пчеле“ уђоше у наш пошљедњи додатак — а то би ријешено још прије, по што се г. М. Н. Сперански дао на проучавање јужнословенске грађе за «Пчелу» — то морам да кажем и о томе неколико ријечи. Дојако знало се за потпуну „Пчелу“ подијељену на 71 главу, само по разнијем рукописима староруске литературе. Проучено није то питање још ни у руској историји литературе, а у јужнословенској једва да се о томе штогод по имену знало. Истина г. Стојан Новаковић наштампа већ пред много година један одломак „Пчеле“ у својим „Примерима“, али она грађа не послужи поводом даљим истраживањима. Истом одломци флорилегија изазваше у мене жељу, да свратим пажњу и на онај одломак. Мој пријатељ г. Ђ. Ђорђевић преписа још један пут сву садржину онијех листића народне библиотеке бр. 184, а прошлог љета нађе још у рукопису Хаџи Јорданову (број 312) исте библиотеке нешто нове грађе. Једно и друго заведе ме, да си предложим питање, каква је веза између овијех одломака и потпуне руске „Пчеле“? Бивши јесенас у Петрограду добих први дио руског текста „Пчеле“, који се ондје штампа у царској академији, напоредо с грчким текстом. То је и мени знатно олакшало посао. Помоћу онијех 20 до сеħе наштампанијех табака могах се латити поређивања н ших одломака (у пошљедњем додатку I и II) с потпуном „Пчелом“ те се увјерити, да у оба наша одломка није сачуван чисти извод из „Пчеле“, већ ту има и таких реченица, које

у обичнијем руским „Пчелама“ не долазе, али све друго, што је збиља извађено из „Пчеле“, показује велико подударање с текстом „Пчеле“. Једнакост је пријевода толика, да се, како мислим, не може ни часак више сумњати, да је тексту наших одломака онај исти извор и почетак, који и рускому тексту потпуне „Пчеле“. Да бих о томе увјерио читатеља, нијесам смио жалити ни времена ни простора, већ сам к српскому тексту наших одломака додавао, колико се могло, не само грчке оригинале, већ и паралеле руске, нека би се свак сам упутио. Сада се само јоште пита, јесу ли српски одломци израђени према рускому оригиналу потпуне „Пчеле“, или је некоч и на југу био познат тај исти пријевод „Пчеле“, подијељен у 71 главу? Ја сам већ прије на основу поређивања наших одломака дошао до резултата, који с неком резервом изрекох у овијем ријечима: Мени се све чини, да ће се моћи доказати, да наши одломци „Пчеле“ нијесу поцрпени из текстова руских, већ да је некоч читава „Пчела“ позната била и на југу. Моје наслућивање нађе нову неочекивану потврду у резултатима потраживања г-на М. Н. Сперанскога. Док су мени познати били тек незнатни одломци „Пчеле“, нађе он у Биограду и на Фрушкој Гори у разним рукописима читаве велике комаде „Пчеле“, гдје главе слиједе једна за другом управо онако, као у руским „Пчелама“. Да кажем нешто о њима.

У истом рукопису народне библиотеке број 404, одакле је попуњен наш биоградски флорилегиј у додатку другом, стоји на првијех 15 листова један извод из „Пчеле“. Он почима главом 2-ом, коју писац извода рачуна за главу 1-у, те је за то код њега свака глава, из које што извади, према руској „Пчели“, за један број ниже стављена, а код главе (његове) 15-е састављене су у једну чак три главе из руске „Пчеле“ (15—17), тако да је глава 18-а код њега истом 16-а. Послије велике празнине, која наста од погубљенијех листова, долазе опет изводи из 59—65 главе, али и ту је бројење глава знатно остало иза руске „Пчеле“. Ја сам ове изводе поређивао с руским текстом академског издања, које се управо штампа, те сам нашао, да је и ту српски текст онај исти, који у руској „Пчели“. Али још је знатније, што нађох у српском тексту, премда је писан на почетку 17-га вијека, док најстарији руски допире чак у 14 стољеће, неке изреке, којих у руској „Пчели“ нема! Да наведем два така примјера. У глави 2-ој послије изреке Гајеве долази у српском изводу ова: Єпїк'тит(ь). Съмотри въ себѣ хытро прѣжде речи и дѣанїа. изрек' бо или сътворивь не можеши опеть възети речен'наго или сътворен'наа. Овога у руским „Пчелама“ нема (барем ни у академском издању ни у издању Безсонова), а да је у јужнословенским пчелама било, доказује не само биоградски рукопис бр. 404, већ и онај други бр. 312, одакле је та иста реченица наштампана у нашем пошљедњем додатку бр. II. 5. Ондје је поређен такођер грчки оригинал. Исто тако нема у глави трећој ове изреке Епиктетове: Иже себѣ не въздрьжить, то не свободнь. У лајпцишком флорилегију долази њен грчки оригинал у истој глави под бр. 24: *Οὐδεὶς ἐλεύθερος ἑαυτοῦ μὴ κρατῶν*. У глави 8-ој (по овом изводу 7-ој) нађох опет један нов доказ, да наши изводи из „Пчеле“ нијесу потекли из руског текста. Већ је два пута (у додатку III. бр. 55. и у пошљедњем додатку I. бр. 5) наштампана једна реченица, која је у руској „Пчели“ врло на опширно изведена, (у акад. издању на стр. 95), али у изводу српском из „Пчеле“, по рукопису 404, уметнута је управо онако скраћена као у поменутијем нашим додатцима, т. ј. само овако: Пωд(о)баеть съгрѣшающаго, итд. У глави 9-ој (по овом изводу 8-ој) преведена је изрека, коју нађосмо у III. додатку бр. 57, исто онако, т. ј.: Ц(а)ра вѣн'ць моудра не творить, оум' бо ц(а)рствует ь, док пријевод у нашем пошљедњем додатку I. 6 ближе стоји рускому. У глави 12-ој (по овому изводу 11-ој) долази једна у нас у додатку III. бр. 62 наштампана реченица, како ондје тако овдје с првом ријечју ч(ь)стнѣ, док у руској „Пчели“ пишу лоучи.

Нешто „Пчеле“ нађе г. М. Н. Сперански такођер у два рукописа биоградска српског ученог друштва бр. 24 и 25. Овдје има управо њен почетак, те смо жељни чути, под којим се именом

овај споменик на југу приказује. Ријеч „Пчела“ ту не долази, — у најстаријем руском тексту помиње се збиља „книгы бъчела“, — већ се каже: Събранїа различна с(ве)тыхъ и разоумныхъ моужь и моудрїихъ ел'лїнь и моужи древныхъ словеса. И овај текст, колико га могох поређивати, подудара се с руским и са српским, о којем бјеше до сада ријеч, тако јако, да се јасно види један опћенити извор и основ свију њих. Обје речнице Епиктетове, што их истакох као неки вишак спрам руских текстова, повраћају се и овдје у истом пријеводу. Несрећом нема текста много; број 25 прекида већ у 2-ој глави, а број 24 наставља још у 3-у главу, гдје се сугласица с руском „Пчелом“ губи. У којој је свези оно даље с „Пчелом“, то ће нам показати истраживања г-на М. Н. Сперанскога.

У крушедолском рукопису бр. 86 нађе г. М. Н. Сперански опет одломак „Пчеле“, који почима главом 8-ом, прелази у главу 9. 10 и 11, за тијем је уметнут почетак главе 1, и опет наставља глава 11 и т. д. Поређујући с другијем текстовима „Пчеле“ нашао сам да овај одломак представља другојачији, регби новији пријевод. Да ли се то тиче читаве „Пчеле“ или само једног комада, не умијем рећи.

Једно питање остаје овдје нетакнуто, и ако има велико значење за историју литературе. Гдје е „Пчела“ први пут преведена? да ли на словенском југу или у Русији (јужној)? На то питање не умијем с оном одрјешитошћу одговорити, како би се хтјело, зато волим и не заподијевати га.

Сада да кажемо двије ријечи о саставу наших одломака из „Пчеле“. Први комад разликује се знатно од другога. У првом види се до броја 28 нека консеквенција у ређању изрека. Све су извађене из „Пчеле“ и код тога држи се компилатор неког реда. Ево овако. Бројеви 1 и 2 из 7-ме главе, број 3. 4 и 5 из 8-ме главе, број 6 из 9-те главе, број 8 и 9 из 11-е главе, број 10 до 15 из 12-е главе, број 16 и 17 из 14-те главе, број 18 из 18-е главе, бројеви 19 до 26 из 20-е главе, бројеви 27 и 28 из 21-ве главе. За оне друге бројеве, кратке реченице из разнијех отаца цркве и т. д., немам потврде.

У другом комаду нема такова реда, већ изреке, ако и јесу великом већином изводи из „Пчеле“, не слиједе једна за другом ни по реду, којега се држи „Пчела“ ни по нутарњем сродству садржине. Ево како то бива. Број 1 из 20 главе, број 2 из 6 главе, број 3 из 20 главе, број 4 и 5 из ?, број 6 из 2 главе, број 7 из 40 главе, број 8. 9 и 10 из 20 главе, број 11 из 6 главе, број 12 из 47 главе, број 13 из 40 главе, број 14 из 63 главе, број 15 из 56 главе, број 16 из 47 главе, број 17 из 49 главе, број 18 из 62 главе, број 19 из 53 главе, број 20 из ?, број 21 из 11 главе, број 22 из ?, број 23 из 41 главе, број 24. 25. 26. 27 из 3 главе, број 28 из 26 главе, број 29 из 2 главе, број 30. 31. 32. 33. 34 из 6 главе, бр. 35 из ?, број 36 из 66 главе. број 37. 38 из 59 главе, број 40 из 11-е главе, број 41 из 1 главе, број 42. 43. 44. 45. 46 и 47 из ?, број 48 из 63 главе, број 49 из ?, број 50 из 5 главе, број 51 из 66 главе, број 52 из 2 главе, број 53. 54 из 59 главе, број 55 из 56 главе, број 56 из 52 главе, број 57 из 40 главе, број 58 из ?, број 59 из 27 гл., бр. 60 из ?, број 61 из 18 главе, број 62 из 22 главе, број 63 из 13 главе, број 64 из ?, број 65 из 35 главе, број 66 из ?, број 67. 68 из 22 главе.

Додатак четврти и пети

Испред пошљедњег додатка, у којем су наштампана, два одломка из „Пчеле“, уметнуто је под бројем IV и V (т. ј. као четврти и пети додатак) још нешто нове грађе, садржином сродне свему овдје прикупљеному. То су одломци извађени из рукописа бр. 312 народне библиотеке београдске, које ми у тачном пријепису посла овог љета г. Ђ. С. Ђорђевић. У једноме од њих (петом) наћи ћете духовне *опомене оца сину*, које у знатно старијем тексту долазе већ у познатом рускословенском зборнику од године 1076-е, а осим тога у једном рукопису московске тројицке лавре, који је познат под именом „златая цѣпь“ (из XIV стољећа). Одломке из овог пошљедњег рукописа наштампао је већ давно проф. Буслајев у својој историјској христоматији (на стр. 482—3). Док се оба руска

текста у толико подударају, да слуте на један извор и почетак, чини се да је српски текст познија независна од њих радња.

Жалим врло, што ми није вријеме допустило, да се подуже забавим око овога текста те да му потражим грчки извор, ако је био један, или изворе, ако је ово може бити компилација. О оваким текстовима у старој руској књижевности има један чланчић г. М. Сухомлинова у руским академским „Извѣстіяма“ т. IV (1855) на страни 117—159.

У четвртом додатку наштампан је извод из књиге мудрости Исуса сина Сирахова, који је већ за то спомена вриједан, што оваки изводи у разнијем зборницима долазе врло често, управо уз више поменуте опомене. Већ зборник од године 1076 садржи један извод из „Прѣмоудрости Исоусовы сына Сираховa“, само је нешто другачији избор реченица ондје а другачији овдје. Пријевод чини се није један, српски преводилац изради свој задатак изновице, не обазирући се на старије пријеводе. Пошто се ређање изрека не подудара с редом грчкога оргинала, то мислим да је овакав извод из Сираха био преводиоцу пред очима већ у грчком оригиналу. Јер и у грчким рукописима сентенциозне садржине долазе оваке антологије из библијских дијелова.

Да кажем још двије ријечи о издању текстова. У Менандровијем моностихима није се управо ништа мијењало; ријечи које су ондје написане скраћено, разријешене су овдје с додатцима слова у огради. Овога сам се правила држао и код свију другијех текстова, само ће казати, да је у рукопису XVII вијека велике невоља са знаком ь; не знаш гдје ћеш га писати овако, гдје ли ъ. Стављао сам ь свагдје, гдје није одвећ јасно било, да ваља штампати ъ.

Мени су код тог посла много помогли господа М. Н. Сперански, Љубомир Стојановић и Ђ. С. Ђорђевић. А у тражењу грчких извора код Менандра послужише ми њихим указанијем стиховима грчким др. Х. Шенкељ у Бечу и др. Л. Штернбах у Лавову. Хвала им свима.

У Бечу 25 децембра 1891.

В. ЈАГИЋ.

14. Бл(а)га и велика јесть зѣло моудрость присно.
Ἀγαθὸν μέγιστον ἡ φρόνησίς ἐστ᾽ ἀεί (12).
Требало би у пријеводу да се каже благо велико.
15. Моужю лѣпо јесть трьпѣти крѣпько напасть всакоу.
Ἀνδρὸς τὰ προσπίπτοντα γενναίως φέρειν (13). W. Meyer 426. 22.
16. Приводить б(ог)ь злые на соудь.
Ἄγει τὸ θεῖον τοὺς κακοὺς πρὸς τὴν δίκην (14).
17. Бесь свѣта творење чл(о)в(ѣ)ци присно печалеть се.
Ἀβουλίᾳ τὰ πολλὰ βλάπτονται βροτοί (15)·
И ово је више описано него ли тачно преведено.
18. Оставивы обличеноје не вызыскаи таинаго.
Ἀφεὶς τὰ φανερὰ μὴ δίωκε τἀφανῆ (18).
19. Моужь лоукавь, аще и б(о)гать јесть, то злѣ живеть.
Ἀνὴρ πονηρὸς δυστυχεῖ, κἂν εὐτυχῇ (19). W. Meyer 425. 15.
20. Чл(о)в(ѣ)кь сы оумѣи гнѣвь въздрьжати.
Ἄνθρωπος ὢν γίγνωσκε τῆς ὀργῆς κρατεῖν (20).
21. Срамнаго ни сътвори ни оучи се.
Αἰσχρὸν δὲ μηδὲν πρᾶττε μηδὲ μάνθανε (23).
22. Моужа лоукава бѣгаи и дроужьбы присно.
Ἀνδρὸς πονηροῦ φεῦγε συνοδίαν ἀεί (24).
23. Моужь скврьнавь шт(ь) словесе познајеть се.
Ἀνδρὸς χαρακτὴρ ἐκ λόγου γνωρίζεται (26).
И овде није пријевод тачан.
24. Моужемь праведнымь јесть сп(а)сь б(ог)ь.
С овијем подудара се донекле: *Ἀνδρῶν δικαίων ἔσο εἰς σωτηρίαν* (Boissonade I. 153), али словенски преводилац као да је читао: *Ἀνδρῶν δικαίων ἐστὶ σωτηρία θεός.*
25. Н'равь великь јесть дрьжати се сь дроуги.
Ово је понешто налик на комад Питагорејске реченице: *μόνη γὰρ ἀρετὴ τὴν ψυχὴν ἄνω ἕλκει πρὸς τὸ συγγενές* (Wiener Stud. VIII. 278. бр. 102). Др. Штернбах предлаже другојачији извор, из Антифана fragm. 210. 1 (ed. Kock): *ἀρετὴ τὸ πρᾶγμα τοῖς φίλοις ὑπηρετεῖν*, али ни ово не подудара се од ријечи до ријечи.
26. Н'равоу наоучивь се боуди јемоу под(о)бьнь.
Ово би могло бити према моностиху 44: *Ἀρχῆς τετευχὼς ἴσθι ταύτης ἄξιος*, гдје је преводилац мјесто *ἀρχῆς* прочитао *ἀρετῆς*. Др. Штернбах исправља овако један грчки стих у Мејера (Urbin. Sammlung p. 424. 7), поредив стих 594 у Мејнека.
27. Безоумно з'ло јесть лоукавованије:
Ἀσυλλόγιστόν ἐστιν ἡ πονηρία (50).
28. Моужь правьдивь јесть иже не бривить и иже м[н]оги кривин(ти) не рачить.
Ἀνὴρ δίκαιός ἐστιν οὐχ ὁ μὴ ἀδικῶν ἀλλ᾽ ὅστις ἀδικεῖν δυνάμενος μὴ βούλεται (638. 9). Слично Boissonade III 467. У рукопису гријешком „многи криви".
29. Моужа лъжіва клетвоу пиши по водѣ.
Ἀνδρῶν δὲ φαύλων ὅρκον εἰς ὕδωρ γράφε (25)
30. Моужь прѣмльчавь послѣдї въздвигнеть сварь.
31. В'си хощемь б(о)гатѣти, нь не възможемь.
Βουλόμεθα πλουτεῖν πάντες, ἀλλ᾽ οὐ δυνάμεθα (64).
32. Б(о)гатьство сбираи шть всоуд(оу), кромѣ кривы је шбрѣщје:
Βίον πορίζου πάντοθεν πλὴν ἐκ κακῶν (63).
Слов. је текст нешто нескладан, може бити ваљало би читати овако: кромѣ крива јеже шбрѣщеши.
33. Жизнь живеть вьсь д(ь)нь, нь не јуже избереть.
Βιοῖ μὲν οὐδεὶς ὃν προαιρεῖται βίον (65). W. Meyer 430. 6.
Словенској ријечи дьнь нема разлога у грчком тексту.

34. **Жизнь ѥсть аще кто радꙋе се живеть.**

Βίος ἐστὶν ἄν τις τῷ βίῳ χαίρῃ βιῶν (656).

35. **Видѣвь иныхь зло накажи се сам'.**

Βλέπων πεπαίδευμ' εἰς τὰ τῶν πολλῶν κακά (651).

У грчкоме је глагол у првом лицу, преводилац одабра друго лице: **накажи се.**

36. **Ц(а)рь ѥсть ѡбразь живы б(о)жи.**

Βασίλεια δ' εἰκών ἐστιν ἔμψυχος θεοῦ (79).

Преведено слободно, али добро.

37. **Тврьдоу любьвь имѣи кь рожьшиимь те.**

Ср. овај стих Херимонов (код Стобеја 79. 31): ***Βεβαιοτέραν ἔχε τὴν φιλίαν πρὸς τοὺς γονεῖς.***

38. **Оумѣи же оугодити в'сѣмь, а не себѣ ѥдьномоу.**

Ἄρεσκε πᾶσι καὶ σὺ μὴ σαυτῷ μόνῳ (48).

У пријеводу додано је сувише ријеч **оумѣи**, ако није стих грчки почимао словом В овако: ***Βούλου δ' ἀρέσκειν πᾶσι, μὴ σαυτῷ μόνον*** (76), што боље пристаје овамо.

39. **Жити бес печали чл(о)в(ѣ)коу сѫще не ꙋдоб'.**

Βιοῦν ἀλύπως θνητὸν ὄντ' οὐ ῥᾴδιον (58). W. Meyer 430. 7.

У пријеводу било би складније **сѫщꙋ.**

40. **Извѣсть боуди, извѣсты же имаи дроугы.**

Βέβαιος ἴσθι καὶ βεβαίοις χρῶ φίλοις (61).

41. **Бьзираѥши всегда на оузетие а дати не хощешь.**

Овому одговара донекле смисао ријечи овога стиха: ***Βέλτιστε μὴ τὸ κέρδος ἐν πᾶσι σκόπει*** (59). W. Meyer 428 ст. 4., ср. 364; али са свим исто није.

42. **Чл(о)в(ѣ)кь всакь дльжьнь ѥсть оум'рѣти.**

Βροτοῖς ἅπασιν ἀποθανεῖν ὀφείλεται (69).

43. **Свѣть паче всего дѣла приѥмли.**

Βουλὴν ἅπαντος πράγματος προλάμβανε (70).

44. **Врѣдить всегда моужа оумь вь гнѣвь выпадаѥ.**

Βλάπτει τὸν ἄνδρα θυμὸς εἰς ὀργὴν πεσών (71).

45. **Помышлаи паче всего рожденниѥ имѣти ч'(с)тьно.**

Βούλου γονεῖς πρὸ παντὸς ἐν τιμαῖς ἔχειν (72).

Мјесто **рожденниѥ** ваља читати: **рождьшеѥ**, но тада и **чьстьно** ваљало би правити у **чьстьны.** Преводилац као да је пренео реченицу с родитеља на дјецу.

46. **Ѥзыкь паче вь в'семь оучи се вьздрьжати.**

Γλώσσης μάλιστα πανταχοῦ πειρῶ κρατεῖν (80). W. Meyer 423. 4.

47. **Родителе присно сь б(о)г(о)мь равно ч'ти.**

Ср. *Νόμος γονεῦσιν ἰσοθέους τιμὰς νέμειν* (378). Не подудара се почетак, очекивали бисмо у грчком прву ријеч са словом *Γ*. Др. Штернбах гради овакав грчки стих: ***Γονεῦσι τιμὰς ἰσοθέους ἀεὶ νέμε.*** Исту мисао изриче ниже доље стих 149.

48. **Чрѣво же всѣмь вьздр'жанниѥмь оумѣи вьстезати.**

Γαστρὸς δὲ πειρῶ πᾶσαν ἡνίαν κρατεῖν.

У рукопису гријешком: „**вьздршанниѥмь**,“ слова р' не могу се прочитати.

49. **Женѣ всакои красота ѥсть мльчанниѥ.**

Γυναιξὶ πάσαις κόσμον ἡ σιγὴ φέρει (83). W. Meyer 430. 12.

Ближе је грчки текст у Боасонада I. 154: ***Γ. π. κόσμος ἡ σιγὴ πρέπει.***

50. **Смѣхь вь чл(о)вѣцѣхь безь лѣпоты велико з'ло.**

Γέλως ἄκαιρος ἐν βροτοῖς δεινὸν κακόν (88).

Ријеч ***ἄκαιρος*** није згодно преведена.

51. **Женѣ блазѣ ѥсть оустроити домь.**

Γυναικὸς ἐσθλῆς ἐστι σώζειν οἰκίαν (84).

И овдје није тачно преведен глагол ***σώζειν.***

52. Старь сы любодѣи сетьна з'ла кобь.

Γέρων ἐραστὴς ἐσχάτη κακὴ τύχη (90).

53. И женити се тьщен раскаеть се послѣди.

Γαμεῖν ὁ μέλλων εἰς μετάνοιαν ἔρχεται (91).

54. Женѣ оутварь ѥсть не злато нь смышлѥниѥ.

Γυναικὶ κόσμος ὁ τρόπος, οὐ τὰ χρυσία (92). W. Meyer 429. 1.

55. Жена прав'днва сп(а)сь жизни.

Γυνὴ δικαία τοῦ βίου σωτηρία (93).

56. Женоу мѫдроу не оудобь ѡбрѣсти.

Γυναικὸς ἐσθλῆς (vl. *ἀγαθῆς*) *ἐπιτυχεῖν οὐ ῥάδιον* (94).

Преводиоцу као да је противно било да преведе тачно те је замијенио ријеч благоу ријечју мѫдроу.

57. Женоу з'лоу оуне погрести негли принести.

Γυναῖκα θάπτειν κρεῖσσόν ἐστιν ἢ γαμεῖν (95).

Очекивали бисмо привести.

58. Книгы оучити се добро, оучивьше се оумь имѣти.

Γράμματα μαθεῖν δεῖ καὶ μαθόντα νοῦν ἔχειν (96). W. Meyer 430. 9.

Послије добро ваљало би уметнути ријеч и или а или же.

59. Поѥмлеть н(ы)нѣ сирѣно, а не жены.

Ово је управо противно смислу грчког текста: *Γάμει δὲ μὴ τὴν προῖκα, τὴν γυναῖκα δέ* (98). Сирѣно као да је од глагола съмѣрити; мјесто *γάμει* преводилац прочита *γαμεῖ*.

60. Женѣ старѣиши быти не дасть вещь.

Γυναικὶ δ' ἄρχειν οὐ δίδωσιν ἡ φύσις (100).

Сва је прилика, да старѣиши ваља исправити у „старѣишинѣ."

61. Жена оубо сьставь домѹ і сп(а)сь.

Ср. грчки текст: *Γυνὴ δὲ χρηστὴ πηδάλιόν ἐστ' οἰκίας* (99), но има и други стих: *Γυνὴ γὰρ οἴκῳ πῆμα καὶ σωτηρία* (85), који чини се да је хтио превести. W. Meyer 429. 2.

62. Женитка оубо чл(о)в(ѣ)комь ѡбыч'но з'ло ѥсть.

Γάμος γὰρ ἀνθρώποισιν εὐκταῖον κακόν (102).

63. Женити се хоте смотри соусѣди толи же.

Γαμεῖν δὲ μέλλων βλέψον εἰς τοὺς γείτονας (103).

64. Брашна лихаго ни малы же приѥмли.

65. Прав'днвь бѫди, да сь праведными боудешь.

Δίκαιος ἴσθι, ἵνα δικαίων τύχῃς (119)

66. Соугоубѣ разоумѣють оучивьше се книгамь · двацн сьгрѣшати ѡ ѥдинномь не моудра моужа.

Διπλοῦν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα (657).

Друга половица чини посебан стих у грчкоме тексту: *Δὶς ἐξαμαρτεῖν ταὐτὸν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ* (121). W. Meyer 431. 1.

67. Сила ѥсть вь чл(о)в(ѣ)цѣхь имѣние.

Δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα (658).[1]

68. Можеть б(о)гат'стко м(н)л(о)стивы створити и д(оу)шелюбиѥ.

Δύναται τὸ πλουτεῖν καὶ φιλανθρώπους ποιεῖν (120).

На мјесто доушелюбиѥ очекивали бисмо чловѣколюбиѥ; али тада је ријеч милостивы сувишна.

69. [Не моудра моужа] доубь ѥгда се паде. тако всакь моужь дрьва колеть.

У грчком тексту овако: *Δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται* (123). W. Meyer 431. 4, што није добро преведено. Заграђене ријечи допадоше гријешком овамо мјесто под стих 66.

70. Мноу, коѥть се злыхь властеле.

Ово се не може разумјети. Може бити иде овамо и оно, што је под бр. 68 сувишно: И доушелюбиѥ?

71. Лѣпо ѥсть дроугомь люб'ве дѣла имити.

---

[1] Овај стих, бр. 67, долази код Буслајева, у руском тексту Менандра, као посљедњи цијеле колекције, глед. Истор. Христ. 644. 6.

34. **Жизнь ѥсть аще кто радѹе се живеть.**
Βίος ἐστὶν ἄν τις τῷ βίῳ χαίρῃ βιῶν (656).
35. **Видѣвь иныхь зло накажи се сам'.**
Βλέπων πεπαίδευμ' εἰς τὰ τῶν πολλῶν κακά (651).
У грчкоме је глагол у првом лицу, преводилац одабра друго лице: **накажи се.**
36. **Ц(а)рь ѥсть ѡбразь живы б(о)жи.**
Βασίλεια δ' εἰκών ἐστιν ἔμψυχος Θεοῦ (79).
Преведено слободно, али добро.
37. **Тврьдоу любьвь имѣи кь рожьшиимь те.**
Ср. овај стих Херимонов (код Стобеја 79. 31): ***Βεβαιοτέραν ἔχε τὴν φιλίαν πρὸς τοὺς γονεῖς.***
38. **Оумѣи же оугодити в'сѣмь, а не себѣ ѥдьномоу.**
Ἄρεσκε πᾶσι καὶ σὺ μὴ σαυτῷ μόνῳ (48).
У пријеводу додано је сувише ријеч **оумѣи**, ако није стих грчки почимао словом В овако: ***Βούλου δ' ἀρέσκειν πᾶσι, μὴ σαυτῷ μόνον*** (76), што боље пристаје овамо.
39. **Жити бес печали чл(о)в(ѣ)коу сѹще не ѹдоб'.**
Βιοῦν ἀλύπως θνητὸν ὄντ' οὐ ῥᾴδιον (58). W. Meyer 430. 7.
У пријеводу било би складније **сѹщѹ.**
40. **Извѣсть боуди, извѣсты же имаи дроугы.**
Βέβαιος ἴσθι καὶ βεβαίοις χρῶ φίλοις (61).
41. **Вьзираѥши всегда на оузетие а дати не хощешь.**
Овому одговара донекле смисао ријечи овога стиха: ***Βέλτιστε μὴ τὸ κέρδος ἐν πᾶσι σκόπει*** (59). W. Meyer 428 ст. 4., ср. 364; али са свим исто није.
42. **Чл(о)в(ѣ)кь всакь дльжьнь ѥсть оум'рѣти.**
Βροτοῖς ἅπασιν ἀποθανεῖν ὀφείλεται (69).
43. **Свѣть паче всего дѣла приѥмли.**
Βουλὴν ἅπαντος πράγματος προλάμβανε (70).
44. **Врѣдить всегда моужа оумь вь гнѣвь вьпадаѥ.**
Βλάπτει τὸν ἄνδρα θυμὸς εἰς ὀργὴν πεσών (71).
45. **Помышлаи паче всего рожденниѥ имѣти ч'(с)тьно.**
Βούλου γονεῖς πρὸ παντὸς ἐν τιμαῖς ἔχειν (72).
Мјесто **рожденниѥ** ваља читати: **рождьшеѥ**, но тада и **чьстьно** ваљало би правити у **чьстьны.** Преводилац као да је пренео реченицу с родитеља на дјецу.
46. **Ѥзыкь паче вь в'семь оучи се вьздрьжати.**
Γλώσσης μάλιστα πανταχοῦ πειρῶ κρατεῖν (80). W. Meyer 423. 4.
47. **Родителе присно сь б(о)г(о)мь равно ч'ти.**
Ср. *Νόμος γονεῦσιν ἰσοθέους τιμὰς γέμειν* (378). Не подудара се почетак, очекивали бисмо у грчком прву ријеч са словом ***Γ***. Др. Штернбах гради овакав грчки стих: ***Γονεῦσι τιμὰς ἰσοθέους ἀεὶ νέμε.*** Исту мисао изриче ниже доље стих 149.
48. **Чрѣво же всѣмь вьздр'жанниѥмь оумѣи вьстезати.**
Γαστρὸς δὲ πειρῶ πᾶσαν ἡνίαν κρατεῖν.
У рукопису гријешком: „**вьздршанниѥмь**," слова ρ' не могу се прочитати.
49. **Женѣ всакои красота ѥсть мльчанниѥ.**
Γυναιξὶ πάσαις κόσμον ἡ σιγὴ φέρει (83). W. Meyer 430. 12.
Ближе је грчки текст у Боасонада I. 154: ***Γ. π. κόσμος ἡ σιγὴ πρέπει.***
50. **Смѣхь вь чл(о)вѣцѣхь безь лѣпоты велико з'ло.**
Γέλως ἄκαιρος ἐν βροτοῖς δεινὸν κακόν (88).
Ријеч ***ἄκαιρος*** није згодно преведена.
51. **Женѣ блазѣ ѥсть оустроити домь.**
Γυναικὸς ἐσθλῆς ἐστι σώζειν οἰκίαν (84).
И овдје није тачно преведен глагол ***σώζειν.***

Ово као да је неки познији додатак из хришћанских времена.

91. **Соуть и вь женахь смысльныя дѣлеса.**

Ἔνεισι καὶ γυναιξὶ σώφρονες τρόποι (160).

Ријеч *τρόποι* није добро преведена.

92. **Свободь ѥсть моужю лѣпо истиньноѥ гла(гола)ти.**

Ἐλευθέρου γὰρ ἐστι τἀληθῆ λέγειν (162).

У словенског преводиоца бијаше овај грчки текст: *Ἐλευθέρου γὰρ ἀνδρὸς τἀλ.*

93. **Вь женахь же рѣтько истиноу обрѣсти.**

Ἐν γὰρ γυναιξὶ πίστιν οὐκ ἔνεστ' ἰδεῖν (161).

Преводилац измијенио је и овдје, рећ би, нарочито, додав да ублажи ријеч **рѣтько.**

94. **Надежда оубо многы погоубила вь чл(о)в(ѣ)цѣхь.**

Једна реченица из Софокла (у Стобеја 110. 14) значи управо противно: *Ἐλπὶς γὰρ ἡ βόσκουσα τοὺς πολλοὺς* (vl. *τοὺς κενοὺς*) *βροτῶν*. Пореди и ово: *Αἱ δ' ἐλπίδες βόσκουσι τοὺς κενοὺς βροτῶν* (Brunck 182).

95. **Ѥсть и вь злобахь сласть ма(ла?).**

Ово ће бити пријевод овијех грчких ријечи: *Ἔστι κἀν κακοῖσι ἡδονῆς τι μέτρον* (182).

96. **Врагомь оубо николиже не вѣроуи, не приимеши врѣда.**

Ἐχθροῖς ἀπιστῶν οὔποτ' ἂν πάθοις βλάβην (164).

Може бити требало би да се **вѣроуи** исправи у **вѣроуѥ**?

97. **Аще имамь имѣниѥ, то и дроугы имѣти начнем'.**

Ἐὰν δ' ἔχωμεν χρήμαθ', ἕξομεν φίλους (165).

98. **Оу враждьнаго моужа нѣсть нич'тоже потрѣбьно.**

Ἐχθροῦ παρ' ἀνδρὸς οὐδέν ἐστι χρήσιμον (166).

99. **Чиста с'набди своя дѣлеса.**

Ово може бити пријевод овијех грчких ријечи: *Ἐλεύθερον φύλαττε τὸν σαυτοῦ τρόπον* (144)? Ријеч *τρόπος* би преведена ријечју **дѣлеса** већ сприједа једаред у ст. 91. Свакако је пријевод врло слободан.

100. **Обидимь ѥсть в'сегда мльчаливь моужь.**

Εὐκαταφρόνητός ἐστι σιγηρὸς τρόπος (167).

Овдје је *τρόπος* нетачно преведено ријечју **моужь**!

101. **Ѥдинь ѥсть рабь вь домꙋ самь г(оспо)динь.**

Εἷς ἐστι δοῦλος οἰκίας ὁ δεσπότης (168).

102. **Оумѣниѥмь же н'равнымь неоумѣнию сьдолѣвая.**

Ἐμπειρία γὰρ τῆς ἀπειρίας κρατεῖ.

Пријевод нетачан, преводилац је прочитао *ἐμπειρίᾳ* и *κράτει* (169).

103. **Забывають многаіщи бл(а)год(а)ть чл(о)в(ѣ)ци.**

Ἐπιλανθάνονται πάντες οἱ παθόντες εὖ (170).

Ни овај пријевод није вјерно огледало оригинала. Ријечју **многаіщи** ублажен је у неколико смисао.

104. **Всакь кьждо нас(ь) имьже криво к'то творить, м(и)ловати лѣпо ѥст' обидимаго.**

Овим ријечима не нађох грчког извора; мисао близу је ова: *Ἔνιοι δὲ καὶ μισοῦσι τοὺς εὐεργέτας* (171), или ова: *Ἐν τοῖς κακοῖς δὲ τοὺς φίλους εὐεργέτει* (147. W. Meyer 405).

105. **Имать горькаа малодѣл'ная сласть.**

Ово ће бити гријешком написано мјесто **земледѣл'ная**; у грчкоме Menandri fr. 795: *ἔχει τι πικρὸν τὸ τῆς γεωργίας γλυκύ.*

106. **По соухоу ниществовати оуне, негли по водѣ богатѣти.**

Ἐν γῇ πένεσθαι κρεῖττον ἢ πλουτοῦντα πλεῖν (604).

(У Стобеја 59. 15. Присваја се пјеснику Антифану).

107. **Живѣмь якоже се оудало се.**

Ово ће бити према грчкому: *Ζῶμεν γὰρ οὐχ ὡς θέλομεν, ἀλλ' ὡς δυνάμεθα* (190). Meineke Com. fragm. IV. 84.

108. **Живешь жизнь прѣдоброу аще гнѣвоу сьдолѣеши.**

Ζήσεις βίον κράτιστον ἂν θυμοῦ κρατῇς (186).

Ἥδιστόν ἐστι τῶν ὑπαρχόντων κρατεῖν (206).

Судећи по глаголу **хотѣти** преводилац нађе у свом извору *ἐρᾶν*..

131. **Или (не) ωжени се бъх'ма или ωт(ь) жены въздрьжи се.**

Ἢ μὴ γάμει τὸ σύνολον ἢ γαμῶν κράτει (215).

У слов. тексту испаде **не** пред глаголом **ωжени се**; у грчкоме м. *γάμει* чита се у издањима Мејнеке *γαμεῖν*, али исправак предложи већ W. Meyer 401, а наш га пријевод потврђује.

132. **Земλѣ своꙗ драга чл(о)в(ѣ)комь.**

Ἡ πατρὶς, ὡς ἔοικε, φίλτατον βροτοῖς (216).

Овдје је *πατρὶς* преведено ријечју „**земλѣ своꙗ**", сприједа нађосмо **село**.

133. **Лиха сласть раждаеть врѣдь.**

Ἡ γὰρ παράκαιρος ἡδονὴ τίκτει βλάβην (217).

134. **Слад'ко есть видѣти праведны моужи б(о)гаты.**

Ἡδύ γε δικαίους ἄνδρας εὐτυχεῖς ὁρᾶν (218).

135. **Слад'ко есть оу моужа праведника соуци бл(а)год(а)ть.**

Ово је подоста налик на грчку реченицу и њен пријевод, што је ниже под бројем 192, али иста није. Поредп и овај Исократов одломак ad Demonicum 29: *Καλὸς θησαυρὸς παρὰ ἀνδρὶ σπουδαίῳ χάρις ὀφειλομένη.*

136. **Ли [ли] не твори таины, ли твори самь вѣщь тъчию.**

Ἢ μὴ ποίει τὸ κρυπτὸν ἢ μόνος ποίει (225).

По грчким ријечима ваљало би читати у словенском пријеводу: **ли твори самь**; а посљедње двије ријечи или не спадају овамо или ваља исправити те читати „**вѣждь**" у мјесто „**вѣщь**".

137. **Наоукь моука есть чл(о)в(ѣ)комь.**

Ово имало би се подударати с грчкијем ријечима: *Ἤθους δὲ βάσανός ἐστιν ἀνθρώποις χρόνος* (219), али у пријеводу нема ријечи за грчко *χρόνος*, а мјесто *ἤθους* преводилац прочита *ἦθος*.

138. **Слад'ко есть брати редь любовьнаꙗ.**

Поредп ове грчке ријечи: *Ἡδύ γ' ἐν ἀδελφοῖς ἐστιν ὁμονοίας ἔρως* (Stob. flor. 84. 1.). Већ је Мејнеке рекао да *ὡς* које се чита у Стобеја пред *ἡδύ* ваља изоставити. Грчки текст показује, да се мјесто **редь** има читати **реть**; сва је прилика да је преводилац *ἔρως* схватио као *ἔρις*.

139. **Хощемь добрѣ жити вси нь не можем'.**

Θέλομεν καλῶς ζῆν πάντες ἀλλ' οὐ δυνάμεθα (236).

Ср. реченицу под бројем 31.

140. **Имѣние есть паче злата книгы.**

Можда је криво прочитан овај грчки текст: *Θησαυρός ἐστι τοῦ βίου τὰ πράγματα* (235)? *Πράγματα* лако је било помијешати са *γράμματα*.[1]

141. **Б(ог)ь егда помагаеть все творит' се оудобь:**

Θεὸς συνεργὸς πάντα ποιεῖ ῥαδίως (237).

142. **По б(о)зѣ есть все смыслещимь ω(ть)ца и матерь чисти.**

Као да је слободан пријевод овијех ријечи: *Θεοὶ μέγιστοι τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς* (238); прерађено у духу хришћанском?

143. **Имѣние есть дѣтемь всѣмь м(а)ти.**

Поредп у Еврипида: *Οὐκ ἔστιν οὐδὲν μητρὸς ἥδιον τέκνοις* (Stob. flor. 79. 4). Мисао је иста, али словенски пријевод не потече из овог извора.

144. **Б(ог)ь единь есть иже зла ниедьного не творить.**

Θεὸς πέφυκεν ὅστις οὐδὲν δρᾷ κακόν (234).

145. **Клича и метежа бѣгаи и несмысла всего.**

Θορύβους ὀχλώδεις φεῦγε καὶ παροινίας (239).

146. **Б(о)жи есть дарь бл(а)горазоумьнь н'равь.**

Θεοῦ πέφυκε δῶρον εὐγνώμων τρόπος (241)

147. **Хоте добрѣ жити не твори з'ла.**

[1] И збиља пише ми г. др. Штернбах, да два рукописа грчка, Laurentianus Plut. LX n. IV и Vatic gr. n. 915), читају у своме тексту *γράμματα*. Пореди Петронијеву Sat. 46: litterae thesaurum est.

Ἥδιστόν ἐστι τῶν ὑπαρχόντων κρατεῖν (206).

Судећи по глаголу **хотѣти** преводилац нађе у свом извору *ἐρᾶν*.

131. **Или (не) ѡжени се бъх'ма или ѿт(ь) жены въздръжи се.**

Ἢ μὴ γάμει τὸ σύνολον ἢ γαμῶν κράτει (215).

У слов. тексту испаде **не** пред глаголом **ѡжени се**; у грчкоме м. *γάμει* чита се у издањима Мејнеке *γαμεῖν*, али исправак предложи већ W. Meyer 401, а наш га пријевод потврђује.

132. **Землѣ своꙗ драга чл(о)в(ѣ)комь.**

Ἡ πατρὶς, ὡς ἔοικε, φίλτατον βροτοῖς (216).

Овдје је *πατρὶς* преведено рпјечју „**землѣ своꙗ**“, спрпједа нађосмо **село**.

133. **Лихa сласть раждаеть врѣдь.**

Ἡ γὰρ παράκαιρος ἡδονὴ τίκτει βλάβην (217).

134. **Слад'ко ѥсть видѣти праведивы моужи б(о)гаты.**

Ἡδύ γε δικαίους ἄνδρας εὐτυχεῖς ὁρᾶν (218).

135. **Слад'ко ѥсть оу моужа праведника соущи бл(а)год(а)ть.**

Ово је подоста налик на грчку реченицу и њен пријевод, што је ниже под бројем 192, али исто није. Пореди и овај Исократов одломак ad Demonicum 29: *Καλὸς θησαυρὸς παρὰ ἀνδρὶ σπουδαίῳ χάρις ὀφειλομένη.*

136. **Ли [ли] не твори таины, ли творе самь вѣщь тьчию.**

Ἢ μὴ ποίει τὸ κρυπτὸν ἢ μόνος ποίει (225).

По грчким рпјечима ваљало би читати у словенском пријеводу: **ли твори самь**; а пошљедње двије рпјечи или не спадају овамо или ваља исправити те читати „**вѣждь**“ у мјесто „**вѣщь**“.

137. **Наоукь моука ѥсть чл(о)в(ѣ)комь.**

Ово имало би се подударати с грчкијем рпјечима: *Ἤθους δὲ βάσανός ἐστιν ἀνθρώποις χρόνος* (219), али у пријеводу нема рпјечи за грчко *χρόνος*, а мјесто *ἤθους* преводилац прочита *ἦθος*.

138. **Слад'ко ѥсть брати редь любовьнаꙗ.**

Пореди ове грчке рпјечи: *Ἡδύ γ' ἐν ἀδελφοῖς ἐστιν ὁμονοίας ἔρως* (Stob. flor. 84. 1.). Већ је Мејнеке рекао да *ὡς* које се чита у Стобеја пред *ἡδὺ* ваља изоставити. Грчки текст показује, да се мјесто **редь** има читати **реть**; сва је прилика да је преводилац *ἔρως* схватио као *ἔρις*.

139. **Хоштемь добрѣ жити вси нь не можем'.**

Θέλομεν καλῶς ζῆν πάντες ἀλλ' οὐ δυνάμεθα (236).

Ср. реченицу под бројем 31.

140. **Имѣнию ѥсть паче злата книгы.**

Можда је криво прочитан овај грчки текст: *Θησαυρός ἐστι τοῦ βίου τὰ πράγματα* (235)? *Πράγματα* лако је било помијешати са *γράμματα.*[1]

141. **Б(ог)ь ѥгда помагаеть все творит' се оудобь:**

Θεὸς συνεργὸς πάντα ποιεῖ ῥαδίως (237).

142. **По б(о)зѣ ѥсть все смыслештимь ѡ(ть)ца и матерь чисти.**

Као да је слободан пријевод овијех рпјечи: *Θεοὶ μέγιστοι τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς* (238); прерађено у духу хришћанском?

143. **Имѣнию ѥсть дѣтемь всѣмь м(а)ти.**

Пореди у Еврипида: *Οὐκ ἔστιν οὐδὲν μητρὸς ἥδιον τέκνοις* (Stob. flor. 79. 4). Мисао је иста, али словенски пријевод не потече из овог извора.

144. **Б(ог)ь ѥдинь ѥсть иже зла ниѥдиного не творить.**

Θεὸς πέφυκεν ὅστις οὐδὲν δρᾷ κακόν (234).

145. **Клича и метежа бѣгаи и несмысла всего.**

Θορύβους ὀχλώδεις φεῦγε καὶ παροινίας (239).

146. **Б(о)жи ѥсть дарь бл(а)горазоумьнь н'равь.**

Θεοῦ πέφυκε δῶρον εὐγνώμων τρόπος (241)

147. **Хоте добрѣ жити не твори з'ла.**

---

[1] И збиља пише ми г. др. Штернбах, да два рукописа грчка, Laurentianus Plut. LX n. IV и Vatic gr. n. 915), читају у своме тексту *γράμματα*. Пореди Петронијеву Sat. 46: litterae thesaurum est.

У грчком тексту, из којега је црпао словенски преводилац, бијаше **ἴσον** мјесто **ἰός**. Тако се још и чита у Boissonade Anecdota I. 160, и у једном рукопису бечком.

163. **Постави соуть женьская дѣлеса, а не свѣсти.**

Ἱστοὶ γυναικῶν ἔργα κοὐκ ἐκκλησίαι (260)

Ну *ἐκκλησίαι* нијесу **свѣсти**!

164. **Велико есть ωдолѣти свободь чеди.**

Ἱκανὸν τὸ νικᾶν ἐστι τῶν ἐλευθέρων (262).

Наш пријевод потврђује домисао Mejneke-a, да се има читати *ἐστι* мјесто *ἐπί*.

165. **Своıе мни дроуж'не печали.**

Ἰδίας νόμιζε τῶν φίλων τὰς συμφοράς (263).

166. **Єднакь боуди и б(о)гать и оубогь.**

То ће бити према грчкому у Боасонада I. 155: ***Ἴσος ἴσθι πλουτῶν τοῖς τρόποις ὥσπερ πένης***, само што је *τοῖς τρόποις* у пријеводу изостављено. Др. Штернбах предлаже стих: ***Ἴσος ἴσθι τοῖς τρόποις πλουτῶν καὶ πένης*** (Meyer. Sitzungsber. II. 3 (1890), p. 373). У рук. гријешком **єднагь.**

167. **Тьчни соуть себѣ гнѣвь, море тиі з'ла жена.**

Овому бјеше овакав грчки извор: ***Ἴσον ἐστὶν ὀργὴ καὶ θάλασσα καὶ κακὴ γυνή*** (264). Сада читају грчки стих другачије: ***Ἴσον ἐστὶν ὀργῇ καὶ θάλασσα καὶ γυνή.***

168. **Много имание лоукаво не боудеть.**

Не могох наћи оригинала.

169. **Лѣпа есть женѣ оутварь егда смыслить.**

Ово као да је пријевод грчкога стиха: ***Καλὸν γυναικὸς εἰσορᾶν καλοὺς τρόπους*** (675, W. Meyer 434. 6), ако није био који стих с овијем почетком: ***Καλὸς γυναικὸς κόσμος....***

170. **Добро есть мѣроу вѣд(ѣ)ти всакомоу дѣлоу.**

Καλὸν τὸ καιροῦ παντὸς εἰδέναι μέτρον (273).

171. **Сь злыми ходе самь зьль боудеши.**

Κακοῖς ὁμιλῶν καὐτὸς ἐκβήσῃ κακός (274).

172. **Добро есть ниѣние хитрость.**

Κάλλιστόν ἐστι κτῆμα παιδεία βροτοῖς (275).

Није добро преведено, ако је овакав текст имао пред собом преводилац.

173. **Іавить дроугы врѣме ıако злато ωгнь.**

Κρίνει φίλους ὁ καιρὸς ὡς χρυσὸν τὸ πῦρ (276).

174. **Велие зло есть чл(о)вѣ(ко)мь несытие.**

Κακὸν μέγιστον ἐν βροτοῖς ἀπληστία (277).

175. **По своıеи моудрости никтоже не б(о)гатѣеть.**

Κατὰ τὴν ἰδίαν φρόνησιν οὐδεὶς εὐτυχεῖ (306).

176. **Добро есть кь дроугомь николиже не сьгрѣшати.**

Καλὸν τὸ μηδὲν εἰς φίλους ἁμαρτάνειν (279).

177. **Льгько есть лѣпо приемати приходещие слоучаıе.**

Κούφως φέρειν δεῖ τὰς παρεστώσας τύχας (280).

178, **Врѣмень и делесь смотри, аще оумь имаши.**

Καιρῷ σκόπει τὰ πράγματ' ἄνπερ νοῦν ἔχῃς (307).

Није тачно према грчкому; грчки се чита још: *καιροσκόπει* (W. Meyer 436. 15).

179. **Добраıа оучи се и оумѣти ıа и гла(гола)ти.**

Κάλλιστα πειρῶ καὶ λέγειν καὶ μανθάνειν (284)

Ни ово није згодно преведено.

180. **Бываеть на трьни добрь цвѣтьць.**

Пореди ове грчке ријечи: ***Καὶ γὰρ τὰ ῥόδα ἐν ἀκάνθαις φύεται*** (Sternbach, Wiener Studien IX. 187. Nr. 22). Али ово није стих, већ има међу стиховима Менандарским овај: ***Κάλλιστον ἐν κήποις φύεται ῥόδον*** (286), који одвећ одступа од нашег пријевода.

181. **И вь польсцѣ чеди есть мѫдро слово.**

Κἂν τοῖς ἀγροίκοις ἐστὶ παιδείας λόγος (308).

201. **Оумѣѥть слово моудро печаль врачевати.**

Λύπην γὰρ εὔνους οἶδεν ἰᾶσθαι λόγος (319). W. Meyer 414.

202. **Гладь велика ѥза ѥсть чл(о)в(ѣ)комь.**

Λιμὸς μέγιστον ἄλγος ἀνθρώποις ἔφυ (320).

203. **И мала трѣба довлѣѥть б(ого)ви, аще ѥсть с прав'дою.**

Не нађох извора.

204. **Оутаити се до конца не надѣи зьль сы.**

Λήσειν διὰ τέλους μὴ δόκει πονηρὸς ὤν (329).[1]

205. **Словесы штлючаи препирающихь те словесы.**

Λόγοις ἀμείβου τὸν λόγοις πείθοντά σε (311).

Пријевод и оригинал не подударају се; преводилац као да је имао пред очима другојачији текст.

206. **Не любещаго те люби, а любещаго те прѣлюби.**

Ово је па хришћанску окренут овај стих грчки: *Μισοῦντα μίσει καὶ φιλοῦνθ' ὑπερφίλει* (ed. Aldina). Мејнеке написа по својим текстовима овако: *Λυποῦντα λύπει* итд. (322). По алфавитном реду овако и треба.

207. **Помышлѣи потрѣб'ное прѣдистроѥнноѥ жиз'ни.**

Λάβε πρόνοιαν τοῦ προσήκοντος βίου (331).

Пријевод није разумљив.

208. **Гладоу нѣс(ть) никоѥже слово соуп'рьи(н)кь.**

Λιμῷ γὰρ οὐδέν ἐστιν ἀντειπεῖν ἔπος (321).

Ни ово није добро преведено. У рук **никоѥре.**

209. **Не жалоуи си ѥгда рабь боле г(оспо)д(и)на сь б(ого)мь тьч'но вьздаѥть.**

Ове ријечи као да су предругојачен стих грчки: *Λυπεῖ με δοῦλος δεσπότου μεῖζον φρονῶν* (vl. *δεσπότην ὑπερφρονῶν*) (323). Пор. у Стобеја 62. 5: *Λ. μ. δ. μεῖζον οἰκέτου φρονῶν.* „**Сь бмь**“ могло би се разријешити „**сь богатымь**“.

210. **Нощь покои ѥсть, а дѣло д(ь)нь свршаѥть.**

Νὺξ μὲν ἀναπαύει, ἡμέρα δ' ἔργον ποιεῖ (385).

211. **Даѥть б(ог)ь комоуждо ꙗкоже хощеть.**

Грчки стих, којему не могох ући у траг, почимао би ријечју *νέμει.*

212. **Ѥзоу ѥсть оуне трьпѣти неже ли печаль.**

Νόσον δὲ κρεῖττόν ἐστιν ἢ λύπην φέρειν (383).

213. **Страньны сы послоушаи селныхь [вь] законь.**

Ξένος ὢν ἀκολούθει τοῖς ἐπιχωρίοις νόμοις (394).

Заграђено слово „**вь**“ биће сувишно.

214. **Страннымь и нищиѥ видѣвь не мини ихь.**

Ξένους πένητας μὴ παραδράμῃς ἰδών (389).

215. **Страньноу же бѣдно ѥсть быти всакомоу.**

Поредити се може: *Ξενία χαλεπὴ κατὰ πολλοὺς τρόπους* (395).

216. **Стран'ным' даѥ толикожде примеши иньгда.**

Ξένοις ἐπαρκῶν τῶν ἴσων τεύξῃ ποτέ (391).

217. **Стран'нымь ти извѣстымь извѣстѣи боуди дроугь.**

Ξένοις πιστοῖς πιστὸς ὢν γίγνου φίλος (390).

218. **Страньнаго не wбид(и) николиже, аще и достоинь ѥсть.**

Пореди овај грчки стих: *Ξένον ἀδικήσεις μηδέποτε καιρὸν λαβών* (397).

Друга половица стиха не подудара се у пријеводу с оригиналом.

219. **Смысльнь сы бѣгаи з'ла дѣла.**

Ξυνετὸς πεφυκὼς φεῦγε τὴν πανουργίαν (398).

220. **Мьчь ꙗзвить тѣло, а слово оум'.**

Ξίφος τιτρώσκει σῶμα τὸν δὲ νοῦν λόγος (393).

221. **Страньникоу и всакомоу не лѣпо блоудити.**

[1] И овдје се бројеви 199 201. 202. 203 и 204 подударају ријеч по ријеч с руским текстом, што је у Буслајева Истор. Христ.; сада се и онај текст лакше разумије.

Пореди овај грчки стих: ***Τὴν τῶν κρατούντων μάϑε φέρειν ἐξουσίαν*** (727). **Пријевод није вјеран.** У рукопису написано је грјешком: „**Бладоудещихь доущихь**"! Др. Штернбах додаје још овај **стих** Eurip. Phoen. 393: ***Τὰς τῶν κρατούντων ἀμαϑίας φέρειν χρεών***. Ср. Urb. 201.

277. **Скынию прав'диво имѣни(ю) чьстьно.**

Τρόπος δίκαιος κτῆμα τιμιώτατον.

У словенском тексту ваља исправити **скынию** у **дѣянию.**

278. **Лоучаи юсть чловѣчемь дѣянием трѣба, а не свѣти.**

Τύχη τὰ ϑνητῶν πράγματ' οὐκ εὐβουλία (725).

279. **Имѣние чловѣ(ѣ)комь обрѣтаеть дроуги.**

Τὰ χρήματ' ἀνϑρώποισιν εὑρίσκει φίλους (500).

280. **Скоро врѣме прѣмѣнить дѣлеса.**

Τάχισϑ' ὁ καιρὸς μεταφέρει τὰ πράγματα (729).

281. **Всакь любить своюго имѣнию вьзирати.**

Ово ће бити нетачан пријевод грчког стиха: ***Τὸν εὐποροῦνϑ' ἕκαστος ἡδέως ὁρᾷ*** **(501).**

282. **Добродѣющюмоу вьздѣ своя земле.**

Τῷ γὰρ καλῶς πράσσοντι πᾶσα γῆ πατρίς (716).[1]

283. **Мнози сани всегда соуть сь врѣдомь.**

То ће ваљда бити пријевод грчкога стиха: ***Τὸ πολλὰ πράττειν ἐστὶ πανταχοῦ σαπρόν*** **(722),** или овога: ***Τὸ πολλὰ πράττειν κινδύνους πολλὰς ἔχει*** (723).

284. **О себѣ се слоучив'шее дѣло добрѣе нас(ь) оустроит'.**

Ταὐτόματον ἡμῶν καλλίω βουλεύεται (726).

285. **Врѣме остро есть всего дѣяния.**

Овдје чини се да је испала ријеч, јер у грчкоме стих гласи овако: ***Ὁ χρόνος ἐπιμελὴς γίνεται πάντων κριτής*** (Boissonade I. 157).

286. **Оумь иже есть вь тебѣ никоюмоуже злоу хощеть.**

287. **Ник'тоже добрь сы зла не творить.**

Οὐδεὶς πονηρὸν πρᾶγμα χρηστὸς ὢν ποιεῖ (Stob. 37. 1, W. Meyer 441. 7).

288. **Иже велми любить тои малоу се сьгнѣваеть.**

Пореди изреку која је до ове.

289. **Гнѣвь междю любещими се вь малѣ врѣмени бываеть.**

Ὀργὴ φιλοῦντος μικρὸν ἰσχύει χρόνον (410). Др. Штернбах исправља овако грчки текст: ***ὀρ. φιλ. ὀλίγον ἰσχύει χρ.***; овај стих у Стобеја (flor. LXIII. 20) присваја се Менандру (fr. 797. Kock).

290. **Нѣсть нич'тоже ино с(ве)то вь вѣрѣ развѣ слова.**

291. **Всакомоу гнѣвоу врѣме лѣч'ба.**

У грчкоме обично другачије: ***Μέγιστον ὀργῆς ἐστι φάρμακον λόγος*** (346). **Пореди у Стобеја XX.** 20; ну, има и по пријеводу словенском овако: ***Ὁ χρόνος ἁπάσης ἐστὶν ὀργῆς φάρμακον*** **(Brunck 247 Nr.** 586); cf. Com. graec. fragm. IV p. XIII.

292. **Велика болѣзнь есть дрьжати гнѣвь.**

Ὅσος τὸ κατέχειν ἐστὶ τὴν ὀργὴν πόνος (Stob. XX. 19).

У рукопису „**велига**", може бити ваљало би читати „**велиы**".

293. **Многы вино много ноудить гла(гола)ти.**

Ὁ πολὺς ἄκρατος μίκρ' ἀναγκάζει φρονεῖν (420).

Ово се не подудара у другој половици стиха, осим тога грчки је стих преведен **већ сприједа** под бројем 227. Зато ће боље бити, да се пореди са Штернбахом: ***Οἴνου σε πλῆϑος πόλλ' ἀναγκάζει λαλεῖν*** (Ephippus fragm. 25. 1, Vol. II. p. 263 Kock).

294. **Карание мнозѣмь вина бываеть з'лоу.**

Προπέτεια πολλοῖς ἐστιν αἰτία κακῶν (706).

295. **Б(о)гатьствѣ се надѣие не мози обидѣти никогоже.**

Πλούτῳ πεποιϑὼς ἄδικα μὴ πειρῶ ποιεῖν (702).

---

[1] Број 282 наштампан је код Буслајева на ст. 643. 30 --31.

296. **Нищетоу не всакь трьпить, нь моудрь моужь.**

Πενίαν φέρειν οὐ παντὸς ἀλλ' ἀνδρὸς σοφοῦ (463). Wachsmuth 137. VIII.

297. **Ѡт(ь)ць ѥсть иже вьскрьмить, а не иже родить.**

Πατὴρ οὐχ ὁ γεννήσας ἀλλ' ὁ θρέψας σε (452).

Грчки је текст, судећи по пријеводу, гласио овако: *Πατὴρ ὁ θρέψας οὐχ ὁ γεννήσας (πατήρ).* W. Meyer 402.

298. **Дѣлаѥ своѥ, а тоуждего не сьгледаи.**

Πράττε τὰ σαυτοῦ, μὴ τὰ τῶν ἄλλων φρόνει (448).

299. **Блюде се ходи вь поутi жизни сиѥ.**[1]

300. **М'ногоу оумоу врѣме бываѥть оучитель.**

Πολλῶν ὁ καιρὸς γίγνεται διδάσκαλος (449). W. Meyer 415, Wachsmuth 139 XI.

301. **Оумѣи дроугомь не зломь бывати дроугь.**

Πειρῶ φίλοισι μὴ κακοῖς εἶναι φίλος (Brunck 244, Nr. 533).

302. **Кь добрѣ гл(агол)ющю ничесоже сѹпротивна словесе имѣти.**

Πρὸς εὖ λέγοντας οὐδὲν ἀνειπεῖν ἔχω (464).

303. **Лоукава моужа не твори николиже дроуга.**

Πονηρὸν ἄνδρα μηδέποτε ποιοῦ φίλον (453).

304. **Многа измѣненнꙑ жизнь наша приѥмлеть.**

Мисао је иста у овим стиховима: *Μακρὸς γὰρ αἰὼν συμφορὰς πολλὰς ἔχει* (351), *Ὁ βίος ἀδήλους τὰς μεταπτώσεις ἔχει* (581); али ни једно ни друго као да није било пред очима нашему преводиоцу; пореди још: *Τὰ θνητὰ πάντα μεταβολὰς πολλὰς ἔχει* (489). Др. Штернбах пореЂује такоЂер Mon. 351, Menander fr. 417: *Τὸ τῆς τύχης τοι μεταβολὰς πολλὰς ἔχει.* Са свијем одговара стих, који је нашао доцније др. Штернбах: *Πολλὰς μεταβολὰς ὁ βίος ἡμῶν λαμβάνει.* (Meyer, Sitz.-Ber. II. 3. (1890), p. 370). И слов. пријевод и азбучни ред желе, да у грчкоме оригиналу буде на првоме мјесту *Πολλὰς*.

305. **В'се ѡткриваѥ[ть] врѣме на свѣть приносить.**

Πάντα ἀνακαλύπτων ὁ χρόνος πρὸς φῶς φέρει (459).

Према грчкому боље је да се чита **ѡткриваѥ**, него ли **ѡткриваѥть**, како је у рукопису.

306. **М'ного оумѣѥть кривина кр'мить.**

Πολλοὺς τρέφειν εἴωθε τἀδικήματα (445).

Мјесто **много** очекивали бисмо **многыѥ**.

307. **М'нозѣмь ѥзыкь вина бываѥть з'лоу.**

Мисао је иста у овим стиховима: *Ἡ γλῶσσα πολλῶν ἐστιν αἰτία κακῶν* (220), и: *Ἡ γλῶσσα πολλοὺς εἰς ὄλεθρον ἤγαγεν* (205). Чини се као да је први стих био пред очима словенскому преводиоцу у преиначеном облику.

308. **Нищеѥ лѣнивꙑ не крьмить лѣность.**

Πένητας ἀργοὺς οὐ τρέφει ῥᾳθυμία (460).

309. **Градꙑ в'се погоубiть свада з'ла.**

Πόλεις ὅλας ἠφάνισε διαβολὴ κακή (626).

310. **М'ногꙑ рать вьскорѣ погоубить.**

Πολλοὺς ὁ πόλεμος δι' ὀλίγους ἀπώλεσεν (443).

Пријевод **вьскорѣ** одговара грчкому *δι' ὀλίγον*, тако је или читао или разумио грчки текст онај, који га преведе на словенски језик.

311. **Вьздѣ ѥсть оубо б(ог)ь, в'се же видить.**

Πάντῃ γάρ ἐστι πάντα τε βλέπει θεός (698).

312. **Мнози соуть ѡбѣдоу дроузи, а не дроужьбѣ.**

Πολλοὶ τραπεζῶν, οὐ φίλων εἰσὶν φίλοι (627). Пор. јоште 708.

313. **Добрѣ живоуще ѡт(ь)че ѥсть лѣпо имѣниѥ дрьжати.**

314. **М'нози жень ради вьпадають вь бѣдоу.**

Πολλοὶ γυναικῶν δυστυχοῦσιν εἵνεκα (700).

[1] Бројеви 295—299 долазе и опет код Буслајева истијем редом и у истом пријеводу; гл. у Истор. Хрисгоматији ст. 643, 18—23.

Пореди овај грчки стих: ***Τὴν τῶν κρατούντων μάθε φέρειν ἐξουσίαν*** (727). Пријевод није вјеран. У рукопису написано је грјешком: „Владоудещихъ доущихъ"! Др. Штернбах додаје још овај стих Eurip. Phoen. 393: ***Τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας φέρειν χρέων.*** Ср. Urb. 201.

277. **Сѣяние прав'диво имѣни(ѥ) чьстьно.**

Τρόπος δίκαιος κτῆμα τιμιώτατον.

У словенском тексту ваља исправити сѣяние у дѣяние.

278. **Лоучаи ѥсть чловѣчемь дѣяниѥмь трѣба, а не свѣти.**

Τύχη τὰ θνητῶν πράγματ' οὐκ εὐβουλία (725).

279. **Имѣние чолв(ѣ)комь ѡбрѣтаѥть дроуги.**

Τὰ χρήματ' ἀνθρώποισιν εὑρίσκει φίλους (500).

280. **Скоро врѣме прѣмѣнить дѣлеса.**

Τάχισθ' ὁ καιρὸς μεταφέρει τὰ πράγματα (729).

281. **Всакь любить своѥго имѣния вьзирати.**

Ово ће бити нетачан пријевод грчког стиха: ***Τὸν εὐποροῦνθ' ἕκαστος ἡδέως ὁρᾷ*** (501).

282. **Добродѣющиюмоу вьздѣ своя землѣ.**

Τῷ γὰρ καλῶς πράσσοντι πᾶσα γῆ πατρίς (716).[1]

283. **Мнози сани всегда соуть сь врѣдомь.**

То ће ваљда бити пријевод грчкога стиха: ***Τὸ πολλὰ πράττειν ἐστὶ πανταχοῦ σαπρόν*** (722), или овога: ***Τὸ πολλὰ πράττειν κινδύνας πολλὰς ἔχει*** (723).

284. **Ѡ себѣ се слоучив'шее дѣло добрѣѥ нас(ь) оустроит'.**

Ταὐτόματον ἡμῶν κάλλιω βουλεύεται (726).

285. **Врѣме ѡстро ѥсть всего дѣяния.**

Овдје чини се да је испала ријеч, јер у грчкоме стих гласи овако: ***Ὁ χρόνος ἐπιμελὴς γίνεται πάντων κριτής*** (Boissonade I. 157).

286. **Оумь иже ѥсть вь тебѣ никоѥмоуже злоу хощеть.**

287. **Ник'тоже добрь сы зла не творить.**

Οὐδεὶς πονηρὸν πρᾶγμα χρηστὸς ὢν ποιεῖ (Stob. 37. 1, W. Meyer 441. 7).

288. **Иже вельми любить тои малоу се сьгнѣваѥть.**

Пореди изреку која је до ове.

289. **Гнѣвь между любещими се вь малѣ врѣмени бываѥть.**

Ὀργὴ φιλοῦντος μικρὸν ἰσχύει χρόνον (410). Др. Штернбах исправља овако грчки текст: ***ὀρ. φιλ. ὀλίγον ἰσχύει χρ.***; овај стих у Стобеја (flor. LXIII. 20) присваја се Менандру (fr. 797. Kock).

290. **Нѣсть нич'тоже ино с(ве)то вь вѣрѣ развѣ слова.**

291. **Всакомоу гнѣвѹ врѣме лѣч'ба.**

У грчкоме обично другачије: ***Μέγιστον ὀργῆς ἐστι φάρμακον λόγος*** (346). Пореди у Стобеја XX. 20; ну, има и по пријеводу словенском овако: ***Ὁ χρόνος ἁπάσης ἐστὶν ὀργῆς φάρμακον*** (Brunck 247 Nr. 586); cf. Com. graec. fragm. IV p. XIII.

292. **Велика болѣзнь ѥсть држати гнѣвь.**

Ὅσος τὸ κατέχειν ἐστὶ τὴν ὀργὴν πόνος (Stob. XX. 19).

У рукопису „велига", може бити ваљало би читати „велия".

293. **Многы вино много ноудить гла(гола)ти.**

Ὁ πολὺς ἄκρατος μίκρ' ἀναγκάζει φρονεῖν (420).

Ово се не подудара у другој половици стиха, осим тога грчки је стих преведен већ сприједа под бројем 227. Зато ће боље бити, да се пореди са Штернбахом: ***Οἴνου σε πλῆθος πόλλ' ἀναγκάζει λαλεῖν*** (Ephippus fragm. 25. 1, Vol. II. p. 263 Kock).

294. **Карание мнозѣмь вина бываѥть з'лоу.**

Προπέτεια πολλοῖς ἐστιν αἰτία κακῶν (706).

295. **Б(о)гатьствѣ се надѣѥ не мози ѡбидѣти никогоже.**

Πλούτῳ πεποιθὼς ἄδικα μὴ πειρῶ ποιεῖν (702).

---

[1] Број 282 наштампан је код Буслајева на ст. 643. 30—31.

мь человѣкомь.
рѣкльстит' се.
ἁλίσκεται (518) cf Boiss
похваленны.
ώμιον (516).
оје добро вь жизни.
βίῳ δύο (519). У рукоп
писану овако: , сьдравн
вь чл(о)в(ѣ)цѣхь.
ώποις ἔφυ (517).
а се чита „безаконие".
)н и наоучі се гла(гола)т
καὶ μάνθανε (521).
бразь исты.
Ὕπνος δὲ θανάτου τις προ
су: "Ὕπνος θανάτου γὰρ π
отит' вьскорѣ.
δουλοῦται τάχυ (733).
зоводнымь словеса тежька.
и се на доблесть.
. никаре злоба тежьши.
а с овијем грчкијем стихом:
сть неплождение.
сьдѣваемь.
γίγνεται κακά (524).

эбро юсть wт(ь)ць смысльн
στ' ἔμφρων πατήρ (525).
своемь зѣло при.
ю према грчком: Ὑπὲρ γυναι

оемоу помагае себѣ помага
νῶν αὐτῷ πονεῖ (741).
нити неоудобь.
αλεῖν οὐ ῥᾴδιον (531).
преведена.
лѣпо право тьщетоу трьпѣт
αν πρᾴως φέρειν (739).
юмь ничимьже се wтлоучаеть
δὲν ἐχθροῦ διαφέρει (530).
о.
нѣиже юсть послѣди врѣдь.
αν ὕστερον βλάβην (532).
хвале себе хвалишь.
ито изврнуто у мјесто грчкога:
авы добрые рѣчи злые.
θ' ὁμιλίαι κακαί (738).
сьоузь плодь дѣтьскь.
μός αἱ τέκνων γοναί (736).
мни се б(о)гатьство имѣюе.
ε θησαυροὺς ἔχειν (526).

315. **М'нози же и вь добро, нь не смыслеть.**

Πολλοὶ μὲν εὐτυχοῦσιν, οὐ φρονοῦσι δέ (447).

Пријевод није тачан, ако није што год испало непажњом преписача, или ако нијесу оба стиха (314 и 315) састављена у једно.

316. **Надежда жизнь творить чистѣишю.**

317. **М'ногы хоудолаже крѣпе створить мѫже.**

Пореди грчко: ***Πολλοὺς ὁ καιρὸς ἄνδρας οὐκ ὄντας ποιεῖ*** (446, у додатку код Мејнеке на стр. 370).

318. **На все оубо лѣпо есть бити моудроу.**

Пореди овај стих: ***Ὦ Ζεῦ, τὸ πάντων κρεῖττόν ἐστι νοῦν ἔχειν*** (637).

319. **Любо есть доброта нь егда имать оумь чисть.**

Ово је према грчкому: ***Ὡς ἡδὺ κάλλος, ὅταν ἔχῃ νοῦν σώφρονα*** (555).

320. **М'ногы злѣ творещие wправлаеть сань.**

Πολλοὺς κακῶς πράξαντας ὤρθωσεν τύχη (625); јоште ће ближе бити словенскому пријеводу, ако се ушчита: ***Πολλοὺς κακῶς πράσσοντας ὤρθωσ' ἡ τύχη***, како предлаже др. Штернбах, позивајући се на Urb. 156 p. 443 Meyer. Словенски преводилац није дакако схватио грчког текста.

321. **Б'са болѣзнь слад'ка егда боудеть сь славою.**

322. **Бесѣды на дльзѣ бывающе измѣнеть жизнь.**

Ово је у грчком овако: ***Ῥῆμα παράκαιρον τὸν ὅλον ἀνατρέπει βίον*** (466, али ***παράκαιρον*** није преводилац добро схватио. У рук. **Безѣды**, али над з је уметнуто с.

323. **Лоучаи хоудожьство прѣмѣнить, а не хоудожьство лоучаи.**

Τύχη τέχνην ὤρθωσεν, οὐ τέχνη τύχην (495).

324. **Нѣсть срамь оумрѣти, нь срамьне оумрѣти.**

Τὸ γὰρ θανεῖν οὐκ αἰσχρόν, ἀλλ' αἰσχρῶς θανεῖν (504).

325. **Вѣдѣти се есть самомоу всегда подоб'но.**

Τὸ γνῶθι σαυτὸν πανταχοῦ 'στι χρήσιμον (730). W. Meyer 417.

326. **Чл(о)в(ѣ)ческо все многа прѣмѣнения имать.**

Τὰ θνητὰ πάντα μεταβολὰς πολλὰς ἔχει (489). W. Meyer 412.

327. **Домь н'равоу есть не блюждение.**

328. **К'то смысле блазѣ не покорить се wт(ь)цоу.**

Пореди овај грчки стих: ***Ὡς ἡδὺ τῷ φύσαντι πείθεσθαι τέκνα*** (Brunck 107). Очекивали бисмо реченицу с првом грчком ријечју ***Τίς εὐφρονῶν***.

329. **Могеи хвалити и похоулити моужа немоудра.**

То ће бити исто, што садржи овај грчки текст, само зло преведено: ***Τὸν αὐτὸν αἰνεῖν καὶ ψέγειν ἀνδρὸς κακοῦ*** (506).

330. **Б(о)гатымь все соуть срьдоболе.**

Τῶν εὐτυχούντων πάντες εἰσὶ συγγενεῖς (510). W. Meyer 406.

331. **Иже не хощеть то нѣсть емоу врагь никтоже.**

332. **Жити безь печали то есть сладька жизн'.**

Τὸ ζῆν ἀλύπως ἀνδρός ἐστιν εὐτυχοῦς (509, cf. 731).

Крај пријевода не подудара се с грчкијем текстом.

333. **Истина вь бесѣдѣ не wбрѣщет' се.**

Ово ће бити према грчкому: ***Τἀληθὲς ἀνθρώποισιν οὐχ εὑρίσκεται*** (511), само што **вь бесѣдѣ** не одговара грчкому тексту.

334. **Сводивымь лѣно есть смыслити вельми.**

335. **Б(о)гатымь лѣпо есть дроугомь помагати.**

336. **Нищихь оубо соуть словеса тьща.**

Τῶν γὰρ πενήτων εἰσὶν οἱ λόγοι κενοί (512).

337. **Всѣмь чл(о)в(ѣ)комь сладить ч'сть.**

Ово ће бити према грчкому: ***Τιμώμενοι γὰρ πάντες ἥδονται βροτοί*** (513).

338. **Б(о)гатымь все оудобь бываеть.**

Само мисао, а не ријечи, долазе у овој изреци: ***Ὡς εὐκόλως πίπτουσιν αἱ λαμπραὶ τύχαι*** (755),

363. **Зима измѣнить се въ тиҳость, а катара (sic) дрꙋговь въ любовь.**

Овому је прва половица у грчкоме: *Χειμὼν μεταβάλλει ῥαδίως εἰς εὐδίαν* (751).

364. **Добрь моужь злыхь словесы не врѣдить се.**

Χρηστὸς πονηροῖς οὐ τιτρώσκεται λόγοις (542) W. Meyer 410.

365. **Зимлица есть въ домоу моужю жена.**

Ово је према грчкому: *Χειμὼν κατ' οἴκους ἀνδράσιν κακὴ γυνή* (540); али прву је ријеч преписач гријешком записао пиялица.

366. **Врѣменемь все бываеть и явлѣеть се.**

Χρόνῳ τὰ πάντα γίγνεται καὶ κρίνεται (Brunck 247 Nr. 592).

367. **Бл(а)годѣть приемь готовоу въ врѣме ѡтдаждь.**

Χάριν λαβὼν εὔκαιρον ἐν καιρῷ δίδου (746).

368. **Оуз'доу имѣи езыкоу да простраио не гл(агол)еть.**

Овијем се пријеводом потврђује читање Боасонадово, који, Anecdota I. 155, бјеше овако предложио: *Χαλινὸν ἐχέτω γλῶσσα μὴ εὐκόπως λάλει.*

369. **Бл(а)годѣти твори якоже можеши.**

Χάριν χαρίζου καθ' ὅσον ἰσχύεις ὅμως (747, cf. 635).

370. **Потрѣбно оубо сѫть и любы дроугоиці.**

371. **Бл(а)годѣти правьдивы и дай и приємли.**

Χάριτας δικαίας καὶ δίδου καὶ λάμβανε (748).

372. **Бл(а)годѣть приемь помни, а створивь забоуди.**

Χάριν λαβὼν μέμνησο καὶ δοὺς ἐπιλάθου (749).

373. **Врѣме тьчию ѡбличить моужа правьдива.**

Χρόνος δίκαιον ἄνδρα δεικνύει μόνος (Boissonade I. 159), или овако: *Χρόνος δίκαιον ἄνδρα μηνύει ποτέ* (Bruuck 247).

374. **Д(оу)шею се своею пьци (се) елико можеши.**

Ψυχῆς ἐπιμελοῦ τῆς σεαυτοῦ καθὰ δύνῃ (551).

375. **Лъжеи не оутаить се въ много врѣме.**

Ψευδόμενος οὐδεὶς λανθάνει πολὺν χρόνον (547).

376. **Моужь дльго живы паче смыслить.**

Може се поредити ова грчка изрека: *Γνῶμαι δ' ἀμείνους εἰσὶ τῶν γεραιτέρων* (Brunck 86).

377. **Д(оу)ши печальнѣ польза есть слово.**

Ψυχῆς νοσούσης ἐστὶ φάρμακον λόγος (550).

378. **Хоулоу въздрьжи, ничесоже безь лѣпоты не створи.**

379. **Лъживоу дроугоу не вѣроуи николиже.**[1]

380. **Яки и велико малое прими тоуне дан'но ти.**

Ὡς μέγα τὸ μικρόν ἐστιν ἐν καιρῷ δοθέν (752).

Словенски пријевод не одговара посвема.

381. **Како слад'ка жизнь есть егда егда кто навыкнеть жити.**

Ὡς ἡδὺς ὁ βίος, ἂν τις αὐτὸν μὴ μάθῃ (756).

И ово је прерађено према другијем погледима на живот.

382. **М'ного з'ло чл(о)в(ѣ)комь раждаеть праздьньство.**

Ово ће бити по грчкому: *Ὡς πολλὰ διὰ τὰς ἡδονὰς λυπούμεθα* (754).

383. **Слад'ко есть беседа родивьшимь дѣти своихь.**

Ово би могло бити оно исто, ако и не тачно преведено, што се чита: *Ὡς ἡδὺ τῷ φύσαντι πείθεσθαι τέκνα* (Brunck 225 Nr. 107).[2]

384. **Блажено есть смышление сь изьгла(гола)ньнымь дѣломь.**

Др. Штернбах поређује Menandri fr. 785 K. *Ὡς ἡδὺ συνέσει χρηστότης κεκραμένη*, или Diphilus fr. 114: *Ὡς μακάριον φρόνησις ἐν χρηστῷ τρόπῳ*. Словенскому је ово пошљедње ближе.

---

[1] Бројеви 375—379 наштампани су код Буслајева истијем редом у истоме пријеводу, само што је ондје у стиху 375 гријешком **лъжание** прочитано мјесто **лъжаи не**; гл. Истор. Христ. ст. 643. 31—37.

[2] И ова два стиха, бр. 382—383, долазе код Буслајева ст. 643, 37—39.

4.

Ни вь...(два-три слова) **зѣ моци...**(једна-двије ријечи) **ни грѣха ми...**(5-6 слова) **врѣменьми.**
Оволико може се прочитати, али што значи, не могу рећи.

5.

Ѥгда(**кто зло)творе не стыдить (се) то ѡтежьчаѥть ѥ...**(4-5 слова) **хь и вь ѡтчаание прн(хо)дить.**

Ово се не да боље прочитати, а пријевод је овијех грчкијех ријечи: *Ὅταν φαῦλα πράττων ἐπ' αὐτοῖς μὴ αἰσχύνεται, βαρεῖται τὸ τραῦμα καὶ τὸ πτῶμα εἰς ἀπόγνωσιν ἔρχεται* (Orelli I. 330, Nr. 95, изрека Нилова).

6.

Лѣпо ѥсть о (двије-три ријечи)... **.истине ѥмоу...** (двије-три ријечи) **тьнь ѥже ѥсть...** (двије-три ријечи).

Не даје разговијетна смисла.

7.

И врачеве бо не дають... (двије ријечи) **ѥть бол'ни...** (двије-три ријечи).

Не може се разабрати што ће рећи.

8.

Люби (ба҃ люби) смѣрени (два-три слова) **не ѡбрѣщеши ба҃ сꙋ...** (три-четири слова).

Ово су одломци двију изрека из Нила, које као да су преписачем састављене у једну: *Φίλει τὴν ταπεινοφροσύνην, κἂν μέγας ὑπάρχεις, ἵνα ὑψωθῇς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Φεῦγε τὴν ὑπερηφανίαν, ὦ ἄνθρωπε, κἂν πλούσιος ᾖς, μήποτε τὸν θεὸν ἀντιτασσόμενον ἕξεις* (Orelli I. 336 Nr. 128. 127).

9.

Не хоули чл(о)в(ѣ)кь · хоулы не приемлеши вь всеи жизни своѥи.

Μὴ σκώψῃς ἄνθρωπον καὶ μῶμον οὐχ ἕξεις ἐν πάσῃ ζωῇ σου (Orelli I, 336. Nr. 129, изрека Нилова).

10.

Ѥгда те коре, то рад(о)уи се · аще без-ꙋма, мьзда ти ѥсть · аще ли не без-оума, грѣхь ти се праща.

Ὅταν ἀτιμασθῇς, χαῖρε · εἰ μὲν γὰρ ἀδίκως, ὁ μισθὸς πολύς · εἰ δικαίως ἐὰν σωφρονῇς, ἐκουφίσθης τῆς μάστιγος (Orelli I. 334, Nr. 121, изрека Нилова).

11.

Аще хощеши моукы оубѣжати и оускочити, то не врѣди ср(ь)д(ь)ца братоу своѥмоу · ѡ томь бо паче б(о)жьство прогнѣвает' се.

Εἰ βούλει τῆς κολάσεως ἐκφυγεῖν τὸ ἐπίπονον, μηδένα ποτὲ λοιδορήσῃς · ἐκ τούτου γὰρ τὸ θεῖον παροξύνεται (Orelli I. 334, Nr. 124, изрека Нилова).

12.

Кь сѣни и кь колеси печаль и радость приложи · ꙗко сѣнь расходит се.

Σκιᾷ καὶ τροχῷ τὰ λυπηρὰ τοῦ βίου καὶ τὰ φαιδρὰ παράβαλλε · ὡς γὰρ σκιὰ οὐ μένει καὶ ὡς τροχὸς κυλίεται (Orelli I. 334, Nr. 122, изрека Нилова).

У рукопису стоји грijешком: **кь сѣноу**; а под конац изреке преписач нешто је изоставио.

13.

Не люби благихь, ѩихьже потрѣба минондеть ти, а имѣние погибаѥть.

Μὴ ποθήσῃς ἀγαθὰ, ὧν ἡ χρῆσις παρέρχεται καὶ ἡ κτῆσις ἀπόλλυται (Orelli I. 338, Nr. 141, изрека Нилова).

14.

Не проси оу б(ог)а славныхь ни тьчию пользных'...(3-4 слова) · **ѡнь бо аще просиши, не дасть ти · аще ли ти дасть, скоро (ти) погибьнеть.**

И ова је изрека из Нила: *Μὴ ζήτει παρὰ τοῦ θεοῦ τὰ ἡδέα, μόνα δὲ τὰ συμφέροντα · ἐκεῖνα γὰρ αἰτηθεὶς, οὐ διδωσιν · εἰ καὶ λάβῃς, φθείρονται* (Orelli I. 338, Nr. 147). Пореди Wiener Studien VIII. 264 Nr. 3, Boissonade I. 122. 163.

15.

Николи же оубога не прѣзри плачюща, да не презрими (боудоу)ть твое сльзы.

Μήποτε πτωχὸν παρίδῃς δακρύοντα, ἵνα μὴ παροφθῇ τῆς εὐχῆς σου τὸ δάκρυον (Orelli I. 340, Nr. 158, изрека Нилова).

16.

И ωдмеци же злыхь похоти, вь нихьже клизнь бываеть по истрѣз'вѣнии.

Ово је нешто у краће казано, него ли ријечи Нилове: *Παραιτεῖσθαι δεῖ τὸ τρυφᾶν · ἕλκει γὰρ εἰς πράξεις, ἀφ' ὧν στεναγμοὶ μετὰ τὴν νῆψιν γίνονται* (Orelli I. 340, Nr. 162).

17.

Блажено ѥсть страд(а)ти, паче неже иномоу творити стр(а)сти,

Овому је нешто налик први стих Менандров: *Αὐτὸς ἀδικεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἀδικεῖν θέλε* (Menandri et Philistionis comparatio ed. Studemund p. 41 v. 47); ипак није словенски преводилац црпао из Менандра, већ из Нила, гдје се чита: *Μακάριον τὸ πάσχειν κακῶς, τὸ ποιεῖν δὲ τρισάθλιον.* (Orelli I. 342, Nr. 174; изрека Нилова, у којој има још и друга половица: *Τοῦ Χριστοῦ γὰρ κληρονόμος ὁ πάσχων, τοῦ δὲ διαβόλου ὁ ποιῶν συγκληρονόμος.* Али овијех ријечи нема у пријеводу).

18.

Аще сѣеши оубогимь вь роуцѣ, то своѥ сѣи · тоужде бо ѥсть горьчѣнше плѣвела.

Εἰ σπερεῖς πτωχοῖς, τὰ σαυτοῦ σπεῖρε · τὰ γὰρ ἀλλότρια ζιζανίων πικρότερα (Orelli I. 342, Nr. 178, изрека Нилова).

19.

Не лѣни се ω м(и)л(о)сти · та бо к нам' ведеть с(ве)тыхь б(ог)а.

Μὴ ἀμέλει τῆς συμπαθείας · αὕτη γὰρ τὸν ἀγαθὸν δεσπότην ἐξ οὐρανοῦ κατήγαγεν (Orelli I. 344, Nr. 187, изрека Нилова).

20.

И не прѣωбиди чистоты (· сьсоудь бо) чистоты твор'ца (ны себе ѣви).

И ово се не може све прочитати, а имало би изрећи овај грчки текст: *Μὴ καταφρόνει τῆς ἁγνείας · τὸ γὰρ ἐξ αὐτῆς ὄργανον τὸν δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα τοῖς ἀνθρώποις παρέστησε* (Orelli I. 344' Nr. 188, изрека Нилова).

21.

Добро альчны х(лѣ)бь, имьже похотнаго ква(са) праздьноуѥмь.

Καλὸς ὁ τῆς νηστείας ἄρτος, ἐπειδὴ τῆς ζύμης τῶν ἡδονῶν ἐστιν ἐλεύθερος (Orelli I. 342, Nr. 175, изрека Нилова).

22.

Ѣкоже тьмьничьници бѣд'нѣ прнрнщоуть, такоже свезавьшимь се житиѥмь снмь неоудобь на небо теко...

Ова осакаћена изрека, ако се и не може прочитати до краја, имала би бити пријевод овијех грчкијех ријечи: *Ὥσπερ δυσχερῶς οἱ δεσμῶται βαδίζουσιν, οὕτω τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς οἱ συμπλακέντες τῷ βίῳ καθαρὸν οὐκ ἀνύουσιν* (Orelli I. 346, Nr. 203, изрека Нилова).

23.

Цвѣтове соуть мирь(с)ци (мыта)риѥ · нь потрьпи мало, и (оуз)риши травоу и сѣно н...ть попираѥмь.

Ῥόδα τοῦ βίου ὑποκριταί, πλεονέκται, ὑποψιλήδονοι · ἀλλὰ μικρὸν καρτέρει καὶ τὸν χόρτον θεωρεῖς πατούμενον (Orelli I. 346, Nr. 213, изрека Нилова). Што је заграђено, попуњено је по домислу; у рукопису не може се прочитати. У рукоп. има продужење које не има разлога у грчкоме: **и ти ю твори кротость ѥже попирати по все д(ь)ни.**

24.

Храни се ѿт(ъ) падениꙗ, падению братънꙋ не посмѣи се.

Ово напомиње у неколико ријечи Нилове: *Μὴ γελάσῃς ἐπὶ πτώματι ἑτέρου, ἵνα μὴ γελασθῇς ὑφ' ὧν οὐ θέλεις* (Orelli I. 336, Nr. 135), али није извор нашему пријеводу у тијем ријечима.

25.

Зло ѥсть ѡбоубожати, нъ злѣѥ того ѡбогатѣти злѣ.

Између многих реченица ове мисли најближа ће бити ова грчка: *Δεινὸν πένεσθαι, χεῖρον εὐπορεῖν κακῶς* (Antonii Melissa I. 34, p. 66); стих је Григорија Назијанзенскога: Carm. I. 2, Nr. 30. 4; (Patrolog. v. 37, 909).

26.

И благаꙗ творе оубогыимь, м'ні се б(ог)а подражае.

Може се поредити по мисли ово грчко: *Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος· τί ἄνθρωπος ἴσον ἔχει θεῷ, εἶπε· τὸ εὐεργετεῖν* (Sternbach, Wienen Studien IX. 199, Nr. 53). Још је ближе изрека Јована Златоустога (код Максима pag. 556): *Εὐεργετῶν νόμιζε μιμεῖσθαι θεόν.*

27.

Проси ѿт(ь) б(ог)а м(и)л(о)сти творе инымь м(и)л(о)сть.

Штернбах указује на Григорија Назијанзенскога Carmina I. 2. Nr. 30 v. 6: *Ζήτει θεοῦ σοι χρηστότητα χρηστὸς ὤν.*

28.

Гнѣвливыхь схищаи (sic), да не оума си истоупиши.

Пор. грчку реченицу: *Θυμὸν χαλίνου, μὴ φρενῶν ἔξω πέσῃς* (Antonii Melissa II. 72, p. 225). Грчки текст, који се чита у Григорија Назијанзенскога Carm. I. 2, Nr. 30 v. 8, доказује да у српскоме ваља читати овако: **Гнѣвь вьсхлащаи, да не...**

29.

Оустрои ѡчи си по чиноу гледати, ѥзыкь же да ти мѣроу имать. свѣтило да ти боудеть житию (боудеть) слово моудро.

Пореди реченицу, што је ниже под бројем 70. Но ово је из Григорија Назијанзенскога Carm. I. 2 Nr. 30 v. 9—11: *Ἴστη μὲν ὄμμα, γλῶσσα δὲ σταθμὴν ἔχοι... λύχνος βίου σοι παντὸς ἡγείσθω λόγος.*

30.

Оуходещихь аще (нико) не гонить плашеть се · (тако)жде и грѣха творещие.

Ово ће бити нешто у краће изречена ова компарација: *Καθάπερ οἱ διὰ νυκτὸς βαδίζοντες τρέμουσι, κἂν μηδεὶς ὁ φοβῶν παρῇ, οὕτω καὶ οἱ τὴν ἁμαρτίαν ἐργαζόμενοι, θαρρεῖν οὐκ ἔχουσι, κἂν μηδεὶς ὁ ἐλέγχων ᾖ* (Maximi l. c. 610).

31.

(Никто нѣс)ть моудрь иже ли са.... сока знаѥт'се ч'то е.

Не може се све прочитати, смисао неразумљив.

32.

Два недоуга ѥста безь вра(ча · вы) стра (ста)рость грѣвы врач'.

Ова сентенција напомиње грчку: *Γῆρας καὶ πενία δύο τραύματα δυσθεράπευτα* (Sternbach, Wiener Studien XI. 231. Nr. 532). Maximi l. c. 636. Ипак наш преводилац није одавде црпао.

33.

Врачиѥ бл(а)готвореть чл(о)в(ѣ)ком', иже ѥ скоро призывають не сьгнонв'ше.

Ово ће бити према грчкому: *Στρατόνικος ἰατρὸν κολακεύων ἔλεγεν· ἐπαινῶ σου τὴν ἐμπειρίαν, ὅτι οὐκ ἐᾷς τοὺς ἀρρώστους κατασαπῆναι, τάχιον αὐτοὺς τοῦ ζῆν ἀπαλλάσσων* (floril. Monac. 253. Wachsmuth, Festschrift 21 Nr. 108).

46.

По поути зло блоудити, ибо з'ло юго (sic!) вь жизни.

Разумљивије у биоградском рукопису: **По поути зло блоудити, з'лѣѥ же того вь житии.**

Нешто се подудара са сентенцијом, што је у Ваксмута наштампана, 220 бр. 221: *Οἱ μὲν ξένοι ἐν ταῖς ὁδοῖς, οἱ δὲ ἀπαίδευτοι ἐν τοῖς πράγμασι διαπλανῶνται* (Orelli I. 432, Maximi l. com. p. 584)

47.

Р(а)тан землю оустрои, философь же д(оу)шю и оумь.

Биће оно исто, што у грчкоме: *Ὁ μὲν γεωργὸς τὴν γῆν* (неки додавају *καλλιεργεῖ*), *ὁ δὲ φιλόσοφος τὴν ψυχὴν ἥμερον* (Wachsm. 172. Nr. 41, Maximi l. c. 586, Meineke ad Stob. IV. 227. 12).

Управо тако и биогр. рукопис: **Ратан зем'лю оустрои, а философь д(оу)шоу и оумь.**

48.

Нѣтько моужа оучаше глоуха, нь слыша ѡт(ь) него · злѣ ме оучиши · и ѡнь реч(е) · ты злѣ слышиши.

У биоград. рукопису овако: **Нѣк'то моужа глоуха оучаше и слыша ѡт(ь) него, реч(е) злѣ ме оучиши. ѡн' же реч(е) юмоу · ты злѣ слышиши.**

49.

Мощьно ю и хоу(жды)шомоу помагати · львь оувезь ѹ тоноте и м(о)лѣше мыше, да съсѣкають ѡ нем' връви.

У рукопису бечке библиотеке бр. 108. долази ово исто овако: **По прилоучаю можеть и ман'ши помощи большомоу · львь бо оувѣзне некогда вь сѣти, и молеше миша, да ѡбгризеть връви на ноѕѣ его и избѣгнеть.** У биоград. рукопису само почетак: **Мощ'но юс(ть) хоудомоу помагати бо...** У прашком рукопису (из Шафариковијех) бр. 19. долази ова причица једнако као у бечкоме.

50.

Нѣк'то, видѣвь лѣна злѣ ѡрющіа, реч(е) юмоу · аще ты нике тою не погѹбиши, то ѡна тебе погѹбить.

С овијем се подудара ово грчко: *Ζήνων ὁ στωικὸς φιλόσοφος, ὁρῶν τινα γνωρίμων ὑπὸ τοῦ ἀγροῦ περισπώμενον εἶπε · ἐὰν μὴ σὺ τοῦτον ἀπολέσῃς, οὗτος σὲ ἀπολέσει* (Stob. floril. 57. 12). Ближе овај почетак: *Ἰδὼν τίς τινα* etc. (Schenkl, Wiener Studien XI. 22 Nr. 68).

51.

Пилософь гла(гола)шие · иже се тоуждими печеть (не) вь потрѣбѹ, то здравь сы болить.

Исто као: *Ὑγιαίνων νοσεῖ πᾶς περίεργος ὁ τὰ ἀλλότρια πολυπραγμονῶν* (Antonii Melissa II 76. Max. l. c. 600, Schenkl, Wiener Studien XI. 35 Nr. 127).

52.

Како би чл(о)в(ѣ)кь не съгрѣшиль; не аще ли би моу выноу прѣдь ѡчима, ихъже се стыди и сѹмнии.

Ово је према грчкому: *Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς · πῶς ἂν ἐλάχιστα ἁμαρτάνοι ὁ νέος; εἶπεν · εἰ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοι οὓς μάλιστα τιμᾷ καὶ αἰσχύνεται* (Sternbach, Wiener Studien X. 246 Nr. 304).

53.

Оуне ю оу горѣ поустѣ бесѣд(о)вати неже ли кь не приемлющимь оучения.

У бечком рукопису бр. 108. долази ово исто овако: **Бол'ше есть вь гори гл(агола)ти пользна да гори оглашають, неже ли кь не приемлющомоу поѹчение на пол'зоу.**

Грчки овако: *Ὁ αὐτὸς ἔφη · αἱρετώτερόν ἐστιν ἐν ἐρημίᾳ λέγειν ἢ ἐν ἀκροαταῖς μὴ ἐπισημαινομένοις* (Sternbach, Wiener Studien X. 19 Nr. 111, Wachsmuth, Festschrift 13 Nr. 46).

54.

Пилософь видѣвь звѣздочьтьца рече · како небесныи вѣды, а по земли не видиши.

Нешто слично томе има међу ријечима Биона (Orelli II. 177). но приписује се и другима; в Sternbach, Wiener Studien X. 252 Nr. 319.

У бечком рукопису бр. 108. ово је казано овако: **Филосwфь ѕвѣздочетца претькноувша се видє(вь) рече юмоу · droуже, како небеснаа зриши, а еже е на земли предь тобою не видиши.** Најближи је овај грчки текст: *Ὁ αὐτὸς θεασάμενος μαθηματικὸν προσκόψαντα εἶπε · πῶς τὰ ἐν οὐρανῷ ὁρῶν τὰ ἐν τῇ γῇ οὐχ ὁρᾷς* (Sternbach l. l. XI, 46 Nr. 349).

55.

Томоуждє рѣше · ч'то юси толикꙋ брадоу оувоуюстиль; wнь же реч(е) · прѣтрѣпы хоте разꙋмѣти.

У биоградском рукопису само одломак тога гласи овако: .... **толикоу брадоу распасль оупоус-тѣв'си; wн'же реч(е) · прѣтрѣвѣ хоте разоумѣти.**

У Плутарха има апофтегмат, али с другојачијим свршетком: *Λάκων ἐρωτηθείς, δι' ἣν αἰτίαν τὰς τοῦ πώγωνος τρίχας ἐπὶ πολὺ κομῶσας ἔχεις; εἶπεν · ἵνα βλέπων τὰς πολιὰς μηδὲν ἀνάξιον αὐτῶν πράττω.* (Apophthegm. lac. ed. Dübner p. 287).

56.

Тьждє слышавь w блазни реч(е) · аще би толико смыслиль, колико лопо..

Ово исто у биоградском рукопису овако: **Тьжде гла(гола)ше · аще би толико смислиль, колико сила пльщі** (у рукопису: **силопотниш'**).

57.

Нилософа нѣт'ко выпрашаше · ч'то юсть завистъ; рече же · печалоуеть се w чюждемь добрѣ.

Ово напомиње ријечи Сократове: *Μόνους ἔφη φθονεῖν τοὺς ἐπὶ ταῖς τῶν φίλων εὐπραξίαις ἀνιωμένους* (Stobaei floril. 38 60).

У биоградском рукопису овако: **Филосопа нѣк'то оупрашаше · ч'то юс(ть) завистъ; wн' же реч(е) · не печалоуи се w тоуждимь добрѣ.**

58.

Ки поуть юсть гладькь и равнь; не (с)мр'тьны лі, по немоуже и мьже идоуще не потыкаюмь се;

У биоградском рукопису: **Ки поуть юс(ть) глад'кь и правь; бес'мр'т'ны, ниже не потикают' се.**

У грчком овако: *Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος · τίνα λειοτάτην ὁδὸν ἐπίστασαι; ἔφη · τὴν εἰς Ἅιδου · ἐν ταύτῃ γὰρ καὶ μύοντες οὐ προσκόπτουσιν.* (Sternbach, Wiener Studien XI. 230, Nr. 528). Пореди Stobaei flor. 120. 9.

59.

Врачю рекьшоу кь моужоу · юже сьстарѣль се юси, рече · не възьвахь бо тебѣ боле.

Пор. грчки нешто шире: *Σοφὸς ἀκούσας παρὰ ἰδιώτου ἰατροῦ, ὅτι γέρων γέγονας, ἔφη · ὅτι οὐκ ἐχρησάμην ἰατρῷ* (Loci communes, Francof. 1581, 835, Antonii Melissa I. 56. p. 100), почетак је ближи овај: *Τοῦ δὲ ἰατροῦ εἰπόντος...*

У биогр. рукопису: **Врачь реч(е) кь моужоу · юже юси сьстар'ѣль · wн' же реч(е) юмоу · тебе бо звах(ь)** (ваљда **не звахь**) **боле и не приде кь м'нѣ.**

60.

Тьжде гла(гола)ше · завистъ строупь истины.

У грчкоме: *Ὁ αὐτὸς τὸν φθόνον εἶπεν ἕλκος εἶναι τῆς ἀληθείας.* (Присваја се Демокриту, Orelli I. 132, али и Сократу; пореди Sternbach, Wiener Studien XI. 218 Nr. 485).

61.

Тьжде гла(гола)ше · оуне юсть ногою попльзнꙋти неже юзыкомь.

Κρεῖττόν ἐστι τῷ ποδὶ ὀλισθαίνειν ἢ τῇ γλώσσῃ (Orelli I. 26, Antonii Melissa b. 70, Maximus 647, flor. mon. 65, Wachsmuth 189. Nr. 139). Пореди јоште Sternbach, Wiener Studien XI. 217 Nr. 483. У биогр. рукопису: **Тьжде гла(гола)ше · боле юс(ть) ногомь попльз'нꙋти се неже ли юзыкомь.** Ову изреку меће у уста мудрому Акиру онај текст глаголски, што сам га наштампао у Кукуљевићеву Аркиву књ. IX. стр. 140: **Сине мои Анадане, боле ти е поплзнути ногама него езиком.**

62.

Тьжде гла(гола)ше, да би вь житии любо оумь смысльнь любо (ю)же оу давьно юсть.

Не може се разумјети без грчкога извора.

63.

Моужь хромь на сѣчь ведом' слыша нѣкого рекьша юмоу · камо храмлеши, ре(че) · ни бо хоштоу жити ни оумрѣти.

Није то исто, али донекле се подудара овај грчки текст: *Λεωνίδης χωλὸν ἔχων τὸ σκέλος ἐπὶ παράταξιν προῆγεν · εἰπόντων δέ τινων ὅτι πῶς δύνῃ ἐπὶ παρατάξεως στῆναι · „οὐ γὰρ φευγόντων ἀλλὰ ἑστώτων ἡ χρεία“, ἔφη.* (Florileg. Monacense 213). Пореди Sternbach, Wiener Studien XI. 58 Nr. 389. У биоград. рукопису овако: **Моужь нѣк'то хромь идѣше на сѣчь, и слыша нѣкого гл(аголю)шта юмоу · камо храм'леши; wн' же реч(е) · не хоштоу жити нь** (sic) **оумрѣтиї.**

64.

Ц(а)ра кьпрашахоу · до гьдѣ ти земли; (онь) же реч(е) · доньдѣже ми ко(п)ние досеже.

У бечком рукопису (108) каже се то исто овако: **Нек'то кьпроси царѣ · колико землю владеши; и рече wнь · елико жизломь** (sic) **моимь досежоу.** У биоград. рукопису: **Ц(а)ры нѣк'то оупрашаше · до гдѣ ти ес(ть) зем'ли протежена; wн' же реч(е) · до гдѣ ми копие досежи.** Пореди ову грчку изреку: *Λάκων ἀνὴρ ἐρωτηθεὶς ἐπὶ πόσον αὐτῶν ἡ χώρα διήκει · „ἐφ' ὅσον ἂν“ εἶπε „τὸ δόρυ ἰσχύῃ“* (Sternbach. Wiener Studien XI., 60 Nr. 396).

65.

Тьже видѣ женꙋ храбрешю, реч(е) · нѣмоужа же.. дрѣ.

Ово ако се и не може све прочитати напомиње по нешто грчки текст: *Λύκων ἰδὼν γυναῖκα θρασεῖαν τὰ τῶν ἀνδρῶν πράττειν ἐθέλουσαν · „οὔτε γυναῖκα“ εἶπεν · „ὁμοίαν ἀνδρὶ ἀποδέχομαι, οὔτε ἄνδρα ὅμοιον γυναικί.“* (Sternbach, Wiener Studien XI. 63 Nr. 403)

66.

Томоужде рѣше · что ѥсть ꙋ жити кѣд'но; рече · ѥзыкь дрьжати и самомꙋ се дрьжештоу wт(ь) похоти исоушити.

По смислу може се к првој половици поредити: *Δημήτριος ἐρωτηθεὶς · τί δυσκολώτατον ἐν ἀνθρώποις · σιωπή, ἔφη* (floril. monac. 186). Оно даље може се поредити с овијем: *Βέλτιον ἰσχνὸν εἶναι μετὰ σωφροσύνης ἢ εὔσαρκον μετὰ ἀκολασίας* (Schenkl, W. Stud. XI. 13 Nr. 18).

У биоградском рукопису овако: **Что ѥс(ть) кь жити кѣд'но; ѥзыкь ꙋдрьжати wт(ь) з'ла и самомоу се оудрьжати wт(ь) похоти.**

67.

Прѣдь тѣмь се прештоу wт(ь)цоу и с(ы)ноу, реч(е) кь с(ы)ноу · аще се м'нишь праведьна w гл(агол)ѣ, тwго ти довлеть на wсоужденние · се прѣд' нимь гл(агол)еши то и тако.

Овому се може поредити грчки текст: *Παρακαλούμενος υἱῷ καὶ πατρὶ διαιτῆσαι, εἶπε πρὸς τὸν υἱόν · εἰ μὲν ἀδικώτερα μέλλεις λέγειν τοῦ πατρὸς κατακριθήσῃ · εἰ δὲ δικαιότερα, διὰ τοῦτο αὐτὸ ἄξιος εἶ κατακριθῆναι.* (Orelli I. 174). Пореди Sternbach, Wiener Studien XI. 208 Nr. 458.

68.

Нѣк'то моужю моудроу имена кыдаше · wнь же рече · гл(агол)и з'ло, брате, имьже добр(о) не оумѣши(?).

У биоград. рукопису: **Нѣкто моужоу доброу имена дѣгаше зла · wн' же реч(е) ѥмоу · гл(агол)и зло, брате, имьже добра не оумѣши.**

Пореди ово грчко: *Εἰπόντος τινὸς τῷ Σωκράτει ὅτι ὁ δεῖνά σε κακῶς εἶπεν · „εὖ γὰρ λέγειν“ ἔφη „οὐκ ἔμαθεν* (Sternbach, Wiener Studien X. 41 Nr. 179); или у Стобеја (XIX. 5): *Πλάτων λοιδορούμενος ὑπό τινος · „λέγε“ ἔφη „κακῶς, ἐπεὶ καλῶς οὐκ ἔμαθες“* · Пореди још и бр. 441.

69.

Тьжде кьпр(аша)ѥмь, како бы строѥнние (чло)вѣкомь вь жит(и), реч(е) · не аще (би) бише философи ц(а)ри, а ц(а)ри философи.

То је пријевод овијех ријечи: *Πλάτων ὁ φιλόσοφος ἐρωτηθεὶς · πῶς ἂν ἄριστα διοικῶνται αἱ πόλεις, εἶπεν · ἐὰν οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἢ οἱ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσιν* (floril. monac. 226). Пореди

77.

Ꙗкоже оумьршаго врачевати не пользно, такожде и стараго оутѣшати юностию.

У биогр. рукопису овако: **Нѣс(ть) мощ'но оумр'шаго врачевати · тако нѣс(ть) лѣпо ни стараго тѣшити юностию и лѣпотою.**

Не подудара се посвема, али нешто налпчи ово грчко: *Νεκρὸν ἰατρεύειν καὶ γέροντα νουθετεῖν ταὐτόν ἐστι* (Wachsmuth, 188 Nr. 134, flor. mon. Nr. 63).

78.

Ни моутьны воды и ненаказана оума смоущати не лѣпо.

Подудара се с грчким: *Οὔτε ὕδωρ θολερὸν οὔτε ἀπαίδευτον ψυχὴν ταράσσειν δεῖ* (Orelli I. 432, Boissonade Anecdota I. 93. Wachsmuth 202. 226).

79.

Ни кона слѣпа (sic!) **безь оуздꙑ правити, ни велика имѣниꙗ безьсмꙑсльнаго.**

Тако и у грчком: *Οὔτε ἵππον χωρὶς χαλινοῦ οὔτε πλοῦτον δίχα φρονήσεως δυνατὸν κρατεῖσθαι* (Antonii Melissa I. 9; пор. Orelli I. 14, Plutarchi V. ed. Didot 54. Пореди Sternbach, Wiener Studien XI. 210, Nr. 462). У биоград. рукопису исправније: **Ни конꙗ нѣс(ть) лѣпо безь оузди исправити ни велика имѣниꙗ без(ь) добра с'мисла имѣти.**

80.

Неистовꙑ многащи своѥ дѣти акꙑ ратьники вед(е)ть, безоум'нꙑ же добрыѥ чл(о)в(ѣ)кꙑ.

Τοῖς μὲν μαινομένοις πολλάκις τὰ τέκνα φαίνεται πολέμια, τοῖς δὲ ἄφροσι τὰ ἀγαθά (Wachsmuth 202 Nr. 227).

81.

Хощеши ли вѣдомь бꙑти ѡт(ь) б(ог)а. то невѣдом' боу(ди) ѡт(ь) чл(о)в(ѣ)кь.

Грчки гласи реченица овако: *Βούλει γνωσθῆναι παρὰ θεῷ, ἀγνοήθητι μάλιστα παρὰ ἀνθρώποις.* (florilegium monacense ad Stobaeum add. Meineke IV. 267. 4; Wachsmuth, 167 Nr. 7). Овако и у биоградском рукопису, само што пише: „**чл(о)в(ѣ)ком'**".

82.

Иже ти бл(а)год(ѣ)ть твори ѡ д(оу)ши, сь б(о)г(о)мь рав'но и ч'ти.

У биогр рукопису: **Иже тꙑ** (рук. тиї) **бл(а)готворꙑть д(оу)ши, ч'ти га сь б(о)гомь рав'но.** У грчком овако: *Τὸν εὐεργετοῦντά σε εἰς ψυχὴν ὡς ὑπηρέτην θεοῦ μετὰ θεὸν τίμα* (Wachsmuth 182 Nr. 99)

83.

Невѣдомыѥ доброты ꙗко ле(же)щаго злата вь калѣ ѡбразь (не бль)щить се.

Одговара овијем грчкијем ријечима: *Τῆς ἀγνοουμένης ἀρετῆς ὡς τοῦ κατορωρυγμένου χρυσίου ἡ λαμπρότης οὐ φαίνεται* (florileg. monac. 26 apud Stobaeum ed. Meineke IV. 269; florileg. lipsiene ed. Westermann p. 11, Wachsmuth Nr. 35).

84.

Вьсемоу добро б(о)гат(ь)ство ѥсть доброѥ дѣло и слав(а) · безь добра смꙑсла нѣсть хвально имѣти сихь.

85.

Ихьже дѣла хвалиши, тѣхь нравь подражаи.

Ово се у неколико подудара с овијем грчкијем текстом: *Ὧν τὰς δόξας ζηλοῖς, τούτων μιμοῦ τὰς πράξεις* (flor. monac. Nr. 47. Schenkl, Florilegia duo graeca, 13 Nr. 91, Wachsmuth, 180 Nr. 87).

86.

Оуне ѥ хлалима (sic!) **паче мира иже ѡт(ь) б(ог)а ѡтлоучаѥть.**

87.

Ноудьми дрьжима вѣрна (sic!) **пѹщена на своꙗ текоуть · такожде и оумь наказань.**

У биоград. рукопису то исто другачије и боље: **Ноудми дрьжима вѣꙗ да ꙗко поустиши ю оударить да искочита ти ѡчи · течеть тако оумь казанаго.**

88.

Иже стыдить се грѣхомь, то скоро грѣх' гонезнеть.

89.

Драго юесть wчима красни позори, оумоу же повѣстии невѣдомыхь разоум'.

Нешто је слично ово: *Ὁ αὐτὸς (Σωκράτης) ἔφη · ἥδιστόν ἐστιν ἐν τῷ βίῳ παιδεία καὶ ἀρετὴ καὶ ἱστορία τῶν ἀγνοουμένων* (florileg. monac. 240, Antonii Melissa I. 50. Пореди Sternbach, Wiener Studien XI. 213 Nr. 470).

90.

Бисерь вь црѣпинѣ прѣбывающ' · б(ог)ь же вь смѣренѣ д(оу)ши.

Тако и у биогр. рукопису: **Бисерь вь чрѣпинѣ прѣбиваеть · а б(ог)ь вь смѣренѣи д(оу)ши.**

91.

Грѣшьнь гори юесть грьбава · грьбавь бо за собою носить, а грѣшьны грѣхь прѣдь собою носить.

92.

Пилософь рече · добрѣи ю п'сь зла раба · пьсь бо биюнь по г(оспо)д(и)нѣ своюемь лаеть, а злы рабь стоюе прѣдь г(оспо)д(и)номь мыслить вса зла г(оспо)д(и)нꙋ своюемоу.

У биоградском рукопису овако: **Пьсь коли юес(ть) зла чл(о)в(ѣ)ка · пьсь бо wтгнань лаеть по г(осподи)нѣ своюемь, а зьль рабь лаеть выноу на г(оспод)на.**

93.

Пилософь реч(е) · рысь вьнѣюдоу (sic) пьстрь юесть, а чл(о)в(ѣ)кь вьноутрь.

94.

Жрьвни не мелют' словомь нь вод(о)ю · тако и безоум'на чл(о)вѣка не можь словомь наказати нь палицею и лостарем'.

У биоградском рукопису то исто овако: **Жрьнви не мелють рѣчию нь вод(о)ю · тако и безоум'на чл(о)в(ѣ)ка не можеши наказати рѣчию нь стапомь.** У бечком овако: **Жрьн'ва не мелѫтъ словомъ нъ водою · тако и бесмисл'наго чл(овѣ)ка не наказоуи словомь нь жезломь.** Овамо спада ваљада још и ово: **Щен и иде бо** (читај: **Щедеи бо**) **свои жазаль не навидить своего с(ы)на.**

95.

Пиiаница чл(о)в(ѣ)кь под(о)бьнь е свини стрьвоядѣ. свина бо тече wт(ь) плота до плота, и не wбрѣтьши стрьва нось свои потькнеть в' землю и мыслить камо пошеди · тако и пиiаница ходи wт(ь) врать до врать, и не wбрѣть гдѣ поити, ставь мысли камо бѣ ити.

Само одломак ове причице има у биогр. рукопису: **Свины злон'рава аще не оулѣзеть то да и рьтомь потьк'нет'се · тако и пиiаница гдѣ не оулѣзеть тоуда и оумомь постоить.**

96.

Ап(о)с(то)ль Павьль рече · скоупь двашь болить · давь болить, не давь болить.

97.

Смѣрень пость не тьчию д(оу)шю крѣпить, нь и тѣлоу здравие подаеть.

98.

Иже хощеть оугодиты (sic) б(ог)оу, да wтдалить се жен' · и яко смрти горьчѣише бесѣдование с ними юесть.

99.

Не wсоуждаите юетеры · тамо (бо) wни врѣмене (о)бличьчають се, мы же тѣхь ради wсоуждаюемь се w г(оспо)дѣ.

100.

Ѣьзненавидѣвь брата своюего, б(ог)а вь(з)ненавн(дѣ) и юсть законопрѣстобникь (sic).

Ово напомиње мјесто из посланице I. апостола Јована IV. 20 и III. 15: *Ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τὸν Θεὸν... οὐ δύναται ἀγαπᾶν... πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστίν.*

101.

Ревьноуе ичезнеть, ревнов(а)вь цвьтеть софи.

102.

Ревьнитель члов(ѣ)кь под(о)б'нь юсть днıаволоу.

103.

Гл(агол)еи всегда истиноу ѡсв(е)щаюет' се ѡ г(оспо)дѣ.

104.

Дрьзаю по б(о)зѣ не прѣмльчит' брани, дондѣже нжденеть г(оспод)ь все врагы ѡт(ь) лица юго

105.

Нѣсть добро оунидьжевати или понашати или сьвьземати се на кого.

106.

Юда вь бою си оугоды, не мни ıако ѡт(ь) своие силе си подьтврьдиль юси, нь б(о)жиюю бл(а)-год(ѣ)тию.

A

ДОДАТАК ПРВИ ИЗ ИСТОГ РУКОПИСА.

1.

Слово Мак'симово о клеветані.

Мьчь оуво сѣчеть · wклеветаниѥ же разлоуча(ю)ть дроугы.

Пореди овај грчки текст: *Ἡ μὲν μάχαιρα τέμνει, ἡ δὲ διαβολὴ χωρίζει φίλους* (Orelli I. 118, Wachsmuth 192 Nr. 157). Пореди такођер исту мисао у Wiener Studien XI. 43 бр. 337. У биоград. рукопису то исто другачије: **Мьчь м'ногыѥ погоубиль, нь не ꙗко ѥзыкь к'левет'ничь.** У нашем рукопису: **ѥже разлоучать.**

2.

Прѣмоудры рече ињь нѣкомоу · ꙗко wньсн(ца) злѣ те оукараѥть · тьжде реч(е) · да би ты вь сласть не послоушаль не би ть злѣ гл(агола)ль.

Пореди подобну мисао сприједа под бр. 73; Sternbach, Wiener Studien X. 41 Nr. 179, Schenkl ibid. XI. 23 Nr. 72.

3.

Сребролюбьць ни ѥдинь бл(а)гь · ни бѣ ни ѥсть ни боудеть.

Почетак слаже се с овијем грчким текстом: *Φιλάργυρος οὐδεὶς ἀγαθὸς οὔτε βασιλεὺς οὔτε ἐλεύθερος* (Stob. florileg. 10. 42).

4.

Ѡ злыхь моужехь.

Зла моужа ꙗко п'са паче под(о)баѥть мльчаниꙗ неже глас(а) стыдѣти се.

Φαύλου ἀνδρὸς καθάπερ κυνὸς σιγηροῦ δεῖ τὴν σιγὴν ἢ τὴν φωνὴν εὐλαβεῖσθαι (Antonii Melissa I. 73, Maximi p. 597. Wachsmuth 194 Nr. 171; Schenkl, Wiener Studien XI. 38 Nr. 144). Пореди у пошљедњем додатку I. 25.

5.

Не кажи стар'ца сьгрѣшающа · wвоще бо старо бѣдьнѣ присадити ѥсть.

Μὴ νουθέτει γέροντα ἁμαρτάνοντα · δένδρον γὰρ παλαιὸν μεταφυτεῦσαι δύσκολόν ἐστι (Orelli II. 44, Antonii Melissa II. 33 p. 172).

6.

Мнози б(о)гатыхь не соу властеле своѥмоу б(о)гатьствоу нь пороучьници.

Пореди Стобеја (XVI. 23): *Θεόκριτος τοὺς πολλοὺς τῶν πλουσίων ἔλεγεν ἐπιτρόπους εἶναι ἀλλὰ μὴ δεσπότας τῶν χρημάτων.* (Maximi l. c. 573).

7.

Зли прибытьци сласть имѹть малоу а печаль дльгоу.

Τὰ πονηρὰ κέρδη τὰς μὲν ἡδονὰς ἔχει μικράς, ἔπειτα δ' ὕστερον λύπας μακράς (Stob. flor. X. 22, Maximi l. c. 22, p. 602).

8.

Мнози много оучивше се раз(оума) не имоуть.
Πολλοὶ πολυμαθέες νόον οὐκ ἔχουσι (Stob. floril. IV. 83, Orelli I. 82).

9.

Ненаказание ѥсть вс҄ѣмь з'лоимь мати.
Ἀπαιδευσία πάντων τῶν παθῶν μήτηρ (Schenkl, Wiener Studien VIII. 263, Nr. 2).

10.

Не тако надь оумьрьшимь ꙗкоже не ѡ казаньныхь д҄ѣтехь плакати ѡтцемь.
Οὐχ οὕτως ἐπὶ τοῖς τετελευτηκόσιν ὡς ἐπὶ τοῖς ἀσυνέτοις θρηνεῖν δεῖ (Wachsmuth 202, Nr. 225).

11.

Зеть добрь полоучивь [полꙋчівь] ѡбр҄ѣте с(ы)на, погр҄ѣшив' же погоуби дьщерь.
Γαμβροῦ ὁ μὲν ἐπιτυχὼν εὗρεν υἱόν, ὁ δὲ ἀποτυχὼν ἀπώλεσε καὶ θυγατέρα (Schenkl, Wiener Studien XI. 14 Nr. 25, Maxim. p. 589).

12.

Протагорась вьпрашание (sic!) **· коѥѥ ради вины дьщерь свою врагоу ѡтда на брачение поѥти, рече · не им҄ѣхь горьшаго ѥмоуже ю дати.**

То исто присвојено Сократу: ***Φιλοσόφῳ ἐρωτήσαντι Σωκράτην · διὰ τί σου τὴν θυγατέρα, ὃν μάλιστα ἐμίσεις, ἐκείνῳ ἐξέδωκας; εἶπεν · ὅτι λίαν αὐτὸν ἐμίσουν*** (Schenkl, Wiener Studien XI. 36 Nr. 137, Stob. flor. 48. 13).

13.

Тъжде възр҄ѣвь старицоу вьтворив'шю се реч(е) · аще кь моужемь, то пр҄ѣльсти се · аще ли кь смрти, то ꙋготови се.

Ово ће бити тек нетачан пријевод овијех грчкијех ријечи: ***Διογένης ἰδὼν γραῦν καλλωπιζομένην εἶπεν · εἰ μὲν πρὸς τοὺς ζῶντας, πεπλάνησαι · εἰ δὲ πρὸς τοὺς νεκρούς, μὴ βράδυνε*** (Orelii II. 74, Antonii Melissa II. 18, Maxim. p. 635).

14.-15.

О оучениі паче пьци се неже (ли) ѡ им҄ѣниі. Оученим приѡбр҄ѣтають им҄ѣниꙗ.

У бечком рукопису овако: **О ꙋчениі паче попѣци се нежели о богатств҄ѣ · многоꙋчѣнием бо ѡбр҄ѣтает'се богатство.**

Пореди: ***Μαθημάτων φρόντιζε μᾶλλον χρημάτων · τὰ γὰρ μαθήματ' εὐπορεῖ τὰ χρήματα*** (Meineke Com. fragm. IV. 53).

16.

Протагорась риторь вьпрошень н҄ѣкьто · чесо рад'ма словес҄ѣхь прилежа и пекы се ѡ нихь а ѡ сел҄ѣх' л҄ѣнить се, рече · ꙗко не ѡт(ь) сель словеса, нь ѡт(ь) словесь села приѡбр҄ѣтохь.

Пореди апофтегмат, који се Демостену приписује код Максима p. 600: ***Λέγοντος αὐτῷ τινος, ὅτι τοῦ ἀγροῦ ἀμελεῖς, ἑαυτῷ δὲ σχολάζεις · τούτου γάρ, ἔφη, ἐπιμελοῦμαι, δι' ὃν καὶ τὸν ἀγρὸν ἐκτησάμην.***

У рукопису: **Протагора софиторь.**

17.

Тъжде вьпрошень · како риторы книгы пр҄ѣѡдол҄ѣ и наоучи се; рече · множаѥ вина масло др҄ѣвено изьноурив.

Δημοσθένης ἐρωτηθεὶς · πῶς τῆς ῥητορικῆς περιεγένου; πλέον, ἔφη, ἔλαιον οἴνου δαπανήσας (Orelli II. 188, Stobaei flor. XXIX. 90. Пореди Sternbach, Wiener Studien X. 211 Nr. 204).

18.

Пр҄ѣмоудрость всего б(о)гат'ства чьстьн҄ѣи.

Ово је пријевод моностиха Менандрова: ***Σοφία δὲ πλούτου κτῆμα τιμιώτερον*** (482).

Пореди јоште ову реченицу св. писма: ***Κτήσασθε σοφίαν μὴ ἄργυρον*** (Boissonade I. 116).

28.

Стоудне ѡ чюждихъ пытати много, не вѣд(ѣ)ти же своихъ.

Αἰσχρὸν τὰ ἀλλότρια πολυπραγμονοῦντα ἀγνοεῖν τὰ οἰκεῖα (Schenkl, Wiener Studien XI. 10 Nr. 5). У рукопису „стоуди“.

29.

Здравыи болить тоуждими пекы се.

Пореди то исто нешто опширније више под бр. 51.

30.

Растоущиоу тѣлоу растеть с нимь и моудрость · старѣющю се старѣеть се.

Αὐξανομένου τοῦ σώματος συναύξονται φρένες · γηράσκοντος δὲ συγγηράσκουσι καὶ εἰς τὰ πράγματα πάντα ἀμβλύνονται (Orelli I. 114. Stob. 116. 45).

31.

Не прѣмоудроуи сь (?) соущимь прѣмоудромь, не сы самь прѣмоудрь, да не спад' смѣхоу боудешь.

Μὴ σοφίζου παρόντων σοφῶν, οὐκ ὢν αὐτὸς σοφὸς, ἵνα μὴ πέρας καταγελασθῇς (Boissonade I. 120. Пореди Schenkl, Florilegia duo graeca p. 6 Nr. 4).

У рукопису **нѣси**.

32.

Лѣпо юсть подвижьноумоу дроугоу на веселие приходити званоу а на бѣды же не званоумоу.

Може се поредити овај грчки текст: ***Ἐπὶ τὰ δεῖπνα τῶν φίλων βραδέως πορεύου, ἐπὶ δὲ τὰς ἀτυχίας ταχέως*** (Boissonade I. 137), по јоште ближе подудара се овај грчки текст: ***Τὸν σπουδαῖον φίλον πρὸς μὲν εὐφροσύνας κληθέντα δεῖ παρεῖναι, πρὸς δὲ τὰς περιστάσεις ἄκλητον δεῖ συμπαρεῖναι*** (Wachsmuth 193 Nr. 165). У једном биоградском рукопису ова изрека гласи овако: **Тьщикꙋ и вѣрноу дроугоу достоить на веселїе званоу бытн и прїити · при ноужди же и незваноу прїити.** Глед. у пошљедњем додатку II. бр. 11.

33.

Да тебе д(оу)хь многыми словесы не прѣлстить · бь томь бо выгнѣждаеть се лъжа.

У рукопису: **многы**; у мјесто **доухь** читај: **дроугь**.

34.

Димесфень риторикь, видѣ ѡтрочища много г(лаго)люща, не хотеща мльчати, реч(е) ѡтрочищоу · како оу негоже се еси навчиль гла(гола)ти, ѡт(ь) того нѣси се наоучиль мльчати.

Ὁ αὐτὸς (Δημοσθένης) μειρακίου παρὰ πότον πολλὰ ληροῦντος καὶ μὴ βουλομένου σιωπῆσαι · μειράκιον, εἶπε · πῶς παρ' ᾧ ἔμαθες λαλεῖν παρὰ τούτῳ σιωπᾶν οὐκ ἔμαθες (Sternbach, W. Stud. X. 213 Nr. 207).

35.

Ѡ нихьже вѣси егда под(о)баеть гла(гола)ти вь словеси прьво гла(гола)ти не начинаи.

36.

Лѣпо юсть много слышавьше мало изьгла(гола)ти · нбо юзыкь юдинь има, оуши же ·в·

Пореди ово грчко: ***Γλῶσσαν μίαν τοῖς ἀνθρώποις ἡ φύσις δέδωκεν, δύο δὲ ὦτα, ἵνα διπλασίονα ὧν λέγομεν παρ' ἑτέρων ἀκούωμεν*** (Maximi loc. com. p. 647); или Schenkl, Wiener Studien XI. 15. Nr. 31. К првој половици пореди ово: ***Δεῖ πάντα μὲν ἀκούειν, ἐκλέγειν δὲ τὰ κρείττονα*** (Schenkl, W. Studien XI. 16 Nr. 35), или ово: ***Πῶς ἂν ἄριστά τις ἄρξῃ; ἔφη · ὀλίγα μὲν λαλῶν, πολλὰ δὲ ἀκούων*** (Boissonade III. 466). Пореди такођер стих Менандров 566.

37.

Моужь крѣпькь не тьчию юмлеи ратьникь, нь иже похотнї болнї.

Ἀνδρεῖος οὐ μόνον ὁ κρατῶν τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν ἡδονῶν κρείσσων (Antonii Melissa I. 12). У рукопису гријешком: **похитнї**.

38.

Корѣнь всемоу злоу среброљюбие.

Пореди ово грчко: ***Φιλαργυρία πάντων ἐστὶ ῥίζα τῶν κακῶν*** (Orelli II. 424). Гледај такођер у Штернбаха Wiener Studien X. 231, бр. 265.

28.

Стоүдне ѡ чюждиҳь пытати много, не вѣд(ѣ)ти же своиҳь.

Αἰσχρὸν τὰ ἀλλότρια πολυπραγμονοῦντα ἀγνοεῖν τὰ οἰκεῖα (Schenkl, Wiener Studien XI. 10 Nr. 5). У рукопису „стоүдн".

29.

Здравыи болить тоүждиими пекы се.

Пореди то исто нешто опширније више под бр. 51.

30.

Растоүщюү тѣлоү растеть с нимь и моүдрость · старѣющю се старѣеть се.

Αὐξανομένου τοῦ σώματος συναύξονται φρένες · γηράσκοντος δὲ συγγηράσκουσι καὶ εἰς τὰ πράγματα πάντα ἀμβλύνονται (Orelli I. 114. Stob. 116. 45).

31.

Не прѣмоүдроүи сь (?) соүщимь прѣмоүдромь, не сы самь прѣмоүдрь, да не спад' смѣхоү боүдеши.

Μὴ σοφίζου παρόντων σοφῶν, οὐκ ὢν αὐτὸς σοφός, ἵνα μὴ πέρας καταγελασθῇς (Boissonade I. 120. Пореди Schenkl, Florilegia duo graeca p. 6 Nr. 4).

У рукопису **нѣси.**

32.

Лѣпо есть подвижьномоү дроүгоү на веселие приходити зваиоү а на бѣды же не званомоү.

Може се поредити овај грчки текст: *Ἐπὶ τὰ δεῖπνα τῶν φίλων βραδέως πορεύου, ἐπὶ δὲ τὰς ἀτυχίας ταχέως* (Boissonade I. 137), по јоште ближе подудара се овај грчки текст: *Τὸν σπουδαῖον φίλον πρὸς μὲν εὐφροσύνας κληθέντα δεῖ παρεῖναι, πρὸς δὲ τὰς περιστάσεις ἄκλητον δεῖ συμπαρεῖναι* (Wachsmuth 193 Nr. 165). У једном биоградском рукопису ова изрека гласи овако: **Тыщиѵ и вѣрноү дроүгоү достоить на веселїе званоү быти и прїити · при ноүжди же и незваноү прїити.** Глед. у пошљедњем додатку II. бр. 11.

33.

Да тебе д(оү)хь многыми словесы не прѣл'стить · ѥь томь бо вьгнѣждаѥть се лъжа.

У рукопису: **многы**; у мјесто **доүхь** читај: **дроүгь.**

34.

Димесфень риторикь, видѣ ѡтрочища много г(лаго)люща, не хотеща мльчати, реч(е) ѡтрочищоү · како оү негоже се еси наоүчиль гла(гола)ти, ѡт(ь) того нѣси се наоүчиль мльчати.

Ὁ αὐτὸς (Δημοσθένης) μειρακίου παρὰ πότον πολλὰ ληροῦντος καὶ μὴ βουλομένου σιωπῆσαι · μειράκιον, εἶπε · πῶς παρ' ᾧ ἔμαθες λαλεῖν παρὰ τούτῳ σιωπᾶν οὐκ ἔμαθες (Sternbach, W. Stud. X. 213 Nr. 207).

35.

Ѡ ниҳьже вѣси егда под(о)баеть гла(гола)ти вь словеси прьво гла(гола)ти не начинаи.

36.

Лѣпо есть много слышавьше мало изьгла(гола)ти · ико езыкь едииь има, оүши же ·в·

Пореди ово грчко: *Γλῶσσαν μίαν τοῖς ἀνθρώποις ἡ φύσις δέδωκεν, δύο δὲ ὦτα, ἵνα διπλασίονα ὧν λέγομεν παρ' ἑτέρων ἀκούωμεν* (Maximi loc. com. p. 647); или Schenkl, Wiener Studien XI. 15. Nr. 31. К првој половици пореди ово: *Δεῖ πάντα μὲν ἀκούειν, ἐκλέγειν δὲ τὰ κρείττονα* (Schenkl, W. Studien XI. 16 Nr. 35), или ово: *Πῶς ἂν ἄριστά τις ἄρξῃ; ἔφη · ὀλίγα μὲν λαλῶν, πολλὰ δὲ ἀκούων* (Boissonade III. 466). Пореди такође стих Менандров 566.

37.

Моүжь крѣпкь не тьчию еили ратьникь, нь иже поҳотнї волнї.

Ἀνδρεῖος οὐ μόνον ὁ κρατῶν τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν ἡδονῶν κρείσσων (Antonii Melissa I. 12). У рукопису гријешком: **поҳитнї.**

38.

Корѣнь всемоү злоү сребролюбие.

Пореди ово грчко: *Φιλαργυρία πάντων ἐστὶ ῥίζα τῶν κακῶν* (Orelli II. 424). Гледај такође у Штернбаха Wiener Studien X. 231, бр. 265.

39.

Не шскоудѣють вльны морьскые · и сребролюбивоиоу гнѣвь и печаль.

Οὐκ ἐκλείψει κύματα θαλάσσῃ, οὐδὲ φιλαργύρῳ ὀργαὶ καὶ λῦπαι (изрека Нилова гл. у Миња Patrologiae curs. compl. ser. graeca 79, pag. 1452).

40.

Сребролюбивыхь житию под(о)бьно ѥсть мрьтваго вечери · все бо имоущи вечера та а радоую-щаго се не имать.

Ἔοικε τῶν φιλαργύρων ὁ βίος νεκροῦ δείπνῳ· πάντα γὰρ ἔχει καὶ τὸν εὐφρανθησόμενον οὐκ ἔχει (Excerpta Vindobon. 25, Maximi l. c. XII. p. 569). У рукопису: **сребролюбыкыхь.**

B

ДОДАТАК ДРУГИ ИЗ БИОГРАДСКОГ РУКОПИСА.

1.

Рот'ливоу моужоу философь реч(е) · тог(о) рад(и) быста д'вѣ оуши а ѥдинь ѥзыкь, да соу-гоубь слышиши а ѥдино бесѣдоуѥші.

Поредн ово грчко: *Γλῶσσαν μίαν τοῖς ἀνθρώποις ἡ φύσις δέδωκε, δύο δὲ ὦτα, ἵνα διπλασίονα ὧν λέγομεν παρ' ἑτέρων ἀκούωμεν* (Wachsmuth, 189 Nr. 140). Пореди више под бр. 36, и Wiener Studien XI. 15, бр. 31.

У биоград. рукопису долазе пред овом још двије изреке, које су наштампане у главноме тексту под бр. 43 и 44.

2.

Моужь моудрь бес' книге под(о)б'нь ѥс(ть) плотоу бес пот'пора · стоит' бо без' вѣтра, а вь вѣтрь падет'се · тако не имав(ь) к'ниж'ниҳь пот'порь.

Овај исти текст гласи у бечком рукопису овако: **Моужъ безкнижень плоть ес(ть) безъ под-пора · без вѣтра бо стоить а при вѣтре падаеть · тако и не имеи книжнии подпоръ учеnia.** Има иста изрека такођер у мудрога Акира (Арк. IX. 142): **Сину мои Янадане книжнога ума не оставлаи, такои стои · како но плоть не може стаяти прида внетромь безь подпора, такои ти е безь книге човекь, не може мудрости мудровати до старости.**

Пред овом стоје изреком у биоградском рукопису још оне, што су наштампане више под бројевима: 46, 47, 48, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 63, 64, 66, 68, 69, 70, 72, 76, 77, 79, 81, 82, 87.

3.

Болие ѥс(ть) на самострѣлы настоупити (рукоп. **настоупитыи**) **нѥже ли на клевет'ньчѣ шчи**

У бечком рукопису овако: **Или на самострѣль стояти, или на шчи клеветникоу едино зло есть.**

4.

Дроуга льжива дроуж'ба ꙗко зимѣ сл(ь)нце · соудѣ грѣѥ, соудѣ мрази.

У бечком рукопису овако: **Дроуж'ба лажива ꙗкоже зимное слоунце · око греть, ꙗко же стоудить.**

5.

Жена добра вь домоу ꙗко шчи вь тѣлѣ, а жена з'ла ꙗко троудь вь ледвиҳь.

6-7.

Оумь бес' книге ꙗко п'тица бес перыи · ꙗко бо шна шкоушаѥт'се и не можеть вьз'летѣти, тако и оумь не может' се домыслити сьвршена разоума бес' книге.

8.

Лоукаваго ѥс(ть) ѥзыкь ꙗко бритва, да соудѣ гладить а швоудѣ стрѣжеть.

У рукопису **крытва.**

У бечком рукопису овако: Гор'ши ес(т)ь клеветникь влька. вл'к бо месо възеиь бѣжить, а клѣветникь в'сь народь погоублѣете (sic!).

31.

Лакомаго оумь под(о)б'нь юс(ть) решетоу. ни wн' бо вь себѣ ситости не имать ни решето воды оудрьжит(ь).

У бечком рукопису овако: Лакомаго оумь подобань ес(ть) рѣшетоу. ни wнь ситость имать ни решето водоу др'жить.

32.

Оуне юс(ть) вь ладии оутлѣ ѣздити неже ли з'лѣ женѣ таиноу повѣдати. ладиы бо юдиного погоубыть, а жена зла в'соу жиз'нь чл(о)в(ѣ)коу погоубить.

У бечком рукопису с особитијем натписом: Зде о злонравнїихь женахь почима овако:

Оунее есть вь ѹтлы ладиы возити се неже ли зле жене таиноу своюю повѣдати. оут'ла бо ладїа единого чл(овѣ)ка оудавлѣеть, а зла жена инозѣмь жизань погоублаеть.

Ова изрека долази међу реченицама мудрог Акира, по издању мојем у Кукуљевићеву Аркиву књига IX. стр. 141.

33.

Боли юс(ть) пиане жене трѣз'ыь врагь вь домоу. wн' бо каз'ни боит' се, а жена каз'ни не пом'нить.

Ове изреке у бечком рукопису нема, али ондје долазе послије онога, што је наштампано под пређашњим бројем, још неколико изрека о злијем женама, које стављамо овамо:

а) Зла жена аще любиши висит се, аще ли биеши бесит се.

б) Лава оукротиши а зле жене никогда.

в) Лоукава жена над мрьтвеиь моужи плачеть а за дроугаго ииелит(ь).

Сада је уметнута изрека која у нас слиједи под бр. 34.

г) Не внимаи злѣ жѣне. мед(ь) бо кап'леть wт(ь) оусть жене блоудиници, иже вь врѣме наслаждаеть твои грьтань, послеждѣ же горчаиши жл'чи обрѣщеши. езикь бо ее мьчь обоюдоу wстр'.

Μὴ πρόσεχε φαύλῃ γυναικί. μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης, ἣ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα, ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὑρήσεις καὶ ἠκονημένον μᾶλλον μαχαίρας διστόμου (Prov. V. 3–4 Maxim. l. c. 39 p. 631).

е) Ѩкоже погоублѣеть чрьвь древо, сице и жена любодѣица моужа час(т)на погоублѣет'.

Ὥσπερ σκώληξ ἐν ξύλῳ, οὕτως ἄνδρα ἀπόλλυσι γυνὴ κακοποιός (Maximi l. c. 39, p. 631.).

д) Прилѣплѣен се прѣлюбодѣици лишает се имѣнїа.

Пореди ову изреку: *Ὃς δὲ ποιμαίνει πόρνας ἀπολεῖ πλοῦτον* (Prov. 29. 3).

34.

Мьчь м'ногые погоубиль, нь не ѣко юзыкь к'левет'ничь.

Пореди ову изреку: *Ξίφους πληγὴ κουφοτέρα γλώττης· τὸ μὲν γὰρ σῶμα, ἡ δὲ ψυχὴν τιτρώσκει* (Schenkl florilegia duo, Nr. 48, Boissonade I. 1:4), и у првом додатку бр. 1.

У бечком рукопису овако: мьчь многихь погоубить, нь езикь клеветника горьши есть мьча. Пореди још у пчели Антонијевој I. 53. p. 96.

35.

Пчела на ц'вѣть летить, а моудрь чл(о)в(ѣ)кь на пользнаа словеса течеть.

Пореди опширну изреку из Исократа код Максима 17 p. 584.

36.

Истин'на могата юсть, даи послѣ прозебають.

Неразумљиво, ако није да значи: „У истине су дуге ноге те и послије (т. ј. за дуго вријеме) живи", или може бити „истина полагано напредује, но зато барем касно цвјета".

Ово је врло сродно тексту библијских прича III. 11—12: *υἱέ, μὴ ὀλιγώρει παιδείας κυρίου μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος ἐλέγχει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται*

48.

Иже земльнаго ищеть мимо вѣч'ною подоб'нь ес(ть) томоу иже имать ратаи на стѣнѣ нашарена а не на нивѣ ѡроуща·

Ова изрека долази међу реченицама мудрог Акира: Сину мои Анадане, ако би хотио земаљскога молити (vl. любити) а небескога забити, тои подобань неси томуи човеку, кои би ратаи(а) на стиени уписао, неже ли кои на нивахъ ореть и много плода створить.

49.

Моудрь моужь смыслещнимь ес(ть) дроугь а несмыслещнимь ес(ть) б(ог)ь помощ'никь.

50.

В' велицѣи люб'ви погрѣшив'ше веще кражда ес(ть).

51.

Оу дроугоу и грѣхъ бываю вь люб'ви свршении.

52.

Аще ли к'то кого любить, сь страхомь божиимь добро ес(ть) любыти се.

53.

Добро е любыти се б(ог)атоу сь богатѣмь а оуб(о)гу сь оубозѣмь.

54.

Иже имѣние сьбыраеть неправ'дою прѣзь б(о)га, то погыбаеть.

55.

Гнои творить мозоль не проводень· тако и слов(о) не из'вѣщено тоугоу творить срдцоу.

56.

Болѥ в'сего ес(ть) ѡтврѣсти д'ври оумные на разоумь.
Гледај више под бр. 20.

57.

Ед'на дѣте бѣгаеть, а грѣш'ници спаснаго поути троуда кь богоу и пос. . . .

58.

Хитрь казатель оутѣшаеть пльт'скоую болѣз'нь·

59.

Юна чл(о)в(ѣ)ка с'мысль ако нез'рѣло ѡвощие вькоусомь брит'ко.

60.

Ч'ти ѡ(ть)ца и м(а)т(е)рь и слов(о) ню сьблюди и вь нѣдрѣхь подражан. иже ли не сьблюдае зѣло творить тоугу ср(ь)д'цоу и погибѣль доуши свонеи.

61.

Зѣло бѣд'но ес(ть) еже соуда не исправиты лицемѣрства ради.

62.

Врановє соут(ь) стрьвоу рад(и) а з'ли чл(о)в(ѣ)ци паденню и сьблаз'ни братнини.

Ово је пуно краће изречено него ли у грчкоме тексту, који долази код Ваксмута бр. 179 и код Штернбаха бр. 206.

63.

Жрьн'ви прѣмилають вь п'шенници моукоу, а вь ч'лов(ѣ)цѣ м(и)лост(ы)нні сп(а)сомь ывл'ыеть истин'ное спасение.

64.

Царь юс(ть) в'семоу тѣлоу желоуд'. вьси оудовє работ'ници соуть юмоу. нь нѣс(ть) лѣпо юстав'льшє выш'ныго ц(а)ры и поработити се юмоу.

65.

Кои град(ь) юс(ть) тврьдь камениюмь неграждень; ть иже дрьжить правн соудь сирымь и вьдовымь.

Издалека напомиње прич. XXV. 28, Boissonade I. 102; пореди такођер Orelli I. 122, бр. 157.

66.

Рысь изьвноутрь пьстрь юс(ть).

67.

Пиыница горы ю бѣснаго, понюже самохотнюмь бѣсыт' се. юв' бо на новь мѣсець бѣснит' се, а пиыница по в'се д'ни.

У премудрог Акира гласи изрека овако: **Синѹ мои Ӕнадане, не бѹди пиыница. боле ти е бити биеснѹ него ли пиыници, ере биесань на нови миесець биеснѹне, а пиыница по све дни биесань несть.**

68.

Кнызнь моуж(ь) без оума, ыко слѣп'ць по пѹти клѣплють, а сьвѣд(е)нь с пѹти станѣть. тако и кныжнь бѣсѣдѹе моудрости кныжніе.

Одавде даље наставља словенски текст по рукопису биоградском бр. 404, који се је довле у свему подударао с рукописом 200, а тај нема више.

69.

Лѣпо ес(ть) и блюсти се ымы вльчіе · тако и лѹкаваго чл(о)в(ѣ)ка блюсти се мльчаливa, не гл(агол)юща ноутра (sic).

70.

Иже бѣздны не брѣжеть и тоуждаго имѣніа ищеть, ть д(оу)шѹ свою погѹбльеть.

71.

Б(ог)ъ трѣбѹеть ничесоже, прѣмоудрь же единого трѣбѹеть б(ог)а.

Θεὸς δεῖται οὐδενός, σοφὸς δὲ δεῖται μόνου θεοῦ. Georgides, Gnomol. 45 ed. Migne p. 1101; Schenkl, W. Stud. XI. 21, Nr. 63; Wachsmuth gnom byz. Nr. 11).

72.

Б(ог)оу дос(то)ина те сътворить еже ничесоже недос(то)ино б(ог)оу или рещи или съдѣыти.

Θεοῦ ἄξιόν σε ποιήσει τὸ μηδὲν ἀνάξιον αὐτοῦ πράττειν (Orelli I 118, Nr. 125; Westermann, floril. lipsiense p. 12, Nr. 54; Wachsmuth gnom. byz. Nr. 12).

73.

Ѿт(ь) въсѣх(ь) ѕвѣріи свєрѣпѣишіи ес(ть) жена.

У Менандра: *Θηρῶν ἁπάντων ἀγριωτέρα γυνή* (248).

74.

Ѳеофрасть ѡмилисїе въпрошень быс(ть) · что е(сть) добро или зло; езыкь, реч(е).

Ова се реченица на другоме мјесту присваја Анахарсису, а у Максима 647 Езопу (Wiener Studien X. 25, Nr. 131), али и Теофрасту: *Θεόφραστος ἐρωτηθείς, τί τῶν ἐν βίῳ ἀγαθὸν ὑπάρχει ἢ κακόν, ἔφη · γλῶσσα.* (Schenkl, W. Stud. XI. 21. Nr. 64). Ријеч ѡмилисїе биће грчко *ὁ Μιλήσιος*.

75.

Тажде вь пїирѣ юношꙋ зре некоего мльчанїе имоуща и реч(е) къ немꙋ · аще ꙋбо не наказ'нь си мльчиши, наказ'нь еси · аще ли же наказ'нь еси, ненаказан'но мльчиши.

Ὁ αὐτὸς ἐν συμποσίῳ νεανίσκον τινὰ βλέπων ἡσυχίαν ἄγοντα εἶπεν · εἰ μὲν ἀπαίδευτος ὢν σιωπᾷς, πεπαιδευμένος ὑπάρχεις · εἰ δὲ πεπαιδευμένος, ἀπαιδεύτως σιωπᾷς. (Sternbach gnom. vatic. Nr 333, W. Stud. X. 259).

76.

Тажде реч(е) · закыстливыи ѡт(ь) чл(о)в(ѣ)кь не сице оуслаждают се ѡ бл(а)гїихь своих(ь), ꙗкоже ѡ тоуждїихь злїих(ь).

Ὁ αὐτὸς ἔφη τοὺς μοχθηροὺς τῶν ἀνθρώπων οὐχ οὕτως ἥδεσθαι ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἀγαθοῖς, ὡς ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις κακοῖς (у Штернбаха Nr. 334, Orelli I. 410, Nr. 6). Почетку ближе је овај грчки текст: *Οἱ φθονεροὶ τῶν ἀνθρώπων οὐχ οὕτως εὐφραίνονται.* (Boissonade III. 470).

77.

Тажде реч(е) · дльжнїи есми обычаꙗти се ѿ малых(ь) житїи да ничтоже скврьно именїи ради дѣємь.

(*Κλειτάρχου*). *Ὀφείλομεν ἑαυτοὺς ἐθίζειν ἀπὸ ὀλίγων ζῆν, ἵνα μηδὲν αἰσχρὸν ἕνεκεν χρημάτων μάθωμεν* (Maximi l. c. 574; Boissonade III. 471). И ова се изрека приписује Теофрасту у florilegium monacense 202.

78.

Тажде рек'шꙋ емоу ѡт(ь) некоего· оумрѣти имамь, аще не поꙋмѹчю те, реч(е)· аз же оумрю аще те любима не сътворю.

Поредн код Стобеја LXXXIV. 20 (ed Meineke III. 127): *τὸ τοῦ Σωκράτους · ἐκεῖνος γὰρ πρὸς τὸν εἰπόντα „ἀποθανοῦμαι εἰ μή σε τιμωρησαίμην" ἔφη · ἀποθανοῦμαι, εἰ μή σε φίλον ποιήσω.* У Стобеја (84. 15) и на другим мјестима присваја се ова изрека Евклиду (Sternbach, Wiener Studien X. 237, Nr. 278).

79.

Тажде оукараюцїи его женѣ его, ꙗко с(ы)на своего не прїемлеть непотрѣбнаа соуща и гл(агол)юци ꙗк(о) ѡт(ь) него ес(ть), плю(ноу)вь, рече · и се ѡт(ь) мене ес(ть), нь непотрѣбно.

Σωκράτης. Μεμφομένης αὐτῷ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ οὐ προσίεται ἄχρηστον ὄντα καὶ λεγούσης ὅτι ἐξ αὐτοῦ εἴη, ἀποπτύσας · καὶ γὰρ τοῦτο, εἶπεν, ἐξ ἐμοῦ ἀλλ' οὐ χρήσιμον (Maximi l. c, 604. Boissonade II. 467). Поредн Wiener Studien IX. 188, Nr. 25.

80.

Тажде реч(е) наказанїе в'торо сл(ь)нце быти чловѣкомь.

Ἡράκλειτος τὴν παιδείαν ἕτερον ἥλιον εἶναι τοῖς πεπαιδευμένοις ἔλεγεν (Sternbach, Wiener Stud. X, 250, Nr. 314. Boissonade III. 417). Floгileg. monac 200. почниа управо као код нас: *Ὁ αὐτὸς*.

81.

Ѩрос(ть) оудрьжати и желанїе добро ес(ть).

Ово је моностих Менандров: *Θυμοῦ κρατῆσαι κἀπιθυμίας καλόν* 254).

82.

Хощи паче съ прѣбываюцїимь с тобою стидѣти се паче неже ли бꙑти се. стидѣнїю оубо прибываеть почьсть, страхꙋ же ненависть.

93.

Зла моужа дары пол'зѹ не имоуть.
У Менандра: *Κακοῦ γὰρ ἀνδρὸς δῶρ' ὄνησιν οὐκ ἔχει* (292).
Гледај другојачији пријевод у нас под бр. 189, на стр. 11.

94.

Добро есть и старѹ наоучити се добрѹ.
У Менандра: *Καλὸν δὲ καὶ γέροντι μανθάνειν σοφά* (297).

95.

Кvрь царь хотѣ скон'чати се и зре дрѹгы свое сльзещїинх(ь) и реч(е) · дрьзанте, ѡ дрѹзы, ибо сл(ь)нце заходить.

Ὁ αὐτός (sc *Κῦρος*) *μέλλων τελευτᾶν καὶ θεασάμενος τοὺς φίλους θρηνοῦντας ἔφη. Θαρρεῖτε, ὦ φίλοι, καὶ γὰρ ὁ ἥλιος δύνει* (Sternbach, Wiener Stud. XI. 53, Nr. 378).

96.

Тажде выпрашаемь, кы(н) царь ес(ть) изрѣдпь, реч(е) · иже дрѹгы оубо дары съдрьже, врагы же бл(а)годѣнин'ми дрѹгы творе.

Ἀλέξανδρος ἐρωτηθεὶς, ποῖος βασιλεὺς ἄριστος; ἔφη· ὁ τοὺς φίλους δωρεαῖς συνέχων, τοὺς δὲ ἐχθροὺς δι' εὐεργεσιῶν φιλοποιούμενος (Antonii Melissa II. 1; Wiener Studien X. 6, Nr. 82).

97.

Тажде видѣвь моужа въ нощи на ѕвѣздѣ зреща и сего ради въ потокь въпадша, ѡ чловѣче, рече, да иже выше себѣ видиши ни иже по(дь) тобою соуща видѣ.

Ὁ αὐτός (sc. *Ἡράκλειτος*) *ἀποσκοπῶν ποτε νύκτωρ εἰς τὰ μετέωρα καὶ διὰ τοῦτο κατενεχθεὶς εἴς τι φρέαρ* etc. (Sternbach, W. Studien X. 252, Nr. 316). За другу половицу ближе је овај апофтегмат у Максима 600: *ὡς γὰρ τὰ παρὰ ποσὶν ἀγνοῶν, τὰ ἐν οὐρανῷ ἐσκόπει.*

98.

Тажде гл(агол)ющѹ емоу некоемѹ, ико кныгы имамь, не потрѣ(б)ю наказанїа, реч(е) · книгы оубо наказан'нїим(ь) въспоминанїа, ненаказан'нїим' же гробы.

С другојачијим почетком ово: *Διοκλῆς ὁ ἰατρὸς λέγοντος αὐτῷ τινος βιβλίον ἠγορακέναι ἰατρικὸν, καὶ μὴ προσδεῖσθαι διδασκαλίας εἶπε· τὰ βιβλία τῶν μὲν μεμαθηκότων ὑπομνήματά ἐστι, τῶν δὲ ἀμαθῶν μνήματα* (Sternbach Wiener Studien X. 231, Nr. 264).

99.

Моучить нечьстиваго б(ог)ь, безоумнаго же свои оумь.
У грчком изрека почима ријечју: *Κολάζει*, али је не могох наћи.

100.

Злоу начелоу бываеть и кон'ць зль.
Κακῆς ἀπ' ἀρχῆς γίνεται τέλος κακόν (Stobaei florileg. IV. 11; изрека је Еврипидова).

101.

Бол'ше ес(ть) своя съгрѣшенїа обличати, неже ли тоуждаа.
Κρέσσον τὰ οἰκεῖα ἐλέγχειν ἁμαρτήματα ἢ τὰ ὀθνεῖα. (Orelli I. 82, Nr. 25).

102.

Оутанти се до кон'ца ненепщѹи лѹкава си.
У Менандра стих 329, којега пријевод долази већ под бр. 204 на стр. 12 нашег издања, само мало другачије.

103.

Прїємь пакы подаи да и пакы прїимѣши.

У Менандра стих 317, који је у другом пријеводу наштампан више под бр. 199, на стр. 11. Поредн Schenkl, W. Stud. XI. 24, Nr. 78. Boissonade III. 471: *Λαβὼν δὸς, ἵνα καὶ πάλιν λάβῃς*. Овај је текст био пред очима словенскому преводиоцу.

104.

Скрьбы оутѣшенїє ес(ть) искрьнии дрꙋгъ.

У Менандра: *Λύπης ἰατρός ἐστιν ὁ χρηστὸς φίλος* (577).

105.

Слово о б(о)зѣ глаголати раз'стлѣнніим(ь) не неблазьн'но.

Λόγον περὶ θεοῦ τοῖς ὑπὸ δόξης διεφθαρμένοις λέγειν οὐκ ἀσφαλές. (καὶ γὰρ τἀληθῆ λέγειν τούτων καὶ τὰ ψευδῆ κίνδυνον φέρει). Orelli I. 40, Nr. 25; Schenkl, Wiener Studien VIII. 272 Nr. 55.

106.

Не лихоимьствꙋи никогоже.

Ваљда је био овај почетак: *Μὴ πλεονέκτει* · ·

106-a

Не тьщи се богатѣти, да не скоро обнищаеши.

У Менандра: *Μὴ σπεῦδε πλουτεῖν, μὴ ταχὺς πένης γένῃ* (358).

107.

Ни же львꙋ спещꙋ ни же моужа моудра мльчеща нерадити подобаеть.

Μήτε λέοντος κοιμωμένου μήτε ἀνδρὸς φρονίμου ἡσυχάζοντος καταφρονεῖν δεῖ (Boissonade II. 467

108.

Не словесемь нъ дѣлом(ь) гл(агол)ющаго вѣрꙋи.

Μὴ τοῖς λόγοις, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις τοῦ λέγοντος πίστευε (Boissonade III. 471).

109.

**Никогдаже раба сласти себѣ твори · блꙋдниц
е жены ес(ть) се, а не моужско.**

Μηδέποτε δοῦλον ἡδονῆς σαυτὸν ποίει. Моностих је Менандров 578, али без друге половице, која се чита код Стобеја (VI. 23): *Λάγνης γυναικός ἐστιν οὐκ ἀνδρὸς τόδε.*

110.

Ненавиди ласкающїих(ь), ꙗкоже и прѣльщающїихъ · ѡнои бо оувѣрѣны быв'ше вѣровавшїихъ ѡбидѣше.

Μίσει τοὺς κολακεύοντας, καθάπερ τοὺς ἐξαπατῶντας · ἀμφότεροι γὰρ πιστευθέντες τοὺς πιστεύσαντας ἀδικοῦσιν (Georgid. gnomol. 52, ed. Migne p. 1109; Wachsmuth, gnomologinm byzantinum. Nr 175). Приписује се Исократу.

111.

Не хощи бываемаа ти быти ꙗкоже хощеши, нъ ꙗкоже бывают(ь) хощи сїа, и обогатѣеши.

Μὴ ζήτει γίνεσθαι τὰ γινόμενα ὡς θέλεις, ἀλλὰ θέλε ὡς ἂν τὰ γινόμενα γίνηται. (Schenkl, Wiener Stud. XI. 25, Nr. 83). Ближе нашему тексту овај почетак: *Μὴ θέλε τὰ γινόμενά σοι γίνεσθαι. ὡς γίνεται θέλε* (Boissonade III. 471).

112.

Ц(ь)ркви б(о)жїа прѣмоудраго оумь, егоже ни единою нъ пр(и)сно подобаеть оукрашевати въ прїетїе б(о)жїе.

Ναὸς Θεοῦ σοφοῦ νοῦς, ὃν οὐχ ἅπαξ ἀλλ' ἀεὶ χρὴ κοσμεῖν εἰς παραδοχὴν Θεοῦ (Boissonade III. 471). Пореди Schenkl, Wiener Studien VIII. 273, Nr. 66. Наш пријевод потврђује грчко читање *σοφοῦ*.

113.

Стран'нь чл(о)в(ѣ)кь и праведнь не так'мо грпознд(а)нина нъ и ѡт(ь) соуродника бол'шїи ес(ть).

Ξένος ἀνὴρ (καὶ) δίκαιος οὐ μόνον πολίτου, ἀλλ' οὐδὲ συγγενοῦς τι διαφέρει. (Oreli I. 40, Nr. 30. Schenkl, Wiener Studien VIII. 274, Nr. 69).

114.

Стран'нїимь и бл(а)гїимь чл(о)в(ѣ)кωм(ь) подаваеи прїимѣть ωть б(о)га просе, нбо не подаваеи ни прїимѣть просе.

Пореди овај грчки текст: *Ξένοις μεταδίδου καὶ τοῖς δεομένοις ἐκ τῶν ἐνόντων· ὁ γὰρ μὴ διδοὺς δεομένῳ οὐδὲ αὐτὸς λήψεται δεόμενος* (Orelli I. 118, Nr. 134, Maximi l. c. 555). У опширнијем грчком тексту (Wiener Studien VIII. 274, Nr. 70) долазе још неке грчке ријечи нашега пријевода, као *κἀγαθοῖς*. Пореди Wachsmuth gnom. byzant. Nr. 117.

115.

Лъскателїе къ сластем(ь), дрѹзїи же къ полезномѹ бесѣдѹють.

Изрека је ваљда почимала овако: ***Οἱ μὲν κόλακες*** (или ***κολακεύοντες***), али је не могох наћи.

116.

Иже свои домь оустраметь злѣ, како оубо сьхранит(ь) съ(и) ѿт(ь) вънѣшнїихь кого.

Ὁ τὸν ἴδιον οἶκον οἰκονομῶν κακῶς, πῶς ἂν σώσειεν οὗτος τῶν ἔξω τινά. (Boissonade III. 472)

117.

Клѧтвѣ бѣгаи, аще и праведно заклинаеши се.

У Менандра: *Ὅρκον δὲ φεῦγε, κἂν δικαίως ὀμνύῃς* (441) с биљешком у додатку критичком код Мејнека; пореди у Миња том 117 стр. 1180, Boissonade III. 472.

118.

Нѣс(ть) ни едино стѧжанїе бол'ше ѡт(ь) добра дроуга. У Менандра стих 423, који је већ наштампан по другоме пријеводу под бр. 230. Boissonade III. 472.

119.

Ничтоже мльчанїа бл(а)говремен'наго потрѣбнѣише.

Σιωπῆς εὐκαίρου χρησιμώτερον οὐδέν (Georgides gnomolog. 78, ed Migne p. 1136). Ред стихова иште, да буде овакав почетак: ***Οὐδὲν*** · · · Тако се збиља и чита у Боасонада III. 47?. Пореди Schenkl W. Stud. XI. 32, Nr. 112. Stob. flor. 33. 2.

120.

Ни же ѡт(ь) мрьтва бесѣдѹ ни ѡт(ь) сребролюбива бл(а)год(а)ть искати.

Οὔτε παρὰ νεκροῦ ὁμιλίαν, οὔτε παρὰ φιλαργύρου δεῖ χάριν ἐπιζητεῖν (Maximi l. c. 569. Boissonade III. 472).

121.

Егда хощеши ближнѧаго осоудити, самь свои зла прьвѣе съматраи.

Ὅταν θέλῃς τοῦ πλησίον κατηγορεῖν, (αὐτὸς) τὰ σαυτοῦ πρῶτον ἐπισκέπτου κακά. (Boissonade III. 472).

122.

Иже къ имѣнїωм(ь) зреще кромѣ соуть житїа ни настоещїихь наслаждают се ни боуд(оу)щїихь, работающе сребролюбїю.

131.

Съсоуды оубо новы бол'шїи соут(ь), любленїа же вѣт'ха.

Σκεύη μὲν τὰ καινὰ κρείττονα, φιλία δὲ ἡ παλαιοτέρα (Orelli I. 436, Nr. 25. Wachsmuth gnomolog. byzant. Nr. 156).

132.

Съвѣтникъ бл(а)гыим(ь) а не злыимь бываи дрѹгь.

У Менандра: *Σύμβουλος ἀγαθῶν μὴ κακῶν εἶναι θέλε* (631).

133.

Прѣмѹдрос(ть) ес(ть) навикнѹти ѥже не разѹмѣваеши.

У Менандра: *Σοφία γάρ ἐστι καὶ μαθεῖν ἃ μὴ νοεῖς* (481), гледај више под бр. 259.

134.

Сократь въпрошен(ь) быс(ть) · како оубо можеть кто непогрѣш'но бесѣдовати, реч(е) · аще ничесоже гл(агол)ѥть иже извѣстно не вѣсть.

Σωκράτης ἠρωτήθη · πῶς ἂν δύναιτο ἀναμαρτήτως διαλέγεσθαι καὶ εἶπε · εἰ μηδὲν λέγοις, ὧν μὴ σαφῶς οἶσθα. (Sternbach, W. Stud. XI. 217, Nr. 482).

135.

Тажде рек'шѹ емѹ нѣкоторомѹ ѥко он'сица злѣ на те говорить. и да бїет' ме (у рукопису бїем' те), рече, не соуща тоу.

Σωκράτους · ἀπαγγείλαντός τινος αὐτῷ, ὅτι ὁ δεῖνά σε κακῶς λέγει · καὶ τυπτέτω με, ἔφη, μὴ παρ'όντα (Maximi l. c. 563). Пореди Sternbach, Wiener Studien X. 217, Nr. 222; Florileg. monacense Nr. 250.

136.

Тажде въпрошень быс(ть) · како оубо изрѣдно грады ѡкрьмлѥют се, реч(е) · аще граждане властемь повинѹют се, а власти закономь.

Овому одговара у другој половици овај грчки текст: *πῶς ἄριστα αἱ πόλεις διοικοῦντο; ἐὰν οἱ πολῖται τοῖς ἄρχουσι πείθωνται, οἱ δὲ ἄρχοντες τοῖς νόμοις* (Boissonade III. 473). Пореди у Ваксмута gnomol. byzant. Nr. 71.

137.

Тажде видѣвь некотораго множае хотѣща бесѣдовати неже слышати, рече · юноше, ес(ть)ство наше сего ради ѥдинь оубо ѥзыкь, двѣ же оуши дас(ть), да соугѹба их'же гл(агол)ѥм' слышимь·

Без увода главна садржина ове реченице гласи у грчкоме овако: *Γλῶσσαν μίαν τοῖς ἀνθρώποις ἡ φύσις δέδωκε, δύο δὲ ὦτα, ἵνα διπλασίονα ὧν λέγομεν παρ' ἑτέρων ἀκούωμεν* (Epicteti fragm. Nr. 142 ed. Gaisf.; Wachsmuth, gnom. byzant. Nr. 140).

138.

Тажде рече · законы паоучинамь соут(ь) под(о)бны. въ ѡнѣх' бо аще моуха или комарь въпадѣть, дръжимо ес(ть). аще ли что ѡт(ь) крѣпкїих(ь), разстрьгнѹвь избѣгаеть. сице и въ законѣх(ь) аще ли въпадѣть оубогь, оудрьжимь ес(ть) · аще ли богать, растрьгнѹвь оубѣгаеть.

Пореди ово: *Οἱ νόμοι τοῖς ἀραχνίοις ὅμοιοι · καὶ γὰρ ἐκεῖνα, ἐὰν μὲν ἐμπέσῃ τι κοῦφον καὶ ἀσθενές, στέγει · ἐὰν δὲ μεῖζον, διακόψαν δίχεται.* (Orelli I. 160, Nr. 12). Ближе у Боасонада III. 473: *ἐκείναις γὰρ ἂν ἐμπήσῃ μυῖα ἢ κώνωψ συνέχεται · ἐὰν δέ τι ἰσχυρῶν ἐμπέσῃ, ἀπορρῆξαν ἀποτρέχει.* Пореди још Excerpta Vindobonensia Nr. 3, гдје долази и друга половица компарације: *οὕτω καὶ δὲ εἰς τοὺς νόμους ἐὰν μὲν ἐμπέσῃ εὐτελής, συνέχεται · ἐὰν δὲ πλούσιος ἢ δυνατός, ἀποτρέχει.* Нешто опширније то исто код Ваксмута gnomologium byzantinum Nr. 67.

150.

Бои се єзыка жены бѣз'стоуд'нїе. *Φοβοῦ γλῶσσαν γυναικὸς ἀναιδεστάτης.*

Бои се заимьства и лихвы (и) тьщети. *Φοβοῦ δάνεια καὶ τόκους καὶ ζημίας.*

Бои се аще что сьдѣеши законшм(ь) соупротив'но. *Φοβοῦ ἐάν τι πράξῃς τῶν νόμων ἐνάντιον.*

Бои се завистливїихь соусѣдь. *Φοβοῦ ζηλοτύπους καὶ πονηροὺς γείτονας.*

Бои се шбичаи лоукавїихь лъже гл(агол)ющїихь. *Φοβοῦ ἤθη πονηρὰ τῶν ψευδηγόρων.*

Бои се пожелати тоужда имєнїа. *Φοβοῦ ἐπιθυμεῖσθαι ἀλλοτρίας ὑπάρξεως.*

Бои се гл(агол)ати безвремен'но и лъжесловити. *Φοβοῦ λαλεῖν ἀκαίρως καὶ ψευδηγορεῖν.*

Бои се стран'нїихь незнаемїихь вь домь вьводити. *Φοβοῦ ξένους ἀγνώστους εἰς οἶκον ἄγειν.*

Бои се вина пити вь пїаньство. *Φοβοῦ οἶνον καὶ φεῦγε πίνειν εἰς μέθην.*

Бои се сь блоудницами бесѣдовати, да не оумрѣши злѣ. *Φοβοῦ πόρναις ὁμιλεῖν μὴ θάνῃς κακῶς.*

Бои се льжно гл(агол)ати аще и ненавидиши кого. *Φοβοῦ ψευδηγορεῖν, κἂν μισῇς τινα.*

Бои се еже кражати и п'тиче коблюнїа. *Φοβοῦ ὡροσκοπῆσαι καὶ μαντικὰς ἐπαοιδίας.*

Пореди што је о грчким стиховима казано у Wiener Studien XI. 41–42.

151.

Радоуи се ш обличающїимь' те паче неже ли лыскающїимь. *Χαῖρε τοῖς ἐλέγχουσί σε μᾶλλον ἢ τοῖς κολακεύουσιν.* (Schenkl W. Stud. VIII. 280, Nr. 113, XI, 38, Nr. 147).

152.

Охоуждати и оукарати моужа прѣмоудра. . . . Овдје рукопис прекида, јер је испало више листова, на којима бијаше свршетак нашег флорилегија. Посљедња реченица гласи у грчкоме овако: *Ψέγειν ἄνδρα σοφὸν καὶ θεὸν ἴσον ἐστὶ ἁμάρτημα.*

C

ДОДАТАК ТРЕЋИ ИЗ БЕЧКОГА РУКОПИСА БР. 108.

Све што се у томе рукопису подудара с Драгољевијем зборником или с текстом биоградским, већ је штампано сприједа под бројевима куда пристаје. Остатак долази овдје. У том рукопису, који није раније писан него ли у XVI—XVII стољећу, долази наша грађа под овијем натписом:

Рѣчи избранїихь моужїи философь. Єдинь гл(агол)ь мног ж(е) разоумь имее, и на пол'зоу чатоущїимь и слы(ше)щимь.

У рукопису биоградском бр. 25: избран'нїи дрѣв'нїих(ь) мѹжїи. . . .

Послије овога натписа почиње одмах текст овако:

1.

Време и годь вьсакои вѣщи послѣднои и подсл'ньчнои. врѣме еже родити се, врѣме еже оумрѣти, врѣме еже плакати и врѣме еже смѣяти се, и просто еже рещи врѣме вьскои вѣщи.

Τοῖς πᾶσιν ὁ χρόνος καὶ καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι ὑπὸ τὸν οὐρανόν. καιρὸς τοῦ τεκεῖν καὶ καιρὸς τοῦ ἀποθανεῖν, . . . καιρὸς τοῦ κλαῦσαι καὶ καιρὸς τοῦ γελάσαι. . . Eccl. III. 1–4; *καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι* ib. 17.

У биоградском рукопису бр. 25: вещи подсль(нь)ч'нои.

2.

Больше два паче єдиного. горѣ єдиномоу на васакомоу мѣстоу. аще бо падет се, не имать вьздвизающаго.

11.

С(ы)не аще добаръ боудѣши, самь себе добаръ боудеши и (и)скрьнимь твоимь· аще ли з'ль боудѣши искрьнимь твоимь, самь почерьпеши (sic) зла.

Υἱὲ ἐὰν σοφὸς γένῃ, σεαυτῷ σοφὸς ἔσῃ καὶ τῷ πλησίον· ἐὰν δὲ κακὸς ἀποβῇς, μόνος ἀντλήσεις τὰ κακά (Prov. IX. 12). Antonii Melissa II. 13 p. 153.

У биоградском рукопису: добрь, почрьпеши.

12.

С(ы)нь бо моударь вѣселїть штца. сынь бо безоумань рѫгаеть се матери своеи.

Υἱὸς σοφὸς εὐφραίνει πατέρα, υἱὸς δὲ ἄφρων μυκτηρίζει μητέρα αὐτοῦ (Prov, XV. 20).

У биоградском рукопису 25: м8дрь, же безѹм'нь.

13.

Скрьбить штць ш с(ы)не ненаказание, сынь же разоумень вѣселить матерь своѭ.

Οὐκ εὐφραίνεται πατὴρ ἐφ' υἱῷ ἀπαιδεύτῳ, υἱὸς δὲ φρόνιμος εὐφραίνει μητέρα αὐτοῦ (Pr. XVII. 21).

14.

Скрьб(ь) (б)о и гнѣвь штцоу с(ы)нь безоумань, и срьдчнаа болѣзань рождьшои его.

Ὀργὴ πατρὶ υἱὸς ἄφρων καὶ ὀδύνη τῇ τεκούσῃ αὐτόν (Prov. XVII, 25. Antonii Melissa II. 14 p. 153),

У биоградском рукопису 25: без8мнь, у бечком: срьдчна и полѣзанъ.

15.

Послоушаи с(ы)не штца твоего, дь моударь боудѣши вь послѣднаа твоѣ.

Ἄκουε υἱὲ παιδείαν πατρός σου, ἵνα σοφὸς γένῃ ἐπ' ἐσχάτων σου (Prov. XIX. 20).

У биоградском рукопису: м8дрь.

16

Слиши с(ы)не штца рождашаго те и (не) неради ѣко састарѣ се мати твоѣ.

Ἄκουε υἱὲ πατρὸς τοῦ γεννήσαντός σε καὶ μὴ καταφρόνει ὅτι γεγήρακέ σου ἡ μήτηρ (Prov. XXIII. 22 Antonii Melissa II. 11. 151).

У биоградском рукопису 25: рождьшаго; оданле уметнуто не.

17.

Сыне оупокои рождьшихь те и м(о)л(и)тви ихь оупокоет'(т)е вь все д'ни живота твоего.

18.

Сынь рьзоумѣнь послоушливь штцоу, с(ы)нь же непослоусливь (sic) вь погибели ес(ть).

Друга се половица чита у Антонија II. 12 p. 152: *Υἱὸς ἀνήκοος ἐν ἀπωλείᾳ ἔσται.*

У биоградском рукопису 25: раз8м'нь, не посл8шливь, погибель.

19.

С(ы)не сь моудрѣишими тебе не сапираи се, съ крѣпчаишими тебе не бори се, ї' еже не можеши постигноути, не гони се.

Пореди ову изреку у Акиру: Син8 мои Ѩнадане, не движи са силними' себѣ брани, не виш' бо ча хоће на те двигн8ти.

Друга половица ове реченице долази у бечком рукопису сприједа, одмах послије броја 11 овако: и еже не можеши достигн8ти не по(дви)заи се.

У биоградском рукопису мјесто глагола не подвизаи се чита се: не посеѕаи се.

20.

Не сьпротивно гл(агол)и кь истине и о ненаказани своемь оустиди се.

Изрека премудрости Сирахове IV. 25, гледај ниже у додатку четвртом под бр. 25.

У биоградском рукопису: съпротиви се.

31.

Гледај ондје под бројем 72. У биоградском рукопису: чатьши.

32.

Гледај у другоме додатку бр. 2 У биоградском рукопису: безкнижнь, не нмѣен, книжныи

33.

Гледај у другом додатку бр. 3. У биоградском рукопису овако: на самон стрѣлѣ.

34.

Гледај у другом додатку бр. 4. У биоградском рукопису: зимно сль(нь)це, овогда грѣеть, овогда же стѹдит(ь)

35.

Гледај ондје под бројем 9. У биоградском рукопису: лъжь.

36.

Гледај ондје под бројем 10.

37.

Гледај ондје под бројем 11. У биоградском рукопису: кривѹ. крива.

38.

Гледај ондје под бројем 17. У биоградском рукопису: ѕмїю.

39.

Гледај ондје под бројем 23.

40.

Гледај у Драгољеву флорилегију бр. 94. У биоградском рукопису 25: жрьнов'нал не мелеть. нь жазлωмь.

41.

Гледај у другом додатку број 30.

42.

Гледај ондје под бројем 31.

43.

Гледај ондје под бројем 32 и 33.

44.

Гледај ондје под бројем 34.

45.

Гледај ондје под бројем 39.

46.

Гледај ондје под бројем 44.

47.

Гледај у првом додатку бр. 14—15.

48.

Гледај у Драгољеву флорилегију број 3.

С натписом: **Сїрахъ фїлософь**; тако и збиља читамо X, 2: **κατὰ τὸν κριτὴν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ οὕτως καὶ οἱ λειτουργοὶ αὐτοῦ. καὶ κατὰ τὸν ἡγούμενον τῆς πόλεως πάντες οἱ κατοικοῦντες αὐτήν.**

У биоградском рукопису: **людїє**. И ова реченица долази у 9-ој глави „Пчеле".

57.

Ц(а)ра кенаць не творит҄ мѹдра · оумь бо ц(а)рствоуеть.

К овому спада над ступцем натпис: **Плоутархь рече.**

Поредн овај грчки текст: **Βασιλέα φρόνησις οὐ διάδημα ποιεῖ · νοῦς γάρ ἐστιν ὁ ἄρχων** (Schenkl, Wiener Studien VIII. 266. Nr. 13. Antonii Melissa II. 1. p. 128, гдје се ближе нашему пријеводу чита: **Βασιλέα φρόνιμον τὸ διάδημα οὐ ποιεῖ.** Поредн у пошљедњем додатку I. 6.

58.

Димократь рече· Люто и горѣ егда злии над добрими владають и бѣзоумии над мѹдрими начелствоують.

Δεινὸν καὶ χαλεπώτατον τοὺς χείρους τῶν βελτιόνων ἄρχειν καὶ τοὺς ἀνοητέρους τοῖς φρονιμωτέροις προστάττειν (Maximi l. c. IX. p. 561).

У биоградском рукопису: **злыи ... владаеть, безоумныи . . начел'ствѹеть.** И ова изрека долази у „Пчели" гл. IX.

59.

Зло есть дати бѣсноующомоу ножь wстарь, нь горьше есть дати лоукавомоу начельство и власть.

Поредн ову изреку: ***Ἐπισφαλὲς μαινομένῳ δοῦναι μάχαιραν καὶ μοχθηρῷ δύναμιν*** (Antonii Melissa II. 2 p. 132, Maximi l. c. 9. p. 561).

У биоградском рукопису: **остръ, начел'ствовати.**

60.

Могѣнь (!) рѣче · Мнози вѣще зло приеше wт(ь) клевѣтникь неже ли wт(ь) ратникь.

Поредн ову грчку: ***Πολλοὶ γοῦν ἤδη μείζω κακὰ πεπόνθασιν ὑπὸ τῶν διαβολῶν ἢ τῶν πολεμίων*** (Ant. Melissa I. 53 p. 96). Присваја се некому Регину.

У биоградском рукопису: **Диогень**, тако се чита и у „Пчели" гл. X.

61.

За(а)т(о)оусть гл агол ѣть· ѩкоже wт ь) много wб'ьденїа раждает се wтокь и wт(ь) wтока wг'ница и wт(ь) тое сьмрьть · тако и wт(ь) того много богатаство бесамисльнииь шетание и безоумие прибываеть.

Ὥσπερ ἐξ ἀδηφαγίας μὲν γίνεται φλεγμονή, ἐκ δὲ φλεγμονῆς τίκτεται πυρετός, εἶτα θάνατος ἐκεῖθεν πολλάκις · οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ πλούτου ὑπερβολῆς ἀπόνοια γίνεται (Maximi l. c. p 568). У биоградском одломку Пчеле долази овај исти текст овако:

Ѩкоже wть многаа ыденїа раждает се wтокь и wть отока wгнь и wть wгнѧ сьмрьть · такожде и wть многа богатства несьмысльнымь безѹмїа и шетанїа прибывають.

У рукопису 25: **wть тою, много богатьства.**

62.

Грїгорїе ниски рѣче · Ч(ь)стнѣише е(ст)ь) мало нмѣти сь доброкь, неже ли много сь злокь.

Τὸ καλῶς ἔχειν ὀλίγα πολὺ τιμιώτερον τοῦ κακῶς ἔχειν πολλά (Maximi l. c. XII, p. 568, Antonii Melissa I. 51. p 62). У биоградском одломку Пчеле овако:

Чьстнѣе ѥсть мало имѣти сь добрꙋмь, неже ли много сь злꙋмь.

63.

На земли родих се нагь, паки под землю wтхождоу нагь, и что всоуе троуждаю се нага зрѣ кон'ца.

Ово носи натпис **Лоукїань рече**, у Максима XII p. 572 долази збиља дистих Лукијанов:

Γῆς ἐπέβην γυμνός, γυμνὸς δ' ὑπὸ γαῖαν ἄπειμι, καὶ τί μάτην μοχθῶ, γυμνὸν ὁρῶν τὸ τέλος.

71.

Ѩщѣ би богь послоушаль молитви въсакого чл(овѣ)ка и испльнѣлъ прошенїа ихъ, то погибль би вь родь чл(овѣ)чь. мнози бо дроугь за дроуга за зло молѣть. С приписаним са стране: Єпїкырь рече.

У биоградском рукопису: испльнил, молет се. Ова реченица Епикурова долази у XIV глави „Пчеле“ (Maximi l. c. 578): *Εἰ ταῖς τῶν ἀνθρώπων εὐχαῖς ὁ θεὸς κατηκολούθει, θᾶττον ἂν ἀπόλοιτο πάντες ἄνθρωποι, συνεχῶς πολλὰ καὶ χαλεπὰ κατ' ἀλλήλων εὐχόμενοι.* Јоште ближе него ли грчкому оригиналу стоји наш текст словенскому пријеводу, који се сачувао у руској „Пчели“.

72.

Иаковь рече · иже словомь не съгрѣшить, сь прѣмоудрь моужь.

Посл. Јак. III. 2: *Εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει, οὗτος τέλειος ἀνήρ.*

Долази у 15-ој глави „Пчеле“.

73.

Ꙋчен оучи и деломь и нравшмъ а не словомь тьчїю · оучен бо словомь и не и дѣломь сь хромь есть.

Овамо спада приписак са стране листа: богословь рече.

У биоградском рукопису састављена је ова реченица с предњом те додан натпис: Іакшвь богословь. У „Пчели“ долази у гл. 15-ој ова реченица, и ту је ближе нашему тексту словенски пријевод руске „Пчеле“, него ли грчки текст.

74.

Исидорь фїлшсофь рѣче · Добродѣтѣл'но житие чисто и безь оучителства оучить чл(овѣ)ка. а иже и словомь и житиемъ и дѣломь оучить, сь фїлшсофь ес(ть).

У биоградском рукопису: Исїдороко.

Ово је из 15-те главе „Пчеле“. Грчки текст (по париском рукопису 1169 f. 93) гласи овако: *Ἰσιδώρου. Βίος ἄνευ λόγου μᾶλλον ὠφελεῖν πέφυκεν ἢ λόγος ἄνευ βίου. ὁ μὲν γὰρ καὶ σιγῶν ὠφελεῖ, ὁ δὲ βοῶν ἐνοχλεῖ. οἱ δὲ καὶ βίος καὶ λόγος συνδράμοιεν, φιλοσοφίας ἁπάσης ἀποτελοῦσιν ἄγαλμα.*

Види се да је наш текст као скраћен.

75

Сократь реч(е) · Лоукавоу чл(овѣ)коу нѣ помагаи на соудоу ни же при се ѡ нѣмь, мнет бо те люди и тебе такова быти ꙗковь же и ѡ немьже приши се.

У биоградском рукопису: мнѣт' бо то. Ово је изрека Исократова (у „Пчели“ гл. 16): *Μηδενὶ πονηρῷ πράγματι* (но у словенском пријеводу стоји: чловѣкоу). *μήτε παρίστασο μήτε συνηγόρει. δόξεις γὰρ καὶ αὐτὸς τοιαῦτα πράττειν, εἰ τοῖς ἄλλοις πράττουσι βοηθεῖς* (Maximi l. c. 581).

76.

Златооусть. Разоумень моужь есть иже ни при радости грьдит се ни при печали скрьбит се.

У биоградском рукопису: разꙋмнь. У 18-ој глави „Пчеле“ говори се то исто о крмникоу: се есть разоумныи кормьникь, иже ни при радости гордить ни при печали оуничиживаеть сѧ.

У грчком гласи то по парискому рукопису овако: *Οὗτός ἐστιν νοήμων κυβερνήτης ὁ ἐστοχασμένος τῆς ὑποκειμένης φύσεως. . μήτε ἐπαιρόμενος ἐν ταῖς ἐπιτυχίαις μήτε καταπίπτων ἐν ταῖς συμφοραῖς.*

77.

Б(о)гословь. Єгда видиши грѣшна моужа вь много богатьствѣ и покои живоуща, проплачи над нимь, мьчь бо б(о)жи ѡстрит се на нь.

Подобна је мисао: *Ὅταν ἴδῃς πονηρὸν εἰς ὕψος φερόμενον, τούτου τὴν πτῶσιν εὐθὺς προσδόκα · ἐπαίρεται γὰρ μεῖζον, ἵνα καὶ μεῖζον πέσῃ* (Schenkl, Florilegia duo Nr. 82), но још је ближе нашему тексту ово: *Θρήνει τὸν ἁμαρτωλὸν εὐθυνοῦντα · τὸ ξίφος γὰρ αὐτῷ τῆς δίκης ἐπιτείνεται* (Maximi l. c. XVIII. p. 588).

У биоградском рукопису нема натписа богословь.

К овој или пређашњој сентенцији спада на врху странице натпис: **Єѵкстїє рѣчє.**

У биоградском рукопису има са стране: **клѣ(ѡ)страта.**

Поредн овај грчки текст: ***Ἀνάχαρσις εἶπε, κιρναμένου κρατῆρος ἐφεστίου τὸν μὲν πρῶτον ὑγείας πίνεσθαι, τὸν δεύτερον ἡδονῆς τὸν δὲ τρίτον ὕβρεως, τὸν δὲ τελευταῖον μανίας*** (Antonii Melissa I. 41, Maximi l. c. 30. p. 618.).

87.

Бьсака пїаница облѣчет' се въ рьзд(ра)наа [риза], сицѣ и бьсакь саньливь.

У биоградском рукопису нема ријечи **риза**, даље ондје пише: **басак сьнливь.**

Овамо спада са стране написана ријеч **Соломонъ**, јер је збиља изрека из Соломуна: ***Πᾶς μέθυσος καὶ πορνοκόπος ἐνδύσεται διερρηγμένα*** (Antonii Melissa I. 41 p. 80) Prov. 23. 21; али додатка о сањљиву нема ни у грчком тексту ни у словенском пријеводу „Пчеле“.

88.

Бьсака пїаница подобна есть трьлици.

Рукопис каже да је ова изрека из Сираха.

У биоградском рукопису пише: **подобань.**

89.

Николиже не казноси себе да некогда падѣши и принесеши безчестїе себе и своимь. мрьзостно бо ес(ть) высокооумие прѣд богомь.

Μὴ ἐξύψου σεαυτόν, ἵνα μὴ πέσῃς καὶ ἐπαγάγῃς τῇ ψυχῇ σου ἀτιμίαν... Μισητὴ ἔναντι κυρίου ἡ κενοδοξία (Antonii Melissa II. 74, p. 229.Maximi l. c. 34, p 633.).

У биоградском рукопису: **никогда же не възноси, безчьстїе, прѣд господомь.**

90.

Тать ненавидить слоун'ца (!) и грьдѣливь хоулить смѣренаго и кроткаго.

У рукопису се каже, да је ово изрекао **Соломонъ**, а није него Јован Љествичник: ***Βδελύττεται ἥλιον κλέπτης, ὑπερήφανος δὲ πραεῖς ἐξουδενεῖ*** (Antonii Melissa II. 74 p. 230. Maximi l. c. 34. p. 624).

У биоградском рукопису нема натписа а пише: **слнца.**

91.

Оутврьждаеи се на лажахь сь оубо пасѣт се вѣтри.

У биоградском рукопису: **пасет ветрїа!**

Ὃς ἐρείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν, οὗτος ποιμανεῖ ἀνέμους (Prov. X. 4, Antonii Melissa I. 22 p. 43. Maximi l. c. 35. p. 624).

92.

Истїна едина ес(ть) а лажа многоѡбразна ес(ть).

У биоградском рукопису: **льжа,** другога **есть** нема.

Τὸ μὲν ἀληθὲς ἕν, τὸ δὲ ψεῦδος πολυσχιδές (Maximi l. c. 35, p. 625).

93.

Иже хощеть хвалимь бити да оучиѣ се и инехь хвалити, и тѣхь хвалоу приимеши ты.

Овамо ће спадати натпис: **Плѹтрах' рече,** којега у биоградском рукопису нема, али у „Пчели“ долази ова реченица с именом Мосхиона (у глави 36-ој, код Максима 43-ој р. 639): ***Εἰ θέλεις καλῶς ἀκούειν, μάνθανε καλῶς λέγειν . . καὶ οὕτω καρπώσῃ τὸ καλῶς ἀκούειν.***

94.

Аще слави желаеши и лубиши (!) на(д) многими владати, боуди кроткь, моудрь, чисть и оумомь здравь, трьпеливь по бл(а)гочастии. тако бо и себе спасеши и послоушающих' тебе. . .

У биоградском рукопису на другом мјесту поплачи.

Ἐπὶ νεκρῷ κλαῦσον, ἐξέλιπε γὰρ φῶς· καὶ ἐπὶ μωρῷ κλαῦσον, ἐξέλιπε γὰρ σύνεσις (Sirach XII. 9).

Безоумноу и лоукавоу чловѣкоу больше съмрьть неже ли зль животь.

Τοῦ δὲ μωροῦ ὑπὲρ θάνατον ἡ ζωὴ πονηρά (Sirach XXII. 11).

У биоградском рукопису: **животь зль.**

Сѣтованіе и плачь мрьтвцоу ·з҃· дни а нечастивомоу и безоумномоу вьсѣ дни живота его скрьбь и плачь.

Πένθος νεκροῦ ἑπτὰ ἡμέραι, μωροῦ δὲ καὶ ἀσεβοῦς πᾶσαι αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς αὐτοῦ (Sirach XXII. 10).

У биоградском рукопису: **нечьстивомѹ.**

Сь завистлива и лоукава чловѣка (sic) **не оумножаи словѣса, прекращаеть бо правие глаголи на свое лоукавство.**

Μετὰ ἄφρονος μὴ πληθύνῃς λόγον.... (ib. 11).

Оуклони се оть нѥго и обрѣщеши покои.

Ἔκλινον ἀπ᾽ αὐτοῦ καὶ εὑρήσεις ἀνάπαυσιν (ib. 11).

Послоушаи менѣ чѧдо и не оуничижи моѩ словѣса и на послѣдакь обрѣщеши ихь предь собою.

Ἄκουσόν μου, τέκνον, καὶ μὴ ἐξουδενώσῃς με καὶ ἐπ᾽ ἐσχάτῳ εὑρήσεις τοὺς λόγους μου (Sirach XXXIV. 22).

Вь вине не моужаи се, мнозѣхь бо погоуби вино.

Ἐν οἴνῳ μὴ ἀνδρίζου, πολλοὺς γὰρ ἀπώλεσεν ὁ οἶνος (ib. 25).

Огнь искоушаеть железо и срдце искоушаеть вино (sic) **вь сварѣ грьдыхь.**

Κάμινος δοκιμάζει στόμωμα ἐν βαφῇ οὕτως οἶνος καρδίας ἐν μάχῃ ὑπερηφάνων (ib. 26).

У биоградском рукопису: **вино.**

Рав'но чловѣчю животоу вино, аще пїеши его вь мероу.

Ἐπίσον ζωῆς οἶνος ἀνθρώπῳ, ἐὰν πίνῃς αὐτὸν μέτρῳ (ib. 27).

У биоградском рукопису: **чл(овѣ)коу животь вино.**

Гор'кь животь оумалоущомоу се виномь· сие бо на вѣселие чловѣкомь данно есть, а не на оудавлѣніе.

Τίς ζωὴ ἐλασσουμένῳ οἴνῳ; καὶ αὐτὸς ἔκτισται εἰς εὐφροσύνην ἀνθρώποις (ib).

Вино вь мѣре здравие тѣлоу, вино без мѣре горесть доушы.

Ἀγαλλίαμα καρδίας καὶ εὐφροσύνης ψυχῆς οἶνος πινόμενος ἐν καιρῷ αὐτάρκης, πικρία ψυχῆς οἶνος πινόμενος πολύς (ib. 28–29).

Пријевод ове пошљедње реченице као да је имао другачији оригинал пред собом. Биогр. рукопис пише: **вь мѣрѹ.**

101.

Прїатель лоукавь вь вѣселїи дроужїны радоует' се а вь врѣме скр'би далече крїет' се.

Пореди ову изреку Сирахову VI. 9: *καὶ ἔστι φίλος κοινωνὸς τραπεζῶν, καὶ οὐ μὴ παραμείνῃ ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου.*

102.

Благое благїмь и благїхь ради създан'но бысть прьвее· такожде и зло злїмь и злихь ради оуготова се

Ово је нешто прерађена изрека Сирахова XXXIX 25:

Ἀγαθὰ τοῖς ἀγαθοῖς ἔκτισται ἀπ᾽ ἀρχῆς, οὕτως καὶ ἁμαρτωλοῖς κακά.

103.

Вьсе еже оть землоу (sic) **вь землоу поидемь** (читај: **поидеть**).

У биогр. рукопису: **оть землѥ**, даље: **пакы поидеть и оть свѣтства вь тлѣнїе.**

Ово је из премудрости Сирахове XL. 11:

Πάντα ὅσα ἀπὸ γῆς εἰς γῆν ἀναστρέφει

Овдје прекида текст биоградског рукописа бр. 25.

D.

ДОДАТАК ЧЕТВРТИ.

Из биоградског Хаџи-Јорданова рукописа бр. 312.

Што има љетописне грађе у томе рукопису, то је наштампао г. Љ. Стојановић у XIII-ој књизи загребачкијех „Starina". Прегледајући тај исти рукопис мој пријатељ г. Ђ. С. Ђорђевић, нађе недавно у њему још нешто текстова, који пристају у наш зборник. То су у првој половици мудре изреке Исуса Сирахова, али нијесу ни све ни према грчкоме поређају, већ је ово неки извод из грчкога текста, у којему се није гледало на ред изрека грчког извора. Сва је прилика, да је овака антологија из Исуса Сираха израђена већ у византијској литератури, а Словенину допаде тек задатак, да оно преведе. За доказ може се навести, да већ у руском зборнику од године 1076 има сличан извод из премудрости Сирахове. —

У нашем пријеводу озаглављен је текст овако:

Ѿ поѹченїа и прѣмоудрости Ісоѹса с(ы)на Сѵрахѡва.

1.

Чѧдо ѿ юности своѥ съвєри сєбѣ наказанїє и даже до сѣдинь обрєщєши бл(а)г(о)д(а)ть.

Τέκνον, ἐκ νεότητός σου ἐπίλεξαι παιδείαν καὶ ἕως πολιῶν εὑρήσεις σοφίαν. VI. 17. Наш пријевод предполаже читање *χάριν* мј. *σοφίαν*, па тако се збиља у неким рукописима чита. Гледај Libri apocryphi veteris testamenti ed. O. F. Fritzsche, стр. 401.

У пријеводу 1076 године читамо: моѹдрость. Гледај у додатку трећем под бр. 24.

2.

Въ дѣланїи его мало потроудиши сє и въскорѣ с'нѣси бл(а)гїє плоды его.

Ово је друга половица грчке изреке VI. 18, која гласи овако: *Ἐν γὰρ τῇ ἐργασίᾳ αὐτῆς ὀλίγον κοπιάσεις καὶ ταχὺ φάγεσαι τῶν γεννημάτων αὐτῆς.* У зборнику 1076 г: отъ житъ ѥѩ благаѩ. Гледај у додатку трећем под бр. 24.

3.

Въ множ'ствѣ състарєв'шихъ' сє стани, и аще кто прѣмоудрь, семоу поклони сє.

Ἐν πλήθει πρεσβυτέρων στῆθι, καὶ τίς σοφός, αὐτῷ προσκολλήθητι. VI. 33. Изборник 1076: старьць и на крају: къ томоу сѧ лѣпи.

4.

И въсакоу б(о)ж(ь)ственоую повѣсть оуслышати въсхощи, и прит'че пользнїє да не оутает' се тебѣ. —

Πᾶσαν διήγησιν θείαν θέλε ἀκροᾶσθαι καὶ παροιμίαι συνέσεως μὴ ἐκφευγέτωσάν σε. VI. 34. Изборник 1076: притъчѧ разоума не оубѣжить тебе.

5.

Аще вид(и)ши разоумна, оутрънєвай къ нємоу, и стопы нѡгъ твоих(ь) да ѡтирають степены двєрєи домоу єго.

Ἐὰν ἴδῃς συνετόν, ὄρθριζε πρὸς αὐτόν, καὶ βαθμοὺς θυρῶν αὐτοῦ ἐκτριβέτω ὁ πούς σου. VI. 35. Ово исто долази такођер у додатку трећем, под бр. 25. Изборник 1076: оузьриши разоумьна . . . да сътрєть нога твоꙗ.

6.

И въ заповѣдѣхъ єго поѹчаи се въсєгда.

17.

Раба ѡскрьблиема не ѡтвраштаи се, и не прѣзираи чл(овѣ)ка ништа.

'Ικέτην θλιβόμενον μὴ ἀπαναίνου, καὶ μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ πτωχοῦ. IV, 4. Преводилац је *ἱκέτην* прочитао *οἰκέτην*.

18.

Приклони ништомоу оухо твое и вѣштаи емоу мирно сь кротостїю.

Κλῖνον πτωχῷ τὸ οὖς σου, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ εἰρηνικὰ ἐν πραΰτητι. IV. 8.

19.

Боуди сиримъ ꙗко ѡ(ть)ць и въ мѣсто с(ы)на м(а)тери их(ь) · и боудеши с(ы)нъ вышнѣго.

Γίνου ὀρφανοῖς ὡς πατὴρ καὶ ἀντὶ ἀνδρὸς τῇ μητρὶ αὐτῶν · καὶ ἔσῃ ὡς υἱὸς ὑψίστου. IV. 10.

20.

Чедо боуди скорь кь оуслышанїю и сь дльготрьпѣнїемь провѣштаваи ѡтвѣтъ.

Γίνου ταχὺς ἐν ἀκροάσει σου καὶ ἐν μακροθυμίᾳ φθέγγου ἀπόκρισιν. V. 11. Изборник 1076: **въ послоушании . . . . . отъвѣштаи.**

21.

Не даждь мѣсто чл(овѣ)коу клети те хотештоу · кльноуштоу же те вмоу вь горести доуше своее, негли моленїе его оуслышитъ сьтворивы его.

Овдје су састављене у једно друга половица једнога и прва другога стиха: *Καὶ μὴ δῷς τόπον ἀνθρώπῳ καταράσασθαί σε* (IV. 4). *Καταρωμένου γάρ σε ἐν πικρίᾳ ψυχῆς αὐτοῦ, τῆς δεήσεως αὐτοῦ ἐπακούσεται ὁ ποιήσας αὐτόν.* (IV. 6).

22.

Да не оустыдиши се исповѣдати се о грѣсѣх(ь) своих(ъ), ꙗко да не посрамиши се вь вѣкы.

Μὴ αἰσχυνθῇς ὁμολογῆσαι ἐφ' ἁμαρτίαις σου, друга половица стиха у грчком тексту гласи овако: *καὶ μὴ βιάζου ῥοῦν ποταμοῦ*. IV. 26; а по нашему тексту било би овако; *ἵνα μὴ ἐντραπῇς εἰς αἰῶνα*. Изборник 1076: **не постыди сѧ исповѣдати грѣхъı своѩ.**

23.

Чедо сьгрѣшиль еси, не приложи к томоу, и о прѣдварившїихъ помоли се.

Τέκνον, ἥμαρτες, μὴ προσθῇς μηκέτι, καὶ περὶ τῶν προτέρων σου δεήθητι. XXI. 1.

24.

И ꙗкоже ѡт(ь) лица ꙃмїина бѣжи ѿ грѣха · оубикает бо не тѣлеса, нь д(оу)ше чловѣчьскые.

Ὡς ἀπὸ προσώπου ὄφεως φεῦγε ἀπὸ ἁμαρτίας· даље у грчкоме тексту другојачије *ὀδόντες λέοντος οἱ ὀδόντες αὐτῆς, ἀναιροῦντες ψυχὰς ἀνθρώπων.* XXI. 2.

25.

Не сьпротивь гл(аго)ли кь истинѣ ни вь чесом' же · и о ненаказанїи твоемъ срамлꙗи се.

Μὴ ἀντίλεγε τῇ ἀληθείᾳ καὶ περὶ τῆς ἀπαιδευσίας σου ἐντράπηθι. IV. 24. Према словенском пријеводу има и у грчком: *ἀληθείᾳ κατὰ μηδὲ ἕν*, у некојим рукописима. Пор. Fritzsche libri apocryphi vet. test. p. 397 Изб. 1076: **не прѣрѣкоуи противоу....** Гледај у додатку трећем бр. 20.

26.

Слава и бесчьстїе кь гла(голан)їи, и ѥзыкь чл(овѣ)коу паденїе емоу.

Δόξα καὶ ἀτιμία ἐν λαλιᾷ, καὶ γλῶσσα ἀνθρώπου πτῶσις αὐτῷ Гледај у додатку трећем под бројевима 22 и 22-а. Изб. 1076: **въ бесѣдѣ.**

36.

Да не ѡскрьбиши и озлобиши раба дѣлающа, ни же наемника дающаго д(оу)шоу свою.

Μὴ κακώσῃς οἰκέτην ἐργαζόμενον ἐν ἀληθείᾳ, μηδὲ μίσθιον διδόντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ VII. 20. Изборник 1076: не озълоби.

37.

Раба разоумна да възлюбитъ д(оу)ша твоа и да не лишиши его свобожденїа.

Οἰκέτην συνετὸν ἀγαπάτω σου ἡ ψυχή, μὴ στερήσῃς αὐτὸν ἐλευθερίας. VII. 21. Изборник 1076: разоумнка, свободы.

38.

Въ в'сѣх(ь) словѣсех(ь) твоихъ поминаи послѣдниа твоа, и въ вѣкы не сьгрѣшиши.

Ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις σου μιμνήσκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐχ ἁμαρτήσεις. VII. 36.

39.

Не ратѹи се сь силнѣишими(ь) тебѣ, да некогда въпадеши въ роуцѣ его.

Μὴ διαμάχου μετὰ ἀνθρώπου δυνάστου, μήποτε ἐμπέσῃς εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ. VIII. 1. Изборник 1076: не свари сѧ сь человѣкъмь сильнъмь, еда како.

40.

Сь ненаказанными(ь) не наиграваи, да не ѡбесчьстет' се прѣродителие твои.

Μὴ πρόσπαιζε ἀπαιδεύτῳ, ἵνα μὴ ἀτιμάζωνται οἱ πρόγονοί σου. VIII 4. Изборник 1076: да не приимоуть бесчьстиа прадѣди твои.

41.

Не соуди се сь соудїею · по волы бо своеи соудить себѣ.

Μὴ δικάζου μετὰ κριτοῦ, κατὰ γὰρ τὴν δόξαν αὐτοῦ κρινοῦσιν αὐτῷ. VIII. 14.

42.

Мнѡгыих(ь) бо погоуби злато и ср(ь)дьца ц(а)ремъ оуклони и на се надѣюще се падоше.

Ово је друга половица цијеле реченице: *πολλοὺς γὰρ ἀπώλεσε τὸ χρυσίον, καὶ καρδίας βασιλέων ἐξέκλινε,* (VIII. 2), а за крај словенскога текста немам грчке потврде. Изб. 1076: оубило ѥсть.. оуклонило.

43.

Чедо ѡ(ть) вьсее д(оу)ше твоее оустыди се г(оспод)а и свещенникѡм(ь) его сьбран се.

Ἐν ὅλῃ ψυχῇ σου εὐλαβοῦ τὸν κύριον καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ θαύμαζε. VII. 29. Изборник 1076: Вьсею доушею своею работаи господеви, и ѥрѣомъ ѥго покарѧи сѧ.

44.

Нищомоу простри роукѹ твою, ꙗко да сьврьшит се бл(аго)с(ло)венїе твое.

Καὶ πτωχῷ ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου, ἵνα τελειωθῇ ἡ εὐλογία σου. VII. 32.

45.

Сь безоумнїим(ь) не сьвѣщаваи и прѣд(ь) тоуждимь да не сътвориши ничтоже ськръвенно.

Μετὰ μωροῦ μὴ συμβουλεύου (VIII. 17) · *ἐνώπιον ἀλλοτρίου μὴ ποιήσῃς κρυπτὸν* (VIII. 18) — два комада цјелине. Изб. 1076: съ оуродивыимъ свѣта не твори . . не сътвори ничтоже таина.

46.

Сь прѣмоудрїимь сьвѣтоуи, и боудеть повѣсть твоа въ законѣ вышнѧго.

Μετὰ συνετῶν ἔστω ὁ διαλογισμός σου, καὶ πᾶσα διήγησίς σου ἐν νόμῳ ὑψίστου. IX. 15. Изб. 1076: съ моудрыими съвѣщаваи.

Εὖ ποίησον εὐσεβεῖ καὶ εὑρήσεις ἀνταπόδομα, καὶ εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ὑψίστου, XII. 2. Изборник 1076: благовѣрьномоу.

57.

Прикасаяи се смолѣ wскврьнит' се · и прикасаяи се грьдомоу, оуподобит се емоу.

Ὁ ἁπτόμενος πίσσης μολυνθήσεται, καὶ ὁ κοινωνῶν ὑπερηφάνῳ ὁμοιωθήσεται αὐτῷ. XIII. 1.

58.

Тежесть паче себе да не възмѣши, и крѣпчаишомоу тебѣ не приоб'щаи се.

Βάρος ὑπὲρ σὲ μὴ ἄρῃς, καὶ ἰσχυροτέρῳ σου καὶ πλουσιωτέρῳ μὴ κοινώνει XIII. 2. Изборник 1076: Беремене . . въздвижи и съ крѣплѣишимь себе и съ богатѣишиимь себе·

59.

Заие въз'гл(агол)юеши, и речеть · кто ты еси; и въ с'нѣдѣх(ь) твоих(ь) wбесчьстить те.

Ово је крња половица опширније цјелине из XIII. 6—7: *Λαλήσει σοι καλὰ καὶ ἐρεῖ · τίς ἡ χρεία σου; καὶ αἰσχυνεῖ σε ἐν τοῖς βρώμασιν αὐτοῦ.* Изборник 1076: възглаголеть ти добрѣ и речеть ти· ѥ ли чьто трѣбѣ; и посрамить тѧ борошьнъмь своимь.

60.

Богати неправдова и сьмоути се · сьгрѣшив'шоу же емоу, миwѕи застоупници. нищи неправдованъ бысть и запрѣтише емоу. сьгрѣши, и оустрашив'ше пороугаше се емоу.

И ово је састављено из разнијех дијелова: *Πλούσιος ἠδίκησε* (XIII. 3), *πλούσιος σαλευόμενος* (XIII. 20), *πλουσίου σφαλέντος, πολλοὶ ἀντιλήπτορες* (XIII. 21). *πτωχὸς ἠδίκηται* (XIII 3) *καὶ προσεπετίμησαν αὐτῷ* (XIII. 21). За конац немам потврде.

Изб. 1076: обидоу сътворивъ . . колѣблѧ сѧ . . оубогъи же съблазни сѧ и приирѣтишѧ ѥмоу.

61.

Богати вьзгл(агол)а, и вьси оумльчаше · и нищи прогл(агол)а, и рекоше · кто е(ть) сь; възглагола прѣмоудрwс(ть) и не дас(ть) се ем мѣсто.

Πλούσιος ἐλάλησε καὶ πάντες ἐσίγησαν . . . πτωχὸς ἐλάλησε καὶ εἶπαν · τίς οὗτος (XIII. 22). *ἐφθέγξατο σύνεσιν καὶ οὐκ ἐδόθη αὐτῷ τόπος* (XIII. 21). Изб 1076: оумлъкошѧ, оубогыи възглагола . . . чьто сь ѥсть. извѣштa разоумъ и не дашѧ ѥмѹ мѣста.

62.

Бл(а)го богатьство, въ нем'же нѣс(ть) грѣха и лоукава нище . . . (четири листа искинута).

Ἀγαθὸς ὁ πλοῦτος ᾧ μή ἐστιν ἁμαρτία · καὶ πονηρὰ ἡ πτωχεία ἐν στόματι ἀσεβοῦς. XIII. 23. Изборник 1076: добро ѥсть б.

63.

Нови лист рукописа свршава овијем ријечма једну реченицу:

. . . . . . стемъ плодъ ее.

Како се види, ово је свршетак грчке изреке: *μικρὰ ἐν πετεινοῖς ἡ μέλισσα, καὶ ἀρχὴ γλυκασμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς.* XI. 3.

64.

По наставникоу града и живоущеи въ немь.

И ово је одломак цјелине: *καὶ κατὰ τὸν ἡγούμενον τῆς πόλεως πάντες οἱ κατοικοῦντες αὐτήν.* X. 2.

65.

Призиваюшомоу те силнѣишомѹ оустран'ствоуе се биван, и миwжае призовет' те. неравнослов'ствоуи же съ ним(ь), яко съ паденїемъ ходиши.

75.

С(ы)ноу сътвори оустомъ своим(ь) двєръ и заклєпъ, и словєсєм(ь) своим(ь) мѣрило и оуставъ.

У грчком је тексту ред реченица наопако: *καὶ τοῖς λόγοις σου ποίησον ζυγὸν καὶ σταθμὸν, καὶ τῷ στόματί σου ποίησον θύραν καὶ μοχλόν.* XXVIII. 25.

76.

Блажєнь ѡбрѣтыи разоумъ и проповѣдоуєи въ оуши слышєщїихъ.

Μακάριος ὃς εὗρε φρόνησιν καὶ ὁ διηγούμενος εἰς ὦτα ἀκουόντων. XXV. 9.

77.

Ѩко вєлєи обрѣтїи прѣмоудрωс(ть), нъ нѣс(ть) болши боєщаго сє б(ог)а.

Ὡς μέγας ὁ εὑρὼν σοφίαν, ἀλλ᾽ οὐκ ἔστιν ὑπὲρ τὸν φοβούμενον τὸν κύριον. XXV. 10.

78.

Блажєнъ ижє нє поплъзє сє взыкомъ своимь и нє поработивъ нєдос(то)инѣншомѹ сєбє.

(*Μακάριος*) *ὃς ἐν γλώσσῃ οὐκ ὠλίσθησε, καὶ ὃς οὐκ ἐδούλευσεν ἀναξίῳ αὐτοῦ.* XXV. 8.

79.

Трєхъ възнєнавидѣ д(оу)ша моа и отєготи сє животом(ь) ихъ · оубога грьдєлива и богата лъжива и стара блоудлива и оумънюна разоумωм(ь).

Τρία δὲ εἴδη ἐμίσησεν ἡ ψυχή μου καὶ προσώχθισα σφόδρα τῇ ζωῇ αὐτῶν · πτωχὸν ὑπερήφανον καὶ πλούσιον ψεύστην, γέροντα μοιχὸν ἐλαττούμενον συνέσει. XXV. 2. Гледај пријевод овога стиха у тексту од г. 1076-е, код Шимановскога 034, и такођер више у додатку трећем под бр. 97.

80.

Клєтвою и имєнємъ б(о)жїимъ да нє въобычаиши взыкь и оуста своа.

У грчком нешто мало другачије: *Ὅρκῳ μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου καὶ ὀνομασίᾳ τοῦ ἁγίου μὴ συνεθισθῇς.* XXIII. 9.

81.

Чл(овѣ)къ бо многоклєтовъ испльнит' сє бєзаконїа, и ѿ домоу єго нє ѿимєт сє злоба.

Ἀνὴρ πολύορκος πλησθήσεται ἀνομίας, καὶ οὐκ ἀποστήσεται ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτοῦ μάστιξ. XXIII. 11. Изб. 1076: чєловѣкъ кльныи сѧ мъного испльнить сѧ . . . рана.

82.

С(ы)ноу да нє прѣвратиши соудъ нищаго на соудѣ єго, и ѿ вьсакого соуда нєправєдна ѿстоупи и нєповиннаго и правєднаго да нє оубиєши · икω мъзда ωслѣплиєтъ ωчи зрєщїих(ь) и погоублиєтъ права.

83.

Чєдо въ правдоу соуди ближнюмоу своємоу и да нє поидєши льстїю въ взыцѣ твоємъ, и зємлѧ потрєсєт сє ѿ кръвє ближнєго твоєго.

84.

С(ы)ноу дѣлωм(ь) и словωм(ь) почитаи рождьшїих тє, ико да прїидєт' ти бл(аго)с(ло)вєнїє ѿ них(ь).

Ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ τίμα τὸν πατέρα σου, ἵνα ἐπέλθῃ σοι εὐλογία παρ᾽ αὐτοῦ. III. 8 Преводилац узе рождьшїихъ тє на мјесто грчког текста: *τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα σου*, како се чита у неким рукописима, који и у другом стиху пишу *αὐτῶν*. Већ у стиху 7 стојаше: *τοῖς γεννήσασιν*. Изб. 1076: чьти отьца своєго, да наидєтъ ти бл(а)гословлєниє отъ нєго.

Πορνεία γυναικὸς ἐν μετεωρισμοῖς ὀφθαλμῶν καὶ ἐν τοῖς βλεφάροις αὐτῆς γνωσθήσεται. XXVI. 9.

93.

Д(оу)ша бо горещїа ꙗко огнь распалаѥмъ не оугаснетъ, дондеже поглътитъ приближенїе· и чл(овѣ)къ блоудникъ въ тѣлеси плъти своее не прѣстанетъ, дондеже раждежетъ ѡгнь.

Ψυχὴ θερμὴ ὡς πῦρ καιόμενον οὐ μὴ σβεσθῇ ἕως ἂν καταποθῇ· ἄνθρωπος πόρνος ἐν σώματι σαρκὸς αὐτοῦ οὐ μὴ παύσηται, ἕως ἂν ἐκκαύσῃ πῦρ. XXIII. 16.

94.

Чл(овѣ)къ прѣходе ѿ одра своего и гл(агол)ѥ въ д(оу)ши своеи· тъма окрьстъ мене и стѣни ме покрываютъ и кто ме зритъ; и очи чл(овѣ)коу страхъ его и не вѣстъ ꙗко очи г(оспод)нѥ тъмами тъмъ соугоубо сл(ъ)н(ь)ца свѣтлѣишїи, и снимъ образомъ приношаетъ на се гнѣвъ.

Ἄνθρωπος παραβαίνων ἀπὸ τῆς κλίνης αὐτοῦ λέγων ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ... σκότος κύκλῳ μου καὶ οἱ τοῖχοί με καλύπτουσι, τίς με ὁρᾷ; (XXIII. 18) ... *καὶ ὀφθαλμοὶ ἀνθρώπων ὁ φόβος αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔγνω ὅτι ὀφθαλμοὶ κυρίου μυριοπλασίως ἡλίου φωτεινότεροι* (XXIII. 19). Конца нема у томе облику, већ XXIII. 16. додави нешто сродно: *καὶ τὸ τρίτον ἐπάξει ὀργήν.* Изборник 1076: слазл.. стѣны застоꙗть мѧ.. не разоумѣ.. тьмами ѥсте свѣтьлѣише.

95.

Стоудъ о(ть)цоу с(ы)нъ ненаказанъ, дьщи же разоумна наслѣд'ствоуетъ моужа своего· о(ть)ца же и моужа посрамитъ бестоуднаа.

Αἰσχύνη πατρὸς ἐν γεννήσει ἀπαιδεύτου, (XXII. 3), *θυγάτηρ φρονίμη κληρονομήσει ἄνδρα αὐτῆς* (XXII. 4), *πατέρα καὶ ἄνδρα καταισχύνει ἡ θρασεῖα* (XXII. 5). Изборник 1073: . . . о ненаказаннм рождєнааго д. моудра почьстить . . . дързаѩ.

96.

Ѿ оутра даже до вечера прѣлагает се врѣме. и ц(а)ръ д(ь)н(ь)съ и оутрѣи пакы оумираетъ.

И овдје су двије реченице с разнијех мјеста састављене у једно: *Ἀπὸ πρωΐθεν ἕως ἑσπέρας μεταβάλλει καιρός* (XVIII. 25), *καὶ βασιλεὺς σήμερον, καὶ αὔριον τελευτήσει* (X. 10).

97.

С(ы)ноу въсакоу ꙗзвоу а не ꙗзвоу срдьчноу· и въсако ѿмъщенїе, а не ѿмъщенїе врагов'· и въсако лоукав'ство, а не лоукав'ство жен'ское.

Πᾶσαν πληγὴν καὶ μὴ πληγὴν καρδίας (XXV. 12). *καὶ πᾶσαν ἐκδίκησιν καὶ μὴ ἐκδίκησιν ἐχθρῶν* (XXV. 13). *καὶ πᾶσαν πονηρίαν καὶ μὴ πονηρίαν γυναικός* (XXV. 12).

Како се види у грчкоме тексту слиједе изреке другијем редом, него ли у словенском пријеводу.

98.

Съжитель'ствовати львоу и змїю изволи, а не съ женою лоукавою.

Συνοικῆσαι λέοντι καὶ δράκοντι εὐδοκήσω ἢ ἐνοικῆσαι μετὰ γυναικὸς πονηρᾶς (XXV. 15).

99.

Мала бо высака злоба противоу злобѣ жен'скои.

Μικρὰ πᾶσα κακία πρὸς κακίαν γυναικός XXV. 18.

100.

Лоукав'ство бо жены измѣняетъ зренїе ее, ꙗкоже лъвици.

Πονηρία γυναικὸς ἀλλοιοῖ τὴν ὅρασιν αὐτῆς (XXV. 16). На мјесто ријечи ꙗкоже лъвици стоји овдје: *καὶ σκοτοῖ τὸ πρόσωπον αὐτῆς ὡς ἄρκος.*

101.

Нѣстъ глава паче главы ѕмїевн и нѣс(ть) ꙗрости паче ꙗрости врага, и нѣс(ть) . . . .
Οὐκ ἔστι κεφαλὴ ὑπὲρ κεφαλὴν ὄφεως καὶ οὐκ ἔστι θυμὸς ὑπὲρ θυμὸν ἐχθροῦ (XXV. 14).

Овдје је текст прекинут, наставка нема, испао је један лист, јер како се види на новоме листу долази већ без почетка нешто посве друго; а што је то, видјећемо одмах, у додатку петом.

E.

ДОДАТАК ПЕТИ.

Исти Хаџи-Јорданов рукопис, одакле су наштампане изреке премудрости Сирахове, садржи одмах за тијем, на листовима 25 – 30, један текст без почетка и без натписа, за који се већ по садржини може рећи, да се и ту опет говори о мудријем савјетима, које даје отац сину. Главна дакле тенденција остаје иста и овдје, као у пређашњим мудријем изрекама. Да бих ушао у траг изгубљеном почетку текста, стадох разгледати зборнике с поучном садржином наше старе српско-словенске и руско-словенске литературе те ми збиља пође за руком увјерити се, да се наш текст подудара са чланком, који се чита у рускоме зборнику од године 1076 и у руској „Златној Цѣпи“, рукопису XIV вијека московске тројицко-сергијеве лавре. Онђе је тај чланак потпунце сачуван те по зборнику 1076 г. почима овако:

Слово нѣкоюго о(ть)ца къ с(ы)ноу своюмоу, словеса д(оу)шепользьнаꙗ. г(оспод)и бл(а)г(осло)ви.

Из тога зборника, по издању Шимановскога, узимам овамо све, што је на почетку у Хаџи-Јордановом рукопису пропало:

С(ы)ноу мои и чадо, приклони оухо своє и послоушаи о(ть)ца своюго, съвѣтоуꙗштааго ти с(ъ)п(а)сьнаꙗ.

Чадо приклнжи разоумы (у троиц. рукопису **разоумъ**) **с(ь)рд(ь)ца своюго и вънъми** (троицк. **внуши**) **гл(агол)ы родивъшааго тѧ · не соуть бо на вредъ д(оу)ши твоюи. нъ аште разоумьнѣ [ꙗ] принимеши ꙗ, то къ ц(е)с(а)р(ь)ствоу небесномоу вожи** (троицк. **вожь**) **ти боудоуть.**

Простьри с(ь)рд(ь)чьныи съсоудъ, да накаплють ти словеса слажьшиа медоу (трцк. **паче меду словеса**), **могоуштаꙗ оживити и бесъмьртьна ꙗвити тѧ.**

Нъ отъ чьсо пьрвоє начьноу казати тѧ, сыноу мои; чьто ти пьрвѣє ꙗвлю; мѧтежь ли или зълобы свѣта сего; житиє ли богооугодьно и с(ъ)п(а)сьно;

Паче же бы нама лѣпо мыслити [ти], о чадо, отъ Адама прао(ть)цѧ нашего до сего нашего вѣка, колико множьство бысть чловѣкъ на земли и вьси бес памѧти бышѧ · юдини же памѧтьни бышѧ и прослоушѧ на небеси и на земли, иже по запоѣдьмъ божиимъ вьсѧ дьни своꙗ пожишѧ и къ юдиномоу вышьнемоу възираахоу, иже въ кротости пожиша и въ доброcловьно оуста своꙗ оучиниша . . . .

Овдје већ почима наш текст, који се даље прилаже:

. . . . вь кротости живоуще и въ доброcловїи оуста и єзыкь движоуще, иже ни мала неправ'дамъ вѣка сего приобещахоу се, въсоу же свою мысль и въсе хотѣнїе къ вѣчнов и бесьмрьтное оуправлꙗхоу шьствїе, и о томъ єдіномь м(о)лит'ствовахоу, ꙗко поучинноу житеискоую нескврьношъствьнѣ прѣплоувшем(ь) ꙗвити се имъ. Тѣм'же, с(ы)ноу мои, изволи сінхь (1076 додаје: **житиє, и тѣхъ норовы**) **прїми и поревноуи дѣлωмъ их(ь). възыщи, коимъ поутемъ прѣидоше и каковою стъзею текоше, да въ неб(е)снѣмъ ц(а)рствїи сьпостигнеши се сь ними, вьздрадоуеши се радостїю оною, єже нѣс(ть) вь жити семъ. потъщи же се и възыщи житїа ихъ и ωбрѣсти имаши б(о)гоизрастныих(ь) цвѣт'цъ сладостнѣишее каплю. оубои се г(оспод)а, ѿ в'сего ср(ь)д(ь)ца своего себе поноуж-**

дан кь прочитанїю. заповѣди х(ристо)вы нелѣностнѣ проходи, сїе бо те сьтворетъ тωго любьзнѣнша оученика. миръ имѣи къ малим' же и великыми(ь). кротост(ь) възлюби. смѣренїю прнтецн, не възненавиждь покоренїе. любовь сьдрьжи, заповѣди сьблюди, ѿ грѣха оубѣгни. сими бо ωбразы б(о)ѕѣ праведни приближише се и сїими нравьми прїидоше множе по вьсе д(ь)ни желахоу. тѣхъ, чедо мое, кωжде възыщи, да достигнеши вь нераздроушенныи кровъ вышняго Iеросалима. и ты, с(ы)ноу, тѣх(ь) теченїю приближи се и прїими въсею крѣпостїю и въсею мыслїю и силою своею.

Чедо боуди смѣренъ мыслїю прѣд(ь) г(осподо)мь, высок' же разоумомъ.

Очи имѣи право възырающе, мко да порадоуют се на небесы (1076 овако: очи имѣи въ земли, оумьнѣи же въ небеси: трцв.: а ωчи имѣи к землю а оумъ на н(е)б(е)си).

Оуста право вѣщающа и лъже оубѣгающа, г(осподе)ви же бесѣдоующа и того призывающа (1078: оуста сътиштъна, а с(ь)рдьчьнам вьиноу къ богоу въпиюшта; трцв.: оуста стищена а срдцемъ къ богоу вопиюща).

Ноѕѣ же тихо стоупающе, скоро же текоуще къ дверемь небесныим(ь).

Оуши ѿ слышанїа зла оукланяюще се, кь шоумению же с(ве)тыих(ь) писанїи движоуще се.

Роуцѣ бл(а)гоподатливѣ кь трѣбованїю ал'чющїихъ, сьгбене же кь иже ѿ неправды въдагающїих(ь), прострьте же кь прїетїю оубогых(ь).

Чедо, не оустиди се поклонити главоу свою старѣишомоу себе д(ь)нъми · не ωблѣни се почисти и покоити старѣишаго старость, да и ты въ тои порадоуеши се.

Тыщи се сьврьстникы свое сь миромъ срѣтати, мьн'шее же свое сь любовїю прїемати, прѣдъ чьстиѣишими же тебѣ нелѣностнѣ стоити, себе же несамохотна сьблюдати и н(е)б(е)снаго шъствїа скороточна оустраати. (Пошљедње у 1076 и трцв. другачије: Чадо, не боуди самохотью лишенъ вѣчьнаго житьм).

Чедо. вьсакого грѣха бѣгаи мко ратника гоубещаго те · не въсхощи же вьзвеселити се въ тоуждїихъ еже ѿ ограблениа, мко скврьнно дωбытїе се нарече се и погоублметь сьнѣдающихъ е · ты же мко чедолюбица о(тъ)ца с(ы)нь сего ѿскочи, мко да по малѣ и о своих(ь) не възрыдаеши.

Боуди же довол'ствоуе въ даровавїихъ промышлмющаго сп(а)сенїе твое и не ѿвращающа се с(ы)на именовати те.

Съмотри же, с(ы)ноу, въ разоумѣнїи, мко придωбытїе неправедное плачемъ оскръблмеетъ иже того въсхыщающїих(ь).

Оувѣждь же мко вь двоωбразїи начрътанїе мирское юс(ть) · здѣ бракь сътварають, въ дроугых же мрьтьвце погрибающе плачють. нъ обωм не твръдостна и оудобь прѣложна, паче дн(ь)сь плачют се, за оутра же ȣпивают' се, и д(ь)н(ь)сь ликоують веселеще се, оутро же сльзеще рыдають.

Разоумѣи же и соуетїе свѣта сего и скоро падающоую плъть нашоу, чедо мое · д(ь)н(ь)сь бо възрастаемъ, злоутра же погыбаемъ · тѣм' же въ малѣмъ семъ животѣ възыщи вѣчноую жиз'нъ, идеже нѣстъ скрьбь ни въздыханїе, нь вѣчноующїа жизнь и радостъ и веселїе некон'чаемое и свѣтъ немръцаеми, и сл(ь)н(ь)це незаходещее · тоу жизнь, чедо, и ты възыщи и о тои помышлми. боуди ти спещȣ оузглавїе и вьстающоу ти прѣпомсанїе.

Сыноу, ал'чныихь напитаи, мкоже г(оспо)дь повелѣ, и езыкъ жеждею полещъ напои. странна въвѣди, болна посѣти, къ тьмничникомъ прїиди, къ оузникомъ слово оутѣшител'но рци. вижда озлоблениа ихъ, оуслыши м(о)л(ь)бȣ ихь.

Въ скрьби же и въ весели цр(ь)ковь прибежище имѣи. припади кь вышнемоу, възоупи кь щедромоу, приноуди его пом(и)ловати те · не оуклонит' бо се тебѣ чл(овѣ)колюб'цъ д(оу)шелюбивїи, нь оутѣшит' те зре на того печаль свою възлож'ша те.

Вь црькви же мко на н(е)б(е)сы сь страхом(ь) прѣдстои и мкоже прѣдъ очима вьсевидещаго г(оспод)а, потьщателнѣ слыше и сьматрае иже въ тои пѣваема. ѿ тоуд(оу) же исходе памет'ствоуи гла(гола)в'ша се и напишоуи сїа въ ср(ь)д(ь)ци, мко да прѣбывають с тобою.

Сътвори име свое въ чл(овѣ)цѣхь кроткыи, да на н(е)б(е)си жител'нъ боудеши.

Поскрьби о грѣсѣх(ь), въздьхни о сьблазнѣх(ь), печалоуи о паденїи своем(ь), не оукьсни о исповѣданїи, не приложи к томоу, поминаи послѣднмам, покаи се о прѣдварив'шїихъ, пом(о)ли се о сп(а)сенїи, мко да чисть обрѣщеши се на исходѣ д(оу)шевнѣмъ.

Сьмрьтъ вьспоминаи, та бо памет(ь) наоучит' те како под(о)бно юс(ть) прѣити д(ь)ни сїе бес порока и како дос(то)итъ жити въ врѣмени сем(ь).

Боуди же сьмысльнь и разоум'нъ, сматрае что юс(ть) волꙗ б(о)жїа и что трѣбоуетъ небесныи ц(а)рь ѿ земльныхъ насъ и что просить ѿ твари своее, бл(а)гыми испльниві въсачьскаа; хвали ли; нь хвалетъ его агг(е)лы. покланꙗнїа ли; но покланꙗемъ ес(ть) ѿ н(е)б(е)сныих(ь) силь. нь что хощетъ, еже намъ сп(а)сенїа просити; м(н)л(о)срьдїе имѣти, кротостъ любити. съмиренїе желати, любовъ дръжати, смѣренїе лобзати, правдоу творити, не wбыдети, не оукарати, не соудити, не похыщати, не скврънословити, чистотоу имѣти. грѣха бѣгати, лъже оудлꙗти се, тоуждемоу бракоу не касати се, ѿ всакого неповелѣннаго сада не сънѣдати.

Тѣм же, чедо мое, оного волю сътвори въ малѣ, ть же твою вь вѣкы. даждъ малое, възми же вѣчное. даждъ единицею, вьзми же сторицею. присвои се б(о)ѕѣ, да врагwм(ь) страш'нъ боудешн, видимым же паче и невидимыим(ь).

Въ бѣдѣ ли еси, въ вльнах ли житѣискыихъ еси, аще же и скрьбнаа нѣкаа приключенїа прноусрѣщоут се тебѣ, с(ы)ноу мои, да не малод(оу)шьствоуешн, нь доблюст'нѣ въ моужьствѣ сихъ моутнов сьтресенїе прѣтрьпи, г(оспод)а своего въ помощь призывае.

Аще ли же и оувѣси и оуслышиши или и оув(ѣ)дѣль еси б(о)гоносные моуже иже вьса вѣдоущомоу вѣдомых(ь), вьсакого же покоꙗ лишаемых(ь), нищїихъ оубо вь wбитѣлехъ, обогащенных же въ дарованїих(ь) д(оу)ха, къ тѣмъ прибѣгни съ теплою вѣрою еже къ вышнемоу възслати м(о)л(и)твы свое, и въсакои ноужди обрѣщеши оутѣшенїе.

Поскрьби же кь ним(ь) и об'веселиши се. с(ы)нове бо соут(ь) беспечалїа и в'сакого оутѣшеннїа и ѿ искоуса расоудителное имоуще вѣдетъ оутѣшити те.

Аще же и дїадїмѣ спод(о)биши се и ц(а)рствїа вѣн'цемъ оувезеши се, гл(агола)ннаа тебе мною забытїю да никако прѣдаси и о монастырскыихъ оутѣшителнаа защищенїа нелѣностнѣ пр(и)сно паметьствоуи. молитвы бо о ц(а)рствоующїихъ пр(и)сно сьтварають и кь вышнемоу ц(а)рствїю сьпоспѣшници навыкоше бывати.

Ѡ чедо, възыщи чл(овѣ)ка бовщаго се г(оспод)а, и томоу приносити слоуженїа да не закъснищи. таковаго же аще обрѣщеши, скрьбїю же прочее никогда же обьетъ боуди. обрѣте бо скровище жизнъное. кь таковомоу прильпи д(оу)шею и тѣломь, оусматраи же житїа его и хожденїа его и сѣденїа его, и ꙗденїа и въсего обычаа его. паче же словеса его блюди и ни едїномоу же словоу даждь на землю пасти, заню въсакого бисерозлатовезна вѣн'ца чъстнѣиша соутъ словеса с(ве)тыхъ, их'же да сподобиши се, чедо, х(ристо)вою бл(а)г(о)д(а)тїю, и тѣх(ь) ради оулоучиши н(е)б(е)сное царствїе, аминъ.

Текст руског зборника од г. 1076 наставља још и даље; у опће сугласица међу оба текста у средини и према концу није онолика, као на почетку. Текст Хаџи Јорданова рукописа као да приказује нов пријевод; ипак се старији и новији пријевод гдје гдје подударају на толико, да би се могло доћи до нагађања, да је познији преводилац код своје радње загледао и у старији пријевод. Наш текст, ако и раније прекида, но што руски, опет је на разнијем мјестима опширнији од руског. О свему томе моћи ће се говорити одрјешитије и тачније, кад се нађе још који јужнословенски текст.

F.

ДОДАТАК ПОШЉЕДЊИ: ОДЛОМЦИ ПЧЕЛЕ

I.

Одломци „Пчеле“ по рукопису биоградском бр. 184, на л. 52—57.

1.

Оубогы же приш(ь)дь wтыдеть не оулоучивь прошенїа. бою се, х(рист)е, да и азь wт(ь) твоюю роукоу тьщь не wтыдоу. аще кто не дас(ть), да не надѣет' се ни вьзети.

Πένης προσῆλθεν, εἶτ' ἀπῆλθε μὴ τυχών.

Δέδοικα, Χριστέ, μὴ κἀγὼ τῆς σῆς χερὸς πέσω.

Ὁ γάρ τις οὐκ ἔδωκε, μηδ' ἐλπιζέτω λαβεῖν.

Τίνος ἕνεκα μέγα φρονεῖς, ὦ ἄνθρωπε; διὰ τὸν πλοῦτον; οὐχ ὁρᾷς τοὺς πρὸ σοῦ γυμνοὺς καὶ ἐρήμους ἀπελθόντας; οὐχὶ γυμνοὶ εἰσήλθομεν εἰς τὸν βίον; γυμνοὶ καὶ ἀπελευσόμεθα (Cod. paris. 1169, f. 83).

Грчкому тексту не одговара словенски пријевод ријеч по ријеч; тим знатније је велико подударање српскога текста с руским, осим неких замијењених ријечи:

Что ради рамено боущеши, чл(о)в(ѣ)че; или богатьства дѣла; а не видѣлъ ли еси предъ тобою бывшихъ нагыхъ Ѿшедъшихъ и злоу плѣненыхъ; и не нази ли родихомъ сѧ на се житые; то ти разоумно есть · подобно ти роженью и конець приити · ꙗкоже нази родихомъ сѧ, такоже и Ѿити намъ.

12.

Григорїа нискаго. Чьстнѣе ес(ть) мало имѣти сь добрѡм(ь), неже ли много сь злѡм(ь).

Τὸ καλῶς ἔχειν ὀλίγα πολὺ τιμιώτερον τοῦ κακῶς ἔχειν πολλά (Max. l. c. 568). Гледај више на стр. 60 бр. 62.

У руском тексту овако:

Ноускыи рече · лоуче есть мало имѣти сь добрымъ, неже ли много съ злымъ.

13.

Филѡн(ь). Красота богатьства не вь скровыщїих(ь) знает' се, нь вьнегда помагаеют(ь) трѣбоующим(ь).

Πλούτου κάλλος οὐκ ἐν βαλαντίοις, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν χρῃζόντων ἐπικουρίᾳ (ibid.).

У руском тексту све као у српском, само што пише: **помагаемъ**, па тако би ваљало исправити и ондје.

14.

(Ари)стоникь. Ꙗкож(е) мноѕи едино питїе пїюще, ѡвы извезоумѣют' се, ѡвы же кротци бываютъ · такожде и при богатьствѣ.

Ὥσπερ τὸν αὐτὸν οἶνον πίνοντες οἱ μὲν παροινοῦσι, οἱ δὲ πραΰνονται · οὕτω καὶ τὸν πλοῦτον (Max. l. c. 571).

У руском тексту то исто само с незнатним промјенама: **Аристооул(ъ). Ꙗко мнози ѡдино пить пьюще, ѡвии безоумни бываютъ, ѡвии же кротьци. такоже и при богатьствѣ.**

15.

Филистон(ь). Аще и многыми земльми обладаеши вь животѣ, оумьр' же трьми бѫдеши обладае лакти.

Κἂν μυρίων πηχῶν γῆς κύριος ὑπάρχεις, θανὼν γενήσῃ τριῶν ἢ τεσσάρων (Max. l, c. 572).

Поредн више у додатку III под бр. 64. У рускоме тексту овако:

Филистионъ. Аще и многыми земьлями владѣеши при животѣ, оумер' же треми локты боудеши владѣя.

Исправљен грчки текст долази сада код В. Мејера (W. Meyer: Die athenische Spruchrede des Menander und Philistion. München 1891, Abh. d. k. bayer. Akademie I, cl. B. XIX, I Abth. 287, Nr 220—221).

Бројеви 10—15 извађени су из 12-е главе „Пчеле“: о богатству.

16.

Нил. Прѣжде моли се ѡ общемь сп(а)сенїи, таже ѡ своемь.

Ὑπὲρ τῆς κοινῆς χρὴ εὔχεσθαι πρότερον σωτηρίας, εἶθ' οὕτως ὑπὲρ αὐτῶν (Max. l. c. 577).

Ово се у грчким текстовима присваја Евсевију, у руском нема имена, иначе слаже се руски пријевод са српским, само што пише: **а потомъ.**

17.

Евсевїе. Ꙗкож(е) птен'ць крылать лѣтенїемь по вьздоухоу высоко парит(ь), такожде и бл(а)гочьстывїи моужь кь н(е)б(е)сныимь м(о)литкою прѣлагает се.

Εἰ μὲν ἀγνοεῖσθαι τὸν λόγον ἔδει, καλῶς ἐλέχθη πρὸς ἄλλον · εἰ δὲ ἀφεὶς ἐκ σεαυτοῦ κατέχεις ἐν ἑτέρῳ τὸ ἀπόρρητον, εἰς ἀλλοτρίαν καταπέφευγας τὴν σεαυτοῦ προέμενος. κἂν μὲν ὅμοιός σοι γένηται, ἀπόλωλας · ἂν δὲ βελτίων, σώζῃ παραλόγως, ἕτερον εὑρὼν ὑπὲρ σεαυτοῦ πιστότερον.

Руски је текст с малим разликостима онај исти као српски: **аще достоино выло . · аще же выпоустивъ . . . то ти къ чюжеи твердынѣ прїбѣглъ еси , свою ѿпоустивъ . . аще же онъ подобенъ ти боудеть, по достоиныю еси погыбль · аще лоучи тебе боудеть, то. . .**

23.

Ни птицоу ѹпоустивь скоро възможеш(и) вьспеть еты, ни слова вънь излетѣвша възвратити можеши ни ети.

Οὔτε γὰρ πτηνὸν ἐκ τῶν χερῶν ἀφέντα ῥᾴδιόν ἐστιν αὖθις κατασχεῖν, οὔτε λόγον ἐκ τοῦ στόματος προσέμενον συλλαβεῖν καὶ κρατῆσαι δυνατόν· (Cod. par. 1169, f. 121).

У руском пријеводу исто тако:

Ни птици оупоущены скоро можеши ѡпѧть ѩти ни слова изъ оустъ вылетѣвъша възвратити можеши и ѩти.

24.

Зинѡн(ь), моучимь ц(а)ремь Димитрїе(мь) вже проѩвити некот(о)роую таинѹ ѿчьства своего, нѹдым' же сїи, ѹкоуси езыкь свои и разьжвавь плюнѹ на-нь.

У грчком нешто другојачије: *Ζήνων ὁ φιλόσοφος, ἵνα μηδὲ ἄκοντος αὐτοῦ πρόηταί τι τῶν ἀπορρήτων ἐκβιαζόμενον τὸ σῶμα ἀνάγκαις, διαφαγὼν τὴν γλῶτταν προσέπτυσε τῷ τυράννῳ.* (Cod. paris 1169, f. 121),

Руски пријевод подудара се готово ријеч по ријеч са српским:

Зинонъ философъ, моучимъ ц(ѣ)с(а)ремъ Димидром(ъ) , да бы проѩвилъ которою таиноу своего ѡтечьства, и ноудимъ сы оукоуси ѩзыка своего и рождьвавъ выплюноу[въ] на-нь.

25.

(И)сѹкрат(ь). Злаго мѹжа мльчанїа блюди се ѩкоже ѡтаи оуыдающаго ѱа.

Φαύλου ἀνδρὸς, καθάπερ κυνὸς σιγηροῦ, δεῖ τὴν σιγὴν ἢ τὴν φωνὴν εὐλαβεῖσθαι (Maximi l. c. 597).

Грчки текст нешто је другојачији, него ли словенски пријевод; тим знатније је подударање српскога пријевода с овијем рускијем:

Сократъ· злаго моужа молчании блюдисѧ ѩкоже ѡтаи хитающаго пса.

Српски текст у I додатку под бр. 4 не подудара се ни с овијем руским ни са српским, испореди јоште у додатку III бр. 81.

26.

Сь въпрашаем(ь) кто таиноу может(ь) съхранити, ѿвѣща · иже ѹгль горещь можеть възложи(ти) на езык(ь).

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, τίς κατασχεῖν δύναται λόγον ἀπόρρητον, ἔφη · ὅστις καὶ διάπυρον ἄνθρακα τῇ γλώσσῃ κατασχεῖν δυνήσεται. (Antonii Melissa I. 74. p. 121).

Руски текст подудара се ријеч по ријеч, само што пише **съ въпросимъ**.

Бројеви 19—26 извађени су из 10-е главе „Пчеле“: о мучању и тајнама.

27.

Кvриль. Вь сметенѣ оумѣ ни помысль добрь раждает се, [нь] ни же в(о)жїи стра[illegible] г(о)д(а)ть бываеть.

Ἐν θορυβουμένῳ καὶ ἀγωνίαν ἔχοντι νῷ οὔτε ἔννοιά τις τῶν καλῶν, οὔτε θεοῦ [illegible] (Maximi l. c. 600). Пореди сродну донекле мисао више на стр. 67 бр. 105.

Руски пријевод исто тако, само што пише **змѧтенѣ** и на концу додаје **въ [illegible]**

28.

Ктѡ может(ь) таково бл(а)гоч(ь)стые ѡбрѣсти. икоже ... реч(е). Ѡць, азь брат(ь), азь жених(ь), азь дѡм(ь), азь ѡкрмит... азь ... вьса иже хощеши азь есмь. не трѣбѹи никогоже. азь слѹжи ... сестра и м(а)ты · тьчмо люби се сь мною и мои бѹди. азь ... Ѡца за те и на земли м(о)л(и)твьникь есмь пришль ѿ Ѡца ... никь и ѹдь. оубо что к томоу хощеши: вьскоую любещаго т... мироу страждеши; ни коя же ли хитрость кон'ць нимѣет ... покаж... можеши. соуета свѣт'ных' бо вьса свѣта.

Ово дугачко размишљање. пред којим није забиљежен ... тоуст, јер је пред тијем била ријеч о њему — доказује ... текст једна радња, један пријевод. Ево како гласи та ... текст

Кто можеть намъ тако благоч(ь)стые пришбрѣсти. ... азъ Ѡць, азъ братъ, азъ женихъ. азъ домъ. азъ кормитель ... ванние вса иже хощеши азъ есмь. не требоуи ничтож: азъ ... да ми послоужать. азъ ти дроугъ и глава и братъ и се... боуди · азъ оубогъ и нищь тебе ради. на небесѣхъ ... пришелъ есмь ѿ ѡ(ть)ца. все ми еси ты. и дроугъ и ... въскоую любащаго та ѿвращаешиса; въсбоуе миро ... рчество нимѣеть конець; покажи житьы сего конець ... не

Грчки текст, који вадим из издања петроград... свагдје тачно словенскому пријеводу, а гласи овако:

Τί ταύτης γένοιτ' ἂν ἴσον τῆς φιλοτιμίας; ἐγὼ ... ть)
ἐγὼ τροφός, ἐγὼ ἱμάτιον, ἐγὼ ῥίζα. ἐγὼ θεμέλιον ...
σῆς. ἐγὼ καὶ δουλεύσω · ἦλθον γὰρ διακονῆσαι οὐ ...
καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ · πάντα ἐγώ, μόνον οἰκείως ἔχε ...
τῷ πατρί, κάτω ὑπὲρ σοῦ πρεσβευτὴς παραγέγονα ... ѣ́кли
ρονόμος καὶ φίλος καὶ μέλος · τί πλέον θέλεις ...
εἰκῇ τρέχεις; οὐχὶ ἑκάστη τέχνη τέλος ἔχει ...
ἀλλ' οὐκ ἔχεις · ματαιότης γὰρ ματαιοτήτων ...

Бројеви 27 и 28 извађени су из ...

2

Ѻ(ве)ты Іѡань злат(о)оуст. [illegible] ... к)
и бога оубоите се.

4

Ѻ(ве)ты Василіе. Братіе, ть ... ке

Богослов(ь). Ѥдинокр[illegible] и [illegible] ч

Ѻ(ве)ты Сава срьп'[illegible]

Ѻ(ве)ты Мак(а)[illegible]
год(а)тію Х(ристо)вою [illegible]

Ѻ(ве)тыи Г

Εἰ μὲν ἀγνοεῖσθαι τὸν λόγον ἔδει, καλῶς ἐλέχθη πρὸς ἄλλον· εἰ δὲ ἀφεὶς ἐκ σεαυτοῦ κατέχεις ἐν ἑτέρῳ τὸ ἀπόρρητον, εἰς ἀλλοτρίαν καταπέφευγας τὴν σεαυτοῦ προέμενος. κἂν μὲν ὅμοιός σοι γένηται, ἀπόλωλας· ἂν δὲ βελτίων, σώζῃ παραλόγως, ἕτερον εὑρὼν ὑπὲρ σεαυτοῦ πιστότερον.

Руски је текст с малим разликостима онај исти као српски: аще достоино выло . · аще же выпоустивъ . . . то ти къ чюжеи твердынѣ прїбѣглъ еси , свою Ѡпоустивъ . . аще же ѡнъ подобенъ ти боудеть, по достоинью еси погыбль · аще лоучи тебе боудеть, то. . .

23.

Ни птицоу ѹпоустивь скоро възможеш(и) выспеть еты, ни слова вынь излетѣвша възвратити можеши ни ети.

Οὔτε γὰρ πτηνὸν ἐκ τῶν χειρῶν ἀφέντα ῥᾴδιόν ἐστιν αὖθις κατασχεῖν, οὔτε λόγον ἐκ τοῦ στόματος προσέμενον συλλαβεῖν καὶ κρατῆσαι δυνατόν· (Cod. par. 1169. f. 121).

У руском пријеводу исто тако:

Ни птици оупоущены скоро можеши ѡпать ѧти ни слова изъ оустъ вылетѣвъша възвратити можеши и ѧти.

24.

Зинѡн(ь), моучимь ц(а)ремь Димитрїе(мь) вже проѩвити некот(о)роую таинѹ Ѡчьства своего, нѹды' же сїи, ѹкоуси взыкь свои и разъжвавь плюнѹ на-нь.

У грчком нешто другојачије: *Ζήνων ὁ φιλόσοφος, ἵνα μηδὲ ἄκοντος αὐτοῦ πρόηταί τι τῶν ἀπορρήτων ἐκβιαζόμενον τὸ σῶμα ἀνάγκαις, διαφαγὼν τὴν γλῶτταν προσέπτυσε τῷ τυράννῳ.* (Cod. paris 1169, f. 121),

Руски пријевод подудара се готово ријеч по ријеч са српским:

Зинонъ филѡсофъ, моучимъ ц(ѣ)с(а)ремъ Димидром(ъ) , да вы проѩвилъ котороую таиноу своего ѡтечьства, и ноудимъ сы оукоуси ѩзыка своего и рождьвавъ выплюноу[въ] на-нь.

25.

(И)сѹкрат(ь). Злаго мѹжа мльчанїа влюди се ѩкоже ѡтаи оуѩдающаго ѱа.

Φαύλου ἀνδρός, καθάπερ κυνὸς σιγηροῦ, δεῖ τὴν σιγὴν ἢ τὴν φωνὴν εὐλαβεῖσθαι (Maximi l. c. 597).

Грчки текст нешто је другојачији, него ли словенски пријевод; тим знатније је подударање српскога пријевода с овијем рускијем:

Сократъ· злаго моужа молчаниѩ влюдисѧ ѩкоже ѡтаи хитающаго пса.

Српски текст у I додатку под бр. 4 не подудара се ни с овијем руским ни са српским, испореди јоште у додатку III бр. 81.

26.

Сь выпрашаем(ь) кто таиноу может(ь) съхранити, Ѡвѣща · иже ѹгль горещь можеть възложи(ти) на езык(ь).

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, τίς κατασχεῖν δύναται λόγον ἀπόρρητον, ἔφη· ὅστις καὶ διάπυρον ἄνθρακα τῇ γλώσσῃ κατασχεῖν δυνήσεται. (Antonii Melissa I. 74. p. 121).

Руски текст подудара се ријеч по ријеч, само што пише сь въпросимъ.

Бројеви 19—26 извађени су из 10-е главе „Пчеле“: о мучању и тајнама.

27.

Кvриль. Вь сметенѣ оумѣ ни помысль добрь раждает се, [нь] ни же б(о)жїи страх(ь) ни бл(а)г(о)д(а)ть бываеть.

Ἐν θορυβουμένῳ καὶ ἀγωνίαν ἔχοντι νῷ οὔτε ἔννοιά τις τῶν καλῶν, οὔτε θεοῦ χάρις ἐγγίνεται (Maximi l. c. 600). Пореди сродну донекле мисао више на стр. 67 бр. 105.

Руски пријевод исто тако, само што пише змѧтенѣ и на концу додаје къ немъ.

50.

С(ве)ты Варлам. Чедо Іѡасафе, егда разбогатѣеши, тогда не податливь бꙋдеши. Іѡасафь ѡ(ть)че В(а)р(л)ааме. възми имѣніа моꙗ и даждь сіа нищим(ь).

51.

С(ве)ты Вар'саноуфіе. Иже тѣло питаеть, ѡвѣ ꙗко трапезоу сіе чрьвемь готовит(ь), доушꙋ же не оусипающимь.

52

С(ве)ты Бенедикть. Аще чрѣвоу работаеши оусрьдно, николиже попечеши се ѡ д(оу)ши.

53.

С(ве)ты Өеѡд(о)рь. Не вес(е)лим' се пищами и питіемь, не вь сих(ь) соут(ь) ѡбещан'наа бл(а)гаа, нь вь въздрьжаніи и постѣ и м(о)л(и)твѣ.

54.

С(ве)ты Исидѡр(ь) Пилꙋсіѡт(ь). Причещаи се пищи вь мѣроу сь мльчаніемь и м(о)л(и)твою.

55.

Какь .... Сед(е)щеи на трапезах(ь) памет(ь) сьмрьтноую имѣнте вь оумѣ своемь и не ѡставлѧите нищіих(ь).

56.

Іѡань Савант(ь). Ничтоже ѡтженет(ь) ѡть нас(ь) страсти ꙗкоже въздрьжаніе се бо ес(ть) оумрьщ'вленіе страстемь.

57.

Пав(ѡ)ль. Братіе, да не поработит(ь) нас(ь) пища и питіе. сіа бо сьводет(ь) вь ровь погыбѣли

58.

Ниль. Алче и жедае г(оспод)а ради сь тѣсною и прискрьбною стьзею ходить.

59.

С(ве)ты Орендіе. Аще трапезамь и прѣдложеніемь веселиши се и оуслаждаеши се вь сих(ь) вьспомени ꙗко алкати се и жедати ѡбѣща.

60.

Паламѡн(ь).. Корѣнь всѣх(ь) злых(ь) ес(ть) инокѡм(ь) чрѣвное обьꙗденіе, піанство же м(а)ты блоудꙋ.

61.

Паладіе. Въспоминанте вѣчнаа и некончнаа бл(а)гаа ..... нѣс(ть) пища ни питіе, нь вч мѣсто живых(ь) и не ꙋмирающіих(ь).

61.

Іѡань Колов(ь) . . Аще покои телѣсныи славꙋ ....

У „Пчели“ присваја се ово Јовану Златоусту (у глави 21-ој) те у руском гласи овако:

Златоустъ. Оуне хлѣбъ съ солью съ молчаньемъ и бес печали, неже ли предложенье брашна многоцѣннаго съ стоуженьемъ и печалью.

Гледај у додатку III. број 66.

35.

С(ве)ты Стефан(ь) нwкі. Поминаите, братіе, како д(оу)ша ѿ тѣла разлоучает се и чтw ѿвѣщати страшномꙋ соудищꙋ.

36.

С(ве)ты Харитон(ь). Братіе, в'сакь творен мир'скые съблазни не ꙋз'рыть ц(а)рствіа божіа.

37.

С(ве)ты Куріакь wшьл'никь. Чеда люб и дрꙋжьство чл(овѣ)чьское ѿстꙋпаеть ѿ дрꙋжьства божіа.

38.

С(ве)ты Андоніе великы. Аще царствіе н(е)б(е)сное желаете, имѣніа прѣзрыте и нищетꙋ възлюбите.

39.

С(ве)ты Сава wс(ве)щеніи. Имѣите послꙋшаніе сь смѣреніемь и кротостію.

40.

С(ве)ты Анастасіе горы синаискые. Чеда, не творите волю свою ни вь чесомь же.

41.

С(ве)ты Еvоіміе. Братіе, прѣд(ь) wчима присно с(ь)мр(ь)ть имѣите и мꙋкь оубоите с(е) и ц(а)рьствіе н(е)б(е)сное желаите.

42.

С(ве)ты Пансіе. Братіе, яко подвыжим' се трьпѣти оуничиженіа и напасти.

43.

Ꙋ с(ве)ты амона (!) Чеда, посѣщаим(ь) болещіих(ь), яко да и г(оспод)ь посѣтить нас(ь).

44.

С(ве)ты Аполо. Братіе, г(оспод)ь богать ес(ть) и любыть на(сь) и не хощемь его послоушати.

45.

С(ве)ти Алопіе (!). Братіе, аще прѣ(дь) богомь стоимь ногами, и оумиленіемь дльжни есми стоити.

46.

С(ве)ты Пимінь. Чеда, прѣжде врѣмене не сꙋдите, дондеже пріидеть г(оспод)ь.

47.

С(ве)ты Геwргіе. Проклеть творен дѣло божіе сь небреженіемь.

48.

С(ве)ты Даніиль. Братіе, вьсакь творен грѣх(ь) рабь ес(ть) грѣхоу.

49.

С(ве)ты Серапіwнь. Ѡ(ть)че, колико имаши лѣт(ь) вь поустины сеи; Марко ҂г҃в лѣ(тѣ). Павль · травоу еждь, оу травѣ имѣи wдеждоу.

4.

Филонъ. Обычаи безоумному не стоати на единои рѣчи ни же єдінѣхъ срьд(ь)чныхъ(ь) нмѣти, нь прѣскакати ѿт(ь) сего на оног(о), вещь же свою измѣнити и любимаго дн(ь)сь любити, утрѣ же ненавидѣти, и пакы инмаго врага миловати. таковаго же чловѣка житіє скврьнно, тврьди ни єдїное же имоущи.

Ово одговара, ако и није ријеч по ријеч, Филоновој рефлексији de posteritate Caini §. 8. (ed. Mangey I 230). *Πέφυκε γὰρ ὁ ἄφρων . . . . ἐπὶ μηδενὸς ἑστάναι παγίως καὶ ἐφηρεῖσθαι δόγματος. ἄλλοτε γοῦν ἀλλοῖα δοξάζει καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἔστιν ὅτε . τἀναντία μέγας καὶ μικρὸς καὶ ἐχθρὸς καὶ φίλος καὶ πάντα . . . τὰ μαχόμενα ἐν ἀκαρεῖ χρόνου γινόμενος · καὶ ἔστιν αὐτῷ, ὅπερ ἔφη ὁ νομοθέτης, πᾶσα ἡ ζωὴ κρεμαμένη, βάσιν οὐκ ἔχουσα ἀκράδαντον.*

5.

Єпіктит(ь). Сьмотри кь себе разумно прѣжде рѣчи дѣанїа · изрек бо или сьтворивь не можеши пакы вьзети реченаго или сьтвореннаго.

Овому нађох грчки текст у рукопису лајпцишком: *Ἐπικτήτου. Βουλεύου πολλὰ πρὸ τοῦ λέγειν ἢ πράττειν · οὐ γὰρ ἕξεις ἄδειαν ἀνακαλέσασθαι τὰ λεχθέντα ἢ πραχθέντα.* (Lipsiensis florilegii specimen, ed. A. Westermann. Lipsiae 1864. p. 1.). Спомена је вриједно, да у најстаријој руској „Пчели" у глави 2-ој ове изреке нема.

6.

Піѳагорь. Под(о)баеть коньць вещемь прѣдзирати нам(ь) и паки сих(ь) начинанїє творити.

У руској „Пчели" присвојено Фаворину: Фаворинъ рече · достоино намъ конець вещи преже смотривше и тако начатыє ихъ творити. У грчком каже се да је Бабријево (floril. lips. spec. ed. Westermann, p. 16): *Βαβρίου. Δέον τὰ τέλη τῶν πραγμάτων ἡμᾶς προορᾶν καὶ οὕτως τὴν τοιούτων ἐγχείρησιν ποιεῖσθαι.*

7.

Клїтар'хь. Єгоже не хощеши творити, сего не гл(агол)и, а егоже не хощеши гла(гола)ти, того не слыши. а еже непод(о)бно ес(ть) слышати, сего ни сьтвори. ѿт(ь) оуст' бо и єзыка многы напасти бывают(ь).

Κλειτάρχου. Ὃ μὴ θέλῃς ἀκούειν, μηδὲ εἴπῃς · ὃ μὴ θέλῃς λέγειν, μηδὲ ἄκουε · ὤτων καὶ γλώττης μέγας ὁ κίνδυνος. (Maximi l. c. 647).

У руској „Пчели" гл. 40 овако: Єгоже не хощеши слышати, то ни гл(агол)и, а егоже не хощеши гл(агола)ти, то не слыши. ѿт(ъ) оушью бо и ѿт(ъ) ѩзыка великы напасти бываютъ.

8.

Пїѳакос(ь). Єгоже хощеши творити, прѣжде не гл(агол)и, єда како не улучивь поруганъ будеши.

Ἃ μέλλεις ποιεῖν μὴ λέγε · ἀποτυχὼν γὰρ καταγελασθήσῃ (Max. p. 597).

У руском тексду овако: Питакъ. Иже хощещи сътворити, то преже не глаголи, егда когда не оулоучивъ пороуганъ боудеши.

9.

Сократь. Злаго моужа млъчанїа кои се ѩкоже пса ѿтаи ѹыдающаго.

Гледај у првом одломку „Пчеле" под бр. 25.

10.

Сь въпрашаемь кто можеть сьхранити таиноу, ѿтвѣща · иже оугль гороущь может(ь) вьзложити на єзыкь.

Гледај у првом одломку „Пчеле" бр. 26.

II.

Оддомци „Пчеле" пс рукопису народне библпотеке бр. 312,

1.

Злат(о)оустово о сьхраненїи таинѣ.

Моудрωс(ть) гл(агол)ють · оуслышал(ь) еси слово, да оумреть с тобою, ꙋгаси его, погроузи его, не даждь емоу изыти изь оусть. ни же двыгноути се ωт(ь) тебѣ ни мала. оуби реченное и забитїю прѣдаждь, да не бꙋдеши под(о)б'нь послоушающим' те.

И пакы · ωт(ь) лица слова своего болесть хоудооумїи прїиметь, ꙗкоже ωт(ь) лица мл(а)-д(ѣ)ница раждающїа.

Ово је из 20-е главе „Пчеле" те гласи у руском тексту овако:

Златооус(ть). Моудрость глаголеть · слышалъ ли юси слово, да оумреть с тобою, оугаси ю и погроузи е, не въдаи емоу изити ѿ себе. ни двигноути (сѧ) ни мала. оубии изреченоє, забытью предаи, да не боудешї подобенъ слоушающїим(ъ).

Τοῦ Χρυσοστόμου. Ἤκουσας λόγον, φησί, συναποθανέτω σοι, σβέσον αὐτόν, κατάχωσον, μὴ συγχωρήσῃ; ἐξελθεῖν μηδὲ κινηθῆναι παράπαν. ἀπόκτεινον τὸ λεχθὲν, λήθῃ παράδος, ἵνα μὴ τοῖς ἀκούουσιν ὅμοιος γένῃ (Cod. paris. 1169 f. 120).

2.

Мнωѕи чл(овѣ)ци егда изрекоуть таинꙋ, молет се слышещомꙋ и заклинають его, еже никомоуже повѣдати реченное, тѣм(ь) ꙗвлающе ꙗко грꙋбꙋ вещь сътворише и дос(то)инꙋ хоуле же и порꙋганїю. аще бо ты дрꙋга молиши еже не исповѣдати реченое тобою · почто оубω ты не съблюдѣ таинꙋ; нь испꙋстиль еси изь оусть и молиши се дрꙋгꙋ еже оудрьжати ю. прочее вьразꙋми се и себе раздроушивь не кꙋшаи се оутврьждати иньго.

Из исте главе „Пчеле", у руском пријеводу готово ријеч по ријеч то исто:

Мнози чл(о)в(ѣ)ци, егда изрекоуть что таино, молѧть сѧ слышавшемꙋ ю и заклинають, да бы не исповѣдалъ никомоуже слова того. тѣмъ ꙗвлѧюще ꙗко гроубоу вещь сътвориша и достоино хꙋлѣ. аще бо ты дроуга молишь не повѣдати пред(ъ) инѣми изреченаго, то чемоу ты преже не тако еси съблюлъ таинъ, но испоустилъ юси изъ оустъ.

Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὰν εἴπωσί τι τῶν ἀπορρήτων, παρακαλοῦσι τὸν ἀκούοντα καὶ ὁρκοῦσι μηδενὶ λοιπὸν εἰπεῖν ἑτέρῳ, αὐτόθεν δηλοῦντες, ὅτι πρᾶγμα ἄξιον κατηγορίας ἐποίησαν· εἰ γὰρ ἐκεῖνον μηδενὶ εἰπεῖν ἑτέρῳ παρακαλεῖς, πολλῷ μᾶλλον σὲ πρότερον τούτῳ ταῦτα εἰπεῖν οὐκ ἐχρῆν (Maximi l. c. 596).

3.

Плоутархово. Аще же хощеши таинѣ твоеи непроꙗвленнѣ быти, исповѣждь сїю кь единомꙋ любовнꙋ и срьд(ь)чнꙋ и твьрдостнꙋ кь истинѣ дрꙋгꙋ · таковаго моужа (не) име, никомꙋже изрьци. дивлю бо се, како оубо вѣри оу иного ищеши, себе же не ꙋхраниль еси. аще ли же и дос(то)ино бѣ проꙗвити слово таино, добрѣ сьтвориль еси проꙗвивь дрꙋгꙋ вь д(ꙋ)ховных(ь) любьзноу. вънѣ же нѣгде испꙋстивь слово, велиши иномоу оудрьжатї е · ꙋбо кь чюждеи твьрдины прибѣгль еси, свою же раздрꙋшиль еси.

И что ꙋбо пакы аще онь егоже молиши сьхранити слово, что аще подоб'нь ти бꙋдеть, ꙗкоже азь мню еже и истина ес(ть); ничтоже ино тькмо поносна и злокна вещь. аще ли же и хранит(ь) чл(овѣ)кь таинꙋ твою, то ты бес правды сп(а)саеши се, обрѣть иньг(о) вѣрнѣиша себе.

Гледај у првом одломку „Пчеле" бр 22.

20.

Тогожде. Богати бо днс(то)ить шт(ь) многого ненаказанныих(ь) и скѫшныих(ь) ес(ть)ствоми(ь).

21.

Тогожде. Ласканїе чл(ов̑ѣ)чьское под(о)бно ес(т) щитꙋ нетвьрдоу шаромь оукрашенно, на-н'же зрети сладко, потрѣби же ни едїное нѣс(ть) въ нем(ь).

Присваја се у рускoj „Пчели" Плутарху, па тако и у нашем тексту стоји под 20 и 21: тогоже. Гледај у оддомку првом „Пчеле" под бројем 8.

22.

Филомин(ь). Иже дѣтїи своих(ь) не наказоуютъ цѣломоудрїю и законныим(ь) вещем(ь), тїи ни ѡ(ть)ци соуть нь дѣтоубїице, паче же и тѣх(ь) множае · оубїица бо сьмрьти прѣдаеть тѣло, ѡни же д(оу)шоу.

23.

Θеопїт(ь). Не помысли ни же възьмни б(о)ж(ь)ства винокна кыти злоу, ни же пакы без съмотренїа того напасти нась прїемлющих ъ.

И овај је пријевод исто тако у рускoj „Пчели" (гл. 41).

Феопентъ. Не мни бож(ь)ства повиньна злоу, ни пакы бесмотреньа его напасти насъ прїимающи.

Θεοπέμπτου. Μήτε αἴτιον κακῶν τὸ θεῖον ὑπολάμβανε μήτε χωρὶς αὐτοῦ δυστυχεῖν ἡμᾶς νόμιζε (Cod. par. f. 191. v.).

24.

Мосхїwн(ь). Цѣломоудрь ес(ть) не иже възбраниемыих(ь) не прикасает' се, нь пращаемыих(ь) ѡтвращаеи се.

Ово долази у трећој глави „Пчеле" те у руском тексту гласи овако:

Мосхионъ рече · цѣломоудрь есть не иже не възбраннымъ прикасаеть сѧ, но иже щадить сѧ ѡт(ь) невъзбранныхъ.

Μοσχίωνος · Σώφρων ἐστὶν οὐχ ὁ τῶν κωλυομένων μὴ ἁπτόμενος, ἀλλ' ὁ τῶν συγχωρουμένων φειδόμενος. (Floril. lips. spec. ed. Westermann p. 19. Nr. 19).

25.

Тогожде. Огнь оубо вѣтрь, желанїе же обычаи вьжигаеть.

Τὸ μὲν πῦρ ὁ ἄνεμος, τὸν δὲ ἔρωτα ἡ συνήθεια ἐκκαίει (Max. l. c. 539).

Долази у „Пчели" у истој глави трећој те у руском тексту гласи овако:

Пламень вѣтромь, а похоть ѡбычаемъ раждагаеть сѧ.

У нашем је тексту са стране написано тогоже, што према скраћеној нашој редакцији није истина, јер је овдје сриједа изрека Мосхионова; али у потпуној „Пчели" стоји пред овом нека друга изрека Сократова, па тако се и ова код Стобеја 6.32 и у лајпц. флорилегију присваја Сократу.

26.

Басїлїе. Цѣломоудрїе еже при старости нѣс(ть) цѣломоудрїе, нь немощна похоть · мрьтвы бо не вѣнчаваеи се. никтоже бо ес(ть) праведникь ѡт(ь) еже не мощи на зло.

И ово је извађено из исте, треће, главе „Пчеле", те у руском тексту гласи овако:

С(вѧ)т(о)го Басилья. Цѣломоудрие еже при старости нѣс(ть) цѣломоудрие, но немощьна похоть · мертвець не вѣнчаеть' сѧ, никто же праведникъ немощи дѣлѧ на зло.

Ἡ ἐν γήρᾳ σωφροσύνη οὐ σωφροσύνη, ἀλλὰ ἀκολασίας ἀδυναμία · νεκρὸς οὐ στεφανοῦται, οὐδεὶς δίκαιος διὰ ἀδυναμίαν κακοῦ.

11.

Сократь. Тьщ(а)никѹ и вѣрноу дроугѹ достоить на веселіе званоу бити и пріити, при ноуждѝ же и незваноу пріити.

Τὸν σπουδαῖον φίλον πρὸς μὲν τὰς εὐφροσύνας κληθέντα δεῖ παρεῖναι, πρὸς δὲ τὰς περιστάσεις αὐτόκλητον δεῖ συνπαρεῖναι.

У руском пријеводу овако: Тъщнкоиоу дрѹгоу достонно на веселье званоу прити, а при печали и ноуждѣ самозванымъ. Гледај јоште у додатку првом под бр. 32; ово долази у глави 6 „Пчеле."

12.

Өеофрасть. Лоукавїи моужїе не тако радоуют' се о своен добродѣтели, ꙗкоже о чюждеи бѣдѣ

Οἱ φθονεροὶ τῶν ἀνθρώπων οὐχ οὕτως εὐφραίνονται ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἀγαθοῖς ὡς ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις κακοῖς (Boissonade III 470, Stob. 38.30). Гледај у другом додатку бр. 76; долази у 47-ој глави „Пчеле" (код Максима l. c. 659).

13.

Аполоніє. Мног(о) мльвленіе много паденїе имат(ь). мльчанїе же тврьда вещь.

Ἀπολλωνίου. Πολυλογία πολλὰ σφάλματα ἔχει· τὸ δὲ σιγᾶν ἀσφαλές. (Max. l. c. 647). У руској „Пчели" (гл. 40) исти пријевод:

Много молъвление много падение имать, молчанью (!) же твєрда вещь.

14.

Дїогень. Мнѡѕи чл(овѣ)ци инѣхь оучеть, сами же своего оученїа не слышеть · такови оубо под(о)бни соуть гоусле(мь) иже добрѣ гл(а)сь собою испоущають, сами же ничтоже слышеть.

Ὁ αὐτὸς (sc. *Διογένης*) *τῶν ἀνθρώπων ἐνίους ἔφη τὰ δέοντα λέγοντας ἑαυτῶν οὐκ ἀκούειν· ὥσπερ καὶ τὰς λύρας καλὸν φθεγγομένας οὐκ αἰσθάνεσθαι.* (Max. l. c. 687).

15.

Тогожде. Бл(а)городна мни не иже ѡт(ь) добрїихь рожденаго, нь иже добра творещаго.

Θεοπόμπου. Εὐγενεῖς εἶναι νόμιζε μὴ τοὺς ἐκ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν γεγενημένους, ἀλλὰ τοὺς καλὰ καὶ ἀγαθὰ προαιρουμένους (Max. l. c. 675).

16.

Агаѳонь. Аще не би вь чловѣцѣх(ь) была зависть, в'си оубо равни били бихѡм(ь).

Ἀγάθωνος. Οὐκ ἦν ἂν ἠνθρώποισιν ἐν βίῳ φθόνος,

Εἰ πάντες ἦμεν ἐξ ἴσου πεφυκότες (Max. l. c. 659).

17.

Сїрахь. Блюди чедо и вьнимаи ѕѣло, ꙗко сь паденїемь ходиши.

Σιρὰχ ιγ. Συντήρησον καὶ πρόσεχε σφοδρῶς, ὅτι μετὰ τῆς πτώσεως σου περιπατεῖς. (Max. l. c. 662).

18.

Тогожде. Поуть грѣшнїих(ь) равнь и на конци их(ь) ровь адовь.

Σιράχ. Ὁδὸς ἁμαρτωλῶν ὡμαλισμένη ἀπὸ λίθων, καὶ ἐπ' ἐσχάτου αὐτῆς βόθρος ᾅδου (Max. l. c. 687).

19.

Плоутархь. Ни же болнаго рань ни же безоумнаго прещенїа дос(то)ить боꙗти се.

Οὔτε ἀρρώστου πληγὴν οὔτε ἀνοήτου ἀπειλὴν δεῖ εὐλαβεῖσθαι (Wachsm. 232). Antonii Melissa II. 169, p. 34, Maximi 670.

33.

Сократ(ь). Люби безгодна ненавнсти ес(ть) подобна, истиннаго же дроуга вь напастех(ь) не бон се.

Ово долази исто овако у руском пријеводу, а грчки оригинал гласи овако (у 6-ој глави „Пчеле"):

Τὸ φιλεῖν ἀκαίρως ἴσον ἐστὶ τῷ μισεῖν. Φίλον γνήσιον ἐν κακοῖς μὴ φοβοῦ (Cod. paris. 11.9 f. 44).

34.

Златоѹсть. Болше нам(ь) сл(ь)цоу ѹгаснѹти, неже дроугwвь лишити се. мнwѕи бо сл(ь)нце зреще вь т'мѣ прѣбывають · дроугwв' же изобил'ствѹюще николиже въ печали боудем(ь).

И ово долази у 6-ој глави „Пчеле" те у грчком оригиналу гласи овако:

Βέλτιον γὰρ ἡμῖν σβεσθῆναι τὸν ἥλιον ἢ φίλων ἀποστερηθῆναι. πολλοὶ γὰρ τὸν ἥλιον ὁρῶντες ἐνσκότῳ εἰσί, φίλων δὲ εὐποροῦντες οὐδ' ἂν ἐν θλίψει γένοιντο (Max. l. c. 547).

Српски је текст пуно ближе оригиналу, него ли овај руски:

Оуне юсть намъ помрачити слъньце, неже ли без дроуга бытн · многи бо, слъньце видяще, въ мрацѣ соуть. а иже дроугы имѣють, то печалью не побѣжают' сѧ.

35.

Аще кто кого любить, дос(то)нть сь страхом(ь) божїим(ь) любити се.

Гледај у додатку другом под број 52.

36.

Б(о)гословь. Мирь вьзде добрь, тьчїю иже разлоучаеть wт(ь) б(ог)а · мир бо такокын горши ес(ть) паче вьсакое рати.

Θεολόγου. Κρείσσων ἐπαινετὸς πόλεμος εἰρήνης χωριζούσης θεοῦ (Max. l. c. 629).

Пореди у Драгољеву флорилегију под бр. 86, гдје ваља читати овако:

Оуне ю хвалнма воина (или рать) паче мира иже ѿ бога ѿлоучають.

37.

Тогожде. Злыи оубо скоро поносить и бл(а)гомѹ, бл(а)гыи же ни же зломѹ оудобь зазираеть.

Θεολόγου. Ὁ μὲν γὰρ κακὸς τάχιστα ἂν καταγνοίη καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. ὁ ἀγαθὸς δὲ οὐδὲ τοῦ κακοῦ ῥᾳδίως. (Maximi l. c. 680).

38.

Тогожде. Ѿпечалил те юс(ть) кто. не wпечали его, да не под(о)бнь емоу боудеши, ни же злыимь злое исцѣлии, нь добрїимь злое побѣждаи.

Ἐλύπησε (σέ) τις, μὴ ἀντιλυπήσῃς · ἐπεὶ γέγονας ἐκείνῳ πάλιν ἴσος. οὐδεὶς γὰρ κακὸν κακῷ ἰᾶται, ἀλλ' ἀγαθῷ τὸ κακόν (Maximi l. c. 681).

39.

Тогожде. Вьспоминаи б(ог)а паче дыханїа, и чьти его дѣлwм(ь) и хвали словwм(ь) и помысломь бои се.

Θεολόγου. Μνημονευτέον θεοῦ μᾶλλον ἢ ἀναπνευστέον. τὸν θεὸν ἔργοις μὲν σέβου, λόγοις δὲ ὕμνει, ἐννοίᾳ δὲ τίμα. (Maximi l. c. 654).

40.

Фотїе. Морскые свиниїе сь плавающїими плавають до краи самог(о), на краи же не исходеть· такожде и ласкающеи до тихости и до власти прѣбывають с своими дроугы, егда же прѣклонет се дроуѕи их(ь) на оубожание житїе, оставлиют(ь) сихь и wтьходет(ь).

27.

Не подиви се никомуже иже не можеть сътворити злое, нъ тъ ес(ть) дос(то)инъ дивлюнїа и похвалы иже могыи съгрѣшати и не съгрѣшаеть.

Ово је одломак из наставка, који у руском тексту, опширније изложен, гласи овако (исписујем само наше мјесто):

. . . ни дивимъ бо ся никомуже, иже не домагаетъ створити зла, но той достоинъ есть дивленья иже мога согрѣшити и не съгрѣшить.

....οὐ γὰρ ἐν ᾧ μὴ δύναταί τις, ἀλλ' ἐν ᾧ δυνάμενος οὐκ εἰς ἀδικίαν κέχρηται τῇ δυνάμει θαυμάζεται (Max. l. c. 536).

28.

Пiѳагор(ъ). Грѣха своего не словомъ съкрывай, нъ обличенїемъ исцѣляи.

Ово је извађено из 27-е главе „Пчеле“ те гласи у руском пријеводу управо као у српском:

Пиѳагоръ. Грѣха своего не словомъ покрывай, но обличениемъ ицѣли.

Τὰ ἁμαρτήματά σου πειρῶ μὴ λόγοις ἐπικαλύπτειν ἀλλὰ θεραπεύειν ἐλέγχοις (Max. l. c 610).

29.

Тогожде. Ни же коня кромѣ оузды ни же богатьства кромѣ разума оудрьжати мощно.

У руском тексту гласи овако (у глави 2-ој „Пчеле“):

Пиѳагонъ рече · ни коня безъ оузды возможно есть держати ни богатьства без оума.

Гледај више у Драгољеву ѳлорилегију под бројем 79.

30.

Фотiе. Еже бо любити ненавидѧщїихъ добродѣтелно ес(ть) и б(о)жьст'вно · а еже любещихъ чл(овѣ)чьско и обще. а еже ненавидѣти любещїих(ь) ни же чл(овѣ)чьско ни б(о)жьств'но.

То долази у шестој глави „Пчеле“ те у руском пријеводу гласи овако:

Ѳоти патриархъ. Еже любити ненавидящихъ божествено есть, а любити любящихъ человѣкообычно есть, а еже ненавидѣти любящихъ, то ни звѣрем(ъ) подобно.

У српском пријеводу, и ако се сачувао у рукопису XV вијека, неке су ријечи тачније преведене. Гледај у додатку III, бр. 50, гдје има и грчки оригинал.

31.

Фiрмон(ъ). Въ инѣх(ъ) оубо вещех(ъ) мѣра изредна, въ любви же множае имїи б(о)голюбьзнѣшїи ес(ть).

Из исте главе „Пчеле“, у руском овако:

Фирим(ъ). Въ инѣхъ мѣроу держи, а въ любви иже болшюю часть держить, то боголюбивъ есть.

Ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις τὸ μέτρον ἄριστον, ἐν δὲ τῇ ἀγάπῃ ὁ τὸ πλεῖον ἔχων θεοφιλέστατος (Cop. parisin. 1169 f. 39).

И овдје је текст српског рукописа тачнији и ближи грчкому оригиналу.

32.

Алеѯандрь. Крѣпость сь разоумомь полѕева, кромѣ же сего множае имоущих(ь) повреди. моуж'ство бо никаа пол'за, не соущи правдѣ.

Ово је само комад изреке, која се у потпуној „Пчели“, у 6-ој глави, присваја Сократу (правије: Исократу), те у грчкоме оригиналу гласи овако (наш комад):

Ἰσχὺς γὰρ μετὰ μὲν φρονήσεως ὠφέλησεν, ἄνευ δὲ ταύτης πλείω τοὺς ἔχοντας ἔβλαψεν.

Овај је комад грчкога текста тачније преведен у српском рукопису, него ли у руском, гдје се чита овако:

Сила съ оумомъ великоу пользоу створяеть имоущимъ, без оума же толма спакостить имъ.

49.

Філонъ. Добро бо ес(ть) комоужде разѹмѣти себе. мнозн бо самолюб'ствомъ многаа исправлениіа на се налагають лъжоущие.

Гледај у Филона, De circumcisione §. 2. p. 24 ed. Mangey: *ἑτέρου δὲ τοῦ γνῶναί τινα ἑαυτόν· ἔνιοι γὰρ (ὡς ἀγαθοὶ ζῳοπλάσται ζῷον τὸ κάλλιστον ἄνθρωπον ηὔχησαν δύνασθαι δημιουργεῖν καὶ) φυσηθέντες ὑπ' ἀλαζονείας ἑαυτοὺς ἐξεθείωσαν. . . .*

50.

Ипердіе (!). Двѡнх' ради винъ чл(овѣ)ци ѡт(ь) правды ѡтстѹпають · или страха ради или срама ради.

Ὑπερίδου. Διὰ δύο προφάσεις τῶν ἀδικημάτων ἄνθρωποι ἀπέχονται · ἢ διὰ φόβον ἢ διὰ αἰσχύνην (Maximi l. c. 545).

У руској Пчели (глави 5) овако: Ипиридъ рече · двоеѧ дѣлѧ вины человѣци ѿ правьды ѿстоупають · или страха ради или срама ради.

51.

Иродот(ь). Ѡтьноуд(оу) несьмысльнъ ес(ть) иже рать прѣд(ь) мирои(ь) изволить.

Ἡροδότου. Οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἀνόητός ἐστιν, ὅστις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἱρέεται (Max l. c. 629).

52.

Гаїе. Не бо ть ес(ть) цѣломѹдрь иже сьгрѣшивь жалоують ѹже, нь ть ес(ть) похвал'нь иже прѣжде паденіа блюдет се ѡт(ь) сьгрѣшеніа.

У руском пријеводу то исто али другачије.

Галии рече · се юсть цѣломоудръ иже преже падениꙗ съблюдаетьсѧ падениꙗ, неже оуже падъ сѧ и жалоують.

Грчки текст у Максима 535 као да није у садашњој редакцији био пред очима преводиоцу. Свакако је знаменито, што мјесто грчког *Σωφρονέστερον οἶμαι* оба словенска пријевода почињају ријечима сь (или ть) юсть цѣломоудръ.

53.

Мосхїѡнъ. Им'же образомь досадѹ инѣмь хощеши нанѣсти, то бол'шее досады на себѣ ожидаи.

Μοσχίωνος. Ἐν οἷς πλήττειν ἄλλους ἐθέλεις, ἐν τούτοις βλάβην ἔλπιζε τὴν μείζονα.
(Maximi l. c. 682).

54.

Өеѡпенть. Тьщи се враждеваніе на мало дрьжати, любов же на много.

Θεοπόμπου. Σπούδαζε τὰς μὲν ἔχθρας ὀλιγοχρονίους ποιεῖσθαι, τὰς δὲ ἀγάπας πολυχρονίους (Maximi l. c. 682).

55.

Іѡанъ. Свѣтла и славна мѹжа не высота родителна творить, нь доушевнаа добродѣтель.

Χρυσοστόμου. Λαμπρὸν καὶ ἐπίσημον οὐ περιφάνεια προγόνων, ἀλλὰ ψυχῆς ἀρετὴ ποιεῖν εἴωθε. (Maximi l. c. 675).

56.

Тогожде. Того ради крилѣ данни соуть птїцамь да прѣлѣтеть сѣти · подобнѣ же и мысль чл(овѣ)кѡм(ь), ꙗко да ѹбѣжють грѣха.

Χρυσοστόμου. Διὰ τοῦτο πτερὰ τοῖς στρουθίοις, ἵνα φύγῃ παγίδα · καὶ διὰ τοῦτο λογισμὸς τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα ἐκφύγωσιν ἁμαρτήματα. (Max. l. c. 668).

57.

Анахарсис'. Съ вьпрошенъ бывъ, что ес(ть) бл(а)го ил(и) зло, штвѣща и реч(е) · языкъ. съмрьть бо и живот въ рѫкѫ языка.

Пореди овај грчки текст:

Αἴσωπος. Οὗτος ἐρωτηθεὶς · τί ἐστιν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθόν τε καὶ φαῦλον; ἔφη · γλῶσσα. (Max. l. c. 647).

Код Штернбака долази овај исти апофтегмат под именом Анахарсиса (Wiener Studien X. 25, Nr. 131).

Гледај јоште наш додатак други број 74.

58.

Злат(о)оустъ. Яко ѹчещаго и не творещаго осоуждаеть г(оспод)ь.

59.

Тогожде. Яко сласть не въ множаншїих(ъ) брашнох(ъ) лежить, нь въ коли ыдѹщїих(ъ).

Ово ће бити према грчкому тексту, који нађох у „Пчели“ (гл. 27) по издању академскому: *οἱ γὰρ ἐν τῇ φύσει τῆς τραπέζης, ἀλλ' ἐν τῇ διαθέσει τῶν ἑστιωμένων τὰ τῆς ἡδονῆς ἕστηκεν.*

60.

Плѹтар'хъ· Бѣжим(ъ) пїан'ства, оп'щаго блѹда, бестѹдствїю ѡ(ть)ца, иже нась на бесчинїе ведеть.

61.

Соломшнъ (о нароцѣ). Нарокъ оуподоби се зломоу подвигоположникоу · тѣм' же многи злѣиши болша мѣста полоучают(ъ) и ничтоже вѣдѹще вѣнчавают' се.

У грчком краће (а не присваја се Соломуну): *Ἔοικεν ἡ τύχη φαύλῳ ἀγωνοθέτῃ · πολλάκις γὰρ τὸν μηδὲν πράσσοντα στεφανοῖ* (Wachsmuth gnomol. byzant. Nr. 116; Boissonade III. 470; Max. l. c. 589).

Пријевод руске „Пчеле“ далеко одступа.

Казнь подобна есть безоумномоу властелиноу, многажды бо побѣжденаго вѣнчаеть.

62.

Злат(о)оустъ. Иже своего желанїа оуставити не можеть вь имѣнїи богать сын, аще и вьсѣх(ъ) земль злато сьбереть, паче вьсѣх(ъ) оубожаиши ес(ть).

У руској „Пчели“ (у глави 22) овако: Иже желанья своего не можеть оуставити, аще и всѣхъ земль злато сбереть, то оубогъ есть.

Ὁ τὴν ἑαυτοῦ μὴ δυνάμενος στῆσαι ἐπιθυμίαν, κἂν τὰ πάντων περιβέβληται, πῶς οὗτος ἔσται ἐν εὐπορίᾳ ποτέ; (Max. l. c. 602. Cod. paris. 1169 f. 130). Поређен с грчким оригиналом словенски пријевод свједочи, да је потекао из једнога извора.

63.

Тогожде. Яко не ть ес(ть) богать иже многаа имѣеи и вь сихъ довол'ствоуеи, нь иже мнωгыих(ъ) и чюждихъ не трѣбоуеи.

Χρυσοστόμου. Οὐ πλούσιός ἐστιν ἐκεῖνος ὁ πολλὰ κεκτημένος, ἀλλ' ὁ μὴ πολλῶν δεόμενος (Maximi l. c. 574).

У руској „Пчели“ овако: Не тъ богатъ иже много имѣеть, но иже не требоуеть иже имѣеть.

64.

Тогожде. Ни же пакы ть оубогь ес(ть) иже не имѣеть, нь иже многа и не тогова желаеть.

65.

Исїдорь. Льжа испрьва вѣрна ес(ть), вторыим' же словомь обличает се. истина же истинѣ сьгл(а)сна, льжа же истины непричестна и сама себ(е) несьгласна.

У руској „Пчели“ (глава 35): **Лъжа исперва вѣрна юсть, а вторымъ словомъ wбличають сѧ.** Наставка нема, као ни у грчком тексту, који овако гласи: *Ἰσιδώρου Πελουσιώτου. Τὸ ψευδὲς ἐν πρώτοις λεχθὲν πλείονα πίστιν ἔχει παρὰ τὴν ἐν δευτέρῳ λόγῳ δεικνυμένην ἀλήθειαν* (Max. l. c. 625). Пред ријечју **истина** стоји као знак нове реченице **тъжде**.

66.

Тъжде. Ꙗкоже масло не можеть сь водою смѣсити се, сице и истина сь льжею.

Гледај у додатку другом број 9.

67.

Василїа вел. Иже чюждаа грабеи и милостиню твореи, такови не помилова нь wбыде и сьгрѣши грѣх(ь) послѣднїи. аще бо ми(ло)стиню творишн и тѹжда грабиши, прѣжде тѣх(ь) помилѹи их'же обидѣль еси. не бо ть ес(ть) тьчїю м(и)л(о)стивь и бл(а)гоч(ь)стивь иже мнωгыих(ь) милѹеть, нь иже никогоже оскрьблиет(ь).

Ὁ τὰ ἑτέρου λαμβάνων καὶ ἑτέροις διδοὺς οὐκ ἠλέησεν, ἀλλὰ καὶ ἠδίκησεν ἀδικίαν τὴν ἐσχάτην. εἰ μὲν γὰρ ἐλεεῖς ἐξ ὧν ἀδικεῖς, ἐλέησον οὓς ἀδικεῖς· εὐσεβὴς γὰρ ἐκεῖνος οὐχ ὁ πολλοὺς ἐλεῶν, ἀλλ' ὁ μηδένα ἀδικῶν.

И овдје је руски текст врло сродан нашему: **Иже чюже грабѧи м(и)л(о)стыню тѣломъ творить, то не помиловалъ но прешбидѣль и съгрѣшилъ грѣхъ послѣднии. аще бо м(и)л(о)стыню твориши имъже грабиши, то преже тѣхъ помилоуи, ихъже юси грабилъ · не то бо юсть бл(а)гочьстивъ иже много милоует(ь), но иже никого же не прешбидить.** У „Пчели“ ово размишљање слиједи за нашим бројем 68.

68.

Тогожде. Иже чюждаго желаеть, по малѣх(ь) днѣх(ь) о своих(ь) възрыдаеть. бол'ше бо ес(ть) кь своих(ь) довлити се, неже ли послѣди и шт(ь) своего шбнажити се.

Ὁ τῶν ἀλλοτρίων ἐρῶν μετ' οὐ πολὺ θρηνήσει τῶν ἰδίων ἀποστερούμενος. Βέλτιον ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπινοίαις τὴν χρείαν παραμυθήσασθαι ἢ ἀθρόως ἐπαρθέντα τοῖς ἀλλοτρίοις ὕστερον πάντων ὁμοῦ τῶν προσόντων ἀπογυμνοῦσθαι·

Ближе је словенски текст у руској „Пчели“ (глава 22): **Иже чюжего желаеть, то по малѣ д(ь)нии и по своемъ рыдати имать. оуне юсть по малоу прилагати къ своемоу житью съ оутѣшениюмъ неже ли вънезапоу възвыситисѧ чюжимъ, а послѣдь шбнажитисѧ шт(ь) своихъ.**

ИСПРАВЦИ И НОВА ОБЈАШЊЕЊА

На стр. 1 у стиху 10: мјесто бо҃ѵ чита се у москов. рукопису бл҃го, није дакле добро било раздријешити у бѣдоѵ, већ је ваљало читати благо.

На стр 2 у стиху 23: није требало говорити о нетачности пријевода, већ казати, да се моѵжь скврьнавь има исправити у: моѵжьскь нравь.

На стр 3. у стиху 44: пошљедње слово ѥ ријечи вьпад(а)ѥ не може се прочитати; смије се дакле питати, није ли у рукупису било ь, т. ј. вьпадь, јер се тако чита у остала три рукописа.

На стр. 3 у стиху 47: *γέμειν* исправи у *νέμειν*.

На стр. 3 у стиху 48: уз грчки текст додај број стиха (81)

На стр. 4 у стиху 53: мислим, да се и женити се мора исправити у: оженити се.

На стр. 4 у ст. 71: према тексту Сергијевског рукописа боље би било да се чита дѣлы, люб'ве биће старински акузатив.

На стр. 5 у стиху 84: мјесто врачь ваљало је преддожити да се чита благо.

На стр. 5 у стиху 89: к пошљедњим ријечима додај још из стиха 90-га: не ѩды же николиже, јер ово пристаје онамо. А стих 90 ваљало би исправити овако: блага моѵжа ѥсть.

На стр. 6 у стиху 94: мјесто цитата из књиге Брункове може се указати на стих 42 издања Мејнеке.

На стр. 6. у стиху 104 ваљало би текст располовити у двије цјелине. Први стих гласи: 104. всакь кьждо нась нижже криво к'то творить (ваљда ѥмоѵже прикыкь то тв.). Други стих: 104ª. миловати лѣпо ѥст' ѡбиднмаго.

На стр. 7 у стиху 116: нетрѣвоѵ биће ваљада боље исправити у прѣтрѣвоѵ, како се чита у два рукописа.

На стр. 8 у стиху 137: смисао иште а неки рукописи потврђују да се има читати: наоукь зьль.

На стр. 8 у стиху 138 читај: кь братии реть (или ревность).

На стр. 10 у стиху 163: свѣсти, и ако је тако у рукопису, има се читати сьвѣти.

На стр. 12 у стиху 207 читај овако: помышлѣи прѣдьстроѥниѥ потрѣбьны жизни Тако је у петроградском рукопису XIV вијека.

На стр. 12 у стиху 209 растави текст овако: 209 не желоуи си (можда: жалоую си) ѥгда рабь воле господина (смыслить). 209ª. (законь родителемь чьсть) сь богомь тьч'но вьздаѥть.

На стр. 13 у стиху 222 читај: прѣтрѣва, тако има и у петроградском рукопису XIV вијека.

На стр. 13 у стиху 238 попуњује реченицу петроградски рукопис овако: чьстить вѣкь ѥсть чловѣкомь нравь добрь.

На стр. 14 у стиху 245 ваља читати прижидеть како је у петроград. рукопису.

На стр. 14 у стиху 255 читај овако: вь часѣ б(ог)ь ѥдинь.

На стр. 14 у стиху 256: рукопис петроградски пише вѣдын лоукавын, одатле се види, да је испрвице било у пријеводу: вѣтии лоукавь, а то је стих грчки mon. 709.

На стр. 15 у стиху 262: сви рукописи свједоче, да се мјесто благодать има читати глаголаниѩ.

На стр. 15 у стиху 266: боље би било, да се чита постоупаѥ.

На стр. 15 у стиху 267: испореди грчки стих код Стобеја XXVIII. 7.

На стр. 15 у стиху 270 ваљало је предложити да се оумѣниѥ исправи у имѣниѥ

На стр. 16 у стиху 277 тексту грчкому додај на крају (717).

На стр. 16 у стиху 294 читај карѣниѥ.

На стр. 17 у стиху 299: грчки је оригинал наштампан код В. Мејера у монаковским Sitzungsberichte 1890 II. 370.

На стр. 17 у стиху 300 читај као један облик: многоѹоѹмоѵ. И то је доказ велике старине првога пријевода.

На стр. 17 у стиху 306: ваљало је рећи, да се има у тексту читати крьмити.

На стр. 17 у стиху 313: грчки оригинал долази код Стобеја flor. LXVIII. 28, v. 1.

На стр. 18 у стиху 316: грчки оргинал чита се код Штернбаха у његовијем Menandrea, pag. 4. 20.

На стр. 18 у стиху 327: грчки оргинал mon. 505.

На стр. 18 у стиху 334: грчки оргинал, који се чита код В. Мејера, у монаковским Sitzungsberichte 1890 II. 366, доказује да је ваљало предложити исправак: свободьноу (или свободьнымь) лѣпо ієсть...

На стр. 19 у стиху 339, може се исправити овако: необидѣти нико(го)же вьсѣмь чловѣкомь (лѣпо ієсть). Грчки оригинал у Стобеја flor. IX 10.

На страни 19 у стиху 348: биће ваљда у првом пријеводу било поучѝан, јар се тако чита још у Сергијевском рукопису.

На страни 19 у стиху 353: није грчки извор ово, што је у тексту наштампано, већ други стих који овако гласи: *Ὑπὲρ σεαυτοῦ καὶ φίλου μάχου πάνυ.*

На страни 19 у стиху 357: према грчкому ваљало би читати у пријеводу овако: дроугь врѣждаѥ ме.. У Сергијевском рукопису долази збиља дроугь врѣждаѥ.

На страни 20 у стиху 365 прву ријеч читај: Бичалица.

На страни 20 у стиху 370 требало је предложити исправак лоукы мјесто писарске грјешке люкы.

На страни 20 у стиху 381 оно по други пут наштампано ієгда ваља исправити у ю; у рукопису није разговјетно написано, али како московски рукопис пише ж, а петроградски ю, не може бити сумње да је и у нашем рукопису било ю

На страни 20 у стиху 382 није за тумачење згодно додан онај грчки стих, већ је ваљало наштампати овај: *πολλὰ θνητοῖς ἡ σχολὴ ποιεῖ κακά.*

На страни 21 у стиху 393 није био онај грчки стих у оригиналу, већ овај: *ὦ γῆρας ἀνθρώποισιν εὐκταῖον κακόν.*

На страни 24 под бројем 24 ваља тражити извор словенскому пријеводу у овоме стиху Григорија Назијанзенскога: *γέλασσε παντὸν, πτῶμα δ' ἄλλου μὴ γέλα* (ed. Migne, t 37 p. 910). Исто су тако одавле извађени пријеводи под бројевима 25. 26. 27. 28. 29, гдје је чак остао нетакнут алфавитни ред грчкијех стихова.

На страни 24 под бр. 30 ријеч заграђена није нико, већ нитко.

На страни 25 под бр. 35 на једну доста сродну реченицу из Максима pag. 660 указује се у Уводу на стр. XXII.

На страни 26 у броју 46: изрека у Ваксмута није на стр. 220, већ на страни 202.

На страни 26 у броју 49: овдје се могло додати, да је причица у скраћеном облику извађена из Езопове басне бр. 256 (ed. Halm).

На страни 27 у броју 56: нема сумње, да се реченица има попунити овако: колико лопотиши, јер у биоградском рукопису стоји онако како је наштампано у запоркама: колико си лопотишь. Глагол лопотити, ако и не долази у Миклошићеву рјечнику, опет је утврђен језиком руским, гдје се каже „лопотать“ у значењу „болтать“. По смислу може се поредити апофтегмат у Florilegium monacense број 218

На страни 27 у броју 59, у пошљедњем ретку, сувишне су оне заграђене ријечи, јер је са свим добро наштампано тебе ко зьвахь боле, т. ј. „звао сам те кад сам боловао, а ти не дође“.

На стр. 28 у броју 64, пошто се слову и не види трага, а разговијетно се могу прочитати слова кол, то ће ваљда у рукопису стојати ријеч колиє, или можда коль, и ако би нам била милија ријеч копиє.

На страни 28 у броју 65 мислим, да би ваљало читати овако: нѣ (т. ј. нѣсть) моужа же(на ст)арѣ(иши). Ово даје доста добар смисао. У грчком тексту, који само из далека пристаје овамо, погрјешно је наштампана прва ријеч, исправи је у *λάκων*.

На страни 29 у броју 70: грчка сентенција долази још у Wiener Studien XI. 199, Nr. 433.

На страни 30 у броју 82, у другоме ретку читај: иже ти (мј. погрјешнога иже ты).

На страни 30 у броју 84: реченица код Ваксмута бр. 34 *παντὸς ἀγαθοῦ θησαύρισμα ὑπάρχει ἀρετή*, ако и није извор цијелој преведеној изреци, опет доказује, да би у нашем тексту ваљало читати: вьсемоу доброу.

На страни 30 к броју 86 поређи ниже у пошљедњем додатку II бр. 36, гдје је предложен исправак текста.

На страни 31 у броју 94, у ретку 5-ом, читај: несмисл'наго.

На страни 31 у броју 95 у ретку 4 и 5 ваља читати дан и тоу дан, а дан значи барем, saltem.

На страни 31 у броју 99 исправи погрјешку штампарску у оклыгчають се.

На страни 36 у броју 12 оно искварено читање кьпрашаније биће најбоље исправити у: кьпрашаюмь.

На страни 36 у броју 14–15 у ретку 2 и 3 читај: богатаствѣ, богатаство. К грчкому тексту може се додати цитат, који указује на В. Мејерово издање „die athenische Spruchrede des Menander und Philistion" p. 38 (262).

На страни 37 под бр. 18: може се поредити пријевод наштампан на стр. 15 бр. 270.

На стр. 37 у бр. 18ª, к f има грчки текст у Менандровијем моностихима, који је наштампан на стр. 11 бр. 183.

На страни 39–40: упоменућу читаоца, да се оно ъ у тексту бечког рукописа готово свагдје може истијем правом читати као ь.

На страни 40 у броју 12 у ретку трећем испаде пред „рукопису" ријеч: биоградском.

На страни 44 у броју 60 читај исправљено: подражан.

На страни 48 у бр. 95 у грчком тексту читај: *τελευτᾶν*, *θρηνοῦντας*.

На страни 48 у броју 102 читај лоукавь.

На страни 59 у броју 49: добро би било указата на реченицу истог значења више на страни 36 под бр. 10.

На страни 59 у броју 55 читај под конац: број I. 5.

На страни 59 у броју 56 читај на крају ретка: такоки.

На страни 60 у броју 61 могло се указати на пошљедњи додатак I бр. 10, а у броју 62 на I. 12.

На страни 63 у броју 81 исправи: мльчанїа.

На страни 64 у броју 93 она погрјешка у трећем ретку има се читати: код Максима.

На страни 66 мимо друге омање гријешке у у грчком тексту указаћу у бр. 101 у 2 ретку, нека се чита *ἡμέρα*.

На страни 67 испаде бр. 104 пред онијем текстом, који почима умах с главе листа, а у ретку 9 ваља читати: рикаником.

На страни 67 у бр. 105 у 3 ретку читај: неда те печло . . . .

На страни 68 у бр. 4 читај: да не.

На страни 68 к броју 5: могло се указати на исту реченицу више на стр. 57 бр. 25, како је урађено под бр. 6.